

АБСОЛЮТНИЯТ ЗАКОН

Невена Неделчева

София, 2008

Невена Неделчева

АБСОЛЮТНИЯТ ЗАКОН

Издателство «Бяло Братство»

София, 2008

ЗА АВТОРА

Невена Георгиева Неделчева
(19.08.1908 г. – 20.04.1995 г.)

Тя е родена в малкия провинциален Симеоновград, заобиколен с високи планински склонове. Душата ѝ пристига на тоя свят изпълнена с копнеж за нещо ново, неизвестно, чудно, прекрасно. Нейната романтична нагласа от дете я води към мечтата да пътува, да отиде някъде далече, в незнайни страни, на тази мечта е подчинен и стремежът ѝ да овладее есперанто, с което се справя съвършено.

След като завършва профилираната гимназия за учителки в гр. Стара Загора, тя работи известно време в тази професионална сфера.

Решаваща в оформянето на нейната представа за света и за достоен жизнен път е срещата ѝ с Учителя Петър Дънов. За нея тя разказва:

„Бях ученичка във Втора девическа гимназия в гр. София. По това време извън града се залесяваше едно празно пространство с млади борчета. Денят беше празник на залесяването. Изведоха цялата гимназия и залесявахме до обяд. По едно време се отправихме към мястото на дъновистите – Баучер. Отидохме на поляната. Извикаха Учителя Дънов. Тогава Го видях за първи път. До Него стоеше стенографка и записваше думите му. Онова, което говореше, ме порази: „Да бъдем чисти и светли като светлината“. Много ми хареса. После отидох, поисках беседата и с мои пари я отпечатах през 1926 г. След това я раздавах безплатно. Беседата „Чист и светъл“ бе държана от Учителя на 05.04.1926 г. в 14 часа на поляната на Изгрева по желание на ученичките от гимназията. От всички ученички само аз дойдох на Изгрева. И затова тази беседа ми е толкова скъпа...“.

След тази среща Невена остава на Изгрева и скоро започва да създава своите първи разкази и приказки. Отивала с новите си творби със свито сърце при Учителя, но и с надежда, с вяра в Божествените Му всестранны знания и оттам винаги излизала окрилена. Той кротко ѝ казвал: „Пиши! Гребни, вода има много, давай да пият жадните за чистота“.

Ето какво сподели тя за романа „Марта“:

„Когато го написах, грабнах черновата и отидох при Учителя с надежда да му прочета няколко страници и Той да ми даде мнението си. Започнах да чета, а Той слушаше внимателно. След известно време понечих да спра, а Той мълчаливо ми даде знак да продължа. И така, страница след страница – няколко часа, докато не изчетох целия роман. Само от време на време ме прекъсваше и ми даваше своите указания и допълнения. Благодарих Му сърдечно, а дълбоко в душата си почувствах Неговото благословение...“.

Така Невена книга след книга написва 18 романа, детски разкази, приказки, някои отпечатани на есперанто, за което получава благодарствени писма от цял свят.

През 1971 г. взема участие в литературен конкурс за разказ на есперанто в Италия и печели трета награда с диплом и медал. Малко по-късно с друг разказ – „Светлина“ печели първа награда в Испания.

В своето творчество тя вгражда Словото на Учителя, използвайки езика на литературата. Невена Неделчева е прекрасен разказвач, а нейните произведения оказват своето въздействие върху всички хора с духовни интереси.

С много любов ние, които я познавахме и обичахме, искаме да ѝ благодарим за светлината, с която щедро даряваше душите ни, и да пожелаем на настоящия роман „Добър път!“ към сърцата, които го очакват толкова отдавна...

Георги Петков

ЗА ГОВОРЕЩИТЕ С ВРЕМЕТО ТЕКСТОВЕ

Връзката учител–ученик е свещена. Тя е изначална близост, съкровена споделеност, среща в непознати измерения, таен код, чрез който се изкачва планината, преминава се пустинята и се достига до онова небесно състояние, което узнава Бога без понятия, отвъд крайното, след възможното. Учителят идва, когато ученикът е готов – за да го одари с духовно зрими стъпки към отварящото смислите време, събиращо и подреждащо послания и откровения. Книгата на Невена Неделчева „Абсолютният закон“ е разказ в разказа за тази среща и за един дълъг път във вътрешното пространство на душата, който се превръща в просветлено преоткриване на вечното. Тя представя, от една страна пътуването на главната героиня, Ягода, из това пространство, а от друга – четящият отвъд редовете съзира пилигримската участ на авторката, стъпила боса по същия осеян с болка и разпънат от мъчителни избори маршрут между земята и небето.

Духовната нагласа на Невена Неделчева е ключът към разбирането на една творба, която на пръв поглед няма претенции за висока литературност и класически измерения. Цитатът, служещ за мото и въведение към романа, е библейска парафраза на апостол Павел, изречена от Учителя Петър Дънов, и задава параметри на разчитане чрез критическата сила на Божественото откровение. Религиозното в широкия хуманитарен смисъл на думата е езикът на авторката, то е структура на мисленето ѝ, ритъм на житието ѝ, генеалогия на творчеството ѝ. Тази книга предполага един от по-малко популярните в литературознанието ни дискурси – този на богомислието. Той разчита човешкото чрез Божественото, обективното и видимото – чрез стаеното и наднебесното; следва принципите на духовната йерархия, в която тепърва прозиращите се приобщават към онези, които говорят за

другото битие; ритуално възкресява ключови библейски послания, за да ги възвърне към онова знаене за Бога, при което думите за Него се превръщат в друга ипостаса на Словото. Херман Коен в една от берлинските си лекции казва: „В съзнанието на човека не остава нищо друго, ако той е възлюбил Бога. Затова познанието, резорбиращо всички останали съдържания, не се казва вече само познание, а любов“. Докоснала това познание, героинята на Невена Неделчева му се отдава изцяло. С неговата благост тя се научава да обича всичко и всички и свидетелства идеята в нейната действителност, създадена от взаимност.

Както всяка дълбока, мъдра книга, „Абсолютният закон“ проблематизира съществуването, задава въпроси, конструира алтернативни светове, защото се занимава с изначалните ценности на битието и редува земната прагматика с трансцендентната реалност. Едва ли бихме могли да причислим творбата към определено литературно направление. Писана през седемдесетте години на двадесети век, тя стои далеч от тях по език, световъзприятие, модел на изграждане и послание към читателя. Събитията, които проследява, събират сюжетните линии в разделното време малко преди Втората световна война, след избухването ѝ и в първите години след нейния край. Изказът на героите съответства на зададения хронотопен план и в този смисъл се доближава до Иполит-Теновата визия за пълен съвпад на времето, в което се развива литературното действие, и начина на говорене, характерен за него. В студията си „История на английската литература“ Тен динамично застъпва теорията, че ако авторът облече героите си в подходящи дрехи, представи достоверни пейзажи и украси външните страни на своя замисъл, но действията, речта и чувствата на героите не съответстват на конкретната епоха, то творбата не отговаря на голямото си предназначение – подобряване на човека и обществото. Езикът на „Абсолютният закон“ напълно покрива

този позитивистичен подход, но в същото време посланията, които отправя, го приближават по-плътнo до романтическия модел на създаване и съществуване. Романът твори поетика на тайнственото и открива познанието посредством посвещение в света на невидимото. Интерпретацията на художествения модел у Невена Неделчева, обвит в мистика, потвърждава факта, че тя по своеобразен начин открехва възможностите на духа да бъде властелин над преходното в пътя му към съвършенство. Авторката изгражда образа на Учителя като централен образ на автоидентификация и проследява събитията чрез ключовите знаци на своя текст – алегии, символи, послания, които придобиват статут не само на национални, но и на универсални феномени. Словото на Учителя е оня невидим творец, който придава смисъл на всичко случващо се и достига до параметрите на вселенския порядък, който помага на надеждата да замести скръбта. Защото героите на творбата страдат. И знаенето за пречистващата сила на страданието трябва да бъде положено сред превратностите и странстванията на духа, сред трагедията и безсилната болка на несбъднатото. Ягода, Елена, Соня, Емил, Вълкан, Людмил, генералът, детето Владко, докторът, Дарина – всички преминават през тежката врата на безизходната мъка, за да стигнат до оня импулс, който разтваря човешкото в Божественото, за да го заведе на място, неподвластно на битката между времето и смъртта. В този смисъл те обитават две категории реалност – осезаемата и символната, и затова са носители на историята на душата. Авторката разглежда тяхната съдба като вид пътуване – към себе си, към познанието, към истинския дом на човешките същества.

За целта тя извежда Дома и Пътя като архетипни образи и основни метафори на битието. Те са две различни трансформации на времето, два модуса, изпълващи с достатъчност живота, между границите на които той

осъществява своята безкрайност както в дълбочините на сетивно доловимото, така и във висотата на достижимото единствено чрез духа. Героите-пътници на Невена Неделчева носят дълбоко в себе си носталгичния образ на Дома като начало и край на сакралното завръщане към Първата точка на съществуването, където е скрита причината на ставащото и неговия смисъл. Домът се нуждае от Пътя, за да открие на човека пространството, а Пътят се нуждае от Дома, за да му дари обещание за завръщане. Така те се взаимонаселяват и осмислят като различни състояния на едно Битие.

Ягода, Елена, Емил постигат равностойност отношенията с Безкрайността чрез страданието и откритието за неговата причинност. Те са материален израз на Безкрайността, пригодим към и усвоим от човешкото естество и преминавайки през земното съществуване, участват в движенията на нейната тъкан (времето и историята), преди да се върнат към животрептящите ѝ форми. Трудно се живее в тукашното, когато духът е одарен да знае повече – след явлението на тайната. Степента на мистичност не е в броя на отключените тайни, а в самата им наличност. Който трупа знание, трупа тъга, казва Еклесиаст. А възрастта на човека се мери не според изминалите дни, но според количеството тъга, струпано в паметта на душата. Героите на романа са натоварени от авторката си с нелеката задача чрез своята съдба да обяснят невидимите връзки между ставащото, станалото и онова, което има да бъде. Като инструменти на този замисъл функционират сънят, прозрението, монологът (в дневниците на Емил и Соня), молитвата и преките послания на Учителя. Читателят не може да бъде лишен от духовното упражнение да ги дешифрира, подрежда и осмисля. Тънката им символика го превръща в активен сътрудник на твореца и негов привърженик, лишавайки го от удобното пасивно възприемане на текста. Невена Неделчева поставя знак за равенство между феномена и неговия символ (черта на

гностицизма), което позволява както едно почти йероглифно по сложност изразяване, така и по оня начин, за който шведският мистик Сведенборг настоява – овеществяването на думите в смисли и значения, постижими за хората, като равнозначна цел заедно с проповядването на Божието слово. Интересен похват на авторката е разглежданите явления, понятия, феномени, да бъдат представяни не моралистично, а чрез техния генезис. Вътре в тази космогенеза като звезди се подреждат мисли и чувства и четящият открива, че човешката емотивност има вселенски характер не по-малко от властелина разум и тя го приближава към Бога чрез най-висшето си проявление – любовта. Любовта в романа е проекция на невидимото и катализатор на всички събития. Тя е най-красивото, най-съвършеното, но и най-тъжното в душите на героите. Тя е вдъхновяващ блян, който надмогва острите зъбери на болката, за да извае от песъчинката перла. Тя е мелодията на чудната песен на звездите, която душата помни във всяко свое състояние. Тя е проявление на Божественото в най-висшия му акт – саможертвата.

Само любовта извисява страданието, казва Достоевски. Един ден, и това е денят, заради който е роден, човек разбира, че всичко подлежи и всичко принадлежи на любовта. И не само в единичния жест към едно-единствено същество. Всичко е създадено от нея и чрез нея и когато душата е озарена от това знаене, тя е видяла безкрайността на пътя към небето. Умеейки да обича, човек вече е върнал на живота своята причина. Така се подрежда Космосът и краят достига началото, Домът става Път, а Пътят – Слово. За Ягода, Емил, Елена, за всички герои на романа пътят във външното пространство се превръща в път навътре. Това е тяхното просветлено преоткриване на вечното. От изживяната докрай непоносима мъка светът става хармоничен, прозрачен и четлив, а мъничката точка на човешката конкретност се слива с всезнанието. Така пътуването им е осъществено в

най-прототипичния смисъл на този архетипен образ – като изпитание и озарение. И човекът, преобразен от тях, сам се превръща в ново начало, от което да започне следващият кръг на невидимата спирала, равнопринадлежа на материята и Духа. Това е посланието на Учителя към неговите ученици.

Казват, че времето определя истинската стойност на нещата. Но времето има мерки и граници, в които се околичествяват събитията, без да се определя тяхното естество. В хода на историята хората винаги са си давали сметка, че за да постигнат вечността, трябва да се разпраят с времето. Като бинарно отрицание на крайната вечност, то би трябвало да е също крайно, затворимо в лоното на паметта. Една непрекъснато повтаряща се крайност, поставена в границите на условността. Но има истини, които не могат да бъдат задържани в тия условни параметри. Те говорят с времето като равни нему и избират кога и как да се случат. Или да не се случат. Времето не може да бъде тяхна мярка, защото се нуждае от тях, за да има къде да разположи своя смисъл. Изкачвайки хълма на споделеното духовно откровение, Невена Неделчева е моделирала говоренето с времето като приближаване към Твореца. Както повечето философски въпроси, този също намира разрешение в свободния избор на вярата. Но ако търсим последната граница, тя може би няма да се окаже във времето и пространството. А в любовта.

Стела Рускова

АБСОЛЮТНИЯТ ЗАКОН

*Истинската любов никога
не изисква, не ограничава, не изчезва.*

Учителя

Беше топъл слънчев ден. Ягода почти тичешком се изкачваше нагоре по шосето, оградено от двете страни с високи борови гори. От време на време тя се спираше задъхана, зачервена, запотена, обръщаше се назад, взираше се във вървящите след нея хора, отдъхваше облекчено и пак се втурваше нагоре.

Изминала гората, повървя малко, после влезе в двора, в който се издигаше дълга бяла сграда. Настигнаха я други хора. Като се озърна на всички страни, тя се смеси с тях. В този момент съвсем несъзнателно тя повдигна глава и видя на балкона стария човек, за когото ѝ бяха казвали, че може да помогне на всяка душа, която се обърне към Него. Заради Него именно идваше вече трети път.

Ягода остана закована на мястото си, защото ѝ се стори, че Учителя, както Го наричаха всички, вдигна ръката си и я поздрави. Наистина ли поздрави нея? Не може да бъде! Тя се обърна, огледа се наоколо – нямаше никого. Хората, с които се бе смесила, бяха влезли в белия салон. Когато погледна отново нагоре, стори ѝ се, че Учителя ѝ се усмихна и отново поздрави.

Значи нея, наистина нея беше поздравил. Но ако можеше да бъде така! Нея да поздрави Той, нея, която беше нищо и никакъв човек. Дошла от село да слугува на хората. Но все пак слугуването не беше най-лошото. Имаше много други работи, за които, ако Той ги виждаше, както казваше баба ѝ Минка, че Той всичко вижда и знае, тогава? Но нали точно за тези работи идваше да Го пита? Да му разкаже... И Той да

я упъти какво да прави. На сърцето ѝ отведнъж му олекна. Тя погледна отново нагоре, но стария човек вече го нямаше там. Нова група от бързаци хора мина край нея и заедно с тях тя влезе в салона. Не потърси стол да седне, а остана права край вратата, за да може да си тръгне веднага, щом Учителя свърши да говори.

Баба Минка ѝ беше казала, като отива там, на Изгрева, да си мисли за това, което иска да Го пита. После да внимава добре. Той като говори на всички, ще отговори и на нейните въпроси. Но и двата пъти беше толкова развълнувана, сърцето ѝ така силно биеше, че едва чуваше това, което говореше Той. Никакъв отговор не чу относно това, което като с клеци стискаше сърцето ѝ. Може би и не можа да чуе, защото ту слушаше и гледаше Учителя, ту се озърташе настрани, гледаше през прозорците и се вираше във всяка приближаваща се фигура, отдъхвайки си, когато виждаше, че приближаващият не беше този, от когото се плашеше.

И сега точно надничаше между хората, когато на прага се появи Учителя с Библията в ръка, облечен в бели дрехи. Тя Го гледаше и сякаш в сърцето ѝ повя приятен полъх. А когато мина край нея, се почувства съвсем малка; сепна се от това, че ѝ се стори, че Го видя неизказано голям. И в същия момент ръката, която стискаше от толкова време сърцето ѝ, се отпусна. Стана ѝ леко и тя отдъхна с облекчение.

„Това е, защото мина толкова близко край мене“ – помисли си тя и си спомни за прочетеното в Евангелието за онази болна жена, която оздравяла, като се докоснала до дрехата на Христа. Баба Минка ѝ беше дала Евангелието да го чете, да се поприготви и тогава да слуша словото на Учителя. Не беше го прочела цялото, но всяка вечер, когато се прибираше в таванската стаичка и оставаше сама, изваждаше скритото Евангелие и прочиташе по една-две странички. А ако се случеше да чуе стъпките на господаря, тя бързо го мушваше под дюшека, загасваше лампата и се

преструваше на заспала. Той отваряше вратата, пристъпваше до леглото и прошепваше:

– Ягодко!

Следваше мълчание. Тя стискаше клепките си, сърцето ѝ биеше до изхвъркване. Вратата се затваряше тихо. Тя притаяваше дъх – отишъл ли си беше? Не. Той се навеждаше над нея.

– Моето момиче спи ли? Не, не спи. Клепките му трептят! Ягодко, чакаше ли ме?

– Не, господарю!

– А не си заключила. Чакала си ме значи.

– Не, не съм ви чакала.

– Тогава защо не си заключила?

– Защото няма смисъл. Така или иначе, винаги е трябвало да отворя.

– А, случвало се е да не отваряш.

– Да – въздъхваше тя дълбоко. В очите ѝ бликваха сълзи.

– Защо въздиша моето момиче?

– Заради госпожата.

– Та какво общо има тя с нас? Тя е една болна жена. В какво съм виновен аз. Но да не мислим сега за нея, Ягодко моя – целуваше я той.

Като усети соления вкус на сълзите ѝ, той се отдръпна от нея.

– Ти знаеш, че не обичам сълзи.

– Тогава... идете си.

– Ти, глупачка такава! На мене ли смееш да говориш така? С разни войници можеш да скиториш, а пред мен се преструваш на светица.

– С никакви войници не скиторя!

– А с келнера от ресторанта?

– Нито с него.

– Истина ли говориш?

- Да.
- Затова те обичам... Ти не знаеш ли, че те обичам?
- Не зная. Идете си!
- Не ми разваляй настроението тази вечер, Ягодо, а се отмести по-нататък.

Като си отиваше той най-последно, тя дълго гледаше будна в тъмната стая. Ако бе знаел баща ѝ... Ако бе знаела госпожата... Но никой не знаеше. А и никой не ѝ вярваше. Може би баба Минка би ѝ повярвала, но на нея тя не смееше да каже нито дума. И все пак трябва да каже някому, защото ще ѝ се пръсне сърцето.

Ягода въздъхна дълбоко и се огледа. Видя насядалите хора по столовете и се учуди кога са казали молитвата и кога са пели. Учителя вече говореше. И какво говореше? Тя нищо не бе чула. И преди пак се бе случило така. Замисли се и не чу какво казва Той. А беше дошла тъкмо затова – да чуе какво ще ѝ каже.

Изведнъж Ягода разбра – на Него, на Учителя, би могла да разкаже всичко. Да, тъкмо на Него. Но кога? Тя още не се е приготвила да Го слуша в салона, не е прочела цялото Евангелие, а кога ще стане достойна да заговори с Него? Да Му каже, че баща ѝ вярва на господаря, а не на нея. Като идва преди няколко месеца, баща ѝ я би, защото била ходила с войници. И ѝ поръча отвън вратата да не излиза. А как може така, нали трябва да ходи да пазарува? И като си тръгваше, рече на господаря ѝ: „На тебе я предавам, все едно, че ти си ѝ баща. Ще я биеш ли, ще я трепеш ли, давам ти право“.

Вечерта бе плакала много. Госпожата ѝ каза: „Ягода, не се доверявай на войничетата, ще ти похабят бъдещето“. А то беше похабено, но от войничетата ли? Не. С тях изобщо никога не бе се срещала. Но как да каже това на госпожата? Даже майка ѝ да беше жива, и на нея не би могла да каже. От срам... Но на Учителя може да каже всичко. Обърна

към Него очите си и усети, че няколко сълзи капнаха върху ръката ѝ. Тя ги избърса с другата и се огледа. Една жена, млада, хубава, бе спряла погледа си върху нея. Ягода се смути и виновно се загледа в Учителя. Тогава чу Той да казва: „Не се страхувайте от мъчнотии и страдания. Колкото повече е страдал човек, толкова по-ценни качества е придобил. Не може човек лесно да стане скъпоценен“.

Тя страдала ли е? Измъчвала се е много. Особено отначало, когато дойде от село в града, ѝ беше много мъчно за гората, за планината, за извора под скалата, край който обичаше да се застоява, когато отиваше за вода. Тя напълваше стомните или котлите, оставяше ги и сядаше на скалата. Букакът шушнеше от полъхващия ветрец и тя би стояла така с часове, ако нямаше работа къщи. Веднъж при извора я бе заварил внукът на стрина Рада, студент, и беше я заговорил. Оттогава винаги, когато отиваше за вода, си спомняше за тази среща. Никак не бе усетила кога е дошъл Радой и се бе стреснала, когато чу гласа му. А той колко хубаво се усмихна и ѝ каза: „Прекъснах ли мечтите ти?!“ А тя попита: „Какви мечти?“. Просто така обичаше да стои в гората, дори без да мисли. Гората хранеше душата ѝ и можеше понякога да разговаря с нея, както с майка си, когато тя беше жива.

Там, на извора, бе срещнала за първи път и господаря си. Но как се бе уплашила от него! Той беше с пушка – после научи, че бил ловец. Дошъл на курорт с жена си в тяхната махала, която беше от осем къщи, на три километра от централното село Малиново.

Той ѝ поиска вода и тя с трепереща ръка му бе подала стомната. Но той така я гледаше, че тя цяла пламна.

- На колко си години? – запита я.
- На шестнайсет – отвърна тя тихо.
- Ще бъдеш мое момиче – поиска да я прегърне той, но тя се изкубна и побягна къщи без стомните.

Когато най-после се престраши и отиде да ги потърси, бе много изненадана, като ги видя, сложени на стълбите. Тя се озърна на всички страни с разтуптяно от страх сърце. И вечерта, когато си лягаше, като си помисли за него, изпита необикновен ужас. А после... после го бе обикнала. Как стана това? Никога не бе могла да разбере. А сега? Сега го мразеше и... все пак го обичаше. Наистина ли го мразеше?

Тя отведнъж вдигна глава и ѝ се стори, че Учителя я гледаше. Навярно я укоряваше, че не слуша? Пак се бе отплеснала, и то така, без да иска. Но вече ще слуша, само ще слуша! В същия момент си спомни за младата жена, която я бе погледнала така хубаво, и се обърна към нея. Но този път жената гледаше Учителя. Ягода се засрами от себе си. Дошла бе само да чуе какво ще ѝ каже Учителя, а умът ѝ не спира на едно място и току мисли за това-онова. Ако Учителя, както ѝ каза баба Минка, всичко знае и вижда, то сигурно вижда, че така много се разсейва и не чува какво говори Той. А може би вече да е казал това, което е било за нея, но тя не го е чула. Но ако можеше да Му каже как я боли сърцето! Наистина я боли! Отново искаха да бликнат сълзи от очите ѝ, но тя ги преглътна и се свърна. В същия момент жената бе откъснала погледа си от Учителя и го бе спряла върху нея. Нещо се разтопи в Ягода и преглътнатите сълзи отново се върнаха в очите ѝ. Погледът на младата жена бе подействал като милувка върху нейното сърце и от тази милувка бяха бликнали сълзите. Винаги е било така. Когато господарят беше строг, когато ѝ се караше, дори когато я удряше, тя не проронваше сълза. Но когато госпожата с умоляващ глас ѝ казваше: „Ягода, знаеш характера му, моето момиче, не го предизвиквай...“ – тогава именно тя заплакваше. С какво го предизвикваше? С нищо! Но как да ѝ обясни това?

Винаги, когато той се връщаше от пътуване из България или от чужбина, я извикваше със страшен глас. Госпожата в такива моменти не смееше да я защити и оставаше в стаята

си. А когато тя бледа и разтреперана отиваше при него, той намираще най-различни претексти да ѝ се скара. Пак му била разбъркала книгата. Бюрото му не било кухненска лавица, на която тя може да слага нещата, както си иска. Накрая ѝ казваше, че му миришела на чуждо. Къде е била? С кого се е влачила пак?

Тя стоеше в стаята, замръзнала от несправедливите му укори, но после в сърцето ѝ се надигаше страшен протест. Чертите ѝ се изостряха и в такива случаи фигурата ѝ изглеждаше по-висока и по-тънка – приличаше на опнат лък. В тези моменти тя беше готова да се обърне, да излезе от стаята, от къщата, ако ще баща ѝ да я пребие от бой, ако ще никога да не я приеме на село! Но изглежда господарят всякога знаеше какво става с нея, приближаваше се, обгръщаше я в прегръдките си и впиваше устните си до болка в нейните.

– Така – отмахваше я той от себе си. – Да знаеш!

А какво всъщност да знае? Може би да знае, че той е господарят? Тя знае това. Знае, че в него има една сила, която я държи прикована към него. Каква е тя? Спомня си колко пъти е стояла будна нощем, докато чуе той да отключва външната врата. Но много пъти той я отваряше съвсем тихо и тя го чуваше едва когато застанеше на нейния праг.

– Чакаш ли ме? – прощушваше той.

– Да – отговаряше тя и обгръщаше шията му, цяла горяща от някакъв чуден огън.

– Сладката ми Ягодка! – шепнеше той в устните ѝ.

Чувството, което я изпълваше, беше колкото сладостно, толкова и горчиво. Защо? Винаги мислеше, че майка ѝ стои изправена до нея и я съди. Но постепенно горчивината изчезваше и оставаше омайващата приятност. Може би майка ѝ си отиваше? Тогава тя въздъхваше дълбоко и отваряше очите си.

Ягода се огледа плахо. Учителя говореше, гледащ с хубава усмивка хората, които Го слушаха. Тя очакваше, както преди, Той да се обърне и да я погледне. Но Той продължаваше да говори и да гледа другите хора. Изведнъж тя пламна. Как можеше на такова свято място да си спомня такива неща? Баба Минка ѝ беше казвала, че когато отива да слуша беседа в салона на Изгрева, си облича съвсем чисти дрехи, които веднага съблича, като се върне. „Там – беше ѝ казала тя – се отива с чисто сърце и се стъпва на пръсти. Умът ти да внимава какво мисли.“ А тя?

„Боже, прости ми! – сведе поглед Ягода – без да искам си спомних за тогава...“

„И тъй, за да избягвате мъчнотиите – заслуша се Ягода – или за да се справите разумно с тях, дръжте в ума си мисълта, че Бог обича всички хора.“

– Ах, колко е хубаво това! – въздъхна облекчено Ягода и повдигна главата си.

„Днес всички хора плачат – заслуша се тя отново, – оплакват се от насилниците и търсят своите мъчители вън от себе си. Детето плаче, защото го е бил баща му. Защо го е бил баща му? Защото е крало ябълки от чужда градина. Значи мъчителят му е в него. То се поддаде на изкушението, а баща му го възпитава. За да се изкушава човек, това показва, че в него има нещо слабо, неустойчиво, което той не може да издържи.“

„Ето, това е точно за нея – помисли си Ягода. Господарят е силен, защото тя е била слаба, защото се е изкусила.“

„Съблазънта, изкушенията непременно ще дойдат за всички хора – праведни или грешници – говореше Учителя, – но те трябва да знаят как да се справят с тях. Ако праведният се изкушава от някоя млада красива мома, той трябва да я отхвърли. Не е страшно, че изкушението иде, страшно е, ако му се поддадеш.“

„Ето, точно това е, точно това е – повтаряше си Ягода – да не се поддадеш на изкушението. Но тя се беше поддаде. И как стана, че тя се поддаде?“

Отначало най-много обичаше госпожата, защото тя беше много добра. Винаги ѝ говореше меко и никога не ѝ се скарваше, ако счупеше нещо, без да иска. „Няма нищо – казваше тя, – друго ще купим.“ Веднъж се бе случил и господарят там и като чу това, което беше казала господарката, страшно се ядоса. Нали не работела тя, лесно можела да говори. Госпожата само го погледна продължително и нищо не каза. После Ягода бе научила от лелята на госпожата, че господарят е виновен, задето Елена не може да оздравее съвсем, но в какво се състоеше тази вина, тя не можа да разбере, не искаха да ѝ кажат.

На Ягода ѝ беше направило впечатление, че в присъствието на госпожата господарят все намира за какво да ѝ се скара, а когато е сама в кухнята, бе необикновено любезен. Вземаше от фруктиерата най-хубавия плод и ѝ го даваше. Тя се срамуваше, отказваше, но той я заставяше да го вземе. Понякога, когато миеше чиниите, той ѝ подаваше някой плод. Понеже ръцете ѝ бяха заети, той ѝ даваше по парченце, ако е ябълка, или зрънце по зрънце, ако е грозде. Отначало това я смущаваше. Казваше, че после, като измие чиниите, ще го вземе, но той стоеше до нея, гледаше я и настояваше. Тогава тя забеляза, че очите му не са толкова страшни. Можеха да гледат с нежност.

„Може би – мислеше ситя – той си спомня за момиченцето им, което е умряло преди пет години? Нали госпожата беше казала, че в очите тя прилича на тяхното момиченце?“

Веднъж, когато той пак беше така нежен и внимателен, тя му спомена за това. Но той каза: „Глупости, измислици на болна фантазия“ – и Ягода си излезе.

Изведнъж всички присъстващи в салона станаха. Завършил ли бе да говори вече Учителя? Ягода се огледа

като пробудена от сън. Всички пееха. Как хубаво пееха! От всичко тя най-много обичаше песента. Майка ѝ, когато беше жива, ѝ казваше: „На човека най-бързо му минава мъката, когато си попее“. И тя искаше да я послуша – да пее, когато ѝ е мъчно. Но напоследък вече не можеше. А майка ѝ, макар и болнава, все си пееше, и най-хубаво пееше! Баща ѝ казваше, че когато била млада, преди да се оженият, я наричали славейка. И заради песента ѝ баща ѝ се оженил за нея. Иначе тя била сиромашко момиче, а той – от богат род. А изпрати нея, дъщеря им, да слугува! Може би нямаше да я изпрати, ако господарят не беше се примолвил и не беше предплатил на баща ѝ добра цена за шест месеца. И се отнасяше с него дружески, черпеше го, а баща ѝ обичаше да пие.

„Отче наш, който си на небесата...“ – чу Ягода да шепнат молитвата. „Отче наш“ – промълви и тя – „...и прости ни дълговете наши, както и ние прощаваме на нашите длъжници...“

Но ще ѝ прости ли Бог? Миналия път тя бе слушала да пеят песента „Благодаславяй, душе моя Господа“. Тази песен бе отекнала дълбоко в душата ѝ и през целия ден, докато заспи, си повтаряше: „Не забравяй благостта Му, не забравяй милостта Му...“.

Хората край нея се разстъпиха. Учителя мина съвсем близко, но не я погледна, както тя очакваше. В душата ѝ стана горчиво. От очите ѝ искаха да бликнат сълзи, но тя ги преглътна. Сама си е виновна. Дойде да слуша, а току мисли за това-онова и се отвлича. Когато сподели с баба Минка, че миналия път пак така разни мисли нахълтваха в ума ѝ и ѝ пречеха да слуша, старата жена каза: „Сложи страж на ума си и на сърцето си, да не може лукавият да ти изпраща всякакви мисли в ума и непотребни чувства в сърцето“. А тя не беше поставила страж на ума си. И всъщност не знаеше как. Като чуе една дума от Учителя, и от тая дума никнат хиляди други мисли, които я отвеждат далече, далече. В

това време Учителя говори, но тя нищо не чува. Все едно, че не е била тука. Господарят може да се върне всеки момент и тя няма да знае какво да прави. Така ѝ е належащо да знае. Може Учителя да беше ѝ казал, но тя не бе чула. И проклетите мисли бяха попречили. Да беше прочела поне Евангелието, тогава би посмяла да се приближи до Него, когато излиза от врата, и да Му каже. Не, не, тя не е достойна за това! Тогава поне да Му пошушне в ума си или в навалицата да докосне дрехата Му и Той ще знае всичко, всичко и тогава навярно ще каже: „Ягода, ти...“. Всъщност какво ще ѝ каже? „Ягода, ти си страшно грешна.“ А, не, не, сигурно ще ѝ каже, както Христос е казал на онази лоша жена: „Иди си и не съгрешавай повече!“. Но къде да отиде, за да не съгрешава? Преди три недели дойдоха нейни роднини от село и казаха, че баща ѝ е прибрал за жена вдовицата Мермерка с двете ѝ деца. Отдавна се канеше той да стори това, но тя не го искаше заради пиенето му. Сега навярно я е склонил. Латина ѝ беше казала, че е обещал имота.

– Да му опустее и имота – разплакала се беше Ягода, – колкото мама видя хаир от имота му, толкова ще видя и аз.

И все пак, като си отиде Латина, Ягода стоя дълго време с отпуснати ръце. Стори ѝ се, че вратата на бащината ѝ къща завинаги се е затворила за нея.

Изведнъж се сепна. Някой бе сложил ръката си на рамото ѝ. Докато разбере, че ръката не е на господаря ѝ, сърцето ѝ примря. Беше младата жена, която я беше гледала в салона.

– Уплаших ли те? – запита тя.

– Не... Но се стреснах.

Непознатата се усмихна. И от тази усмивка лицето ѝ стана още по-хубаво и по-приятно. Ягода се загледа в нея.

– От какво се стресна? – запита я тихо жената. Гласът ѝ беше мек и в очите ѝ имаше загриженост.

Ягода я гледа един миг, после неочаквано ѝ каза:

- Аз трябва да си ходя.
- Бързаш ли?
- Бързам. Господжата ме пусна за малко. Тя би ме пустила и за повече, но се страхува.
- От какво?
- Да не се върне господарят.
- Откъде ще се върне?
- От чужбина.
- Какво прави там?
- Знам ли? Купува, продава...
- Търговец е значи.
- Такъв трябва да е. С още двама имат фабрика. Има много пари, но къщи не говорят къде ходи и какво прави. Даже на господжата не казва може би всичко. А тя е добра, но е болнава... Все е болна.
- От какво?
- Най-напред се разболява от едно, после от друго... Едно я остави, друго я хване. Така ми казва тя. Все с лекарства се поддържа. Пък и господарят ѝ дава приспивателно.
- Защо?
- Да спи. Казва, че тя искала. Пък някой път си мисля, че тя не знае...

Ягода се сепна от собствените си думи и се спря. Жената я гледаше със същата топлота и загриженост.

Ягода искаше да си тръгне, но в очите, които я гледаха, имаше нещо, което я задържаше. После изведнъж се уплаши. Ако жената я издаде на господаря? Затова неочаквано я запита:

- Вие къде живеете?
- Тук, на Изгрева.
- И не ходите ли в града?
- Ходя. Ходя на работа.

Очите на Ягода приличаха на две подплашени птички.

Неочаквано младата жена сложи ръката си на главата ѝ и погали косите ѝ.

- Не бой се! – каза тя.
- От какво да се боя?
- Да не кажа на някого. Бъди спокойна. Какъв смисъл има да разказвам чужди неща?
- А аз бих искала да разкажа... – замислено заговори Ягода. Погледът на жената я предразполагаше да отлее малко от това, което се беше събрало в душата ѝ и я мъчеше.
- Искам да разкажа на Него – продължи тя, – но още не съм прочела Евангелието и нито една Негова книга. А баба Минка ми каза, че трябвало да прочета много книги.
- Чии книги?
- На Учителя, дето учи хората в салона. Пък аз чета бавно. Кога ще ги прочета? Дойдох да Го слушам, пък... – пламна отведнъж Ягода – и да ми е казал туй, което ми е потребно, не съм Го чула.
- Замисляше се.
- Да, но откъде знаете вие?
- Защото може да се случи с всеки.
- И вие ли се замисляте?
- По някой път...

Ягода въздъхна облекчено.

- А аз мисля, че само аз съм такава една... никаква... и току се отплесвам да мисля съвсем други неща. Пък то трябва само да слушам, да чуя какво ще ми каже, как ще ме напъти. Баба Минка казва, че Той, Учителя де, виждал в сърцата и в умовете на хората и ги упътвал, казвал им как да се оправят, когато са объркани.
- Коя е тази баба Минка?
- Свекърва на леля Кера. А леля Кера е от нашето село. Слугувала е дълго време, много години при едни хора и те я оженили за техен роднина. Но господарите ѝ се случили добри, особено господарят. Имали са я като своя дъщеря

и тя е много доволна. Сега има много добро положение. Мъжът ѝ печели, но въпреки това тя пак ходи да помага през големите празници на господаря си. Казва ми, че ѝ било мило да ходи у тях, сякаш се връщала у дома си. Но господарят ѝ с пръст не я е бутнал, не е като моя...

Ягода пламна и наведе глава.

– Е, всякакви хора се случват – заговори младата жена с тих, но твърд глас, – но ако тези, при които работиш, са толкова лоши, защо стоиш там?

– Защото баща ми ме продаде. Точно така, продаде ме. Откакто работя, всичките пари ги взема той. А казват, че ме е цанил с добра заплата. Но какво виждам аз от нея? Нищо!

– Сигурно ти ги събира и после ще ти ги даде отведнъж.

– Събира! – засмя се горчиво Ягода. – Събира ги в гърлото си.

– Как в гърлото?

– Изпива ги в кръчмата. Мама от неговото пиене умря. А мене заради него ме продаде.

– На колко си години?

– На осемнадесет.

– Достатъчно си голяма, за да си намериш друго място.

– Баща ми ще ме пребие. Казвал ми е от тази къща кракът ми да не излиза. Предал ме е на господаря, каквото ще да прави с мене – заплака отведнъж Ягода.

Жената я гледаше замислено и ѝ каза:

– Ти имаш желание да поговориш с Учителя, нали?

– Имам – вдигна разплаканите си очи Ягода, – но като не съм прочела още нито една Негова книга, нито Евангелието...

– Нищо, после ще ги прочетеш.

– Но ще може ли така, неприготвена?

– Щом имаш желание да се срещнеш с Него, значи – приготвена си. Душата ти е приготвена.

– Аз хем искам да Му кажа всичко, хем си мисля – като съм такава грешна, може да отвърне лицето си от мене. Особено като види всичко...

– Тъкмо защото вижда и знае всичко, ще те разбере и ще ти помогне да излезеш от трудното положение, в което се намираш.

– Вие откъде знаете, че се намирам в трудно положение?

– Не е мъчно човек да разбере. Но ще поговоря с Учителя, ще Му кажа за твоето желание да се срещнеш с Него.

– Кога?

– Сега. Погледни, Той говори с братя и сестри на стълбището, но гледа към нас.

– Наистина – избърса с длан сълзите си Ягода.

– Почакай ме тук, ей сега ще се върна.

Ягода проследи младата жена, която бързо си проправи път между хората, които на групи си говореха, а други се бяха струпали пред стълбата, която водеше към стаята на Учителя, за да чуят какво още ще им каже Той.

„Като че не им стигна в салона – помисли си Ягода – дето Го слушаха, а още искат.“

Тя също бе приближавала, но само за да е по-близо до Него, защото бе разбрала, че ѝ става леко и хубаво от Неговото присъствие.

– Такива са Божиите хора – бе казала баба Минка, – от тях излиза мир, който като балсам се влива в душата на човека и лекува раните му.

– Ти опитала ли си? – запитва я Ягода.

– Да знаеш колко много пъти! Ако не беше Той, Учителя, сто пъти да бях умряла. Ако ти кажа какъв живот съм минала, косите ти ще настръхнат. Ама ти си още дете, няма защо да се тровиш с чужди теглила.

– Но и аз имам своите теглила и ми е страшно тежко понякога. Особено това, дето тате ме прати да слугувам.

Можех да работя на нашите си ниви. Пък край реката си имаме градинка, дето си садим зеле, домати, пипер. И да знаеш колко ми е било хубаво, като ходя там. Реката е една бистра, провира се из камънаците – цял ден да я гледаш, няма да ти омръзне. Гребя от нея с котлите и поливам. А после, когато стринини Керини си прекараха вадичка от реката, пуснаха я да минава и през нашата градина. Да знаеш какви цветя си насадих и като нацъфтят, всеки който мине, се е спирал. И пред къщи си имах градинка. И на прозорците имаше саксии с цветя. Всички са се чудили защо така хубаво цъфтят цветята в нашата градина и в саксиите.

– Защото навярно ги обичаш.

– Много, много съм ги обичала. И сега, като си помисля за тях, мили ми са. По някой път дори ги сънувам. Като нацъфтели с едни хубави едри цветове, като живи ме гледат. Сърцето ми ще изхвъркне от радост. Но изведнъж идва един човек с коса и ги покосява всички. Толкова ми домъчнява и така ме заболява сърцето, сякаш не цветята, а мене е прекосил на две. Но най-чудното е това, че той коси от едната страна, те от другата растат и цъфтят.

– Това е много хубаво – клатеше глава баба Минка замислена. Но Ягодка никога не смееше да ѝ каже, че човекът, който косеше цветята, беше господарят ѝ.

– Учителя казва, че ще те приеме в 3 часа следобед – сложи си ръката младата жена на рамото ѝ.

Ягода я гледа един миг, после се сети за какво се отнася и рече:

– Толкова късно! Ако господарят се върне и ме няма вкъщи, ще ме пребие.

– Няма да те пребие.

– Ах, вие не го познавате! Пък и тате му даде право да ме бие, да ме вкара в пътя, а тъкмо той е, който ме изкарва от пътя. Госпожата е друга, но на него, особено напоследък, с нищо не му се угажда. Все е сърдит. Госпожата казва да му

вървя по волята, че да не ме удари лошо, та да ме осакати. А аз какво, нищо не му казвам. Но новата му приятелка сигурно си има и друг и това го вбесява.

– Ти откъде знаеш, че си има приятелка?

– Че нали ме праща да я викам!

– Жена му знае ли това?

– Не. Не съм ѝ казала, защото е много добра. Изобщо на нея нищо не казвам. А така ми се е събрало и искам да го кажа на някого, пък нямаше на кого! Само като гледах Учителя, казах си, че на Него всичко мога да разкажа.

– Ще Му разкажеш, като те приеме следобед. А сега ела да седнем на масата под лещака да обядваме.

– Ами ако се върне господарят?

– Не бой се. Щом Учителя ще те приеме, значи никой нищо лошо няма да ти направи.

– Но като се забавя толкова много, госпожата ще си помисли, че наистина съм била с някой войник, както я уверява господарят.

– Имате ли вкъщи телефон?

– Имаме. Даже два. Единият е в стаята на госпожата, другият е в кабинета на господаря.

– Тогава да се обадим на госпожата, да знае, че си тук.

– Добре, но...

– Какво?

– Веднъж ѝ бях загатнала за леля Керината свекърва и какви хубави работи говори, но тя поклати глава и рече да се пазя, че за там била чувала разни лоши слухове... дето ходела де, баба Минка, да слуша. Но аз си зная, това е пак от господаря, защото тя всичко му казва. И той, като разбрал, че ходя у бабини Минкини, рекъл кракът ми да не стъпва вече там.

– Защо?

– За да се разпорежда с мене, както си иска – въздъхна с болка Ягода. – Но аз вече не му вярвам – продължи тя, – в

нищо не му вярвам. Само се чудя на госпожата, дето му вярва във всичко. Но да знаете как се мазни пред нея! Все „Ленче, Ленче“. Ама защо? Защото баща ѝ му е създал всичкия имот. Колко пъти му е давал пари, като му се примоли госпожата. Казва ѝ, че заборчлял на фирмата, че ще да се самоубие... И тя плаче на телефона, моли баща си. А после той като дойде на тавана при мене, смее се. Колко пъти съм искала да ѝ кажа, но ми е жал за нея. А и кой знае дали ще ми повярва. Той като ѝ каже: „Ленче, душице моя, живот мой“, и тя се стопява. Милва главата му, която той туря на коленете ѝ, с бледите си пръсти и се чуди как да го утешава. Не я съдя, защото и аз му вярвах, да знаете как му вярвах!

– Да отидем на трапезата, защото Учителя слиза за обед!

– Както ми се е събрало всичко на топка, не зная дали ще мога да преглътна една хапка. Ами нали щяхте да се обаждате на госпожата по телефона?

– Като седнем, ти ще ми дадеш номера и аз ще отида да ѝ се обадя.

– Добре – съгласи се Ягода и тръгнаха към лещаците, под които имаше наредени дълги бели маси.

Когато Учителя се изправи пред една от тях, някой извика:

– Молитва!

„Божията Любов носи изобилния и пълен живот“ – чу Ягода всички да произнасят полугласно край нея.

– Ти ме чакай тука – каза младата жена на Ягода, след като бяха получили ядене, – аз ще се обадя по телефона и веднага ще дойда.

– Запомни ли номера?

– Да.

– Запишете си го, сестра Мария – откъсна листче от бележника си един брат и ѝ го подаде с молив.

„Значи Мария се казва – помисли си Ягода, – носи маминото име – Марийка.“

– Ти откъде си, сестричке? – обърна се към нея братът, който беше подал листчето на Мария.

– От село – неохотно отговори Ягода и се наведе над чинията си, но не започна да яде – чакаше Мария.

– Имаш ли хляб, сестричке? – запита я една стара жена, която седеше срещу Ягода. – Ето, вземи!

– Не искам, не съм гладна – механически отговори Ягода и погледна старата жена, която я гледаше със съсредоточен поглед. Изведнъж ѝ се стори, че погледът ѝ много прилича на погледа на майка ѝ. Кой знае защо, погледът на майка ѝ беше останал в душата ѝ и тя никога не го забрави, както не забрави и съветите, които ѝ бе давала, макар да бе малка тогава. Но не можа да ги изпълни. Ако баща ѝ не беше я изпратил да слугува у тези хора, може би по би могла да ги изпълни. „Слушай, дъще моя, Ягодко, говореше ѝ тя, ти си още малка, но тъй като мене няма да ме има, когато пораснеш, казвам ти го сега, а ти го запомни: никога не посягай на чуждото, каквото и да е то. Пази се от лъжата като от огън. Да не вдигнеш очи и да не погледнеш мъж, който си има жена или годеница. Това е голям грях.“ Но тя ли посегна? Не, никога не би го направила, ако не беше му вярвала, че е така нещастен с болната си жена, която от милост е гледал цял живот. Защо, защо го съжали тя? Защото беше влязъл в сърцето ѝ... и с него влезе и лъжата, в която е потънала до гуша.

– Ягода – седна Мария до нея.

– Откъде ми знаеш името? – като пробудена от сън се обърна тя към Мария.

– Нали ми го каза, преди да седнем тук?

– Вярно, аз забравих. Такава съм станала една, забравана...

– Нищо, всеки може да забрави. Госпожа Вълканова каза, че можеш да останеш.

– Каза ли ѝ къде съм?

- Да.
- А тя?
- Изказа желание да се запознае с мене.
- Така ли? – зарадва се Ягода в първия момент, но после тъмна сянка премина през лицето ѝ.
- Не се страхувай, Ягода.
- За какво?
- Да не ѝ кажа нещо.
- Ягода я погледна учудено.
- Откъде знаеш?
- От израза на лицето ти. Но сега да ядем, че изстина яденето. Ще ми направиш голямо удоволствие, ако си изядеш яденето.
- Дано да мога.

Ягода се наведе над чинията и не поглеждаше нито наляво, нито надясно, защото освен че се стесняваше, но се страхуваше да не би между многото хора да се случи някой познат на господаря ѝ и да му каже, че я е видял на това място. Затова, когато братът и сестрата, носещи панер с ябълки, ѝ поднесоха една, тя се стресна и ги погледна учудено.

– Ягода, вземи ябълката – прошепна ѝ Мария, но като я видя, че се оглежда плахо, пое ябълката и ѝ я подаде.

Ягода не вървеше, а летеше по шосето надолу към града. Толкова ѝ беше леко, толкова ѝ беше хубаво, че ѝ се искаше да запее! Много пъти бе пяла от мъка, но сега ѝ се пееше от радост. Радост, която преливаше отвсякъде в сърцето ѝ и се изливаше към всички.

И какво ѝ беше казал Учителя? Да седи там, да не се мести. И всичко ще се нареди. Как? Той знае. Тя дори не Го запита. Щом казваше, че ще се нареди, значи ще се нареди. А преди да влезе при Него, как силно туптеше сърцето ѝ! Но щом прекрачи прага и влезе вътре, буцата, която чувстваше от толкова време в гърдите си, започна да се топи и да прелива като сълзи в очите ѝ.

– Много ми е мъчно, затова – поиска да се извини тя пред Учителя и Го погледна през сълзи.

Той я гледаше тихо, спокойно. Не я съдеше, че плаче. Дори в погледа Му долови милост и грижа. Това съвсем я разтопи и тя, вместо да седи на стола до прозорците, преви се до нозете Му и допря главата си о земята, като се мъчеше да сподави хълцанията, които раздираха гърдите ѝ. Колко време бе плакала тя, не помнеше, но когато повдигна главата си, усмихна се, защото ѝ бе станало неизказано леко.

Говорила ли Му беше, докато бе стояла до нозете Му, разказала ли Му беше всичко, както си бе мислила – тя не знаеше. Всичко ѝ беше като в сън. Може би Му беше казала за приспивателния прах, който господарят туря вечер на госпожата, когато му идат гостенки, за да спи спокойно и да не чува. Какво ѝ беше казал Той? Беше слушал и мълчаливо беше гледал разплаканото ѝ лице. А може би тя само в ума си Му бе разказвала всичко, защото плачът ѝ я задавяше и тя не можеше да говори.

Но най-хубавото от всичко беше това, че когато я изпращаше до вратата, беше ѝ казал:

– Рекох, пак елате.

Ягода Го бе погледнала изумена. Сърцето ѝ силно заби до изхвъркване. Цялото ѝ същество се изпълни с радост. Той на нея, простата, неуката, слугинята, беше казал пак да отиде. Сълзи бликнаха от очите ѝ. Искаше да Му каже, да Му признае колко разсеяно бе слушала сутринта беседата Му, но до отворената врата беше застанал възрастен човек, който явно нетърпеливо чакаше тя да си отиде, за да влезе той. Тогава само се наведе и с върха на устните си Му целуна ръката. Някога майка ѝ я бе учила, че така се целува ръка на свят човек. А за Учителя тя знаеше вече с всичката си душа, че Той е повече от свят човек. Той беше взел болката ѝ, ревността от сърцето ѝ по отношение на господаря, беше напълнил душата ѝ с радост, с най-хубавата радост, която бе

изживяла до този момент. С нищо не можеше да се сравни тази радост, дори с тази, която е изпитвала, чувствайки се свръхщастлива в прегръдките на господаря. Защото кой знае защо, винаги след тази прегръдка тя е чувствала горчивина. А сега – само радост. Радост, която я караше да не стъпва на земята.

С тази преливаща радост Ягода се втурна в стаята на г-жа Елена и задъхана, съвсем неочаквано заговори:

– Нищо не е вярно от лошите неща, които са ти говорили за онзи човек, нищо! С очите си видях и с ушите си чух какво говори.

– Какво е станало с тебе, Ягода – остави Елена книгата, която четеше, и се вгледа в сияещото от радост момиче.

– И аз не зная какво е станало, но ми е така хубаво на душата, както никога досега!

– Виждам, но седни, разправи ми какво видя, какво чу?

– Да знаеш какви дълги маси, какви бели трапези имат под наредените един до друг лещаци! Една сестра ми плати обета. Там всички се наричат братя и сестри. И на мен все казват „сестричке, сестричке“, а аз казах на една жена, че съм от село и че съм тук слугиня. Но знаеш ли какво ми рече тя?

– Не.

– „Кой какво работи – каза ми тя, – няма значение. Всички сме все Божии души, защото всички сме излезли от Бога.“ Това толкова много ме зарадва! Значи и аз, простата слугиня, съм Божия душа.

– Естествено – промълви Елена.

– Пък аз досега не знаех, че за Бога всички хора били еднакви.

– Как може да не знаеш?

– Ами така. Като гледах, че едни са богати, учени, красиви, а други – бедни, болни, грозни, прости... А тази сестра, Мария, която ми плати обета, знаеш ли какво ми каза по този въпрос?

– Какво?

– Че имало дълбоки причини за всичко това. И че зависело как човек е живял, когато по-рано е бил на Земята. Ти знаеш ли, че човек е идвал много пъти на Земята?

– Чувала съм.

– А аз – не. И ми се видя толкова чудно, особено отначало. Но като размислих...

Елена се усмихна снизходително.

– И какво измисли?

– Че както душата може да дойде веднъж на Земята, така би могла да дойде и много пъти.

– Умно момиче си ти, Ягода.

– Не зная дали съм умна, но тази сестра, Мария, като ми говореше, ми беше много приятно и не ми се виждаше мъчно да го разбере.

– Каква е тази, която ти наричаш сестра Мария?

– Чудесна е, много е добра. Говори много хубаво и очите ѝ гледат неизказано хубаво.

– И са те примамили веднага.

– Защо?

– Ами веднъж отиде и...

– А не, не веднъж. Вече няколко пъти. Но сега се случи да ме заговори тя. Виждала ме била и по-рано, но аз за първи път я видях сега. Може би защото все бързах.

– Защо?

– Да се върна по-скоро тук. Много ме беше страх.

– От какво?

– Да не би някой от хората там да познава господаря и да му каже.

– Смешно.

– Може, но толкова страх се е набрал в душата ми, че с право Мария ми каза, че съм приличала на напласена кошута, на сърна.

– Когато лъже, човек винаги се страхува.

- Аз ли? Какво лъжа?
- Ами като лъжеш постоянно господаря си, така е.
- Не, не го лъжа!
- Как не? Ето, ходила си няколко пъти там, при... как ги казваха... и не си казвала нито на него, нито на мен.
- Първо, нямаше да ме пуснете... и второ, ако не отидех, щеше да ми се пукне сърцето, щях да умра.
- Защо?
- Така.
- Виж ти! И сега вече няма да умреш, така ли?
- Да. Но най-важното – Мария каза, че ако ти се срещнеш с Учителя и правиш туй, което Той ти препоръча, можеш да оздравееш.
- Ах, Ягода – въздъхна Елена – толкова специалисти са ме гледали!
- Доктори, нали? Но Учителя не е доктор!
- А какво?
- Той е свят човек и можел да лекува с Божията сила!
- Мария ли ти го каза?
- Тя ми го каза с други думи, но аз ти го казвам с моите. И аз толкова се зарадвах, че ми идваше да литна, да ти го кажа и още днес заедно с мене да влезеш при Учителя и да си оздравяла до довечера.
- Много си наивна, Ягода.
- Защо?
- Така светкавично ли ще ме излекува?
- А как Исус Христос е лекувал? Като рече на болестта да си отиде, и тя ще си отиде.
- Е, вижда се, че много си хлътнала.
- Как съм хлътнала?
- Няколко пъти само си ходила и вече говориш, като че кой знае откога си била там. Наричаш ги сестри, Учител...
- Ами като учи хората на добро, значи Учител е. Ние на село, като ни учеше даскала, викахме му учител. То си

- е много ясно. А пък казвам сестри, защото те се наричат братя и сестри и мене ме приеха за такава.
- И ти веднага прие всичко.
- Кое?
- Коего ти говореха.
- И ти, ако Го беше слушала, и ти щеше да го приемеш, защото хубави работи говорят. А на сестра Мария като ѝ казах, че си болна, тя така загрижено погледна, дожаля ѝ за тебе. Каза, че ще дойде да те види. Нали си я поканила?
- Поканих я, защото ми е интересно да видя що за хора са. Много съм чувала за тях. Едни говорят хубаво, други – лошо. Но бате ти Велко казва, че не са добри. А щом го казва, значи е осведомен правилно за тях.
- Той нарочно ти говори така.
- Защо?
- За да не се срещнеш с тях и да не оздравееш.
- Ягода, мислиш ли какво говориш?!!
- Така ми се отплесна от езика, како Ленче, казах го съвсем без да искам!
- Затова господарят те бие – защото не мислиш какво говориш. Отвърщаш му, като ти каже нещо.
- Не, не му отвърщам.
- Сянка премина през лицето на Ягода. Радостта, която бе препълвала сърцето ѝ, сякаш започна да се отдръпва. Върху светлината, която бе сгряла душата ѝ, сякаш облак хвърли сянката си. Защо никой не ѝ вярваше? Не, не никой. Мария нито за минута не се усъмни в думите ѝ. А Учителя изобщо няма нужда да вярва, защото Той вижда и знае всичко. Като си помисли за Учителя, отново ѝ стана радостно и светло.
- Елена, която я гледаше, проследи смяната на състоянието ѝ и я запита:
- Каж ми искрено, Ягода, защо се натъжи и защо после пак сърцето ти светна от радост?
- Винаги ми става мъчно, когато не ми вярваш. Ти си толкова добра към мене и аз искам да си здрава.

– Много си мила, Ягода, но не ми каза защо стана радостна.

– Защото си помислих за Учителя. Откакто Го видях, колкото и да ми е мъчно, като си помисля за Него, и отведнъж ми става леко, хубаво. А когато Го гледам, като че ли няма за какво да ми е тежко.

– А има ли за какво да ти е тежко, Ягода? Ти никога не си ми казвала досега.

Ягода се сепна. Очите ѝ гледаха като подплашени птичета. И кой знае как, отведнъж ѝ мина мисълта за село, за баща ѝ и тя като въздъхна, рече:

– Най-напред ми е тежко, че не мога да се върна на село.

– Защо?

– Нали тате е довел жена с две деца. Казаха ми, че бил ѝ приписал имота на нея.

– Не може той да не е помислил за тебе и да не те е осигурил. Ти си му единственото дете, нали?

– Били сме четири, но другите са умрели.

– Важното е, че сега си една. Не може той да не те обича и да не остави нищо за тебе.

– Не зная. Бил е навремето много богат, но повечето е отишло в кръчмата.

– Може би тази жена затова е поискала да припише всичко на нея, за да го запази.

– Може. Но за мене портата им вече е затворена. Там има друга жена. В къщата има чужди деца. Как ще се върна да видя на одъра, на който мама е лежала, да лежи друга жена?

– Такъв е животът, Ягода, като умра аз, на този креват ще лежи друга жена. Аз отдавна съм се примирила с това.

– Ти няма да умреш – разплака се отведнъж Ягода, – аз ще кажа на Учителя. Ще падна на колене пред Него и ще го моля да останеш жива.

– За да се мъча още ли, Ягода?

– Не, за да оздравееш.

– Ти днес си особена, Ягода. Съвсем си различна от досега. Зная, че си чувствителна, но в теб откривам за първи път нещо, което не съм подозирала, и това ме радва. Някой звъни. Виж, моля те, кой е!

Ягода бързо избърса с длан сълзите си и се втурна към вратата. В същия момент в кабинета на господаря звънеша телефонът. Ягода се поколеба за миг, но после отиде към външната врата и я отвори.

Едва беше успяла да види, че бе братът на Елена, когато две плесници се залепиха на бузите ѝ.

– Сводница такава! – процеди той през зъбите си. – Ей сега ще кажа на сестра си да те изхвърли като мръсен парцал от къщи!

– На мене няма да ми напакоштиш, а на нея – можа да каже бързо Ягода, още зашеметена от плесниците.

– Така ли? – просъска Радко. – Сега ще ми дадеш сметка за гнусните си деяния, иначе веднага ще те удуша! – посегна той към врата ѝ.

– Ако ме удушиш, само ще ми направиш добро.

– Я гледай каква е нахална на всичко отгоре!

– Не, не съм нахална – захлипа Ягода, – но не искам да живея повече. Ако искаш да умра, ще умра, но не казвай нищо на кака Ленче, за да не се трови. И аз затова не съм ѝ казвала, да не се разболе повече.

– А защо на мене не си казвала, когато идвах?

– Защото мислех, че вече сте се разделили със Соня, че ти си я оставил.

– Глупости!

– Господарят ѝ казал, че си имал вече друга, за която си щял да се жениш, и затова не си ѝ пишел.

– Ще го застрелям този изверг, тука ли е?

– Няма го, но ако искаш да знаеш, не си заслужава.

Радко, едва сдържащ гнева си, я погледна учудено. Ягода го гледаше през сълзи с поглед, който го смая. Това слугинята Ягода ли беше, на която никога не беше обръщал внимание? Той продължаваше да я гледа и по някакво чудо в него всичко притихна.

– Всъщност ти си права, Ягода – каза той тихо, – щом тя е предпочела него!

– Ягода, кой е дошъл? – запита Елена, която с бавни стъпки идваше от дъното на коридора. – Ах, Радко, ти ли си? – зарадва се тя. – Защо не идваш?

– Точно питах Ягода дали Соня е идвала наскоро.

– Идва преди няколко седмици. Какво става между вас?

– Нищо не става.

– Как нищо?

– Така. Но я ми кажи ти, Леночка, как си?

– Както ме знаеш. Все същото. Ден добре, пет зле. А мама по-добре ли е?

– По-добре е. Праща ти разни работи, но куфарът и кошницата са на багаж на гарата.

– Ти кога пристигна?

– Тази сутрин.

– И си бил при Соня. То е естествено. А защо не дойдохте заедно?

Ягода не чу отговора, защото в този момент отново прозвъня телефонът в кабинета на господаря и тя трябваше да отиде да види кой звъни, но при вратата се обърна и погледна Радко. Погледите им се срещнаха. И отново той остана учуден. В още изпълнените ѝ с влага очи от бликналите преди малко сълзи имаше и болка, и разбиране, и съчувствие. Той прекара длан по челото си, после по косите си и влезе при сестра си в стаята. Телефонът отново иззвъня. Ягода отвори вратата и се втурна към него. Като вдигна слушалката, сърцето ѝ още биеше силно от преживяното с Радко и с развълнуван глас тя изрече няколко пъти:

– Ало, ало, ало...

– Кой е насреща? – запита женски глас.

– Кого търсите? – отвърна с въпрос Ягода.

– Ще кажа кого търся, след като зная с кого говоря.

– С Ягода.

– Господарят ти върна ли се?

– Г-це Соня, вие ли сте? Не можах да ви позная.

Гласът замълча. Ягода почака малко. Телефонът от другата страна се затвори. Ягода сложи слушалката. Когато беше вече при вратата, телефонът отново иззвъня.

– Ягода, ти ли си?

– Аз съм.

– Радко дойде ли у вас?

– Преди малко.

– Кога ще се върне г-н Вълканов?

– Госпожата го чака всеки момент.

– Тя в добро настроение ли е?

– Както всеки път.

– Говориха ли с Радко?

– Може сега да говорят.

– Мислиш ли, че той ще ѝ каже?

– Какво?

– Много добре знаеш какво.

– Не зная. Но сигурно няма да каже, за да не я тревожи.

– Тя как е със здравето? Не съм я виждала скоро.

– Както винаги. Но сега като че ли е мъничко по-добре, а може и да оздравее съвсем.

– Така ли? – учуди се гласът.

– Така, ами. Няма да боледува цял живот!

Дълбока въздишка отекна в телефонната слушалка.

– Ягато! – отвори Радко врата – С кого говориш?

Тя веднага затвори телефона и наведе глава. Той промълви със стиснати зъби нещо, което Ягода не чу добре, но разбра, че не му е минало, но сега не му е времето и мястото да се разправя с нея.

– Ей, Ягода – заговори ѝ Елена, когато тя влезе в стаята при нея, – само чакаш да дойде някой и да се залепиш за телефона.

– Защото звънеш, затова.

– Господарят ти е казал, като го няма, да не се разправяш надълго. Ще отговориш: „Не е тук“, и свършено. Да не би теб да е търсил някой?

Ягода не отговори.

– Такава ще е работата – усмихна се Елена, – да не е войничето?

– Не зная защо я държите още тая – избухна Радко. – Да съм на твое място, веднага ще я изхвърля, дори не счита за необходимо да ти отговори.

– Какво ще отговори, когато е гузна. Но в края на краищата всеки има право на свой личен живот. Аз не мога да се оплача от Ягода. Никой по-добре от нея не ми е услужвал. Но с господаря си нещо не се разбират. Отвърщала му, а това го нервира много.

Радко изведнъж пребледня. Ръцете му се свиха в юмруци. В същия миг срещна погледа на Ягода. В него имаше молба.

– Какво ти е, Радко? – загрижено го запита сестра му.

– Нищо – отвърна той и седна на стола.

– Уморен си от пътуването навярно.

– Да, цяла нощ не съм спал и не съм се хранил.

– Защо?

– Не бях гладен.

– Ягода, я дай от баницата на бате ти Радко – обърна се Елена към нея. – А после приготви и нещо за вечеря, че може и господарят ти да се върне.

– Тази вечер ли? – запита Радко.

– Не съм сигурна. Работата му знаеш каква е, та никога не се знае кога ще се върне къщи.

В Радко се надигна нова вълна на гняв, която изпълни

гърдите му и стигна до гърлото му, но молещият поглед на Ягода го опомни.

Имаше нещо необикновено в очите ѝ, от които внезапно бяха рухнали сълзи. Гневът му странно стихна, гърлото му се отпусна, юмруците му се разтвориха.

– Значи Ягода добре те слуша – обърна се той към сестра си.

– Много добре. Понякога се трогвам от нежността, която влага в грижите си за мене.

– Не съм очаквал в Ягода да има някаква нежност.

– А, защо. Във всеки човек има нещо добро и хубаво.

– Е, Леночка, за тебе всички хора са добри и хубави, както бяха и за мене, но почнах да мисля, че са крадци и престъпници.

– Може да има и такива.

– Казваш „може да има“, като че ли светът не е пълен с тях.

Елена го погледна. Никога не бе виждала брат си такъв. Какво ставаше с него? Защо присъствието му внася в нея безпокойство, раздразнителност, тревога? Сърдит ли е за нещо? Огорчил ли го е някой?

Ягода донесе голямата сребърна табла и я сложи на малката масичка пред Радко. Освен баницата, за която ѝ беше казала Елена, тя бе донесла и кисело мляко.

– Ето, в това се изразява нежността в грижите на Ягода – заговори Елена, когато последната излезе, – в досещането ѝ. У дома, както знаеш, винаги е имало прислужници, на които като кажеш да направят две-три неща, ще направят едно. А Ягода се чуди какво още да направи, освен това, което съм ѝ казала. Затова не мога да разбера защо Велко е недоволен от нея. Разглезила съм я била. Но защо трябва да бъда груба, когато тя ме гледа в очите, за да предусети желанието ми и да го изпълни, преди да съм го изрекла?

Радко я гледаше с леко присвити очи.

– Знаеш ли какво – заговори му отново тя, след като хапна от баницата, – може да ти се види странно, но много интересно напоследък възприемам хората. Може това да се дължи на дългото ми боледуване и да съм станала прекалено чувствителна. Някои хора, например Ягода, ми приличат на горско цвете, забутано в шубраците. Но то започва да те привлича със съвършено нежното си ухание, което навлиза в душата ти и внася чудно спокойствие. Тя не подозира дори, че нейното присъствие ми действа едва ли не лечебно. Но случвало се е пък присъствието на други да ми действа така, че почвам да треперя, без да има каквато и да е видима причина. Може би защитната стена на моето същество да е съвсем изтънена и аз да усещам състоянията на хората, които се предават и на мене. Или даже не само състоянието им, а и естеството им.

– Е, и?

– Нищо. Понякога някои хора ме уморяват със самото си присъствие. Велко ми се смее.

– А него как усещаш? Сигурно като балсам за душата си.

В гласа на Радко имаше сарказъм. В следния миг той се разкая, но в съзнанието на Елена като светкавица премина мисълта за Соня. Ревнува ли я той от Велко? Невъзможно. Защо не бяха дошли двамата? Скарали ли са се?

– Кой те е огорчил, Радко? – изненада го тя с въпроса си. – Това, което се излъчва от тебе, е нещо като безпокойство, тревога, и ме кара и мен да тръпна от някаква горчива болка.

– Тогава да си отивам.

– О, не, не съм искала да кажа това! Но ми се иска да ти помогна с нещо.

– Е, нищо не остава – засмя се Радко, – освен да повикаш Ягода, за да преобрази състоянието ми.

Смехът му беше нервен и сякаш удряше по сърцето на Елена.

– Сигурно сте се скарали със Соня – заключи тя.

– Има нещо такова.

– Защо?

– Предпочела друг.

– Невъзможно!

– Напълно възможно е.

– Странно, тя казва, че ти си щял да се жениш за друга, ти казваш, че тя предпочела друг... Да няма някакво недоразумение?

– Не зная.

– Ако искаш да поговоря с нея, да я повикам на телефона.

– Само това не.

– Ти толкова я обичаше. Да не би да я подозираш в нещо?

– Леночка, ти знаеш, че винаги ми е било не само необходимо, но и много приятно да споделям всичко с тебе. Но сега ми е много трудно. Само ще ти кажа, че всичко е скъсано между мене и Соня.

– Не бързаш ли много, Радко? Да не би наистина да има недоразумение и после да ти бъде много по-тежко, отколкото сега, че си избързал да скъсаш?

– Не зная дали някога ще ми бъде по-тежко, отколкото сега, и не зная дали съм я обичал повече от сега – да стигна дотам, че да стъпча собственото си достойнство и да я моля, въпреки всичко...

– А тя?

– Мълчи. Впрочем даже и да беше изпълнила молбата ми и да дойдеше още днес с мен, нашият живот щеше да прилича на пукната кристална чаша. За какво може да служи чашата повече? Само за украсение! Не, няма никакъв смисъл.

– Чудно! А как се стигна до тук?

– Отдавна усещаш, че има нещо, което не наред, но не

можех да разбера на какво се дължи то. Знаеш отначало какво хубаво приятелство имахме. Тя явно се радваше, когато сме заедно. Когато се връщах през ваканцията от Германия, идвала е и у нас. Бяхме щастливи – наистина като деца във ваканция. Пазил съм я като зеницата на окото си, защото я обичах.

– Знам.

– Когато съм ѝ говорил за нашата женитба, тя както винаги весело се шегуваше, но кой знае защо все чувствах някаква несигурност в нея, която тя не изразяваше явно. Отдавах го на различни причини, пък и нямаше какво да бързам. Както тя ме бе чакала да завърша в Германия, естествено, така и аз трябваше да почакам да завърши университета тук. Майка ѝ настоявала за това. Не е лошо, но от известно време забелязвам промяна в нея. Поканих я през зимата да дойде у нас, но отказа. Не била съвсем добре. А когато аз неочаквано за нея дойдох тук, не я заварих къщи. Върна се към полунощ. Нищо не я запитах. Не исках да бъда дребнав. През великденските празници също не дойде. Усилено се готвела за държавния си изпит. А после каза, че го отложила. Защо? За да остане още една година тук. А днес ми казва, че историята съвсем не ѝ е приятна. Не можела да си представи да е учителка по история. Искла да следва в чужбина.

– А кой ще я издържа?

– Не зная.

– Изключено е баща ѝ с една чиновническа заплата и с още две по-малки момчета в училище да може да я издържа в чужбина.

Радко стана и започна да се разхожда из стаята.

– Най-добре щеше да стане, ако бяхте се оженили още щом ти се върна от Германия.

– Но тя ми казва, че майка ѝ не била съгласна. Времената не били като едновременните, а можели да се изменят още

повече. Искала да си вземе тя образованието, за да бъде сигурна в собственото си препитание.

– Да, майка ѝ има малко прогресивни разбирания.

– В какво се състоят прогресивните ѝ разбирания? Да остави дъщеря си да скита?

– Не ми се вярва, Радко, майка ѝ да желае това. А и Соня е скромно момиче.

– Не ти се вярва! На мен също не ми се вярваше, но аз два пъти идвах тук, без никой да знае, и видях в кои часове се прибира с кола. Още тогава можех да я хвана, но Христо и Лалка ме заблудиха. Уплашили се бяха навярно.

– От какво?

Радко не отговори, а продължи:

– А сега сам Христо ми каза някои неща и тя не ги отрече. Не била виновна, че се е изменила.

– Просто невероятно! И как се е стигнало дотам – да се промени толкова много?

– Парите какво не правят!

– Но нима ти си беден? Освен това си инженер?

– Друга е перспективата да живееш в провинцията, друга е в столицата и съвсем друга – да мислиш, че ще се разхождаш в чужбина.

– А аз мислех, че тя те обича. Радваше се, когато идвахте заедно и когато ми е казвала, че ще идва при тебе.

– Отначало – може би...

– Да не би боледуването на мама, а сега и на тате, да ѝ създават неприятна атмосфера? Изведнъж грохна той от смъртта на чичо Манол.

– Наистина, те много се обичаха и раздялата го срази. Но мисля, че той с времето ще се оправи, както се оправи мама. Нека да ликвидира с бояджийницата и дарака. Ще остави само магазина за преди.

– Много добре. Цял живот се е блъскал все за нас. Особено за мене, с моето вечно боледуване.

– Може би е можело да не боледуваш толкова дълго време, ако мъжът ти не беше такъв изверг.

– Радко! Радко, какво говориш?

– Нищо – овладя той пламналия в него отведнъж гняв.

– Езикът ми се отплесна – поиска да се усмихне той.

– Много си се измъчил със Соня, но все пак, ако ѝ поговоря аз, може би ще се оправи всичко.

– Няма смисъл.

– Но за теб ми е страшно мъчно. Разбирам те съвсем добре. Какво, ще излизаш ли?

– Да, трябва да донеса нещата от гарата.

– Тази вечер у Соня ли ще бъдеш?

Радко само горчиво се засмя. Струваше му се, че ако постои още малко тук, ще се пръсне обръчът, с който пристягаше гърдите си, за да се овладее, и тогава нямаше да знае какво говори и какво прави. По-скоро трябваше да излезе навън.

На вратата се почука. Влезе Ягода да вземе таблата с празните чинии.

– Точно исках да те повикам, Ягода – обърна се Елена към нея, – за да отидеш с бате си Радко да вземете от гарата куфара и кошницата.

– Аз ще взема такси.

– Тогава, како Ленче, защо да не се поразходиш до гарата, щом като той ще вземе такси. Колко отдавна не си излизала никъде!

– Наистина, Радко, знаеш ли, закопняла съм за въздух, за слънце, за планина. Дали ще седя в стаята, или в колата, е все едно. Пък и тези дни съм малко по-добре. Ягода – обърна се тя отново към нея, – наистина ти ми даде добра идея. Повикай едно такси!

– Мислех да отида с колата на Христо – мрачно каза Радко. – Ще трябва да им се обадя да не ме чакат.

– Добре, а в това време аз ще се облека.

Елена отиде да плисне очите си с вода, за да се поободри. Искаше ѝ се водата да я освободи от желязната ръка, която стискаше сърцето ѝ. Цялото ѝ същество бе обхванато от страх, от безпокойство и мъка. Нямаше ли в това състояние Радко да направи нещо на Соня или на себе си? Тя виждаше усилията, които той прави, за да не я тревожи. Не трябваше да го оставя сам. Тая Ягода винаги е била умна и досетлива, но днес надмина себе си.

– Леночка – обърна се Радко към нея, когато тя влезе готова при него, – Христо и Лалка точно тръгвали за насам. Ще отидем заедно на гарата.

– И като донесете багажа, може пък да се поразходите до Витоша, како Ленче – каза тихо Ягода.

Радко се обърна и срещна погледа ѝ. Очите ѝ го гледаха с няма молба. И както ги гледаше, стори му се, че са като езера, огрети едва доловимо от светлина, идваща незнайно откъде. Отново почувства как утихва в него кипналият преди малко гняв.

Някой извън я и Ягода се втурна да види кой иде.

– Ти изигра много мръсна роля – обърна се към нея Христо, Радковият приятел, когато тя отвори вратата.

– Остави я сега! – намеси се жена му Лалка.

– Колко бакшиш ти даваше господарят ти, за да му извикваш Соня? – язвително се обърна Христо към Ягода.

Ягода го погледна с толкова скръб и мъка, че Христо се смая.

– Не е виновно момичето – отговори Лалка. – Където го пратят, там отива. Соня не е вчерашна. Ако първия път не е знаела за какво я викат, след това вече е знаела. Радко каза ли на Лена? – запита тя Ягода.

– Не, не ѝ е казвал и не трябва да ѝ казва, както и аз не съм ѝ казвала.

– А му я водиш зад гърба ѝ! – грубо каза Христо.

От очите на Ягода бликнаха сълзи, които тя не посмя

дори да избърше. Какво знаеха те? Какво разбираха те? Нищо!

– Ягода, я ни кажи, как стана тая работа? – заговори отново Христо.

– Вие по-добре от мене знаете как стават тези работи – с горчивина му отвърна тя.

– Ха, чукнаха ли те, Христо? Браво, Ягода!

– И аз ще се поразходя с вас – дойде и Елена.

– Чудесно, прекрасно! – плесна радостно ръце Лалка. – Знаеш ли, Лена, че изглеждаш много по-добре от последния път, когато бях при тебе?

– И ще оздравее съвсем – неочаквано се намеси Ягода.

– Днес ти, Ягода, си знаменита – смееща се каза Лалка.

– Да не би да си открила за Лена някой нов доктор?

– Намерила съм – отговори съвсем сериозно тя.

– Не говори повече, Ягода! – обърна се към нея Елена.

– Ето, че и те си имат тайни – многозначително каза Христо.

– Тайни, затова господарят ѝ не я пуска да ходи, където ѝ скимне. Внушила си е, че непременно ще оздравея.

– Е, Лени – обърна се към нея Лалка, – никога не си имала момиче, което така много да те обича.

– Това е вярно, към мене е много добра и съвсем ме е разглезила с постоянните си угаждания. Само с господаря си нещо не се разбират.

– Тъй ли? – изненада се Христо.

Телефонът в кабинета иззвъня. Ягода искаше да се втурне да види кой звъни, но Елена я спря.

– Господарят ти ти е казал, когато го няма, да не се разправяш с телефона му.

– Добре – съгласи се Ягода, но след като излязоха всички, телефонът в кабинета пак иззвъня.

„Може да е Соня“, помисли си тя, но тъй като Елена ѝ каза да не се обажда, отиде да сложи в ред стаята ѝ.

Когато отиваше в кухнята, телефонът отново прозвъня. Тогава стъпките ѝ сами я заведоха в кабинета и тя вдигна слушалката.

В първия момент не може да повярва на ушите си. Господарят я ругаеше по телефона. Оглушала ли е, или е скиторила по улиците, та не се е обадила?

– Госпожата ми каза... поръчал си, когато те няма, да не се обаждам.

– Глупости, глупости! – викна той, но после силно изохка. – Ягода – заговори той по-тихо, – затворена ли е вратата?

– Затворена е.

– Госпожата ти лежи ли?

– Не.

– Слушай, Ягода, не ѝ казвай, че аз съм се обаждал, за да се не тревожи. Но ти непременно трябва да дойдеш веднага при мене.

– Къде?

– В апартаментчето. Ти знаеш къде. Случи ми се една неприятност. Изглежда си счупих крака.

– Така ли?

– Да, плъзнах се на този проклет излъскан паркет!

– А кога се върна?

– Не ме питай, ами ела!

– Защото г-ца Соня те търсеше.

– Остави сега Соня. Виж там, кажи на господарката си, че имаш среща с келнера или с войника...

– Нямам нито келнер, нито войник!

– Ягодко, измисли нещо и веднага ела с такси!

– Добре, идвам.

Ягода се облече набързо, остави бележка на Елена, че ще се върне скоро, и се затича по стълбите.

„Значи той се е завърнал – мислеше си Ягода – и е отишъл направо в малкия си апартамент, където му беше

завеждала Соня, а и други момичета.“ На някои пък бе казвала само улицата и номера.

В сърцето ѝ се надигна горчивина, но отведнъж си спомни за сестра Мария, за Учителя и горчивината ѝ се разсея.

– Само да не страдам, само да не страдам – повтаряше си тя, – а той, каквото си иска, това да си прави. Счупил си крака... Дали е бил сам? За да не се върне къщи, значи не е бил сам или пък е очаквал някого.

Като стигна кооперативния блок, където беше малкият апартамент на Вълканов, Ягода помоли шофьора да почака, а тя сама се изкачи на втория етаж и позвъни. Никой не се обади. Може би той не можеше да стане? Сигурно. Дали не е отворено? Тя натисна бравата и вратата се отвори. Мина през коридорчето, после през хола и почука на спалнята.

– Влез – чу тя гласа на господаря си и отвори вратата. Той лежеше на леглото.

– Сама ли си, Ягода?

– Да.

– А кола?

– Долу, чака.

– Ела при мен, Ягодко! Значи нямаш ни келнер, ни войник – протегна Велко към нея ръце.

Ягода се спря на две крачки от леглото и огледа стаята.

„Не е бил сам – каза си тя, – не е бил сам.“

– Защо не идваш, Ягода?

– Нали дойдох... и такси доведох.

– Но така ли ще ме посрещнеш, след като не ме е имало толкова време?

– Да не би кракът ви да не е счупен?

– Ако не е счупен, нямаше да те викам.

– Е, да – прошушна Ягода.

– Ела да те целуна, преди да повикаш шофьора!

– Как може да мислите за това, когато кракът ви е счупен?

– За още много работи мога да мисля, мозъкът ми е здрав. И какво е един счупен крак? Болката, която чувствам, е по-малка от желанието да те целуна. Ела при мене, сладинка! Не ме карай да те чакам, знаеш, че съм нетърпелив!

Ягода се почувства като тънката бяла трепетлика, израсла недалеч от извора там, на село, на която бе слушала неведнъж трепета на листата. Сега слушаше трепета на всяка своя клетка, забравила терзанията, горчивините, които бе преживяла.

Какво е това нежно чувство, което се надига от глъбините на нейната същност и я изпълва цялата? И ако би било само то, тя би стояла така с часове и не би помръднала. Но една властна сила я притегляше към леглото и тя съвсем бледа пристъпи към него. Когато ръцете на господаря ѝ се обвиха около нея и устните му се впиха в нейните, в нея нещо горчиво заплака.

„Значи все още го обичам – мислеше си тя, – все още го обичам, а аз си мислех, че вече го мразя...“

– Така, да помниш! – каза той, след като захапа до кръв устните ѝ. – Сега иди бързо да извикаш шофьора и да не си му казала името ми!

След няколко минути шофьорът влезе в спалнята на Вълканов, гледащ малко подозрително тупламаналата Ягода, ту седящият на леглото, безукорно облечен господин.

Подпиращ се от едната страна на Ягода, а от другата – на младия здрав шофьор, с голяма трудност стъпващ на един крак, с много почивки, той можа най-после да стигне колата и да бъде сложен да седне в нея.

– Къде? – попита шофьорът.

– Червен кръст – отвърна Велко с отпаднал глас.

Когато най-после беше поставен на леглото в болницата след гипсирането на крака му, Велко запита за жена си.

– Какво ѝ каза, като излезе?

– Нищо.

- Как нищо? Не ѝ ли се обади?
- Не. Защото я нямаше.
- Не говори глупости, как така я нямаше?
- Дойдоха гости и я изведоха на разходка.
- Гости ли? Какви гости?
- Приятелите на бате Радко, г-н Христо и г-жа Лалка.
- Е и?
- Отидоха на гарата най-напред да вземат куфара и кошницата на бате Радко и после мислеха да се разходят до Княжево.
- Нямаше ли още някой с тях?
- Не.
- Как се облече госпожата ти?
- С бялото си костюмче. Да знаете каква хубава беше! Каза ми, че мислела, че никога вече няма да си облече това костюмче... и да излезе...
- Странно! Откога се почувства по-добре?
- Отедна седмица почна да се храни по-добре, без яденето да я уморява толкова много. Но днес следобед отведнъж се почувства много добре и сама пожела да излезе, защото... Ягода спря внезапно и не се доизказа.
- Какво защото?
- Защото – измени тя мисълта си – навярно много се зарадва на бате Радко.
- Велко се замисли. Лицето му стана мрачно.
- А какво да кажа на г-ца Соня, ако запита за вас?
- Нищо – отсеке той, – но слушай, ще ти се обади Виола, едно момиче. На нея ще кажеш болницата и номера на стаята.
- Добре – прошепна едва чуто Ягода, – а на госпожата?
- Ако я завариш вкъщи, ще ѝ кажеш, че съм се обадил от болницата и съм те извикал. Ако още не се е върнала, нищо няма да ѝ казваш. Аз ще се обадя, когато мога.

***

Снегът – бял, едър, пухкав, падаше съвсем тихо на земята, но хилядите бързащи нозе на хората го превръщаха в мека, водниста, кафява каша. Снегът не им се сърдеше. Хората бяха в добро празнично настроение и също не му се сърдеха, когато той влизаше в очите им, прохлаждаше бузите им, устните им или влизаше във вратовете им. Някои му се радваха, но повечето не му обръщаха внимание. Влизаха в магазините, излизаха с пакети и бързаха за вкъщи.

Соня стоеше, опряла чело о хладното стъкло на прозореца, и гледаше падащия сняг. После въздъхна дълбоко, обърна се и огледа стаята. Нямаше никой. Извади тетрадката и почна да пише.

„Ако бях умряла, сега снегът щеше да затрупа гроба ми. Мама щеше да идва цяла в черно там и щеше да плаче над мене. А аз, скована от смъртта и от студа, нямаше да мога да ѝ се обадя. Горката мама щеше да пиши на погребението ми. Щеше да ме моли да отворя очите си и да я погледна. Да помръдна устните си и да ѝ проговоря. А устните и очите ми нямаше да откликнат на молбата ѝ.“

И днес, когато всички – радостни, отрупани със сняг, влизат и излизат от магазините да купуват подаръци за утрешния ден, тя щеше дълго да седи на гроба ми и нямаше да усети колко време е минало. Едва когато се почувства цялата скована от студ, щеше да се завърне тук със сълзи, замръзнали по очите и по бузите ѝ. Всички щяха да са приседнали при нея до студената горяща печка. Студена, защото нали смъртта сковава всичко във своя студ? Те щяха да седят и да мислят за мене... А аз къде щях да бъда? Навярно не бих седяла на гроба, а още по-малко в него, защото би ми било ужасно страшно. Сигурно бих се върнала тук. Щях да ходя из стайте като невидима сянка, щях да се опитвам да утеша мама... Или щях да отида при...

Да го видя съвсем безпрепятствено как притиска в гърдите си друга, както е прегръщал мене! Но ако аз, отивайки при него, бих страдала и оттам, както страдах тук, каква полза от смъртта? Когато повиках Ягода, тогава не мислех за безполезността на смъртта, а само се уплаших от нея. Тя идваше, приближаваше се, а аз бях сама. Мама, татко, Веско и Данчо бяха на село. Нарочно не бях отишла с тях, за да бъда сама, за да свърша със себе си.

И когато написах краткото писмо до мама и татко, и когато глътнах таблетките, бях ледено спокойна. А после, после ме обхвана необикновен, страхотен ужас. Аз щях да умра! След час, два, след три, след не зная колко, но щях да умра. Стори ми се, че в стаята има някой. Кой? Смъртта! Тя протяга към мен ръце и стисва с костеливите си пръсти сърцето ми. Като светкавица ми минава през ума мисълта да извикам някого! Кого? Ягода! Да, само Ягода! Не помня как съм отишла до телефона. Когато чух гласа ѝ, можах само да ѝ кажа: „Отрових се, умирам, ела!“ . „Идвам! Отвори вратата!“ – отвърна гласът като издън земята. Отишла ли съм до вратата да я отключа, или по-рано съм я оставила отключена, не помня. Само помня, че потъвах, потъвах в някаква черна бездна. После, не помня жива или мъртва, гледах разплаканото лице на Ягода, надвесено над мене. Най-после усетих, че дойде мама. Спокойствие и мир изпълни цялото ми същество.

„Мама – мислех си аз, – мама е при мене“ – и тогава се отпуснах и навярно съм заспала. Когато се събудих, наистина тя беше до мене, държаща ръцете ми. Лицето ѝ беше бледо, изпито. Очите ѝ, гледащи с безпределна обич, се изпълниха със сълзи, устните ѝ затрепериха и тя се захлупи над ръцете ми.

– Недейте – чух да казва някой, а мама отговори:

– От радост, от щастие плача.

Знаех, че е от радост, защото бях оживяла.

И никога нищо не ме запита. Знаели всъщност истинската причина? Може би тя и татко, а и други да мислят, че е заради Радко, защото ме е оставил. Само веднъж, когато тя ме гледаше с поглед, който сякаш ме питаше: „Хайде, кажи защо стори това?“, аз ѝ пошепнах: „Не е Радко“ – и заплаках. Разбра ли? Повярва ли? Не зная.

Само Ягода знае. Тая чудна Ягода! Какво всъщност е тя? Струва ми се, че в нея има нещо като в родното село, нещо, което храни. То дава жито, хляб, мед, плодове, но хората не ги ценят. Нито пък то самото себе си цени. Но нейното присъствие като чистия планински въздух ме ободрява, влива ми сили. Ако не беше дошла тогава тя, аз щях да съм мъртва. Къде ли щях да съм сега? На онзи свят. Всъщност какво е онзи свят? И дали изобщо съществува?

Мария, която Ягода доведе в болницата, ми действа също успокоително. Разбрах, че принадлежи към някакво духовно общество, затова ѝ задавам известни въпроси относно смъртта и онзи свят. Тя ме гледа. Очите и устните ѝ се усмихват. В такива моменти тя ми става много приятна. Чувствавам я като бистър извор, чиито струи внасят в мене обновление.

Веднъж, като разговаряхме, тя ми каза: „Всъщност смърт няма, но Земята е училище и ако човек го напусне преждевременно, рискува да не научи знанието, за което е дошъл тук“. Странен миоглед има изобщо върху много въпроси. Казва, че е ученичка. Отначало не можех да разбера къде учи. После ми загатна за някаква школа.

Не мога да разбера защо мама не я приема. Аз ѝ се радвам и ми е интересно да я слушам, но мама се усмихва някак особено и сякаш казва: „Остави, има време да се говори по тези въпроси“. А всъщност тя изобщо не иска да разговаря по тези въпроси. Мария съвсем лесно я разбира и отвръща с усмивка, която бликва като светлина от лицето ѝ и внася ведрина в мен. Присъствието на Мария изобщо ми действа

ободряващо и аз по-лесно оздравявам. Всъщност тялото ми е вече здраво, но душата ми е още наранена. Мама не може да разбере, че присъствието на Мария лекува именно тая нараненост на душата ми. Може би мама ревнува? Не вярвам. Тя толкова много ме обича, че иска час по-скоро да съм здрава във всяко отношение. Но може би се страхува от неизвестността, която стои зад Мария – от идеите, на които тя служи. Мама никога не се е молила на Бога и не ме е учила на това. Тя счита, че човек сам може да уреди живота си. А аз започвам да се съмнявам в това. Може би смъртта, която беше така близко до мене, ми показва, че човек не е толкова силен, колкото се мисли...

Мария има съвсем различни понятия относно живота и любовта от тези на другите хора. Скоро тя ми прочете мисли за любовта, изказани от някого, когото тя нарича Учител. Записах ги в албума, в който си записвам мисли, които ми харесват. Струва ми се, че те ми разкриват или показват една съвсем нова страна на живота, различна от тази, която съм имала досега. В любовта се влага съвсем друго съдържание – много широко, голямо, което едва ли не се идентифицира с въздуха. Разбира се, така го схващам аз. Защото ето какво казва: „Вършетете всичко с любов! Любовта трябва да присъства във всяка мисъл, във всяко чувство, във всяка постъпка“. Това е прекрасно! Така живях и аз години наред. Правех всичко от любов и с любов. Но навярно моята любов е била различна от тази, за която по-нататък се казва: „При любовта плодовете зреят и сладки стават. При любовта водата тече и върши работа. Дето е любовта, там има хармония и красота. Вън от любовта хората се критикуват, сърдят се, плачат, страдат и животът им се обезсмисля“.

Колкото повече мисля върху тази последна фраза, толкова повече ми се струва, че навлизам в един свят, съвсем противоположен на този, в който съм живяла и живея.

Отначало тази фраза ми прозвуча абсурдно. Нима аз от безлюбие посегнах на живота си? Не, от преголяма любов. И тъкмо защото премного го обичах, затова така много страдах и затова животът изгуби смисъла си без него.

Макар да си повтарях, че тая мисъл не е съвсем вярна, тя ме привличаше – аз я четях отново и все исках да докажа и нейната неверност, и фактите от живота на Този, който я е казал. Но се изненадах, че първо, като я четях и повтарях, ми ставаше страшно леко. После се задълбочавах и казвах: „Наистина, аз не само критикувах Вели, но го и съдех. Той се бе превърнал за мене от източник на радост, в извор на страдания. Защо? Защото исках нещо, което не ми се даваше. А по-рано не исках, само го обичах“.

Ах, Боже мой, как съм се радвала, как безгранично съм се радвала някога, само когато го срещам случайно на улицата, дори когато само мислех за него! Наистина, за мене тогава всичко беше само Слънце, красота, радост. Никога няма да забравя деня, часа и мига, когато го видях за първи път.

Бях на ученическа лятна колония в планината. Беше прекрасен слънчев летен ден. Пред сградата, в която летувахме, имаше голяма тревиста поляна. Играехме на гърнета. Нашата класна винаги вземаше участие в игрите ни. Беше изобщо наша любимка. Тя беше гърне на Марина и аз тичах през глава да ѝ я отнема. Цяла пламнала, с развети коси, със сърце, което щеше да изхвъркне от гърдите ми, в сред общите крясъци и викове на съученичките ми, аз пристигнах първа при класната ни. Преливах от щастие и радост. Точно в този момент учителят ни по математика г-н Минков идваше по пътеката откъм гората с още двама души. Защо се загледах в тях? Не зная. Но аз престанах да чувам виковете на момичетата. Не успях да видя, че Марина беше успяла да вземе учителката ни по история, г-жа Атанасова. Гледах само приближаващата се вече наблизко група. И то не всички, а само средния – висок, строен.

Господин Минков представи придружаващите го на класната ни, на г-жа Атанасова. Аз продължавах да гледам като вкаменяла непознатия. Най-после, когато можах като пробудена от сън да въздъхна дълбоко, видях, че той ни се усмихва. Очите му ме гледаха странно. Аз наведох глава и тръгнах към сградата.

– Соня – извика ме класната, – на кого ме оставяш?

Тогава си спомних, че играем на гърнета, и видях, че момичетата тичаха – едни да запазят гърнетата си, други – да ги вземат.

Играта се оживи много, защото дошлите влязоха в кръга. Поканихме и директорката, която седеше на една пейка, да стане гърне на един от гостите, за да може да се включи и той в играта.

Когато дойде отново редът ми да запазя класната си, този път наистина гърдите ми бяха тесни за разтуптялото се сърце и аз се задушавах при тичането. Дори щях да падна. Не можах да взема нито второто, нито третото гърне. Бях съвсем отмаляла. В този момент срещнах погледа на този, който бе станал причина за внезапната промяна, която бе станала у мене, и на непознатото ново, чуждо, красиво чувство, което изпълваше цялото ми същество. Той бе гърне на г-н Минков. Устните му ми се усмихваха, а очите му ми казваха нещо. Какво? Нямах време да мисля. Тичах. Не, не тичах, а летях. Летеше сърцето ми, душата ми! Когато стигнах преди г-н Минков до гърнето, от очите ми бликнаха сълзи. Първите сълзи от щастие.

При смяната, когато тези, които тичаха, станаха гърнета, той не можа да ме вземе, но това нямаше никакво значение. Всичко в мен преливаше от това неизпитано дотогава щастие. Нямаше също значение това, което научих след един час от съученичките си – че бил женен. За мене беше важно само едно – че той съществува.

През цялото останало лято, през цялата нова учебна година бях като замаяна от изпълващата ме красота, музика, благоухание.

Веднъж го видях на улицата. Очите му ме гледаха, а от моите бликнаха сълзи. Повървахме заедно. Когато се разделяхме, той задържа ръката ми в своите, но аз я издърпах. Докосването на ръцете му не можа да ми даде нищо повече от това, което вече ми бе дала любовта, превърнала се в светлина в мен.

Когато се случваше и друг път да го срещам, струваше ми се, че очите му като живи същества ме изучаваха. След това се усмихваха, а устните му прошепваха „Звездица“. Това ми беше достатъчно – тази дума, това име се превръщаше във всичко най-прекрасно, най-хубаво, което не можеше да се каже.

Чудна е човешката душа, която може от една дума – звездица, да прелива в музика, светлина! Чудно е човешкото сърце, което може да трепти ден и нощ от радост, без да се умори. Аз не знаех, че това може да съществува на Земята.

Беше привечер, вървах замислена. Някой се спря пред мен. Леко възкликнах, защото тъкмо си мислех: „Какво ли би било да го срещна на улицата?“ – и той хвана ръката ми. Не можах да проговоря, така сковаващо ми действаше радостта, която лумна с всички сили в сърцето ми. Вървахме. Къде? Из някакъв приказен свят – може би между звездите?

Слязох на Земята, когато усетих, че ме притегля към себе си. Огледах се. Наоколо бяха само смълчани дървета.

– Не, не – казах му аз, – предпочитам да вървим между звездите – и тръгнах към лампите, отражението на които блестеше във водите на езерото в градината.

Отново беше лято. Този път бях на море. Тогава се запознах с Радко. Имаше състезание по плуване, той взе първата награда. Каза, че я е взел заради мене.

През това лято гостувах на братовчедка си, която ме въведе в компанията на своите млади приятели. Но едва когато се запознах с Радко, нещо се отвори в мен и започнах да се смея. Вземах участие в кратките екскурзии с лодки или пеша из покрайнините на града. Накрая с Радко станахме добри приятели. Казваше ми, че никога не се е чувствал толкова радостен в живота си. Беше добър, искрен, отстъпчив и най-главното – колкото и пъти да бяхме сами, никога не използваше случая да натрапи чувствата си, както правеха това някои от другите младежи; никога не задържа повече ръката ми и не си позволи каквато и да е волност. Това ме караше да предпочитам неговата компания. Бяхме като малки деца във ваканция. Разбира се, през всичкото време аз си мислех за Вели и щастието, което ме изпълваше при тази мисъл, беше като някаква дивна симфония, която аз не преставах да слушам. И може би тъкмо затова предпочитах дружбата с Радко – защото той с нищо не ми пречеше да слушам в душата си тази музика.

Най-после през септември аз тръгнах за София, а той – за Сливен. Във влака, докато се разделим, ми каза, че само едно помрачавало радостта му – че трябва да отиде в чужбина, където следвал индустриална химия. Беше ли ми казал по-рано, че учи в чужбина, не помня.

Една седмица след завръщането ми в София Радко ми позвъни по телефона. Зарадвах се. Неговата искреност и доброта ме караха да го чувствам близък, както чувствах близки родните си братя. Той дойде вкъщи. Баща ми го прие едва ли не като свой син. Разговаряха като отдавна познати, като приятели. Добротата на Радко му харесваше много.

Беше съвсем естествено Радко да ме заведе при сестра си, която живееше в София. В Бургас ми бе говорил много за нея. Когато влязохме в хола, аз се вкамених. Посрещна ни много красива млада жена и Вели – Велко, както го наричаше Елена. Пламнах. Сърцето ми заби до пръсване.

Онемях! Но той се засмя с най-приятния смях, който съм чувала в живота си, бързо се приближи до нас и като подаде едната си ръка на мене, а другата на Радко, каза ми: „Изборът ти е прекрасен!“.

Зная, че бузите ми горяха, очите ми блестяха. Елена ме намери за много скромна, защото с мъка говорех. Радко отиде и доведе едно прелестно момиченце, пет-шест годишно. Едва тогава забелязах, че Елена беше бременна. Но странно, бременността ѝ я правеше хубава като никоя друга жена в такъв случай.

Тя бе неизказано нежна, добра, внимателна към мене. В мекотата на отношението си приличаше на Радко. Имаше светла кожа. Очите ѝ бяха заобиколени с тъмни, извити клепки и изглеждаха кафяви, а всъщност бяха гълъбови. Косите ѝ, на леки вълни, бяха прибрани назад, което ѝ придаваше благородство.

Късно вечерта, когато вече си бях легнала в леглото, едва тогава разбрах какво означаваха думите на Вели: „Изборът ти е прекрасен“. Може би Радко бе им говорил за своето чувство към мене?

За първи път исках да си дам някаква сметка за отношенията си с Радко. Бях се превърнала в жив, горящ факел, откакто го бях срещнала, и това ми беше приятно. Но докога щеше да продължава това? Дори и до края на живота ми да е така, нищо повече не можех да имам. Вели беше женен и при това жена му беше красива, и най-вече благородна и добра. Заедно с мисълта за Елена в съзнанието ми изпъкна образът на добрия, жизнерадостен Радко. Заплаках. За кого? И заради него, и заради себе си. Кой знае как, тогава за първи път усетих, че ще мина през горчиви страдания. Но то беше само за миг.

Защо съдбата ме срещна с Радко? Ако не бях се запознала с него, никога нямаше да се сближа с Вели. И никога нямаше да мина през горящите ме страдания, а само щях да

го обичам до сетния си дъх. Ако, разбира се, не се уморях да го обичам. А защо обикнах Вели? Не зная. Мария казва, че хората идвали много пъти на Земята и че сегашният живот бил резултат на минал – когато кой знае кога сме били пак на Земята. Така ги учел Този, когото тя нарича Учител. Дали не сме се срещали с Вели в някой друг живот и моето чувство сега да е само продължение на едно силно чувство отпреди кой знае колко години? Срещата с него ме поразил може би тъкмо затова, защото ми се стори, че отново го видях след дълга раздяла. Може да е така, защото чувството ми бликна спонтанно, независимо от мен. Дори когато виждах добродетелите на Радко и всички отрицателни качества на Вели, аз пак не можах да обикна Радко толкова, колкото Вели. Но сега, сега обичам ли го още? Не зная. Всичко в мен е изгорено и чувствам само болка. Не зная дали ако дойде сега, както тогава, когато ме покани за първи път да посрещна Новата година у тях и ми пошепна: „Звездица“, няма отново да откликна с лумналата радост в сърцето си. Ах, Боже мой, миговете на изживяната безгранична радост са като бисери, които блестят в душата ми! Помня: когато дойде, бях сама, както сега. Само че тогава беше привечер. Някой извън силно, продължително. Попитах: „Кой е?“ – останал от детството ми навик да питам, преди да отворя вратата. „Дядо Мраз“ – отговори усмихнат глас. Отворих и се заковах. Вели стоеше, цял отрупан със сняг. Макар да беше здрач, видях, че очите му се усмихваха. Не знаех какво да правя. „Звездица“ – прошепнаха устните му. Влезе в коридорчето, затвори след себе си вратата и ме притисна до гърдите си. Всичко около мен се заля в искряща светлина. Дори и после, когато Радко се върна и нашето приятелство взе по-определен характер, аз не можех да се сърдя за тази прегръдка, защото наистина в този миг бях между звездите.

Една седмица след тази Нова година почина малката Лили, момиченцето на Лена и Вели, от някакъв

смъртоносен, неизличим грип. Елена беше като поразена от гръм, замаяна, зашеметена. Връщайки се от гробищата, тя се подхлъзнала и паднала. Това падане коства живота и на второто ѝ дете, още в нея – момче, а на нея – здравето ѝ досега. Съдба? Фаталност? Случайност? Не зная.

Може би тъкмо такава нещо е и моята среща с Вели. Защо се случва така, че човек обича тъкмо този, когото не трябва?

След време научих, че не само красотата на Елена, но и всичката ѝ доброта не са били в състояние да запазят Вели само за нея. А от заболяването ѝ той е станал съвсем безскрупулен. А може би е бил такъв и по-рано – имал е извънредно много връзки с жени. Знаех това и все пак се поддавах на илюзията, че нашата връзка е изключителна, че нашето отношение не е обикновено ежедневие. За мен наистина е било така, защото го обичах с всичкото си сърце, с всичката си душа, с цялото си същество. А за него? За него аз съм била една измежду другите.

Навярно той виждаше голямата ми радост, безграничната ми обич и това му е било приятно, но само му е било приятно. Чувството му към мене не е било диханието на живота му, както при мен.

Лъжех ли Радко? Не. Той никога не ме запита обичам ли го. Само даваше и раздаваше себе си не само в писмата си, но и когато идваше тук през ваканциите. Аз откликвах на неговата радост, на веселието му и навярно това го е карало да мисли, че откликвам на чувствата му. Когато бяхме заедно, ми бе много приятно. Винаги мислех, че сме деца, които си играят безгрижно, свободно. Светът, в който ме въвеждаше Радко, беше чист, естествен, непринуден. А с Вели бе съвсем различно. Бликналото голямо чувство извън душата ми изпълваше цялото ми същество, спираше дъха ми и не можех да проговоря.

Елена мислеше, че премного се стеснявам от Вели. С времето забелязах, че там някъде, много дълбоко в мен,

независимо от красотата на изпълващото ме чувство, се явяваше някаква боязън от Вели, когато той спираше продължителен поглед върху ми. Може би душата усещаше това, което сърцето ми не можеше да види, да разбере. Може би това най-вътрешно мое естество е искало да ми каже: „Пази се, внимавай! Не слизай от звездния свят на Земята, защото ще изгубиш мира и радостта си“.

Странно – въпреки че сме били много пъти сами с Радко, от него никога не изпитвах страх. Защо? Може би моето чувство бе различно към всеки от тях или те двамата бяха със съвсем различни естества?

Единият беше вълк, другият – куче, вярно, добро куче, което ме пазеше и от себе си.

Сега жая за него като за изгубен добър другар. Аз и сега го обичам, както съм го обичала през всичките тези седем години, но тази обич не можа да ме опази от зъбите на вълка. Вели много пъти, макар и в неговата форма, ми е казал: „Аз съм вълче, ще те изям!“. И ме изяде. Понякога се гордееше с името си – Вълкан, както е трябвало да бъде кръстен на дядо си. Вълкан значи голям, силен вълк. Но майка му е искала да омекоти това име и го нарекла Вълко. Елена го е прекръстила Велко, но с това прекръстване не е извадила вълчите му зъби. А аз го нарекох Вели, но не можах да променя същността на вълка в него.

Днес за първи път, откакто съм излязла от болницата, съм сама вкъщи и затова имам възможност да пиша и свободно да споделя болката си с любимата моя приятелка – тетрадката.

Утре е Нова година. Всички хора очакват нещо хубаво от нея, дори и тези, които се бият по бойните полета. А аз какво очаквам? Нищо! Още не съм се пренаредила, както казва Мария. А как да се пренаредя и какво ще излезе от това пренареждане, никак не зная. Тялото ми оцеля, но душата ми бе разбита на безброй късчета. Ще мога ли да ги

събера и сглобя отново?

Сега по-добре разбирам Радко. Ударът и за него е бил премного силен, затова навярно се върна в страната, в която следваше, за да вземе специализация, въпреки войната, въпреки голямата опасност, на която би могъл да се изложи. Но аз не можех да го лъжа. Бих му писала като сестра или като приятел, който го разбира, но зная, че той не иска писмата ми, не иска дори да чува за мен. А все пак един ден, може би след много години, той ще ме разбере и тогава наистина ще бъдем приятели, добри приятели.

Не страдам, че Радко си отиде, че не се ожених за него, макар да зная, че бих имала най-добрия съпруг и най-тихия дом. Разбрах, че никога нямаше да бъда с всичката си същност едно с него. Мимо волята си, мимо желанието си, щях да бъда раздвоена.

Може би нямаше да бъде така, ако изобщо не бях срещнала Вели или ако се бях затворила херметически за него. Дали тогава светлината на радостта при мисълта за него не би намерила пролуки и не би се промъкнала със златистите си лъчи в мене? Не знам.

Или ако Велко би имал характера на Радко и би пазил мира на душата и сърцето ми, дали тогава светлината, лумнала в мен от голямата обич, би се превърнала в далечно нежно сияние без образ, без име, което би преляло в обичта ми към Радко и тогава наистина Вели би ми бил по-голям брат и мъдър приятел.

Но той не е свикнал на жертви. Той всякога е имал това, което е искал, а моята чудновата обич със заекващ от вълнение глас ме е правела още по-желана.

И когато му казах: „Ами Радко?“, той само по-силно ме притисна до себе си, а от моите очи бликнаха сълзи от щастие. Но някъде дълбоко в себе си разбрах, че изгубих Радко. Радко – добрата хубава дума. Оттогава вече не можех да отивам у тях. Всичко друго можех, но не можех да го

лъжа. И когато плаках пред Елена, това не беше лъжа, не беше фалш. Аз плаках, защото бях загубила един ценен човек, една прекрасна душа.

Уморих се, не мога да пиша повече. Само искам да кажа, че ми е мъчно за загубата на Радко като за човек, а не като за жених.“

Соня затвори тетрадката, скри я най-навътре в шкафа, където държеше университетските си коли и учебници. Доближи се до прозореца и се загледа през него. Вън продължаваше да вали сняг, който беше почнал да се задържа по земята и да покрива улиците.

„Доутре сигурно ще ги затрупа съвсем“ – помисли си Соня и се загледа в двете фигури на отсрещния ъгъл на тротоара. Снегът падаше върху тях, но те, навярно разговарящи, не го усещаха. А може би им бе приятно да ги вали, както и на нея е било приятно, когато е вървяла из улицата, а снегът е разхлаждал челото ѝ, бузите ѝ...

Колко отдавна, отдавна не е излизала... Сякаш не месеци, а години, десетки, стотици, хиляди... Къде е била и не е излизала? Никъде. И все пак ѝ се струва, че е била някъде. И това някъде я е обгръщало отвсякъде, не ѝ е позволявало да се движи свободно, била е като скована. Всъщност движила се е, живяла е, дишала е и всичко е било като някакъв дълъг сън, от който едва сега се пробужда. Или е била болна, дълго време е била болна и едва сега оздравява.

Тя гледеше говорещите жени и си мислеше: „Нима чувството ми към Вели е този дълъг сковаващ сън? Нима може да бъде това?“. Нали той беше вълшебният приказен звезден свят? И все пак така беше отначало. Всяка нощ тя плуваше между звездите. Но когато слезе от люлката, изплетена от лъчиста светлина, в която я люлееше голямата, неземна обич, и стъпи на земята – тогава дойде страданието. Защо? Защото от обичта на Земята дойде реалността, чувството на притежание, желанието да задържи само за

себе си този, който бе станал за нея дъх и живот... Тогава тя видя колко е жалка, тъжна, алчна Земята... Всеки иска да вземе, да грабне радостта само за себе си, без да мисли за другия. Земната обич пороци съмнения по отношение на Вели. Видя го разнолик, сякаш имаше хиляди лица. За всеки човек той имаше отделно лице. Към Елена беше любящ, внимателен, сякаш преди час не бе пил нектара от устните на Соня. Възможно ли е да бъде човек такъв?

„Защо не? – бе ѝ отговорил той. – Човек има най-разнородна същност и от различните хора получава необходимата си храна. И аз като човек съм комплекс от същности, нима може едно същество да ги задоволи? Естествено, че не. От одного получавам едно, от другото – друго. Ти, моето момиче, живееш в един имагинерен свят. Впрочем не съвсем, защото и за тебе Радко задоволява една твоя същност, а аз – друга.“

Тези му думи я бяха треснали направо в лицето. Бяха я замаяли, зашеметили. Тя само можа да изхълца и да се хване за масата, за да не падне. Навярно той бе разбрал жестокостта на удара, дойде при нея, прегърна я и силно я притисна в обятията си. Устните му, впити в нейните, я бяха утешили.

Но по-после... по-после той не считаше за необходимо да я утешава. Животът е такъв. Тя трябваше да го приеме с всичката му грубост, бруталност, тя трябваше да се приспособи към него или да не живее...

„Наистина ли животът е такъв?“ – разтвори Соня прозореца, защото почувства, че нещо притиска сърцето ѝ до задушаване. Жадно вдъхна свежия въздух и изнесе лицето си напред с желание снежинките да падат по него.

Отново се вгледа в жените на отсрещния ъгъл и едва тогава позна, че едната беше Мария. Бързо се облече, обу обувките си и се затича по стълбището надолу.

***

„Няма ги още – каза си Ягода, като спираше поглед върху минаващите хора по улицата. – Забавиха се... Сигурно ще накупуват кой знае какви работи...“ Хората бързо отминаваха и на Ягода ѝ се струваше, че в сърцата им трепти радостта от приближаващия се празник, който носи в себе си загадката на идващата година. На нея какво ли ще ѝ донесе?

„Всички хора чакат нещо хубаво – мислеше си Ягода, – никой не иска лошото... А знае ли човек какво му носи идната година? Не знае. Тя прилича на орех с черупка – не знаеш пълен ли е, празен ли е, ядката му дали е хубава, или е разядена от червей. Но все пак интересен е този ден – Новата година, пълен с надеждите на всички хора. В пазвата му има безброй малки, светещи точки. От тези точки ще се развива нишката на живота на всеки човек през цялата година. На едни развиващата се нишка ще донесе радост, щастие, богатство, охолство, а на други, като нея – работа, горчивина, болка... А на тези, които сега са по бойните полета, какво ли ще донесе? На едни смърт – ще се скъса внезапно развиващата се нишка; на други – страдания, ако останат без ръце, крака, очи... А на тези, които останат живи, здрави – може по нишката им да е отбелязано радост и приятни изненади.

Наистина, много е хубаво човек да има приятни изненади. На първата Нова година, когато беше дошла тук, беше много приятно изненадана. Госпожата беше ѝ подарила много хубав плат за рокля, а господарят – палто. А когато се беше качил през нощта на тавана при нея – мислеше си, че това е най-щастливата Нова година за нея... в живота ѝ. Колко глупава е била! А всъщност може и така да е било. Тогава тя още не знаеше, че отиването при нея за него е било само мигновена забава, приятност... Дали и с другите

момичета има същите отношения? Сигурно. Иначе Соня не би посегнала на живота си. Навярно го е обикнала, както тя го бе обикнала. Всички момичета го обикват. Защо? Има някаква властност у него. Той никога не моли. Той посяга и взема.

Има хора като Радко – добри, много добри във всяко отношение. И ето, Соня предпочете вълка пред агнето. Защо? Изобщо има много неясноти в живота.“

Ягода въздъхна дълбоко, отиде при печката, отвори фурничката, видя, че баницата трябва още да се пече, седна на стола до масата и се замисли, като гледеше падащия сняг през прозореца. Вчера беше сурово, студено, а тази сутрин бе завалял този хубав, едър сняг и времето е така приятно. Все дни, а различни. И времето е различно, и случките в него по някой път са съвсем различни, някои човек не ги е очаквал, дори помислял.

Вчера тя, като пържеше кюфтетата и се бе задимило ужасно, отвори прозореца да влезе чист въздух. И както шеташе из кухнята, кой знае как, забеляза, че на отсрещния тротоар минаваше на няколко пъти стар човек, селянин, водещ за ръка малко момченце. Спираше се, гледаше към тяхната къща, озърташе се, сякаш търсеше нещо или някого.

Когато се бе проветрило вече и Ягода отиде да затвори прозореца, видя стария човек с момченцето, застанал под него.

– Моме – заговори ѝ той – слез долу, искам да те питам нещо!

– Не можеш ли оттука да ме запиташ? – каза му тя.

– Не може. Искам само тебе да питам, а не махалата.

Ягода се усмихна и слезе долу.

– Моме – обърна се към нея старият човек, когато тя беше вече при него, – ти тука при зверо ли служиш?

– При кой звер? – учудено го погледна Ягода.

– При тоя, дето го думат Вук.
 – Вълко ли?
 – Вълко ли, Вук ли, все едно – оти отвътре си е звер. Та те питам, при него ли слугуваш?
 – При него – гледаше го изпитателно Ягода. – Защо?
 – Защо ли? Да ти кажа нещо. Преди години му шеташе моето момиче. Зверо все хубави агнета избира, но моето момиче бе лично между всичките си дружки. Той я похаби. Видиш ли това момче, нейно е, но тя вече изгни в гроба.
 – Умряла е значи.
 – Умря! Като я заравяха, не заравяха нея, а мене жив ме заровиха в гроба! Така ме е боляло за нея.
 – От какво почина? – загрижено запита Ягода.
 – От какво ли? Ще ти кажа. От зверо. Като я похаби, па даде пари, да се пожени за друг, да му прикрие срамо. Та намери се на село едно охтичаво момче, та я поженихме за него. Ама изгори ми чедото. Умря той, момчето, след година умря и тя. Остави детето, на зверо детето. Гледахме го със сина, ама булката му го не рачи. Дума: нейните няма с какво да ги храни, че за чуждите где ще намери. А то не е чуждо, но за нея си е чуждо. И докато сино беше на село, пак иди-доди, но отскоро он отиде да копае в мината и сна'ата ми рече: „Иди, каже, на градо и остави детето пред портата му. Като е толкова богат, нека си изхрани детето, защо тука да гладува?“. И аз мислиф, мислиф, па си думам: право казува жената. Има тя четири деца и с това пет. А аз бях козарин... и момчето с мене търчеше по баирите, ама сега закреях, поболях се, сърце ме боли. През войната ме бяха ранявали, белки старата болка се обажда, а може да е и от годините, гдето вече не ме бива за работа, та оставам и ази на ръцете на сна'ата. Та затуй доведох детето. Но не ми даваше сърце, както думаше сна'ата, да го кача на стълбата и да го оставя само-саменичко пред портата на зверо. Ако не бях се разболял, нямаше да го доведа. Каквото ям аз, и

то щеше да яде. Ама сега, каквото рече сна'ата, това е. А тя дума: „Като е богат бащата, нека си го гледа“. Защо да дели хапката от нейните деца, та да я дава на неговото? И права си е, ама да ти кажа, моме, пак ме боли. Свикнал съм с него и като с нож ме реже туй, дето трябва да го оставя тука. Но сна'ата ми рече да се не връщам с него. Може, каже, късметът му да е в градо, да го изучуват. И яз така си рекох, белки пък тука да има поне какво да яде и какво да облече, а може и като порасте, да изучи някой добър занаят, ако зверо не рачи да го изучи. А ти като се мярна два-три пъти на прозореца, видя ми се добра мома, затуй те повиках, на тебе да предам детето, че сърцето ми не стана каил да го оставя само пред портата. А ти го заведи вътре и речи на зверо туй, дето ти разправих. Пък ако той го не рачи, нека го фърли на улицата, негов ще е греха пред Господа.

Ягода гледаше и слушаше стария човек като тресната. Боже мили, та това момченце е на господаря ѝ! Може ли да бъде такова нещо? И ако му каже това, няма ли да напъди и нея, и детето на улицата? А може и да не го изпъди, може да си припомни всичко.

– Разбра ли, моме, що ти думам? – запита я селянинът – Язи си отивам, че ще изпушим трено.

Ягода го погледна като пробудена от сън и сякаш все още не можеше да проумее, да разбере, че е истина това, което ѝ говори човекът. После се наведе и погледна отблизо детето. Върху личицето я гледаха две натъжени, посърнали очи. Може би беше гладно, може би беше измръзнало? Тя посегна и хвана ръчичките му. Бяха вкочанени от студ.

Изведнъж сърцето на Ягода се разтопи от нежност. Ако я напъдят, ще вземе детето, ще си намери другаде работа и ще го отгледа.

Стана ѝ радостно като никога. Тя се наведе и целуна посинялата бузичка на детето.

– Ако посъбера парици – заговори ѝ селянинът, – ще

гледам, болен не болен, пак да намина.

– И да не дойдеш, ще знаеш, че аз ще се грижа за детето. Как му е името?

– Владимирчо. Даскалицата го кръщава и му тури туй име.

– Много е хубаво. Владко!

– Е, аз ще си ходя, пък ти, дядовото – обърна се той към детето, – остани при тази кака. Сетне аз пак ще дода.

Детето заплака без глас, както навярно много пъти бе плакало така, и гледаше през сълзи отиващия си дядо. Ягода приклепна до момченцето, прегърна го, сложи бузата си до неговата и го погали по главичката. Очите на детето, пълни със сълзи, все още гледаха към посоката, където бе изчезнал дядо му, но то тръгна съвсем покорно, когато Ягода го хвана за ръчичката и го поведе през черния вход към кухнята.

Като влязоха вътре, отведнъж Ягода взе ново решение. Нищо нямаше да казва на господаря, а ще заведе детето при г-жа Елена. Тя е милостлива и ще го приеме.

Бързо изми с топличка водица детенцето и му каза:

– Не плачи, Владко, кака Ленче е много добра, тя ще ти е като... като майка.

Разбра ли я детето? То стоеше тъжно, умърлушено, разплакано. Когато Ягода го поведе към стаята на Елена, то отново тръгна съвсем покорно.

„Трябва много да е бито това дете – помисли си Ягода, – за да е толкова покорно.“ И кой знае защо, тя го почувства родно, близко. Може би защото идеше от село, а може би и защото причината за страданието им беше един и същи човек. Тогава тя се спря, приклепна до детето, прегърна го и прошепна:

– Мое малко, клето, бездомно птиченце!

После отведнъж се сети, че господарят ѝ може всеки момент да се върне, а трябваше да предаде Владко на господарката, преди той да си е дошъл.

– Чие е това дете? – запитва Елена, когато тя влезе с момченцето в стаята ѝ.

– Твоето – отговори, съвсем неочаквано и за самата нея, Ягода.

– Говори сериозно и отговори както подобава, Ягода, когато те питам!

– Съвсем сериозно, како Ленче, момченцето няма нито майка, нито баща и го оставиха пред вашата врата, за да го вземете за ваше.

– Кой го остави? – стана Елена от леглото и се приближи.

– Един стар човек, не го познавам. Нямали с какво да го хранят.

Елена се вгледа в детето. После се наведе и продължаваше да се вижда в него. Някакъв далечен спомен се мъчеше да изпъкне в съзнанието ѝ. На кого ѝ напомняше това дете? Притвори очите си, за да си спомни, но ги отвори, преди да бе успяла да стори това, и съвсем случайно погледът ѝ попадна върху увеличения портрет на нейната малка починала Лили, окачен на стената. От очите на Елена бликнаха сълзи.

– Погледни, Ягода – обърна се тя към нея, – погледни портрета на Лили и виж! Не намираш ли някаква прилика? Колко чудно, колко странно!

Ягода гледаше ту портрета на Лили, ту момченцето. Наистина, имаше някаква, макар и много далечна прилика.

– Моето дете се върна – неочаквано Елена прегърна момченцето и заплака.

В същия момент съзнанието ѝ прекоси някакъв смътен спомен. Веднъж бе виждала това дете, знаеше, че е нейното. Някой бе ѝ казал това и че то ще се върне при нея. Кога е било? Елена не можеше да си спомни. „Трябва да е било насън – помисли си тя. Трябва да е било в някой от онези

будни сънища, когато беше в странно тежко състояние през боледуването ѝ... Но сега да не мисли за това, защото отново ще ѝ призлее.“

Тя се изправи и помоли Ягода да тури момченцето на стола срещу светлината.

– Ягода, наистина това е моето дете – проблесна през сълзите радост в очите на Елена и тя притисна силно детето до гърдите си.

От очите на Ягода също бликнаха сълзи. Вратата се отвори и влезе Велко.

– Какво правите? – запита той. – Чие е това дете тук?

– Моето – отговори Елена и го обгърна с едната си ръка.

– Как твоето? – недоумяваше мъжът ѝ. – Представление ли разигравате тук, или какво?

– Никакво представление, Велко. Вгледай се в детето и ще видиш приликата му с Лили.

– Глупости, глупости! – викна той.

– Чудно е защо викаш така. Вгледай се внимателно и ще видиш, независимо от всичко, приликата с Лили!

– Въображение.

– Даже да е въображение, заради тази въображаема прилика аз ще взема това дете. То е мое!

– Ако това ти доставя удоволствие...

– Голямо! И не само удоволствие, но и неизказана радост.

– Лена, сериозно ли говориш?

– Съвсем сериозно.

– Но какво ще го правиш?

– Ще го гледам и отгледам.

– Та ти сама себе си не можеш да гледаш.

– Аз ще се грижа за момченцето. Ще помагам на кака Ленче – намеси се неочаквано Ягода.

– А, сега разбрах. Ти си го домъкнала тук. Кой ти даде това право? – викна той и тръгна ядосан към Ягода.

– За Бога, Велко – препречи му Елена пътя, – ти знаеш колко страдах за Лили и за другото, което... И едва сега, когато видях това момченце, отново бликна някогашната радост в сърцето ми.

Елена обгърна шията на Велко и се разхълца с глас.

– Е, Лена? Защо сега? – омекна той и почна да милва косата ѝ. – Само че това, ти знаеш, при твоето здраве ще ти бъде много трудно.

– Не, не, аз го искам. Стори ми се, че се върна Лили или онова мъничкото, или и двамата...

– Добре, щом настояваш. Нека стои тук, докато ти омръзне.

– Няма да ми омръзне.

– Съмнявам се. Но все пак, докато ти прави удоволствие, дръж го, а почне ли да ти става трудно гледането му, ще го дадем.

– Къде?

– В някое сиропиталище.

– О, не, в никакъв случай, даже и да съм умряла, Ягода ще го гледа!

Велко гледаше изненадан Елена. Нима можеше появяването на това изневиделица дошло дете да я промени така отведнъж? Възвърнал се бе не само животът в нейните очи, но тя и така категорично му се противопоставяше. Кога е било това?

– Велко – заговори му Елена, като все още държеше ръцете си около шията му – помниш ли, когато бях много болна, че ти казвах, че насън иде една жена и ми води едно момченце... Знаеш ли, че ми се струва, че е същото?

– Помня, Лена, но тогава нервите ти бяха съвсем зле.

– Да, но тъкмо обещанието на тази жена, че ще се върне онзи, мъничкият, внасяше в мене известна утеха.

– Добре, Лена, нямам нищо против, ако това наистина внася в тебе известна утеха, но не бих искал това момче да го поставяш между мене и тебе.

– Детето е винаги между майката и бащата – усмихна се Елена и го погледна така гальовно, както отдавна не беше го поглеждала.

– Независимо от всичко днес си много сладка, Лена – праметна Велко ръката си през рамото ѝ, – но да обядваме, че имам важна работа следобед.

– Добре – отвърна тя и като се освободи от ръката на мъжа си, се приближи към детето, което все още стоеше право върху стола. Очите му гледаха тъжно, устничките му потрепваха, но не смееха да заплачат.

– Лена, остави това дете сега – приближи се Велко, – да не би да искаш да го сложиш на масата да се храни с нас?

– Естествено. Навярно е гладно.

– Ягода ще го нахрани. Виж го най-напред с какви дрипи е облечено.

– Да, наистина ще му трябват дрешки – замислено промълви Елена.

Когато Велко беше излязъл, Елена, вместо да легне, както обикновено, тя молеше Ягода да отвори ту това чекмедже, ту да се качи на тавана и да види в стария голям сандък няма ли нещо подходящо, с което да облекат детето за вечерта.

Ягода донесе почти нова плетена дрешка на Лили, изпра и оглади панталонките му и вечерта Владко имаше съвсем друг вид. Той приемаше и изпълняваше всичко мълчаливо, само понякога като възрастен въздъхваше дълбоко.

На сутринта Елена помоли по телефона Христо и Лили да я заведат с колата по магазините, за да купят дрешки на малкия. Отначало мислеха да го оставят при Ягода, но после Елена реши да му достави удоволствието да си избере сам сурвакничката и да го повозят с колата.

– И коледно дърво, Христо – обърна се тя към него, – коледно дръвче да не забравим да купим.

– Лена, ти си неузнаваема днес – рече ѝ Лалка. – Ще пишем на Радко, че си оздравяла.

– Пиши му и аз ще му пиша, но сега нямам време – отговори ѝ Елена, леко задъхваща се. – Това е от радост – обясни тя на Христо, понеже видя, че той бе спрял погледа си върху нея.

Ягода отново отвори фурната на печката. Баницата беше готова. Като я извади, счу ѝ се, че телефонът звънна. Изтича в кабинета на господаря си и вдигна слушалката.

– Кога ще се върне г-н Вълканов? – запита женски глас.

– Не зная. Идва си различно. Що, кой го търси?

– Вие прислужницата ли сте?

– Да. Госпожата излезе да купува дрешки на детето.

– Излезе ли? Нали е болна?

– Беше болна, но взе да оздравява и сигурно ще оздравее съвсем.

– Значи ти не се шегуваш, като казваш, че е излязла.

– Разбира се, излезе с бате Христо, кака Лалка и детето.

– Чие дете? Нали те нямат деца?

– А, имат. Момченце, Владко.

– Странно, но нищо. Кажете му да се обади, като се върне.

– На кого?

– На тази, с която се е запознал във влака.

– На Виола ли?

– Каква Виола?

– Ами той беше ми рекъл, че може да го потърси Виола...

– Е, и?

– Нищо. Вие може да сте друга.

Последва мълчание. Ягода щеше да затвори телефона, но за всеки случай рече:

– Ало, ало, свършихте ли разговора?

– Почти – отвърна гласът, – но с тази Виола във влака ли се е запознал?

– Знам ли? Като че ли във влака казваше, че се е запознал.

Много хубаво момиче било, културно, интелигентно.

– И какво още е споделил с тебе? – запита насмешливо гласът.

Този път Ягода замълча. Гласът продължи в същия тон:

– Защо не отговаряш, или не можеш да измислиш в момента нещо като това, че жена му е здрава и че си имат дете?

– Ако искате да се уверите, че ви казвам истината, елате да видите как ще се върне госпожата.

– У вас ли да дойда? – засмя се гласът.

– Не, на улицата.

– Ще си помисля.

– Хубаво е да дойдете.

– Защо?

– За да видите истината. Но – въздъхна дълбоко Ягода, – ние, хората, сме такива, че и да я виждаме, и да я знаем, пак не искаме да я признаем.

– Защо?

– Защото вярваме на това, което ни е по-приятно.

– Какво образование имаш? – запита малко отсечено гласът.

– Образование ли? Не съм ходила много на училище, макар много да обичах да уча. Но кака Ленче е много добра и ми разрешава да чета, като си свърша работата. А тя има голяма библиотека и ми избира тези книги, които щели да запълнят празнината от липсата на училище. Но освен това имам една позната, която ми дава едни много хубави книги, които като ги чета, ми става леко, светло на душата.

– Виж ти, а аз си мислех, че си... – не се доизказа гласът – но ти нищо не ми каза за тази Виола. Ти виждала ли си я?

– Не съм.

– Господарят ти обича ли да послъгва?

– Много.

Избухна смях в ушите на Ягода.

– Добре, тогава му кажи, че „Сребърното момиче“ го е търсило.

– Много хубаво име ти е турнал.

– Нали?

– Да. И сигурно сте хубава.

– Откъде си правите заключението?

– Защото той все хубави избира.

Отново проехтя смях в слушалката, после гласът каза:

– Много си забавна.

– Не, аз само казвам истината.

– Но ако я кажа на господаря ти?

– Той си я знае истината, но не обича да я казва на другите.

– Стига! – извика неочаквано гласът – Стига! Самозабравяш се! Не може той, освен да... да се шегува със слугинята си, а ти си въобразяваш, че може да споделя с теб и ще ми разправяш глупости!

– Аз за ваше добро...

Телефонът с хлопване се затвори. Ягода остана със слушалката в ръка и се огледа като пробудена от сън. Как бе могла да говори така? Сякаш някой отвътре ѝ нареждаше думите и тя ги повтаряше. Но истина беше, че той ѝ говореше за момичетата, с които се запознаваше и срещаше. Може би това му правеше удоволствие или искаше да види да блясват сълзи в очите ѝ? Но ако това момиче каже на господаря ѝ, той ще я пребие от бой. Нищо! Напоследък беше почнала да не се страхува толкова много от него. И да я бие, какво от това? Стига да може да помогне на момичето... Ако тя някога бе говорила на Соня, ако се бе осмелила да ѝ каже една дума, тя нямаше да предпочете „зверо“, както го нарече стария човечец, пред Радко. Нямаше да стигне дотам, че да се трови. Но тя не смееше тогава да продума, макар страданието да разкъсваше сърцето ѝ. С очи, плувнали от сълзи, тя отиваше да ѝ занесе някакъв подарък или да ѝ каже къде и кога да се

срещне с него. А само при нея ли я е пращал? При колко още други е отивала тя, мълчаливо затворила своята болка. Вървяла е из улиците като сянка, цялото ѝ съществуване е било изпълнено с горчива мъка. Но въпреки това тя не можеше да направи това, което желаше.

Понякога искаше никога да се не върне в тая къща, от която бе получила толкова страдания – и не можеше. Не можеше, без да го вижда. Животът ѝ без него ставаше празен, пуст. Защо беше така? Тя не знаеше, но беше така.

Мария ѝ обясняваше това с някаква връзка с него, когато са били и друг път на Земята. Сигурно поради тази връзка тя не може да се отдалечи, докато не изплати това, което навярно му дължи. А какво му дължи? Обич, обич, която е готова на всичко. Навярно в тези минали срещи, когато са били пак тук, тя да е била лоша към него. Но как е могло да бъде така? Та тя е готова сега да мине през собственото си сърце, само и само да му създаде радостта или удоволствието, което той желае. Нима е могло някога, когато и да е било, да бъде другояче, освен както е сега – той за нея да е и въздух, и вода, и светлина! И ако не е било така, как тя би изпълнявала всичко, което той желаше?

Мария ѝ казваше, че навярно тя има някакъв дълг към него от някога, но той да преувеличава този дълг и да иска от нея повече, отколкото трябва. Затова може би веднъж Учителя казал на Мария, че ще помогне на нея – на Ягода. Самият факт правеше сърцето ѝ да хвърчи от радост и да има сили да работи, да помага, да понася всичко.

Веднъж, когато след беседа бе целувала ръка на Учителя, Той тихо ѝ бе казал: „Рекох, бъдете спокойна и свободна“. А друг път ѝ каза: „Рекох, работете без страх“.

Сърцето ѝ преля от радост и тя се осмели да Му каже:

– Много Ви моля да помогнете на г-жа Елена да оздравее! Тя е толкова добра!

– Рекох, всичко ще се нареди, всичко ще се оправи –

отговори ѝ Той и я погледна. От този чуден поглед струеше дълго време светлина в душата ѝ.

Тогава тичешком се бе върнала къщи, преливаща от радост.

– Какво има, Ягода? – бе я запитала Елена, като я видя запъхтяна да влиза в стаята ѝ.

– Ще оздравееш, Той каза, че ще оздравееш – едва можа да изрече тя.

– Ти си много мила в желанието си да оздравея. Това ме радва, но дали наистина ще оздравея, не зная.

– Ще оздравееш! Щом Той казва, значи, че ще оздравееш. И като оздравееш, ще те заведе при Него, за да Го видиш. Тогава сърцето ти ще се препълни от радост.

– Нямам нищо против, Ягода, да видя човека, който ти вдъхва толкова вяра в моето оздравяване. А и теб те прави така жизнерадостна, че по едно време беше съвсем отчаяна. Войничето ли беше причина, кой – не зная.

Телефонът отново иззвъня. Ягода беше в коридора и се поколеба дали да отиде да види. Може да е същата, а може и да не е. Пък и да е същата, какво от това? Може и тя да го е обикнала и да страда.

Беше господарят. Добре, че отиде. Каза да не го чакат за обед. Имал някаква работа.

– Търси те „Сребърното момиче“ – каза му тя.

– Добре, добре – отговори ѝ весело той. – Елена не се ли е върнала още?

– Не. А ако се обади момичето, какво да ѝ кажа?

– Нищо. Сигурно няма да се обади.

„Трябва да са заедно – помисли Ягода, – щом като знае, че тя няма да се обади, и е толкова весел.“ От очите ѝ неволно бликнаха сълзи.

„Учителю – обърна се тя към Него, – нека той си живее, както си иска, само направи така, че да не страдам... Изскубни, изкорени обичта ми към него!

Стори ѝ се, че Учителя ѝ се усмихва така, както бе ѝ се усмихнал, когато веднъж беше при Него и Го молеше за същото. И от усмивката, и от погледа, с който я гледаше, беше ѝ станало тогава хубаво, хубаво. Цяла неделя беше пляла. Беше ѝ съвсем леко. Но после пак беше се върнала мъката. Защо?

– Човек не се храни един път завинаги – беше ѝ казала Мария, – защото храната държи ситост до известно време и човек после пак огладнява. И като огладнее, пак трябва да потърси храна да се нахрани.

– Но аз не мога да ходя често при Учителя, а само когато господаря го няма.

– Ние имаме приятели – каза ѝ Мария – от провинцията, които рядко Го виждат, а някои изобщо не са Го виждали, но като четат беседите Му, получават оттам разрешение на интересувалите ги въпроси. А най-често те държат мисловна връзка с Него.

Ягода я погледна засрамена. Не можеше да разбере как да има мисловна връзка с Него.

– Мислено ще си приказваш с Него – поясни ѝ Мария.

– И той ще ме чува?

– Разбира се.

– Та това е много хубаво! Аз и без това си говоря с Него, когато ми е много тежко, но не знаех, че ме чува.

– Не ти ли ставаше по-леко, след като си Му говорила?

– Ставаше ми, но аз си мислех, че е защото си казвах мъката и ми олеква.

Мария я погледна. Очите ѝ – кафяви, хубави, я гледаха с топлота.

„Какви хора са – мислеше си Ягода, – не гледат, че съм слугиня, че съм от село. Особено Мария. Каква е хубава, умна, учена, а е толкова добра с мене.“

Ягода отиде в кухнята и надникна през прозореца. Защо ли се забавиха толкова много? Погледна часовника. Не

беше изминало много време, но на нея ѝ се струваше, че кой знае откога са отишли. Беше най-добре да почете малко, да поучи, докато чака, вместо да гледа всяка минута през прозореца.

Мария ѝ беше говорила и настоявала да завърши трети прогимназиален клас, а по-после няма да бъде лошо и да продължи образованието си. Отначало Ягода я гледаше учудено. Защо ѝ трябваше на нея образование? Всичко, което трябваше за една слугиня, тя го знаеше много добре, и главно много бързо го правеше. Спореше ѝ работата, както се изразяваше баба Минка, затова можеше и да чете романите, които ѝ даваше Елена. А да учи, да продължи образованието си, никога не беше ѝ минавало през ум. Пък и голяма е вече. Хората на нейните години деца имаха, дом гледаха, а тя да се нареди с децата да учи. Не било на времето си, когато толкова много искаше да учи, но баща ѝ не я пусна. Дома да си седи, къщата да гледа. Колко от другарките ѝ се изучиха и някои дори учителки станаха. А Нора, най-сиромашкото момиче на село, почнала да учи за докторка. Когато веднъж я бе срещнала на улицата, искаше да кривне из друга улица, така ѝ стана стеснително, но Нора се затича към нея и ѝ рече:

– Ягода, колко се радвам, че те виждам! Сякаш ме облъхна въздухът на родното село, на родните балкани. Каж ми как си!

– Добре! – отсече Ягода.

– Все на същото място ли си?

– На същото – наведе глава Ягода.

– Ще дойда някой път при тебе. Баща ти ми даде адреса ти, но кой знае къде съм го турила, добре, че те видях. Непременно ще дойда, кажи ми къде живееш?

Ягода съвсем неохотно ѝ каза улицата и номера.

След една седмица Нора дойде. Добре, че го нямаше господаря. В събота той винаги късно се прибира обик-

новено, а понякога и не се прибира. Случвали му се непредвидени работи и трябвало да прескочи набързо да ги уреди – обясняваше той на жена си, когато се връщаше вкъщи. Но Ягода знаеше много добре защо той закъснява или защо изобщо не се връща.

Нея събота Ягода беше приготвила много ядене, да има и за другия ден – за неделя, защото искаше да отиде на Изгрева за беседата в 10 часа.

Като дойде Нора, естествено в кухнята миришеше на ядене. Нора въздъхна няколко пъти и каза, че мирише ужасно хубаво.

„Навярно е гладна“ – помисли си Ягода и като отиде при Елена, каза ѝ, че е дошла нейна далечна братовчедка. Много бедна, но учи в София.

– Искам да я видя – стана Елена, – ще дойда в кухнята да се разнообразя.

И като я видя, хареса я много. Поразговориха се и после рече:

– Е, Ягода, като сме ти дошли на гости, няма ли да ни почерпиш от кекса? Дай и по една чаша кисело мляко.

А като се прибра в стаята, Елена повика Ягода и ѝ поръча да ѝ даде, каквото има от яденето, за вкъщи.

– Блазе ти, че има какво да ядеш – каза ѝ Нора.

– А на теб ти блазе, че учиш и че ще станеш докторка.

Когато после бе разказала случката на Мария, тя се усмихна с хубавата си усмивка и каза:

– И ти можеш да станеш.

– Аз?

– Да, ти.

– На стари години.

– Първо, не си стара, второ – никога не е късно да учи човек. Учителя много държи на учението.

– Така ли? – зачуди се искрено Ягода.

– Да.

– А аз мислех, че на набожните не им трябва учене.

– Даже им трябва повече, отколкото на светските.

– Защо?

– Защото Учителя казва, че за да изучава човек небесните науки, най-напред трябва да научи земните.

Оттогава Ягода се бе замислила сериозно. Когато Нора дойде, тя сподели с нея желанието си да има поне прогимназиално образование.

– Аз ще ти помагам, когато имам време, Ягода – предложи ѝ Нора.

– Нямам никакви книги.

– Това е най-лесното. Трябват ти учебници за втори и трети клас, нали? Първи прогимназиален клас си го взела, нали?

– Да. Само това. Знам, че така Ленче няма да ми рече нищо, тя е много добра, но господарят е строг и ако ме завари, че уча, може и книгите да скъса.

– Защо? Ти можеш да употребиш свободното си време за каквото искаш.

– Зависи от характера на човека. Госпожа Елена сама ми дава книги да чета, но той е съвсем друг. Сърди се за нищо и никакво.

– А баща ти се хвали с него.

– Защото го черпи, когато дойде тука, и му дава моите пари.

– Твоите?

– Да.

– А ти за какво работиш?

– И аз не зная. За хляба, който ям, но и той ми е понякога горчив.

– Е, и цял живот ли ще продължава така?

– Не знам.

– Тогава непременно трябва да учиш. Само ученето ще те освободи от робията, в която си попаднала.

– Тате ме продаде. Казал ми е: „Тука ще седиш. Няма да търдаш“. А не знае понякога колко ми е тежко.

– Аз ще ти помогна с всичко, което мога, Ягода, ще ти обяснявам уроците, докато сама започнеш лесно да учиш. Че ти едно време беше една от най-силните ученички.

– Бях, но като умря мама...

– Баща ти те остави вкъщи да му пазиш имотите.

– По-свободно да ходи да пие в кръчмите.

– Но тази, за която се е оженил сега, казват, здраво го е стегнала. Казала му е, че ако пие, ще го изпъди. И хем ще го направи.

– Като нищо. Нали ѝ е приписал всичко?!

– А на тебе?

– Нищо.

Нора я погледна тъжно. Оттогава бе идвала няколко пъти да ѝ обяснява задачите, а Ягода винаги ѝ даваше храна и за вкъщи.

Когато сподели с Елена желанието си да учи, последната я погледна сериозно, продължително и като въздъхна, каза:

– Никак не е лошо, Ягода. Ако имаш елементарно образование, може и друга работа да си намериш и да си по-самостоятелна; независимо че на мене ми е много добре с тебе, аз не мога да отрека разумността на твоето желание. И ако умра аз...

– Не, не искам да умираш – запротестира Ягода. – Дали съм учена или проста, аз всякога ще те гледам и ще ти помагам.

– Много си мила, Ягода, затова и аз трябва да направя нещо за тебе, преди да умра. Имам една приятелка, директорка на едно училище, ще я запитам по телефона кога и как можеш да се явиш частно на изпит. Ти само учи, а тя ще ти помогне.

– Само едно, како Ленче, не искам да мислиш за мене. Учителя казва човек да мисли само за хубавото, за здравето,

за да оздравее. Като си здрава, ще уча по-добре и ще ми е по-радостно... но...

– Какво но?

– Ако научи господарят?

– И да научи, нищо. Аз ще му говоря. Без това мислех да му кажа да не дава вече парите ти на баща ти, а да ти ги внася на твое име в книжка.

„Колко са различни хората – мислеше си Ягода много пъти, – едни добри, други – лоши. Защо? Не може да се разбере.“

Ягода извади учебника по история и започна да чете. Интересно ѝ се виждаше да изучава живота на хората от разните народи. Тъкмо се бе зачела, звънецът на вратата извънтя силно. Новият раздавач, цял засмян, ѝ подаде телеграма.

– От чужбина е – каза той, като прибираше разписката, на която се бе подписала Ягода.

В това време пред външната врата спря колата, от която излязоха Христо, Лалка, Елена и малкият Владко в ново палто.

– От Радко е – каза зарадвана Елена, когато прочете подадената ѝ от Ягода телеграма. После се обърна към раздавача и мушна в ръката му една банкнота.

– Лалке, Радко си идва довечера – прегърна я неочаквано Елена, – довечера пристига. И вие ще дойдете тук, заедно ще посрещнем Новата година.

– Не, Радко има запазен куверт при нас – каза сериозно Христо.

– Как при вас? Може ли да го няма толкова време и като дойде, да посреща Новата година у вас!

– Вие вече си имате един гост за празника. А ние сме поканили приятели. Невъзможно ни е да дойдем.

– Добре тогава – съгласи се Елена, – но утре ще дойдете.

– Непременно.

Внесоха пакетите и елхичката, която беше турена върху багажника на колата.

– Ягода, бързо почерпи бате ти Христо и кака ти Лалка!
– Утре, утре, Лена, че сега много бързаме – заслizaха Христо и Лалка по стъпалата.

– Но утре – тук сте!
– Разбира се.
– И още веднъж ви благодаря за голямата услуга.
– За нищо – махнаха ръце двамата и се качиха в колата.
– Е, Ягода, аз се уморих от радост и щастие. Сърцето ми е толкова слабо, че се уморява и от радост. Аз ще полегна малко, а ти дай всичко в моята стая. Къде е детето?

– Тук трябва да е – огледа се Ягода.
В коридора го нямаше. Затича се в стаята на Елена, в кухнята – нямаше го. Надникна от стълбището в двора – и там го нямаше.

– Боже, къде е отишло това дете?
Излезе на улицата. Тогава го видя да върви по тротоара, близо до високата жълта къща на ъгъла. Тя се затича и го настигна.

– Владе, Владенце, къде отиваш, кака?
– Дядо! – проплака детето. – Дядо!
– Той ще дойде, какенце, той ще дойде после.

Детето я гледаше разплакано. В очите му имаше толкова мъка, каквато тя не беше виждала в очите на никое дете.

– Ела да си идем къщи, Владенце, че мама ще плаче за тебе.
– Дядо! – проплака отново детето. – Дядо!

– Ще дойде, миличкото, ще дойде дядо – хвана го за ръка Ягода и го поведе към къщи. То тръгна съвсем покорно, като плачеше без глас.

Като влязоха вътре, тя му съблече палтото и го въведе в кухнята.

– Недей плака вече, какенце – милваше го тя, – недей плака, че на мама ще ѝ е мъчно. Ела, нека да те измия.

Детето я гледаше сериозно и тъжно през разплаканите си очи. „Горкото – мислеше си Ягода, – горкото сиротно птиченце!“

– Владенце – заговори му тя, като бършеше личицето му, – гладничко ли си?

– Дядо! – изхлипа пак детето. – Дядо!
В това време иззвъня звънчето, с което Елена я викаше от леглото си.

– Недей плака вече, Владко – каза му Ягода с малко потвърд глас. – Ти стой тука, че кака Ленче ме вика, и да не си излязъл вече вън, защото торбаланата ще те вземе! Нали я знаеш торбаланата?

Детето я гледаше с такава скръб, че Ягода искаше да го прегърне, да го утеши, но звънчето отново иззвъня и тя се втурна към стаята на Елена, но преди това заключи вратата към стълбището.

– Какво правиш, Ягода? – запита я Елена.
– Оправях Владко. Много хубаво палто сте му купили.
– Нали? – зарадва се Елена. – Внеси пакетите и доведи детето тука, да не седи там само.

– Сега – отърча Ягода и внесе пакетите. – Елхичката и нея ли да внеса?
– Не – стана от леглото Елена, – тук е топло. Остави я засега отвън. После ще видим къде ще я сложим и украсим. Доведи детето, де!

– Сега! – излезе Ягода и се върна с Владко. Беше избърсала хубаво сълзите му и му бе поръчала да не плаче. То само бе я погледнало.

Елена разтваряше пакетите и като видя детето, усмихна се щастливо.

– Ягода, дай онзи пакет, там са дрешките, искам да го облечем най-напред.

– Господарят се обади по телефона и каза, че ще се забави, да не го чакаме за обед – сети се отведнъж Ягода.

– Добре – отвърна механически Елена и отвори

подадения ѝ пакет. – Ох, Ягода, обърна се тя към нея, – ама ние забравихме най-важното!

– Кое?

– Да честитим Новата година на мама и тате и да им съобщим, че си имаме момченце. Вземи пари от чантата и иди до пощата да подадеш телеграма, да се не бавим!

– Добре – втурна се Ягода към вратата. Когато се върна, взе парите и телеграмата и излезе.

На улицата тя почти тичаше и като зави на ъгъла, едва не се препъна в някакъв приклепнал, наведен човек. Спря се и се вгледа. Стори ѝ се същият селянин, който беше довел предния ден Владко.

„Хем, той ще е“ – рече си Ягода и се наведе над него. Тогава видя, че се тресе от плач.

– Дядо – побутна го тя по рамото, – дядо, какво правиш тук? Какво ти е?

Човекът повдигна главата си и Ягода видя обляното му в сълзи лице.

– Ти ли си, моме? – избърса той с ръкава очите си.

– Аз съм. Ами ти нали щеше да си отиваш веднага?

– Не можах. Сърцето ми се къса. Ти не знаеш какво дете е то, не знаеш! То ме е тешило като стар човек. Пък като ми викаше вчера „Дядо, дядо!“ – щеше да ми се пръсне сърцето от мъка. Идеше ми да се върна и да го взема, но къде да го заведа, на оня свят ли с мене? Цяла нощ не съм мигнал, но съм се сдържал да не правя панаир на хората, че в хана не бях самичък в стаята. Но сега вече ми се пробуди и не удържах.

– А кога ще си ходиш на село?

– Днеска. Вчера не можах. Искях да видя още един път Владя, пък и да разбера как е той. Но днеска видях, че е добре. Скрил се бях и видях. Жената и по-рано си беше добра, не е като зверо.

– Значи Владко те е видял и е тръгнал след тебе.

– Усети ме, усети ме и право към мене тръгна. Ти не знаеш какво усетливо дете е той. Пък вие като се улисахте с пренасянето на багажа от автомобила, аз рекох да избързам и тръгнах, докато не ме е усетило, но сетне, като се обърнах, гледам – върви подире ми. Тогава си рекох: „Барем още един път да се поразприкажа с него и сетне да го доведа пред портата“.

– Но ти къде беше, защо не те видях?

– Бях се скрил зад вратата на жълтата къща да го дочакам. Пък ти като дойде и го взема, не удържах и ревах. Откина ми това дете сърцето. Майка му беше такава кротка, добра. Никога напреко дума не ми е казала. И когато я заведох при онзи, болния, само ме погледна жално-жално и пак нищо не каза. И го е гледала него, болния, както майка му не го е гледала. Но пустата болест не пожали нито него, нито нея. Та и за нея съм ревал днеска.

– Стани вече – подхвана го Ягода под мишца, – стани, че ще настинеш, като седиш тука. Снегът ще те затрупа.

– Нека ме затрупа, нека умра, за какво съм веке на тоя свят, за нищо не съм!

– Но нали имаш син, снаха!

– Сино ми е добър, ама се води. Ей го, додоха негови акрани, пофалиха се, у мината вадели много пари, и той се полъга. Остави всичко и отиде. Ако не беше отишъл, детето да си бе останало дома. Щеше да има хляб и за него.

– Хайде да вървим – подкани го Ягода, – че аз малко бързам. А за Владко не се кахъри. Тука не само хляб, но ще има и дрехи. Да знаеш какви хубави дрешки му е накупила госпожата!

– Видох, видох палтото.

– И не само дрехи ще има, но като порасне, ще ходи на училище. Госпожата ще го изучи, защото го прие за свое.

– А зверо, какво дума зверо?

– Нищо!

- Е, харно, но да знаеш, пак ми е мъка, за мене си ми е мъка.
- Знам, свикнал си с него, мъчно ти е да се разделиш.
- Право казваш.
- Но ти ми дай адреса си и аз ще ти пиша. Ще кажа на госпожата да го снима и ще ти пратя портрета.
- Много хубаво ще направиш. И ти си добра като моята Куна, ама си по-стегната. Тя беше хептен мека душа и много се настрада, горката, ама сега, думат, в Рая била.
- Сигурно – потвърди Ягода, – като е била толкова кротка и добра.
- И затуй, думат, често я пуцали да си иде на село.
- Кого? – зачудено го погледна Ягода.
- Куна, дъщерята.
- Но тя нали е умряла?
- Е, умряла де, ама и там ги държали под контрола. Но Куна, заради нейната добрина, я пуцали да си нагледа детето.
- Кой ти каза това?
- Вела. Тя е баячка и лекува с всякакви билки разните болести. Та тя дума, че често ѝ се присънвала Куна и ѝ рекла да доведе детето тука. Пък аз не знам... Може и наистина да ѝ се е присънила Куна, като види как сна'ата не го ще. Пък и тя не е лоша, ама ѝ докривява. Не рачи да седи саминка на село. Дума, да се дигнем всички и да идем при сино. Та затуй и доведох Владето.
- И много добре си направил. Чакай да купя един лист от тая будка, да запиша адреса ти, за да мога да ти пиша.
- Ами ако речем да се дигнем?
- Тогава ти ще ми пишеш. Нали знаеш адреса.
- На зверо го зная, но тебе не зная как те думат.
- Ягода.
- Лесно име, ще го запомня. Ще наредя Велината щерка да ти пише.

- Добре, ами имаш ли си пари за пътни?
- Имам. Вързал съм ги на възел в пояса отделно.
- Ягода купи листи, записа адреса на човека, записа и своя на друг лист и го сложи в плик. После изведнъж се сети за нещо. Извади бързо една банкнота и я тури в плика.
- Да имаш за марки и пликове – рече му тя.
- Сполай ти!
- Ти на гарата ли отиваш вече?
- Там, няма вече за кога да седя. Поолекна ми, като се поразговорих с тебе.
- Тогава качи се на трамвая и като стигнеш халите, прехвърли се на трамвай номер едно. Не върви пеша да се уморяваш. Ето, вземи за билети за трамвая!
- Имам си толкова я.
- Нищо, нищо, вземи ги и кажи на тая Вела много здраве от мене. Трябва да е добра жена.
- Много харна. Ако не е тя, да бях умрял досега. Дава ми всякакви лекове да се закрепя, но кой знае докога. Хеле сега, като ми се опразни сърцето...
- Нали имаш и други внуци?
- Но най-мило ми е било туй.
- Хайде, качи се на трамвая – рече му Ягода, като стигнаха спирката. Ако би останало на нея, би отишла и до гарата да го настани във влака, но не разполагаше с време. И без това се бе забавила вече доста.
- На първия спрял трамвай човекът не можа да се качи. Имаше голяма навалица. Но на втория успя. Ягода му махна весело с ръка, но видя как от очите на стареца бликнаха сълзи и през тях той я гледаше със същата мъка, каквато бе видяла и в очите на Владко.

***

Елена се събуди и огледа стаята. В първия момент не

можеше да разбере къде се намира. Това ѝ се случваше винаги, когато се събуждаше от някой от необикновените странни сънища. Притвори очите си и си спомни съня: вървеше по някаква улица, по която ясно си спомняше, че и друг път е вървяла. Къщите, оградите ѝ бяха познати. Като наближи розова двуетажна къща, спря се и рече: „Да, тука, наблизно беше“. Видя тясна врата, която водеше към по-ниска къща, отвори я и влезе вътре. Някаква млада жена, която правеше нещо в стаята, се обърна и я погледна учудено.

– Аз живея тук – отговори на учудването ѝ Елена.

Младата жена я погледна отново така, сякаш искаше да каже:

– Може би си живяла, но то навярно е било някога, отдавна, много отдавна. Сега аз живея тука.

– Отдавна ли? – огледа се Елена.

Сигурно е било отдавна, защото изпитваше някакво странно чувство на яснота, на нещо, което е забравила и сега си го спомня. И друг път е било така, сякаш съзнанието ѝ се раздвояваше и тя едновременно чувстваше това някога и това, което е сега. Мъчеше се да разбере, да проумее кога е било това някога и защо всъщност е влязла в тая къща. В това мъчително състояние тя се бе събудила.

Тези сънища бе започнала да сънува, откакто се бе разболяла, и винаги считаше, че това се дължи на болезненото ѝ състояние. Но веднъж, при едно от честите ѝ постъпвания в болницата, на съседното до нея легло лежеше млада жена. При нея идваше приятелка, чужденка, Анжела, с много приятна, деликатна външност. Когато Елена беше вече по-добре, тя се сближи с двете симпатични млади жени и често разговаряха. През един от приемните дни, когато при Елена не дойде никой, а при младата съседка по легло беше дошла Анжела, може би за да я развлекат, те я поканиха да слезе с тях в градината на болницата. Тогава

Елена беше поразена от факта, че чужденката ѝ заговори за нейните необикновени сънища, като ги нарече разходки из миналото. Елена я гледеше недоумяващо. Анжела ѝ поясни, че сънищата ѝ са връщания в места и случки, станали през времето, когато Елена е била по-рано на Земята.

– Възможно ли е това? За първи път чувам подобно нещо – не можеше да повярва Елена.

– Напълно възможно е – усмихна се много приятно Анжела. – Животът на човека е много по-сложен, отколкото мислят хората.

Когато на следващото свиждане дойде Велко, както винаги тя сподели с него разговора си с Анжела. Той ѝ каза, че на него това му е известно, имал е случай да чете по тези въпроси, но намира, че всичко това не почива на реална основа. Затова е по-добре тя да не се занимава с неща, където може да има много шарлатанство и използване на наивността на хората.

Естествено, тя му повярва, макар да не можеше да разбере в какво именно се състоеше користността на Анжела.

След два дни Магда, съседката ѝ по легло, бе изписана от болницата. Елена отпосле много съжаляваше, че не бе взела адреса ѝ, защото заедно с нея бе изгубила и връзката си с Анжела, за която мимо волята си мислеше много често. Защо не бе говорила повече с нея? Защо не бе я разпитвала по-подробно за тия чудновати връщания в това далечно, загадъчно минало, което тя в сънищата си долавяше може би с душата си, а с ума си, когато беше будна, не можеше да проумее.

Била е много пъти насън из места, които ѝ бяха познати. Особено един планински хребет, който тя бе изкачвала много пъти, го помнеше и будна много добре. Можеше да каже къде извива пътеката нагоре, стръмна или тревиста е, какви цветя, храсти и дървета имаше по този хребет. Особено когато се случваше отново насън да се изкачва по него, тя се

втурваше по познатите пътеки с ясното съзнание, че отива някъде за нещо. После се спираше да си припомни къде и защо се изкачва нагоре. Тогава в съзнанието ѝ настъпваше някаква неяснота, в която тя потъваше, и се събуждаше, без да е могла да разбере какво я свързва в сънищата с този чуден, красив планински хребет.

Случвало се е да се събужда с ясения спомен за събития, случки, които чувстваше, че са ставали някога. И всичко ѝ се струваше толкова реално, че в първия момент след събуждането си оставаше с впечатлението, че са се случили сега, в този ѝ живот. Но после виждаше, че всъщност такива неща не ѝ се бяха случвали.

Елена притвори очи, въздъхна дълбоко и едва се отпусна да заспи, и отново се намери в стаята с непознатата млада жена. Докато я гледаше, тя ясно си спомни, че от тая стая се отива в друга, в която лежи един болен, при когото тя бе идвала и друг път. Но кога? Елена се огледа с желанието да си спомни кога е идвала и видя, че младата жена отново се зае с това, което правеше. Тогава в нея се яви желанието да отвори вратата и да види болния. Всичко щеше да се обясни и тя тръгна към вратата. Но в този момент жената се обърна и каза:

– Ние я зазидахме. Хората, които сега живеят там, отвориха друга врата за към двора.

– Така ли? – с огорчение запита Елена и се загледа в мазилката.

Но в същото време видя, че вратата още седеше и тя натисна бравата ѝ. Наистина имаше друга стая и в нея на дървено легло лежеше млад болен човек. Очите му, дълбоки, измъчени, се спряха върху нея. Лицето му бе бледо и изпито, но много красиво. Тя се разтресе от плач.

Очите оживяха, устните говореха, казваха нещо, но какво? Не можеше да разбере. Сърцето се мъчеше да си спомни кой е този млад човек. Само знаеше, че го обича

много, много. Но защо плаче, защо страда за него? Да, да, спомни си тя – той е неин брат, любим брат. Били са заедно и после тя го е оставила. Но защо го е оставила? Къде е отишла? Тя се огледа като пробудена от сън и видя себе си – богато, хубаво облечена, а брат си видя на дървеното мизерно легло, изоставен, болен, умиращ. Какво е станало? Имаше ясното съзнание, че някой ѝ е забранил да идва при него. Кой? Защо? Аха – спомни си тя, – те бяха идейни противници. Кой? Съпругът ѝ и брат ѝ – спомни си тя... и беше дошла тайно да го види. Но откъде е дошла?

Тръпка премина по бледото ѝ лице. Горещите очи я гледат с обич през голямото страдание, изразено в тях. Цялото ѝ същество се разкъсва от болка. Сърцето ѝ ще се пръсне от мъка.

Елена се събуди, но дълго не можа да дойде на себе си. Огледа се... къде беше? Все още в стаята на болния брат, или...

Изведнъж погледът ѝ падна върху детето и тя се взря в него. Стана бързо от леглото, потръпнала от някакво странно усещане, и прекара длан по очите си, за да се разбуди съвсем, защото ѝ се стори, че лицето на детето има някаква странна прилика с това на болния в съня. Сърцето ѝ все още е изпълнено с мъката и обичта.

Тя седна на леглото, притворила очи, пред които ясно изпъкна нежната усмивка на Анжела. Ако наистина е вярно това, което ѝ бе говорила тя? Ако наистина тези нейни сънища са връщания в някакво нейно далечно минало, когато е била на Земята?

Умиление изпълни цялото същество на Елена. Ако душите си отиват и отново се връщат, облечени в нова плът? Ако онзи там се е върнал при нея в този малък?

„Сега вече няма да го оставя!“ – каза си ясно и твърдо тя, но изведнъж се сепна. Какво говори всъщност? Будна ли продължава да сънува?

Както винаги след такива сънища тя чувстваше необходимостта от присъствието на Ягода. За нея тя беше свежият въздух на селото, на планината, на природата. В нея тя виждаше здравето, реалното в живота, което ѝ даваше сили.

Беше още рано, но тя чу хлопването на кухненската врата. Ягода навярно искаше да учи, преди да са станали. Тогава тя се облече и тихичко отиде в кухнята.

– Учиш ли, Ягода? – запита я Елена, като видя на масата разтворена книга.

– Не, чета писмо.

– Добре – седна Елена на един стол, – но знаеш ли, Ягода, какво съм измислила?

– Кажй, како Ленче.

– Докато бате ти Велко го няма, да поканим твоята позната Мария. Искам да поговоря с нея. Тя ти е казвала, че хората идват много пъти на Земята, нали?

– Казвала ми е. А и от Учителя съм чувала това в беседите, когато съм отивала да Го слушам.

– Помниш ли, че искаше да ме заведат при Него? Сега, както е топло, ще ме заведеш при Него някой ден. Разбира се, когато бате ти Велко отиде някъде.

– Защо когато го няма?

– Знаеш отношението му към тия неща. Защо да се дразни?

– Чудя се, како Ленче, защо той винаги да е свободен да прави каквото си иска, а ти... Аз мисля, че и ти имаш право, още повече, че това не е нещо лошо.

– Да, така е, но... – замисли се Елена, после допълни – струва ми се, че е крайно време да се срещна с този човек. Необходимо е. Имам чувството, че много неща ще ми станат ясни. Особено това прераждане на душите. Мария говорила ли ти е, че днес можем да се срещнем с хора, с които сме били близки в някакъв минал живот?

– Да. Тя ми каза, че можем в този живот да се срещнем с

наши близки, приятели, а може и с наши врагове. Но отвън не можем да се познаем, само отвътре.

– Как отвътре?

– Ами така – зависи дали ги обичаме, дали са ни симпатични, дали са ни приятни или неприятни.

– Е, и?

– По това се съдело какви са ни били отношенията в миналото. И трябва да ти кажа, како Ленче, че откакто разбрах това, много неща ми се изясниха и ми е по-леко.

– И затова повечко пееше.

– За пеенето пея, защото Учителя все казва да се радваме и да пеем и когато сме радостни, и когато сме скръбни, и когато сме здрави, и когато сме болни, за да си отиде болестта.

– Особена философия. Имаш ли някоя Негова книга, да ми дадеш да я видя?

– Имам! – просия Ягода и стана.

– Писмото ти падна, Ягода, от село ли е?

– Не.

– От кого е? – запита механически Елена.

– И аз не зная.

– Как не знаеш, няма ли подател?

– Има, но пише, че името, с което се подписва, не е истинско, а измислено.

– Псевдоним, значи – усмихна се Елена. – И какво ти пише?

– Това е петото. Първото получих преди повече от два месеца. Рекох да ти кажа, но си помислих, че някой се шегува с мене. Като получих второто, казах си, че този, който пише писмото, има грешка. Не може на мене да се пишат такива писма.

– Защо?

– Така.

– Може ли да ги видя?

– Може. Ето първото. Но няма да казваш на господаря.

Не искам той да знае.

- Щом не искаш, ти знаеш, че никога няма да му кажа.
- Не искам.
- Добре.

Елена разтвори хубав бял лист и зачете:

„От известно време имам желание да ти пиша и мислех, че това ще бъде много лесно, защото в мисълта си ти бях писал вече. А ето, че не е съвсем лесно.

Когато искам да ти напиша това, което мисля, ти заставах пред мене – гледам те, искам да проникна в тебе и да видя как отзвучават мислите ми в твоето съзнание. После си казвам: не, не трябва това да ѝ пиша!

Естествено е да искаш да знаеш кой ти пише? Недей! Остави! Засега толкова. Ще ти пиша пак.

Евгений

П.П. Ще знаеш, че това не е моето име, а първото, което ми хрумна, когато пишех последната фраза. На мен ми харесва, дано и на теб ти хареса. Защото все пак имената имат значение.

Същи.“

- Интересно! – усмихна се Елена и вдигна глава.
- Ето второто – подаде ѝ Ягода друг изписан лист.

Елена зачете:

„Никак не зная защо са ти сложили това име – Ягода. Когато си мисля за ягодата, винаги си представям голяма, сочна градинска ягода, готова да бъде изядена. А на тебе по би ти подходило име на някой цвете, цъфнал на някоя скала. Скала, а на скалата ще има ли достатъчно почва за коренчето ти? Но да не мисля за това. Искане ми се да седя до скалата, да гледам как Слънцето приятно те грее, как ветрецът подухва и цветецът се поклаща на нежното Слънце.

Искам да ти измисля име на цвете. Да е най-хубавото, най-нежното, но не мога. Все не ги харесвам.

Може би ще е най-добре да останеш цвете без име и да си все там, на скалата. Никога няма да те присадя в моята градина или да те сложа в саксия до мене, може би защото е невъзможно да сторя това или пък не съм пожелал? Не съм мислил върху това...

Евгений.“

Елена следеше изписаните редове и замислено каза:

- Може да е женен човек, Ягода.
- Но нали съвсем не се отнася за мене?
- Защо?
- Първо, аз съм от село...
- Това няма значение.
- И какъв цвете съм аз... едно нищо и никакво момиче!

– Не, Ягода, ти си много миловидна, деликатна, хубавинка, а като се прибави и доброто ти сърце...

- Не, не, това писмо не може да бъде за мене!
- А другите?
- И те не са за мене.
- А как са надписани пликовете? До тебе, нали?
- Има някаква грешка.

– Грешка не може да има, но все пак трябва да бъдеш внимателна. Има всякакви изнудвачи. Най-напред ти окупира съзнанието с писма, ти ще се поддадеш вътрешно на тях, а после вече е лесно.

- Това никога няма да бъде.
- Трябва да е някой добър психолог. Знае, че жените обичат загадъчното, неизвестното и си служи с този начин за привличане на вниманието ти. Дай да видя третото писмо, ако искаш, разбира се, и ако не е тайна! – усмихна се Елена.

– Никаква тайна. Той пише, че на теб мога всичко да казвам, но на никой друг. Ето, виж.

„Не мисли, че не зная каква си и къде работиш – зачете

Елена. – Това няма никакво значение. Глупаци се раждат и в палатите, а човеци – и в колибите.

Много пъти те пускам в съзнанието си, мисля за теб... или по-право, изучавам те. Става ми приятно от това. Човек сам по себе си е много интересно същество. Сложен комплекс от много и различни преплитащи се същности в него.“

Елена повдигна очи от писмото и запита:

– Разбираш какво иска да каже този философ, нали?

– Разбирам – пламна Ягода. – Ето, виждаш ли, такова писмо не може да се пише на мене.

– Щом го разбираш, защо да не може да се пише? През тези години ти доста книги изчете и се самообразова.

– И затова съм ти безкрайно благодарна, како Ленче. Ти не си се отнасяла с мене като със слугиня.

– Ех, Ягода, и аз съм искала да направя на някого някакво мъничко добро, с което да осмисля живота си!

– Как ще е мъничко добро това, дето ми даваше толкова книги да чета, а и дето ме пускаш да слушам беседите на Учителя. Това наистина вече е най-голямото добро.

– Ти имаш право на свободен ден, Ягода.

– Имам. Господарят също знае това, а защо не ме пуска?

– Може би той се чувства отговорен пред баща ти за тебе.

– Ти винаги го оправдаваш, како Ленче, защото си добра.

– Добра съм, но напоследък той почна да ми се сърди – засмя се леко Елена.

– Заради Владко, нали? То е, защото той иска всички хора само него да обичат, а той да прави, каквото си иска.

– Ягода?!!

Ягода се сепна. Не беше ли казала повече, отколкото трябва?

– Ето, Ягода, затова ти се кара господарят ти. Никое от

момичетата не би посмяло да говори така. Ти просто ме учудваш понякога, особено напоследък. Само гледай да не го предизвикаш, че да те изпъди точно когато най-много си необходима.

– И да не мога да взема изпитите, за да получа диплом за завършено прогимназиално образование.

– Видя ли?

– Но, како Ленче, отвътре така ми идва. Вече не ме е страх толкова от него. Казвам си: и да ме набие, какво от това? Но има кой да ме пази вече.

– Кой?

– Учителя. Винаги от беседата се връщам като на крила. Казвам си: и сто пъти да ми е по-тежко, пак ми е леко. Само като гледам Учителя, и ми става леко и хубаво. Само това не е хубаво, како Ленче...

– Кое?

– Като Го слушам, чуя нещо и като се замисля върху него, отплесна се. В това време Той говори, а аз не съм Го чула. После като се сепна, погледна Го гузно, гузно. Разбрал е, мисля си, че не съм Го слушала.

– Ами, разбрал е!

– Разбира, како Ленче, да знаеш, че разбира! Поминалия път, като се връщах от Изгрева, настигнах една стара сестра. Аз бързах, но като я видях, много се зарадвах. Мария ме беше запознала с нея много отдавна. Може да разговаря с Учителя и когато си е вкъщи. Каза ми, че Той я е учел как да се лекува, когато е болна.

– Това е много интересно.

– Нали? Искала и тя като всички да отива при Него, но Той ѝ казал:

– Не идвай, нека идват тези, които не могат да ме чуват с духовните си уши, а ти нали постоянно говориш с мене?

– Виж ти!

– Аз я облажавам, како Ленче, да може да говори

с Учителя, когато поиска. Струва ми се, че това е най-върховното щастие, което човек може да има на Земята. Аз не знам дали в този си живот ще мога да постигна това.

– Защо?

– Не е лесно. Когато казах на Мария, че искам като тази сестра да разговарям с Учителя, тя ми се усмихна. После каза: „Изисква се много работа“. „Каква?“ – запитах аз. А тя ми рече: „Духовна“.

– Аз мисля, че това е дарба.

– И аз така мислех, но Мария ми каза, че не е дарба, както не е дарба и това да знае някой да свири на цигулка.

– А какво е?

– Работа, свирене. И то, каза ми Мария, не само в този живот, а и в много други, докато най-после се придобие изкуството да се свири като голям цигулар. Така било и с рисуването, и с другите дарби.

– Много логично, щом се приема прераждането.

– Тази сестра виждала понякога миналия живот на човека.

– На теб виждала ли е?

– Да.

– И какво ти каза?

– Отдавна, през зимата, се връщахме заедно и тя ми каза... но не съм смеела да ти кажа.

– Защо?

– Ами... не знаех да ти го кажа ли, или не. За мене е хубаво, но си помислих да не се обидиш ти.

– Е, Ягода, може ли такова нещо? В края на краищата казали са ти го, може да е вярно, а може и да не е вярно.

– И аз така си помислих.

– Каж ми тогава!

– Че кой знае кога, много отдавна, съм ти била майка.

– Виж ти, че това е много хубаво. Сега напълно ще се ослабя, Ягода, на твоите грижи.

– Наистина ли, како Ленче? – просияха очите на Ягода.
– Аз чак се изпотих.

– Защо?

– От стеснение.

– Чудна си ти, Ягода! Нали знаеш, че грижите ти са ми били винаги приятни? Даже често съм си мислила, че с парите съвсем не мога да ти се отблагодаря. Изглежда, че и аз ще започна да вярвам в прераждането.

– Да знаеш колко ще се радвам, како Ленче.

– О, Ягода, ние съвсем забравихме другите писма! Дай да дочетем това, което бяхме започнали! Докъде бяхме стигнали? А, да.

„Тези разнородни същности – зачете Елена, – човек може би ги носи в зародишно състояние още с излизането си от Първата причина, а после през различните си превъплъщения на Земята ги развива. Това се отнася навярно за добрите качества, а лошите ги придобива от съответно лошо живян живот. Разбира се, това са мои умозаклучения от това, което съм имал случай да чета или да видя, вглеждайки се в живота на хората.

Не се учудвай, че ти пиша всичко това. Необходимо ми е да споделям с тебе това, което мисля. Защо? Може би някога сме се срещали по друмищата на живота и пътеката, по която сме вървели, е обща. После сме стигали до кръстопът – смъртта. Разделяли сме се. Потъвали сме в неизвестното, тайното... разбира се, за нас, човеците. После, незнайно кога, отново сме се срещали по безкрайния път на живота. Били сме няколко мига заедно. Нашият земен живот всъщност не представлява ли мигове на вечността? Ето, в тези мигове сме се срещали с тебе при различни случаи и обстоятелства. А сега – при по-особени – за да ти се радвам само като цвете на скалата.

Евгений

П.П. Учи да си вземеш изпитите. С това ще ми доставиш

радост.

Същят“

– Този човек, Ягода, трябва да е някой, който те познава оттам, където ходиш да слушаш беседите.

– Не зная, с никого не се познавам отблизо. Някои ме поздравяват, защото, мисля си, виждат ме с Мария. Когато ти ме пусна да отида два пъти на Витоша, тя ме запозна с някои сестри и братя, но с никого не съм говорила. Слушахме беседата на Учителя, пяхме, обядвахме. Аз все бях с Мария и през всичкото време гледах само Учителя.

– Защо? – усмихна се Елена.

– Така. Като Го гледам, идват ми сълзи. Не само като Го гледам, ами и като Му се помоля мислено... – Ягода отведнъж спря. Не можеше да каже: „Учителя веднага ме чува и ми помага да се браня от господаря“.

– Какво се замисли, Ягода?

– Старата сестра ми каза, че Учителя винаги чува и помага.

– На всички ли?

– Не зная... Баба Минка ми каза, че трябва да Му се помолва човек с чисто сърце. Да я видиш как слуша беседа! Прилича на 10-годишна ученичка. Когато свърши беседата, някои се втурват след Учителя и се качват по стълбите нагоре. А тя стои смирено настрани и само вдига ръка за поздрав. Но съм виждала Учителя да я гледа с много благ поглед, а по някой път и се спира при нея. Тогава тя сякаш изчезва в абсолютно смирение и не смее да му проговори. Веднъж я запитах защо така стои пред Него, а тя ми каза: „Не знаят какво е Учителя и затова така свободно се държат с Него. А да знаят от какви висини е слязъл, да знаят каква сила е Той, ще се заковат, та няма да помръднат! И се иска чистота, Ягоде, голяма чистота, за да се представиш пред очите Му. А да знаеш какви очи има – всичко виждат! Затуй не смее да се доближа, особено когато ми се представи в

светлината Си. Очите ми ослепяват! А хората какво си мислят? Човек е Той като всички. А, не е човек, Ягоде, не е човек. Само дрехата Му е човешка, а иначе е голяма сила“.

– Но защо не се открие на хората, та да Го видят? – запитах я аз. Тя се засмя и ми рече: „Нали им се открива? И Слънцето се открива на всички, но очи се искат да го видят, очи! А хората са слепи!“ Погледнах я учудено, а тя додаде: „Моли се да прогледнеш, Ягоде, да Го видиш в светлината Му!“.

– И ти молиш ли се, Ягода? – запита я Елена.

– Моля се, но Мария ми каза, че само с молене не може, както и само с молене не може да стане човек художник. Искало се работа.

– Аз не знаех, че тази твоя баба Минка била такава жена, с прозрение... Защо не си ми казала това по-рано?

– Казвала съм ти, но по-издалеч. Пък и ти нали всичко казваш на господаря...

Елена се замисли, въздъхна дълбоко и каза като на себе си:

– Всичко... Разбира се, че отдавна не му говоря всичко, което мисля... Но при моето състояние не съм искала да предизвиквам излишни неприятности и бури. Но напоследък изглежда доста съм се променила, иначе не мога да си обясня защо се дразни той.

– Защото оздравяваш, како Ленче.

– Ягода! – сепна се Елена. – Мисли какво говориш! Защо ще иска да съм болна?

– За да го съжаляват.

– Не прекаляваш ли със свободата си по отношение на мен, Ягода?

– Прости ми, како Ленче, не трябваше това да казвам, но понякога ми се струва, че мразя господаря.

– Защо? – учуди се Елена.

– Защото е бил много, много жесток с мене.

– Зная, бил те е. Казвала съм му да не прави това, но той се оправдава, че си го предизвиквала. Но ти трябва да му простиш, Ягода. Нали вярваш в Бога, нали слушаш беседите на Учителя?

За първи път Елена не каза „Вашият Учител“.

– Да, когато Го слушам, како Ленче, омразата ми се стопява. Ставам толкова добра, че съм готова по мене да ходят хората. Но после дяволите отново събуждат омразата в мене.

– Не трябва да ги слушаш!

– И аз зная това, но не е лесно. „Там е мъчното – казва ми баба Минка – да работиш над себе си, да промениш характера си, да превъзмogneш злото в себе си.“ И затова, рече ми тя, да чета сутрин и вечер беседите на Учителя, да навлязат в ума ми, в сърцето ми и да прогонят тъмните мисли и лошите чувства.

– И ти ги четеш, нали?

– Чета ги... и са ми като храна за душата и ми дават сила да издържам.

– Ягода, ще можеш ли да поканиш баба Минка? Искане ми се да поговоря с нея.

– Болна е.

– Така ли? Затова навярно не е идвала скоро. Не съм те запитвала, има ли тя достатъчно средства.

– Не, сега тя не се нуждае от нищо.

– Защо?

– Пости. Десет дена само житена водица пие, искала да се пречисти.

– За какво?

– Щяла да си заминава от Земята.

– Така ли? Кога?

– Не зная. И тя не знае, но иска да бъде пречистена.

– И не се страхува да говори за смъртта?

– Не. И Учителя казва, че едни хора умират, а други си

заминават.

– Ти, Ягода, иди я виж! Споходи я и разбери, ще може ли като свърши постенето и като пооздравее... Или не. Попитай я може ли аз да отида при нея с Владко. Аз вече мога да походвам, а те не са толкова далече.

– Добре, како Ленче, ще отида.

– Ягода, щеше да ми даваш нещо да прочета.

– А, да. Ето това томче беседи. Аз съм ги чела вече.

Елена взе книгата, погледна я и отиде в стаята си. Владко още спеше. Тя се наведе над него. Сърцето ѝ се изпълни с нежност. И това беше от първия миг, откакто го бе видяла. Никога не бе го почувствала чужд. Сякаш е бил в другата стая и се е върнал при нея. Понякога имаше реалното чувство, че там някъде, дълбоко в душата си, го е чакала. Откъде произлизаше това чувство, не можеше да си обясни. Цялото ѝ съзнание бе изпълнено с мисълта за това дете и ѝ се струваше, че не е имало време, когато не е мислела за него.

„Странно, много странно“ – помисли си тя и съвсем неочаквано сънят прекоси съзнанието ѝ. Изведнъж си спомни за лежащия млад човек в леглото. Защо беше отишла при него? Да го види! Чудно, как в съня тя си бе спомнила, че има врата, през която се отива в неговата стая. Видя се отново пред леглото му. Неизказана милост, нежност, болка, обич изпълниха сърцето ѝ. Гледаха я черни, горящи очи на бледо, изпито лице. Тя бе изплакала и се бе събудила.

Но как я гледаха очите! Нямах ли в тях някакъв укор? Защо не бе могла да се доближи до леглото му? Защото се бе събудила? Не, не затова. А за какво? И също както в съня, Елена изпита мъчително състояние за нещо, което е било, но което не можеше да си спомни.

Тя въздъхна дълбоко с желанието да се освободи от съня и от тягостното изживяване, но се сепна неочаквано. Стори

й се, че видя отсянката на бледото лице на онзи там, в съня, върху слабичкото жълто личице на Владко. Същото й се бе сторило и когато се бе събудила, но тогава го отдаде на още замъгленото си от съня съзнание. А сега?

Но защо всъщност мисли за този сън? Винаги прави така след подобни сънища, дълго живее с тях като с някаква реалност, в която е била и която е заплетена в сегашния й живот.

По-рано тя си мислеше, четези сънища са плод на нейното въображение вследствие на болестното й състояние и когато беше сама, си ги припомняше с всичките подробности и си казваше, че биха й послужили да напише цели романи, ако притежаваше дарбата да пише. Но напоследък тя се замисляше по-дълбоко и се питаше как може това да бъде въображение, когато понякога и в будно състояние тя се мъчеше да си припомни, да види онова, което не бе успяла да види в съня. А необикновените сънища с Анжела тя пазеше дълбоко в себе си – бяха й като кът за отдих, в който се приютяваше в трудни за нея моменти.

„Ягода си мисли – усмихна се Елена, – че аз нямам личен, свой живот, извън Велко. Може би никой не го познава толкова добре, колкото мене. Може би и тъкмо затова съм толкова снизходителна към него.“

Ето, този въпрос я бе занимавал неведнъж. Защо е така снизходителна към него? И това не го прави от някоя етика, да е добра, да прощава 77 пъти по 7, както се казва в Евангелието, а просто ето така, съвсем естествено. Не може да му се сърди, прощава му, преди да го е обвинила. Извинява го, изобщо снизходителна е към всичко, което прави.

В живота си тя бе видяла само една жена, подобна на нея – Мариана, по отношение на децата й. Бяха на летуване и там се бе запознала с нея. Компанията летовници я считаше

за слабохарактерна майка, защото тя никога не се скарваше на децата си, каквото и да направеха те.

Винаги се усмихваше и с някаква безкрайна доброта оправяше пакостите им, като че ли тя ги беше направила, а не те. Избърсваше разлятото мляко по масата, събираше парчетата от счупени чаши и гледаше малките си дечица с все същата неизменна кротка обич.

Хората мислеха, че по този начин много лошо ги възпитава и че това не е добро за самите тях. Някои от жените открито й го казваха, но тя само се усмихваше с безкрайната си доброта, без да проговори нищо. Тази й усмивка обезкуражаваше говорещите и до края на летуването всички се примириха с отношението й. Дори някои казваха, че нейните деца всъщност не са по-лоши от тези, на които постоянно крещяха.

Елена после много пъти бе мислила за нея. Какви бяха станали децата й? Дали бяха осъзнали нейната доброта и разумността бе ли взела връх в тях? Може би. А може и да са станали своенравни младежи?

Единствено тя не бе осъдила Мариана, защото дълбоко в себе си бе видяла някакво сходство с нея. Тя имаше същото отношение към Велко.

„Колко малко се познаваме – помисли си Елена – и колко трудно можем да разберем сами себе си. Защо? Защото представляваме алгебрична задача с много неизвестни. На толкова неща ние не знаем къде се крият причините. Защо обичам това дете? – обърна тя отново поглед към спящия Владко. – Защо се изпълва цялото ми същество от обич към него? Защо грижите ми към него са радост? Ето едно голямо неизвестно. Ще каже някой, че това е резултат на големия ми копнеж да имам дете, роден от болката ми по тая, която изгубих. Но досега аз съм виждала толкова много деца – красиви, хубаво облечени. А това бе посиняло, разплакано, в прости селски дрешки.“

И оттогава Елена имаше само едно желание – да се приобщи то към нея, да забрави селото, да забрави всичко, да помни и знае само нея. Защо? От егоизъм? Не, не. От нещо друго, необяснимо за нея. От желание може би то да е щастливо, безкрайно щастливо. А ще бъде такава, когато не е раздвоено.

В това отношение най-много ѝ помагаше Ягода. Тя му говореше какви ли не хубави неща за нея. Дори му измисли цяла история. Как Ленчето била болна и затова го изпратила на село при дядо.

Детето гледаше сериозно, слушаше и най-често мълчеше. Отначало мислеха, че се чувства чуждо между тях и затова не говори. Но и по-после, когато свободно се оставяше да бъде галено от Елена, когато с време само потърсваше милувката ѝ, то пак говореше малко.

Играчките като че ли го поглъщаха изцяло, особено тези, които изискваха умение и мисъл.

Когато Елена му донесе цветни моливи и блокче, то дълго ги съзерцава и когато повдигна главичката си и я погледна, тя видя в очите му израз, който не бе виждала у възрастен – и радост, и благодарност, че му е дадено нещо, което е желало, мечтало.

Когато му каза да рисува, то се наведе и каза:

– Ще нарисувам нашата къща.

Рисувало ли беше това дете някога? Тя не знаеше. Може би там, с децата на вуйна си? Тя го остави свободно и отиде в другата стая. Когато се върна, то ѝ каза:

– Ето, тази е нашата къща – като ѝ посочи ниска, жълта къща, а до нея имаше нарисувана друга – висока, двуетажна, розова.

Елена с някакво странно чувство се взря в рисунката и изведнъж в съзнанието ѝ изпъкна двуетажната розова къща от съня ѝ и до нея – по-ниската жълта.

Звънецът на външната врата силно иззвъня. Елена се

сепна. Ягода доведе гости – нейната най-добра приятелка от детинството ѝ. Идваше от Сливен с много поздравии от майка ѝ. Разбира се, имаше и доста неща за ядене. Разговорите се насочиха към общите спомени и познати.

Но рисунката на Владко тя бе запазила. Не искаше често да я гледа, защото винаги по цялото ѝ тяло минаваше някакъв смътен трепет, както и в сънищата, когато много пъти бе достигала тази жълта къща, прилепена до розовата, но едва в този, последния сън, тя бе влязла вътре. Защо Владко бе нарисувал точно тези две къщи? Може би на село е имало такива подобни къщи и именно тяхната, в която е живял той, да е била по-ниската, жълтата? Тя никога не го запита повече, за да не му напомня за селото.

– Како Ленче – отвори Ягода вратата, – аз отивам.

– Добре, Ягода.

– Ако дойде Нора, нека ме почака.

– Ще ѝ кажа.

Бяха изминали тридесетина минути, когато на външната врата някой звънна.

„Нора трябва да е“ – помисли си Елена и отиде към вратата. Беше Мария.

– Тук ли е Ягода? – запита тя.

– Не, но е толкова чудно, точно бяхме говорили за вас. Искях да ви видя. Елате, влезте!

– Аз съм в отпуска за няколко дни, останали от миналата година, и ходих да видя как е сестра Минка, ако трябва да ѝ се услужи, и изведнъж нещо ме подтикна да дойда насам.

– Ягода също отиде при нея.

– Трябва да сме се разминали.

– Сигурно. Но, моля ви, влезте! Бих ви поканила в спалнята, където се чувствам най-удобно и свободно, но Владко още спи, затова ще седнем в хола.

– Може би аз малко рано дойдох, но...

– Не, никак не е рано, но нали аз повечко полежавам, а искам детето да поспива повечко, слабичко е...

Мария само кимна лекичко с глава, усмихна се и тръгна след Елена. В това време вратата на спалнята се отвори и на прага застана Владко по нощничка, с дрешки в ръце.

– Ах, моето дете се е събудило! – пристъпи бързо към него Елена, наведе се и го целуна.

– Елате, г-це Мария, ще влезем в спалнята. Тук е по-слънчево и приятно. Аз уж поразтребих, но... вие си знаете... няма да се смущавам.

– Разбира се.

– Сега ние трябва да се облечем – осени светла усмивка лицето на Елена.

– Какво сънува, Владенце? – поглади го Мария, когато Елена обличаше ризката му.

Владко само се обърна и я погледна продължително.

– Много е скъп на думи – каза Елена. – Не зная дали това му е нрав, или все още не се е отпуснал.

– Може да е и едното, и другото. А не се знае и при какви условия е живял. Може да е бил потиснат. Предполагам, че с време...

– Ще се промени?

– Може би...

– Вече минаха четири месеца и десет дни. Някои деца за един месец свикват с новата обстановка.

– Зависи. Този малък мълчаливец може да е по-различен.

– Вижда се. Моля ви се, почакайте ме тук няколко минути да измия детето и после ще си поговорим! Отдавна имах това желание, но все се случваше нещо, което да ме възпрепятства. А може би в мен нещата не бяха съвсем наредели. Защото сигурно някои идеи и мисли трябва да изкристализират у самите нас, за да можем свободно да ги споделим с другите, за да сме сигурни, че те са резултат на

известна реалност, а не на нашето въображение.

Чу се отваряне и затваряне на врата.

– Владенце, какичка е дошла. Иди в кухнята да те измие!

Очите на детето се спряха за миг върху Елена, после то се усмихна и тръгна към вратата.

– Какъв е сладък! – протегна ръка към него Мария да го погали, но малкият бързо изтича и тя не успя.

– Знаете ли защо се усмихва?

– Не.

– Ще видите след малко. Но искам да ви кажа, че откакто се е запознала Ягода с вас и с Учителя ви, съм имала желание да се срещна с Него. Мисля, че бях ви казала това, когато за първи път разговарях с вас.

– Да, помня.

– Но, как да ви кажа, всичко тогава гледах през призмата на моето боледуване и исках да Го запитам нещо за отвъдния мир. Но после, когато дойде детето...

– То ви възвърна в този живот.

– Да. И не само това. Известни мисли, които по-рано само са прекосявали съзнанието ми, сега започнаха да се затвърдяват. Започнаха да ме занимават много по-сериозно и аз чувствам насъщна необходимост да получа относно тях някаква светлина, разяснение. Например за моите чудновати сънища. Аз ви загатнах по-рано за тях, нали?

– Да.

– Тогава всичко все още беше някак далече от съзнанието ми. Но напоследък известни сънища се повтарят много често, отколкото по-рано. Има места, на които много пъти отивам насън. А и в сънищата, които за първи път сънувам, зад тях смътно чувствам някаква реалност. Сякаш искам да си припомня нещо, което е било. Самият този процес на припомняне ме измъчва много в съня и когато съм будна, ме кара да мисля. И не само да мисля, но като че ли в мене е

останало част от естество, което в съня се мъчи да си спомни и осъзнае неща, които са били, и дори когато съм будна, аз продължавам да се мъча да си ги припомня. Кажете ми, не е ли всичко това резултат на моето боледуване? А всъщност може би още съм болна, макар да не мисля вече за болестта си поради това, че съзнанието ми е изключително заето с детето. Или пък наистина, както ми бе казала Анжела, аз се връщам в някаква минала реалност?

– Да.

– А защо, когато бях здрава, не съм правила тези разходки в миналото? Или не, имах подобни разходки, но в юношеската си възраст. И майка ми ги отдаваше именно на възрастта ми. После срещнах Велко и обичта ми към него ме погълна и изпълни всецяло, та не оставаше ред и време за сънищата и... – някак виновно се усмихна Елена.

Вратата се отвори внезапно.

– Тичай, докато си още съвсем пресен – каза Ягода на Владко и детето с все сила се втурна към Елена. Последната разтвори ръцете си, прегърна го, целуна го по двете измити бузички и рече:

– Днес са още по-пресни и сладки! Мед! Същински мед! А и на какво хубаво миришеш?

Владко се обърна със светнали от радост очи към Ягода.

– Ах, тази какичка – продължи Елена, – пак ти е сресала косичката с одеколон!

– Не, не – за първи път проговори детето, – най-напред я изми, а после сложи...

– Одеколона.

– Да, да не се хаби много... и татко да познае...

Всички се засмяха.

– Да има и за утре – каза сериозно Ягода.

– Точно така – потвърди Мария, – одеколонът се слага по малко.

– Но татко си маже целите бузи, като се бръсне.

– Е, и ти ще ги мажеш, като станеш голям и почнеш да

си бръснеш брадата, но сега – по мъничко – гледаше го сериозно Ягода.

Детето погледна всички, като искаше да каже още нещо, но замълча.

Елена отново го прегърна, целуна го и каза:

– Иди сега да закусиш!

– И после ще видиш, че е пораснал, нали? – обърна се към нея Ягода.

– Разбира се. Децата като спят и ядат, растат.

– Незаменима е Ягода – обърна се Елена към Мария. – Винаги е била премного грижлива към мене, но напоследък трябва да призная, откакто се запозна там... с вас... стана и по-весела и много по-свободно изразява хубавото си, добро чувство към мене. Някой ѝ казал, че ми е била майка, и тя ме отрупва с грижите си. А за детето ми помага във всяко отношение. Чудя се понякога как ѝ идват на ума всички тия неща, които прави, само и само Владко да се привърже колкото се може повече към мене. А той я слуша и изпълнява всичко.

– Това е обичта. Тя прави чудеса.

– Нали? И на мен ми се струва, че обичта към това дете събуди отново живота в мене. Обичам го и не зная защо толкова много го обичам! Но знаете ли, от известни мои сънища понякога ми се струва, че обичта ми към него не е от сега, от мига, когато Ягода го доведе при мене, а от много по-отдавна. Възможно ли е?

– Напълно.

– Точно по този въпрос исках да се осветля и взех от Ягода тая книга от Учителя... ни. Вие сте ѝ я дали, нали?

– Да.

– Исках да почета нещо от нея, но като влязох тук, Владко спеше, спомних си съня, който бях сънувала, и се замислих върху него.

– Ако искате, сега можем да прочетем нещо. Помислете

си върху интересуващ ви въпрос, после ще отворите книгата, да видим какво ще ви се отговори.

– Така ли? Интересно.

– Да. Аз много пъти получавам отговори по този начин на някои въпроси. А понякога и във време на беседа се случва да получа разрешението на някой силно интересуващ ме въпрос.

– Възможно ли е това?

– Възможно е. И не само аз имам тази опитност. Една жена ми разказваше... но хайде най-напред да прочетем това, което ще ви се падне от беседата, а после ще ви разкажа случая.

– Добре – отвърна Елена, взе книгата, наведе се, допря челото си до нея и после я отвори. – Ето, тук – подаде книгата тя на Мария, – четете вие!

„Човек дохожда – зачете Мария – много пъти на Земята, а не само един път“.

– Наистина ли така пише? – зачуди се Елена и се наведе над книгата.

– Прочетете сама, за да се уверите!

– Не, не, вярвам, само съм поразена, защото точно този въпрос ме интересува и занимава доста време. Четете понататък!

„Колко пъти дохожда? – продължи Мария – Колкото пъти иска. От него зависи. Обикновеният човек се преражда на всеки 45 години. Ако той слиза на Земята да се учи, разумните същества му определят в кое семейство да се роди. Той няма свой избор. Ако човек идва на Земята съзнателно да помага на хората, той има свободен избор да се роди, където си иска. Колкото по-напреднал е човек в развитието си, толкова по-голяма свобода има при слизането си на Земята. Гениалните хора, светиите, идват рядко на Земята, когато човечеството отбелязва епоха в своя живот. Великите Учители идват през 2000 години. Те

вносят голямо преобразование в човешкия живот.“

– Много интересно – замислено каза Елена. – Аз наистина трябва да се срещна с Този човек, с този Учител.

– И хубаво ще направите. Аз отдавна съм мислила върху това, но не съм смеела да ви кажа, да не би да си помислите, че ви агитирам. Считах, че е най-правилно у вас естествено, отвътре да се зароди този подтик.

– Това е съвсем вярно. Първо трябваше да извоювам вътрешната си свобода. Да имам свое собствено виждане и разбиране за нещата. Защото трябва да ви призная, че макар и съвсем несъзнателно, съм била повлияна от слуховете, които се разпространяват относно хората на вашето общество, а дори и за самия Учител. Макар аз най-добре да познавам Велко в неговите положителни и отрицатели страни, все пак съм мислила, че той е обективен, когато ми е говорил за опасната сугестика, която упражнявал вашият Учител върху слушателите си. Отначало дори си помислих, че под тази сугестика много бързо е попаднала и Ягода. Но с времето се уверих, че даже този човек и да упражнява някакво влияние върху хората, съдейки по Ягода, то е положително.

Оттогава в мен започна едно вътрешно пренареждане. Всичко онова казано-речено в отрицателен смисъл след всеки разговор с Ягода, а и след няколкото разговора с вас при Ягода в кухнята, се заместваше с нещо положително, докато последното взе връх. Тогава някъде дълбоко в душата ми се зароди едва доловимо желание да се срещна с Учителя. А тези дни се избистри в категорично решение непременно да Го видя, и то в най-скоро време. Заедно с това исках да се срещна с баба Минка и с вас. Затова и много се зарадвах, като ви видях, че идвате. Може би много бавно се пренаредих – усмихна се пак виновно Елена, – но исках, когато се срещна с Него, да не чувствам никакво раздвоение между отрицателното, което съм слушала от Велко и

някои други, и положителното, което виждах и чувах от Ягода. Най-малкото, трябваше да бъде във едно вътрешно равновесие, за да мога, когато Го срещна, да имам вече свой личен поглед за нещата.

– И така е най-добре – да има човек свой личен поглед, лично схващане и преценяване за нещата и за хората. Това може да стане в пряк контакт с тях или като се чете за идеите, за които са говорили или писали.

– Един от най-разпространените слухове относно вашето общество е този, че сте се кланяли, както езичниците, на Слънцето. Не се сърдите, че ви го казвам, нали?

– Не, никак, защото съм го чувала много пъти.

– Ягода ми каза, че не сте се кланяли, но че сте излизали сутрин да посрещнете Слънцето. Като съм се замисляла върху това, идвала съм до заключението, че може би има нещо по-дълбоко в този обред, да кажем, а не е само едно механическо поклонение.

– Разбира се.

– Ако не е някоя ваша тайна, може да ми кажете защо излизате сутрин да посрещате Слънцето.

– С най-голямо удоволствие. Най-напред, това е от здравословна гледна точка.

– Така ли?

– Да. И най-обикновеният човек знае, че Слънцето е един огромен акумулатор на жизнени сили. Животът на Земята явно е свързан с енергиите, идващи от Слънцето, като топлина и светлина.

– Естествено.

– Ако едно цветенце, ако едно дърво линее и не може да израсне без Слънце, колко повече това може да се отнася за човека!

– Е да, затова се правят къщите хигиенични, с големи прозорци – да влиза светлина.

– И да се изпълни народната поговорка – дето Слънцето влиза, там лекар не влиза – усмихна се Мария. – Тогава, ако

е полезно Слънцето да влиза в домовете на хората, защо да не е също така полезно хората да излизат на слънце?

– В това мисля, че никой не се съмнява. Нали затова хората отиват да се пекаят край морето на слънце? Но въпросът е за неговото посрещане сутрин.

– То е, защото енергиите, които идват от Слънцето, както казва Учителя, през различните часове на деня оказват различно лечебно действие върху човека. Така например ултравиолетовите лъчи, които идват от Слънцето половин час преди изгреването му, действат крайно благотворно върху мозъчната нервна система. От изгрева до 8 часа действат върху белите дробове. Учителя казва, че е крайно благотворно хората да си излагат гърба по това време на Слънцето, като започват от 22 март.

– Но не е ли студено сутрин да се съблича човек?

– Няма нужда да се съблича. Дрехите не са никакво препятствие за благотворното влияние на слънчевите лъчи. Дори, доколкото зная, Учителя изобщо не препоръчва прякото излагане на голо тяло на слънчевите лъчи.

– Така ли? – учуди се Елена. – А защо хората говорят... – не се доизказа тя.

– Какво говорят? – с усмивка в очите я погледна Мария.

– Вие няма да се огорчите, ако ви кажа, нали?

– Не.

– Че сте излизали голи и сте играели някакви гимнастики...

– Не се учудвам на тези, които измислят и разпространяват тези слухове, но се учудвам на лековерието, с което ги приемат, и то хора, които се считат за културни. Първо, мястото, където се събираме сутрин, за да приемем чрез дълбоко ритмично дишане живите сили, идващи от Слънцето, е съвсем достъпно за всички. И при това е толкова близо до града, че всеки би могъл да провери лично

доколко тия слухове са верни. Но хората, в своята вродена инертност и склонност да се поддават на отрицателни слухове, предпочитат да ги приемат и предават, вместо да ги проверят.

– Това е съвсем вярно – каза замислено Елена. – Ето например на мен никога не ми е идвало наум да отида да проверя. Наистина, аз бях болна, но и да бях здрава, пак нямаше сигурно да отида. Така е и с другите. Едни направо вярват в слуховете, други ту вярват, ту се съмняват като мене, а може би има и наистина здравомислещи, които разсъждават със своя разум и отхвърлят глупавите слухове. Но се чудя кой ги измисля и защо.

– Причините могат да бъдат много. Има хора, които просто обичат да измислят нелепости и им прави удоволствие, когато видят, че те се разпространяват. Има други, които не обичат светлината, защото ще разкрие делата им. И разбира се, те търсят начини, като не избират средства, да опетнят светлината. Един от най-лесните начини е да хвърлят собствената си тъмнина върху нея или да припишат на съвършения своето несъвършенство. Не беше ли и преди две хиляди години същото? Не казваха ли за Христа: луд е, бяс има? Не казваха ли, че християните ядели собствените си деца?

– Наистина, защо хората са такива? – с болка забеляза Елена. – Готови са на какви ли не мизерни постъпки, за да злословят, като че ли им става приятно.

– Защото да се слиза надолу е по-лесно, отколкото да се качва човек нагоре. Освен това користолюбието, завистта, материалните интереси играят голяма роля в човешкия живот. Тогава съвсем естествено е да се обявят срещу този, който показва светла, но стръмна пътека на безкористно служене на Бога и ближния.

– Наистина, колко малко мислим ние и колко сме склонни, както вие казахте, да вярваме в отрицателното!

Вратата се отвори и влязоха Ягода и Владко.

– Закусихте ли? – обърна се Елена към тях.

– Но нали се познава, че сме закусили?

– Не, не, само аз закусих – заговори Владко, – а тя не – посочи той Ягода.

– Е, аз съм вече пораснала.

– Не си права, Ягода. И ние сме пораснали, но искаме да хапнем нещо.

– И искате да станете по-хубави, нали? Разбира се.

– Като Владенцето?

– Естествено. Но какво стоите до вратата? Елате насам, искам да опитам бузичката на моето момче, да видя колко е станала по-сладка от маслото и меда.

– Не, не – спря се отведнъж Владко и погледна Ягода.

– Какво закусвахте, Ягода?

– Това, което ни е най-любимото и което е по-сладко от меда – една филия хляб, поръсена със сол и червен пипер и после от кекса му дадох, за да ми каже дали съм го направила хубав. Но той каза, че хлябът със солта и червения пипер били по-хубави от кекса и аз щях да се разплача.

– Не, не – започна пак Владко, – а в очите му се изписа болка. Явно беше, че искаше да каже нещо, но изказването го затрудняваше.

– Зная какво е искало да каже детето ми – стана Елена от стола и приласка Владко. – Искал е да каже, че кексът е хубав, но той повече обича солчицата и червения пипер.

Очите на момченцето просветнаха.

– А сложи ли му масълце под солчицата? – обърна се Елена към Ягода.

– Сложих, разбира се.

– Вие, лельо Мия, какво ще речете? – обърна се Елена към Мария, както Владко я наричаше, не че не можеше да каже „р“, но може би му беше по-лесно. – Да ни донесе ли Ягода кекс, за да го харесаме и да я зарадваме?

– Хубав е, хубав е – неочаквано за всички каза Владко.

– Така ли, Владенце? – зарадва се Ягода. – Щом казваш, че е хубав, ще разиграваме мечката.

– Каква мечка? – запита Мария.

– Една от най-веселите ни игри. Знаете ли, г-це Мария, бях отвикнала да се смея, а сега да се смея в игрите с тях ми стана нещо обикновено.

– Смехът е здраве.

– Да, наистина изглежда, че е така. Но Ягода е знаменита. Тя казва, че ако би имала условия да учи, би искала да стане лекарка като Нора, но аз мисля, че би станала много добра артистка или писателка, защото има такава творческа фантазия.

– О, како Ленче – пламна Ягода, – че какво е това, дето си играем с Владенцето, нищо!

– Но ме карате да се превивам от смях с твоите драматизации.

– Какви драматизации? – запита Мария.

– Ами какви. Купила читанка за отделенията и четивата и стихотворенията, в които героите са разни животни, веднага ги обръща в игри, както тя се изразява, а според мен – тя ги драматизира. Казвам ѝ да ги записва, но тя не иска. Нямало да играят все едни и същи игри, затова не било необходимо да ги записва.

– Аз ги измислям за Владко и за да се смее така Ленче – оправдаваше се Ягода.

– Приемате ли публика? Бих дошла с удоволствие да погледам как играете.

– И няма да ни се скараш, нали? – неочаквано запита Владко.

– Как така ще ви се скарам? Разбра се, че няма. Само ще ви се радвам.

– А татко ни се кара...

– Татковците са уморени и затова се скарват по някой път.

Детето погледна Мария, после Елена и спря очите си върху Ягода. Какъв необикновен израз имаха те! Казваха, говореха нещо. То бе по-оживено отвсякога. Беше готово да се отвори, да говори, но някаква вътрешна спирачка го възпираше и устните му замълчаха. Само очите изразяваха това, което не бе доизрекло.

– Ягода – обърна се Елена към нея, – донеси ни кекс и по една чаша мляко!

– Аз, аз – каза кратко Владко и се втурна към вратата.

– Много е чувствителен – заговори Елена, когато останаха сами с Мария. – Дали това се дължи на трудния му живот на село, или пък така се е родил?

– Може би и едното, и другото, и затова някои неща се връзват в съзнанието му.

– И го правят плах. По всичко се вижда, че той е затворен, малко говори, с по една-две думи. Най-разговорлив е с Ягода. Може би селото ги прави по-близки, а може би и затова, че тя прави всичко, за да се открехне тая настрадала се душица. С мен не говори много, но съм забелязала, че обича да рисува в мое присъствие, да строи къщи, фабрики с разните строителни материали и с кубчета от игрите, които съм му купила, и иска аз да се възхищавам от тях. Тогава очите му проблясват в светлина. Приятно му е да разглеждаме заедно детските книги с картини и се чувства щастлив, когато му говоря като на голям върху това, което четем. Необикновено бързо възприема. Ще го науча да чете. Купила съм му специална игра за това. Вече познава моята буква, тая на Ягода и неговата буква. Когато му казвам, че неговата и тая на татко му са еднакви, той мълчи. Мълчи и когато Велко е тук. Странно е, че Ягода не прави никакво усилие да приобщи детето към него, както прави това по отношение на мене. Изглежда той забелязва това и веднъж в своето раздражено състояние каза, че именно тя настройва Владко против него. А това не е вярно. Тя толкова обича детето, че никога не би направила нещо, което да не му

създаде радост. Но самият Владко е може би малко плах, а и Велко, който знае защо, се дразни от присъствието му.

– Може би имат някакви стари, неоправени сметки – усмихна се Мария – и сега са се срещнали – да ги оправят.

– Вие много лесно обяснявате тези неща, но на мен ми е много болно, че Велко не прави достатъчно усилия да създаде приятна атмосфера въщи. Вместо да се присъедини към нас, когато ни завари да играем, той явно показва известна досада. Естествено, ние прекратяваме играта. Гладен е, уморен е, не му се слуша шум. Веселото настроение изчезва и започваме да говорим едва ли не шепнешком, защото Велко чете вестника си. По-рано му беше криво, че бях болна. Сега съм по-добре, но...

– Когато недоволството е вътре в човека, все ще намери някаква причина отвън, за да се изяви.

– Чудно ми е защо е недоволен сега? Наистина, по-рано, като се върнеше въщи, аз бях или на легло, или едвам се влачех из къщата, и свършено естествено беше да му е криво, да е недоволен. Но сега го посрещам радостна, усмихната, а той погледне детето и свие вежди. Рядко му се усмихва или го погалва. Казвам му: „Представи си, че е нашето момченце, което ... което не може да се роди живо. Как би му се радвал?“. „Там е въпросът, че не мога да живея с представяне и въображение – отговаря ми той, като вдига глава от вестника.“ „Хората се обичат и без да са родени един от друг“ – продължавам аз. „Ти имаш приятели, които не си родил, но имаш хубаво чувство към тях.“ „Но и те имат добро чувство към мен, а този малък селянин, като ме види, и забие главата си в земята“ – отгръща Велко нова страница на вестника си. – „Той е още дете, Велко – казвам му аз, – при това е дошло от една чужда среда при нас.“ „Да не е идвал – повишава той тон, – не съм го канил!“ – и смачква вестника, явно ядосан.

Тогава ми става болно както за детето, така и за него.

Мъка изпълва сърцето ми. Аз съм била готова на всичко, за да бъде радостен Велко, а той не може да приеме едно дете, което ме прави радостна. В кухнята мълчим. Владко обикновено се храни с наведена над чинията си глава, но успява по някакъв начин да я повдигне и да ме погледне. В следния миг очите му пак се навеждат надолу, но в мене остава изразът им, който ме смайва. Чудила съм се как може в очите на едно шестгодишно дете да има толкова мисъл, разбираме, съчувствие!

– През очите му ни гледа душата му, а тя, както се вижда, е голяма. До известна възраст у някои деца преградата между миналите им съществувания и сегашния им живот е много тънка и те могат понякога, макар и откъслечно, да говорят за това минало. Аз имам племенник, който като малък казваше: „Аз, като бях цар...“ или „Аз, като бях в пустинята, пясъкът ме затрупа и умрях“. Сестра му, няколко години по-голяма от него, му се смееше и подиграваше. Тогава генералът, за когото най-често си спомняше, че е бил, и заради когото носеше сабя, вързана с връвчица на кръста си, се пробуждаше в него и битката между двамата започваше. Много пъти, разплакан, се оплакваше на майка си, но тя не го разбираше, а на мен не даваше да го защитавам. Щял вече да тръгне на училище и било време да се освободи от тези фантазии.

Владко донесе със срамежлива усмивка двете чинийки с кекса, а Ягода – таблата с мляко и кафе.

– А на теб, Ягода? – запита я Елена. – Ти не си закусила, нали?

– Не съм.

– Тогава донеси и за теб. Този път вместо ние да бъдем в кухнята при тебе, ти ще бъдеш тук при нас.

– Аз, аз – затича се отново Владко и след малко се върна, носещ кекса на Ягода.

– А на тебе, Владко? – запита го Мария.

– Аз ядох – отвърна той и погледна така, сякаш казваше, че вече е извършил този подвиг.

– Обикновено децата от... – заговори Елена – са ящни, а ето, той прави изключение.

– Важното е да е здрав.

– Е, да... А ти, Ягода – сети се Елена, – не ми каза как е твоята баба Минка.

– Станала е. Утре ще отиде на Изгрева.

– Но нали беше болна?

– Болна беше, но Учителя пратил една сестра...

– Мене – допълни Мария. – Изпрати ме да ѝ кажа утре да отиде на Изгрева.

– А Ягода ми каза, че се приготвяла за онзи свят.

– Тя от доста време се приготвя. Всяка година пости по 10 дена, за да се пречиства, но Учителя каза, че още нямала билет – усмихна се Мария.

– Какъв билет? – учуди се Елена.

– За другия свят.

– И тя?

– Нищо. Веднага стана да се измие и да се приготви утре да дойде на Изгрева.

– Но като е била болна и най-вече като не е яла десет дни, как ще върви жената?

– Не ѝ е за първи път. Колкото и болна да е била, като ѝ каже Учителя, ставала е от леглото и е отивала на Изгрева.

– Е, и?

– Оздравявала е. Помага там на сестра Анастасия в градината. Плеви трева, носи вода да полива цветята...

– Наистина чудно. Голяма вяра трябва да има в Учителя, за да прави това.

– Има. Голяма вяра и голямо смирение има тази сестра. Аз се възхищавам от нея. Още като ѝ предадох какво е казал Учителя, тя отметна завивката и рече: „Тогавата ставам“ – и стана от леглото.

Снаха ѝ, като я видя, остана като гръмната, но като ме видя, поклати само глава и каза: „Аха“... Знаеше вече причината за внезапното оздравяване и ставане от леглото.

– И можеше ли да се движи из стаята?

– Разбира се.

– Тогавата утре сигурно ще може да отиде горе. А пък аз от толкова време се каня и все отлагам по разни причини. Но най-вече чаках да се постопли, да не настина и да не се разболея повече.

– Сега вече е топло.

– Да.

– Како Ленче – намеси се Ягода, – хайде да отидем и ние утре сутринта.

– Кога сутринта?

– Рано, тъкмо да видиш и гимнастиките.

– О, Ягода, няма ли да бъде хладно? А и детето как ще събудиш толкова рано?

– Нищо му няма – каза Мария. – Даже е много добре за него. Ще потича на чист въздух, ще поиграе на поляната и ще стане по-хубаво и по-здрово.

Елена се замисли и после каза:

– Ще отидем.

– Ах, како Ленче – плесна радостно ръце Ягода, – много си добричка.

– Защо?

– Задето се съгласи да отидем.

– Не от доброта се съгласих, Ягода, а от необходимост.

– Няма значение това. Важното е, че ще отидем. Аз ще стана утре рано, ще приготвя всичко и ще ви събудя.

– Ягода, знаеш ли какво ми се падна, като отворих книгата, която ми даде?

– Какво?

– За прераждането. Въпрос, който напоследък ме

занимава много. Отвори си и ти да видиш какво ще ти се падне – подаде ѝ Елена книгата.

– Виждаш ли, сестра Мария, колко е добра така Ленче – с овлажнени от вълнение очи се обърна към нея Ягода.
– Отнася се с мене като със своя.

– Е, Ягода, че аз теб тука те чувствам най-близка.

– И това е съвсем естествено – каза Мария.

– Естествено ли? – учуди се Ягода – Тук има още няколко момичета от нашето село. Да знаете как се оплакват от господарите си. Били зли, горделиви. Отнасяли се с тях много лошо, като че ли като са от село и са дошли тук да слугуват, като че нямат душа. А така Ленче не крие от мен нищо. Като си слага скъпите неща или парите някъде, казва ми: „Ягода, помни къде са сложени, че аз може да забравя“.

– Ами като си ми майка! – засмя се Елена – И като за всичко по-добре се грижиш от мене? Знаете ли, г-це Мария, Ягода ме е приучила на много добри неща.

– Например? – запита Мария.

– Каза ми да не слагам на открито място пръстените си и парите, защото можел да дойде някой с по-слаб характер и да го вкарам в грях – да ги вземе.

– Наистина, не трябва да подлагаме хората на изкушение.

– Нали? – проблеснаха от радост очите на Ягода. – Затова ѝ казвам да ги слага на скрито, но да помни къде са.

Елена само кимна усмихнато с глава.

Владко, който строеше нещо с кубчетата си, се обърна и погледна продължително Ягода и Елена. Въздъхна дълбоко, после отново се зае със строежа.

– Хайде, Ягода, отвори ли си? – запита Елена.

– Ей сега – притисна Ягода книгата до сърцето си и я отвори.

– Чети! – каза тихо Елена.

– Аз ли?

– Разбира се.

Ягода зачете: „Някой път се усещате скръбни, песимистично настроени. Това са души, които обикалят около вас и искат да им помогнете. Светът е пълен с ненапреднали души, които трябва да се осветлят. И ние, които живеем тук, на Земята, трябва да имаме толкова светла мисъл, че да осветлим всички тия души, да им дадем подтик да се развиват. Но има и други, светещи души! В момента, когато сте в мрак, когато сте нападнати от някои ненапреднали души, ще дойде една от тия светли души и ще ви каже: „Бог е Любов, Бог е Мъдрост, Бог е Истина“. Ще ви внуши една нова мисъл, една нова идея и вие ще се повдигнете. Тия светли души казват: „Погледни нагоре! Ние ще бъдем с теб!“. Това са помощници, ангели хранители на човечеството. Във всяко отношение, във всяко направление тия напреднали души ви заобикалят. Благодарение на това, че сме заобиколени с такива души, нашият живот може да съществува. Затова всички трябва да бъдем с чисти сърца, със светли умове, за да могат душите, умовете, сърцата ни да станат олтар на тия светли души, на тия напреднали наши братя, за да работят те заедно с нас.“

Ягода приклепна и една сълза се отрони върху листа. Когато повдигна очите си, те бяха пълни със светлина.

– Това е точно за мен, точно за мен – каза тя. – Толкова ми е било тежко, че не можеше да бъде повече.

– Защо, Ягода? – запита я съчувствено Елена.

Ягода се сепна и погледна Мария. Последната схвана и каза:

– Всяка душа минава по свой път, който именно ще му съдейства да се отворят духовните му очи и да види, че не е сам, а много същества му помагат – както от невидимия, така и от видимия свят.

– Това е съвсем вярно, сестра Мария – заговори Ягода.

– Иначе как щях да ви намеря вас, добрите хора? Как щях да видя Учителя? Как щях да усетя, че само от един Негов поглед ми олеква толкова, че като се връщам тук, не вървя, а хвърча?

– И е толкова радостна – допълни Елена, че нейната радост прелива и у мене и аз оживявам.

– Да, това е духовната сила на Учителя, която оживява и оздравява всеки, който я допусне в себе си. А сега мога ли да си отворя и аз?

– Естествено – отвърна Елена, а Ягода ѝ подаде книгата.

Мария я отвори и зачете:

„Сега Христос е тук, на Земята, но не в тази официална Църква. Между душите на хората е Той. Не само Той, но и всички напреднали души, които са пострадали за това Учение, работят заедно с Него. Всички ще имате положителна вяра, ще опитате това Учение, да видите, че Бог е Любов, която внася онази истинска светлина и тласка човечеството към знание. Науката се дължи на Божествения Дух. Любовта пък е силата, която постоянно коригира. Бог е Истина, която дава истинската свобода. Няма сила, която може да Му се противопостави. Аз бих желал между всинца ви да се образува една вътрешна връзка на любов, да има взаимно уважение и почитание помежду ви, да зачитате вашите добри чувства. И затова Бог ни събра днес тук“ – повдигна си главата Мария.

– И аз искам! – изненада ги гласът на Владко.

Кога бе оставил играчките си, кога се бе изправил до тях? Не бяха го забелязали.

– Моето дете – и то иска! – притегли го Елена към себе си. – Дай, лельо Мия, книгата, да видим какво ще се падне на момченцето ми?

– Аз сам! – посегна към книгата Владко.

Елена я пое и му я подаде. Владко я държеше в ръцете си

и я гледаше напрегнато.

– Отвори я, какенце – каза му Ягода. Той се обърна и я погледна, после погледна Елена и Мария. В очите му се четеше неизказана радост. След това сведе погледа си върху книгата, отвори я и я подаде на Елена.

– Сега да видим какво му се е паднало на детето ми! Кажете, рожбице, отде да чета?

Владко си сложи пръстчето и Елена започна да чете.

„Който иска да бъде весел, жизнерадостен, нека яде череша, които зреят рано, в началото на месец май. Който иска да бъде философ, да е мъдър, да яде грозде – късен плод.“

– Аз ще ям грозде – съвсем сериозно каза Владко.

– А аз ще ям череша – засмяно рече Ягода, – защото искам да съм весела, да играя и да пея с Владенцето.

– И аз ще ям череша по някой път – въздъхна Владко.

– Защо въздиша детето ми? – прегърна го Елена.

– Така! – отвърна той и обгърна неочаквано шията ѝ. После отмахна ръцете си, погледна някак засрамено Мария и отиде при кубчетата си.

– Ягода, дали вече са излезли черешите? – запита Елена.

– Видях, како Ленче, на пазара един човек продаваше череша, свързани на китчици. А може да има и на кило.

– Поразходете се с Владко и купете, че всички да сме весели.

Чу се силно извъняване. Ягода се затече да види кой е.

– Аз трябва да си ходя вече – каза Мария.

– Защо? Те ще донесат черешите бързо.

– Обещах да отида при Соня.

– Какво става с нея?

– Нищо. Взе си държавния изпит успешно.

– Тя болна ли е била?

– Вече е здрава.

- Навярно вие знаете за Радко.
- Споменавала ми е.
- Никак не разбрах защо така отведнъж си развалиха отношенията. Аз така им се радвах на двамата. Биваха винаги весели като птички.
- Да, той винаги е внасял в нея весело разположение.
- Навярно само разположение. А Радко я обичаше много, много. Страшно тежко изживя раздялата с нея. Толкова тежко, че не искаше да остане в България. Като ми каза решението си да се върне в Германия, заболя ме сърцето. Да отиде там, в огъня! Всред клокочещия ад на войната! Разплаках се и го молах да не отива. Той само ми се усмихна тъжно. Тогава видях, че се е променил. Не беше вече онзи веселият, жизнерадостен Радко.

Ходи в Сливен да се види с нашите и когато се върна оттам, преди да отпътува, видяхме се за малко. Дори не изчака да се видят с Велко. Само на детето се зарадва много. И Владко се отвори отведнъж към него. Строиша къщи, фабрики. Донесе му много подаръци от нашите, а и оттук му купил строителница.

Владко и Ягода влязоха в стаята, готови за излизане.

- Кой беше, Ягода? – запита Елена.
- Кака Бистра. Емил бил пак болен и ме помоли да му взема лекарствата от аптеката.
- Ох, това нещастно момче.
- Ние като отиваме, ще оставим рецептата и като се връщаме, след като сме купили черешите, ще вземем лекарствата. Кака Бистра ме помоли да почакаме, ако лекарствата не са готови, но да ги донесем.
- Помоли аптекарката да ги приготви, кажи ѝ, че е спешно.
- Ще кажа – отвърна Ягода и хвана Владко за ръката. Но той не тръгваше.
- Къде тръгваш, Ягода? Не сме си казали довиждане с

детето ми!

- О, да! Аз, така се разбързах за лекарствата, че съвсем забравих. Тичай да целунеш мама! – подтикна Ягода Владко.

Той се затича и прегърна Елена. После пак засрамено погледна Мария и тръгна с Ягода.

- Още не е свикнал с новия начин на живеене и обноски – каза Елена, когато Ягода затвори след себе си вратата.
- Е, да. Там надали някой го е милвал и галил.
- Само за дядо си тъгуваше. Чувала съм ги да разговарят с Ягода за него. Но, кой знае защо, пред мен никога не споменава за него. Ягода пише на стареца от време на време. Поръчала му е да не казва на никого адреса ни.

– И умно е направила. Да не се раздвоява дървото.

- Да, поне засега. А после, като порасне, все ще има кой да му каже. Особено като тръгне на училище. Аз ще го осиновя, и то скоро. Но Велко не е много склонен. Има време още за училище. Дотогава той може да привикне с него. Мъжете, доколкото зная, разбира се, някои от тях и собствените си деца не всякога бързо и лесно приемат. Една моя приятелка ми разказа, че съпругът ѝ, когато за първи път видял току-що родения си син, вместо да се зарадва, казал: „Червей!“ – и излязъл от стаята.

– Как е възможно това?

- Възможно е, щом е станало. После, като поотрасна детето, той го обикна много. А когато малкият достигна 5-6-годишна възраст, станаха неразделни приятели.

Мария стана. Соня щеше да я чака.

- Вижте, г-це Мария – обърна се Елена към нея, – кажете на Соня, че независимо от всичко, ще се радвам, ако тя идва. Сега, когато Радко се е оженил там... Вие знаете, нали?

– Да, каза ми Ягода. Преместил се е с жена си в Швейцария.

– Ох, страдания! – въздъхна Елена.

– Защо?

– Положението на евреите в Германия станало много лошо. Бащата на момичето, за което се е оженил Радко, бил евреин. Принудени били да оставят всичко и отишли в Лозана. В последното си писмо Радко пише, че ако не се чувстват и там спокойни, може би ще отидат и по-далече. Мама, горката, ще се разболеє пак от мъка. А защо са почнали да преследват евреите?

– Не зная.

– Не мога да разбера защо отварят тези войни! Че са луди тези, дето ги отварят, луди са, но се чудя защо хилядите, милионите нормални хора ги слушат? Един луд каже: „Ще се бием!“ и свестните, умните хора покорно отиват да убиват и да мрат. Когато изказвам пред Велко тези свои мисли, той ми се смее. Не съм разбирала от политика. Имало дълбоки причини за отварянето на една война. Интересите на една държава, на един народ не можели да се развиват в ущърб на други. Но аз питам: като са толкова умни мъжете, за каквито винаги се считат, защо не разрешат тези въпроси без война? А те, като че ли докато не пуснат кръв, не се успокояват. Но най-много се учудвам защо хилядите, милионите хора не се сдружат и не вържат тези неколцина, които ги пращат да мрат.

– Наистина този въпрос е много сложен. Ако само хората воюваха! А то зад тези, които отварят войните, стоят големи духове... тъмни сенки...

– Но защо Бог не им запрети?

– Защото Бог е дал на всички свобода, само човеците се ограничават един друг.

– Хубаво, свобода, но те злоупотребяват с нея.

– И затова носят последствията. Но в края на краищата, понеже животът е вечен и безконечен, Учителя казва, че от страданията хората ще поумнеят и на Земята злото няма повече да има възможност да се проявява.

– Кога ще стане това?

– Навярно ще минат много, много години.

– Но ние няма да видим това хубаво време!

– Защо? Тогава може пак да сме се върнали на Земята.

– Не знам. Само е жалко за толкова младежи, цветът на народите, които ще умрат или ще останат инвалиди за цял живот.

– Голямо преораване иде на Земята.

– Така ли? Кой казва това?

– Учителя. Идват страдания, големи страдания, но Той казва, че те са благо за човека.

– Да, но ние не можем да ги приемем, защото ни боли.

– Наистина, ние сме още много малки да приемем предварително страданията като благо, но лично за себе си мога да кажа, че след страданието съм благодарила за него, виждала съм добрия му резултат, но разбира се, в момента на страданието ми е било много трудно. То е, защото съм още много слаба.

– Вие да сте слаба, която имате толкова знания и сте били там, при Учителя.

– Знания много нямам, но това, че съм намерила Учителя, компенсира всички страдания. А вие утре ще дойдете, нали?

– Искам. Само Велко дано да не се върне тази вечер.

– Не вярвам – усмихна се Мария.

Елена я изпрати до външната врата и се върна в стаята, видя книгата, от която бяха чели, и я взе. Гнетеше я мисълта за войната, за страданията на хората. Седна на леглото, отвори наслуки книгата и зачете:

„Страданията са необходимо условие за развитието на човека. Ако проследим историята на развитието на човечеството, ще видим, че най-великите хора са имали най-големи страдания.“

„Така е, Боже мой – въздъхна Елена – но защо?“

Тя продължи да чете:

„Те са прекарвали по цели дни, месеци, години в затвори, дето са написали най-великите си произведения. И Христос прекара едно велико страдание на кръста. Всички апостоли, всички велики хора са минали през големи изпитания и страдания. Няма велик човек на света, който да не е минал през големи изпитания и страдания.

Но човек минава всичко това съзнателно, подкрепен от мисълта, че тялото главно страда, а душата се освобождава от ограничителните връзки и придобива богатства. Следователно, каквито и да са нашите страдания, те не могат да се сравнят с онези големи богатства, които нашата душа придобива. Един ден, когато душата се свободи от всички връзки, тя като ангел ще разпери крилата си и ще пропътува всички слънчеви системи, като се ползва от всички блага.

Сега, като слушате да говоря така, мнозина ще мислят, че ги залъгвам. Това не са никакви залъгвания. Днес хората не могат да се залъгват, както се залъгва една стара жена, че като отиде на Божи гроб, ще намери един прозорец, който се отваря от време на време само и през него ще види всички свои заминали за онзи свят. Аз зная само един начин, по който този прозорец може да се отвори. Който иска да се отвори в него този прозорец, той трябва да бъде абсолютно чист. Чисти трябва да бъдете! Чистотата е качество на човека. Аз говоря за вътрешна чистота – чистота в мисли, в чувства, в желаниа.“

„Гледай ти! – помисли си Елена. – Каква изисканост има по отношение на чистотата, а хората говорят. Ако Ягода не беше отишла при тях, ако не бях се запознала с Мария, и аз щях, ако не да разпространявам тия слухове, то поне да ги държа в себе си.“

Телефонът извънтя. Беше Бистра.

– Не, няма ги още – отвърна ѝ Елена. – Как е Емил?

– Никак не е добре. Напоследък поизлизаше да се поразходи.

– Ами да, стягала му се е душата вкъщи. Знам какво е да не можеш да излезеш от стаята. А той е и толкова млад!

– Като го гледам как понася всичко така търпеливо, сърцето ми се къса от мъка. Неговото страдание е моят кръст, моята голгота.

– Точно сега четох от един философ за благоотот от страданията.

– И аз четох от Евангелието: „Който изтърпи докрай, той спасен ще бъде“. Но е трудно, много е трудно!

– Зная.

– И ти се настрада, Лена. Но сега си по-добре, нали?

– Да. И аз като Емил си позволявам да поизлизам, а и това, че мога да ходя из къщи, ме радва. Грижата за Владко сякаш възвръща силите ми.

– Да, когато детето е здраво, грижата за него е радост, но когато е болно, тя се превръща в страдание. Но да не говоря повече, че той отгатък е сам. Като се върне Ягода, нека веднага да донесе лекарствата.

– Разбира се, Бистра. Поздрави Емил.

– Благодаря – чу се въздишката на Бистра в слушалката.

Елена се облегна на леглото и се замисли за Емил. Толкова е културен, ученолюбив. Какъв ли би бил, ако бе здрав? Навярно би се отдал всецяло на някоя от науките.

Погледът ѝ попадна върху портрета на Лили. Каква ли би станала тя, ако беше жива? Такова умно, интелигентно дете беше! Но ако приличаше на Велко? Не можеше да прилича на него. Но и в нея имаше, както във Велко, нещо омайващо, завладяващо. Макар и да беше мъничка, тя винаги ставаше център на внимание. Закачаха я съвсем непознати хора в трамвая или по улицата, караше хората да се обръщат и да ѝ отвърщат с усмивка.

Но във Велко има нещо, което покорява не с бруталност, а е излъчващо се от самия него, особено когато е мил и нежен. А към нея е бил най-често такъв. Затова даже и да ѝ е било мъчно, че закъснява, винаги, когато я прегърнеше и беше ласкав, всичко в нея се стопяваше. Сърцето ѝ му откликваше все със същата неотменна нежност и тя беше готова да му вярва, даже когато претекстите за излизанията му след вечеря са били недостатъчно основателни.

„Защото го обичаш – прозвучаха думите на Ягода в ушите ѝ, – затова винаги го извиняваш.“

А всъщност какво би могла да направи? Все пак по-добре е да го обича, отколкото да се карат.

Дълги дни и нощи, когато е била сама, бе мислила, мислила... и бе разбрала, че не може да живее без него. Най-добре е да не мисли за това, което би помрачавало живота ѝ. Не може да го ограничи в нейната стая, където постоянно мирише на лекарства, и да го кара да слуша скритите въздишки на нейното болезнено състояние. Тя може да го обича ето така – със сърцето си, с душата си... Ако беше умряла, нямаше ли да има жена, с която да е щастлив? Но понякога я спохождаха мрачни мисли. Намираше, че той премного използва нейното болестно състояние, за да се оправдава пред себе си и пред другите.

Имаше моменти, когато ѝ се струваше, че той никак не се интересува дали ще се подобри здравето ѝ. Предоставяше на самата нея да се грижи за това. Премного бил зает. А ако той беше болен, така ли тя не би проявявала никаква грижа за него? Така ли би го оставила сам и би излизала по всяко време, когато пожелае? И така ли би се задоволявал той с една нейна нежна ласка? Но такъв е нравът му – махна Елена с ръка. Тя го знаеше още преди да се ожени за него. Беше чувала за големите му успехи сред жените. Но въпреки това се ожени за него. Не можа да устои на обаянието, което той излъчваше. Освен това той явно бе показал, че я обича

повече от всички, и тя се надяваше, че тъкмо тази негова обич ще застане като страж в сърцето му и ще промени характера му. Но изглежда, че обичта му към нея беше едно нещо, а нравът – друго. Защото още преди заболяването си тя бе забелязала, че му е приятно да се забавлява с тези, които му харесваха. И след това имаше такъв невинен вид, като че ли това е било някаква шега, без никаква дълбочина и съдържание.

Елена стана, отвори прозореца и погледна към улицата. Защо ли ги няма още? Бистра сигурно се притеснява. Горкият Емил! Когато е имала случай да го види, той е бил затрогващо мил с нея. Обичаше да разговарят, а поначало е затворен и мълчалив. Баща му бил такъв. Елена го бе виждала само няколко пъти, и то случайно, на улицата. Бяха скарани с Велко, макар да бяха деца на двама братя. Бащите им се обичали много. Построили къщата с две крила, но живеели задружно. Децата им израснали, като тичали и играели по цялата къща и из голямата градина.

Когато Стоян се оженил за Бистра, която била 19-годишна, Велко току-що бил завършил военната си служба. Двамата братовчеди се различавали много по характер. Стоян бил извънредно красив, но сериозен и отдаден на науката. Завършил строително инженерство във Франция.

Макар старите да били болнави, всички продължавали да живеят както винаги, заедно. Но Бистра била много изненадана, когато забелязала ухажванията на Велко. Ясно и категорично му изказала възмущението си от нелепото му държание, но той ставал все по-дързък. Бистра споделила това със съпруга си. Той не повярвал. Не иска ли тя да ги скара? Та те са като братя! Бистра останала много огорчена от съмнението му. Но един ден Стоян, връщайки се в необичайно време къщи, заварил Бистра, бранеща се от Велко, да му удря плесница.

Стоян, поразен, зашеметен, станал бял като мъртвец и

изведнъж рухнал на земята.

Велко веднага бил изпратен в чужбина да учи право. Вратите между двете крила на къщата се зазидали и висока стена разделила обширната градина.

Всичко това Елена бе научила от майката на Бистра, и то едва след смъртта на Стоян. Дотогава знаеше само, че семействата на двамата братовчеди не са в добри отношения, не си говорят. Велко ѝ бе казал, че Стоян е ограничен човек с еснафски разбирания. Тя бе приела това, без да се замисли. Но след разговора с Бистрината майка дълго страда не толкова за младенческата постъпка на Велко, колкото за липсата му на достатъчно доблест да каже истината. Много пъти бе забелязвала, че той се отърсва от известни постъпки, от които тя би се срамувала, както се отърсва патицата от водата и излиза от реката суха.

Елена излезе от стаята си, за да отиде в кухнята, и чу да звъни телефонът в кабинета на Велко. Съвсем механически тя влезе и повдигна слушалката.

- Кой е насреща? – чу тя да пита женски глас.
- Семейство Вълканови.
- Кой? Кой?
- Елена, съпругата на Вълканов.
- Грешка! – затвори говорещата телефона.

Наистина ли бе грешка? Съвсем неочаквано мисълта за Соня прекоси съзнанието ѝ. Че се е случило нещо между Соня и Радко, това беше ясно. Но защо Радко съвсем съзнателно избягваше да идва у тях, когато мислеше, че Велко ще бъде въкъщи? Кога е било той да отсяда в Христови? Да не би да е възникнало някакво съмнение по отношение на Соня? Невъзможно! Все пак? Ако той е бил дързък с Бистра, съпругата на Стоян, когото е обичал повече от братовчед, с когото са израснали в един дом? Но тогава е бил млад, глупав. А сега дали е по-умен в това отношение?

Откакто Елена бе научила истинската причина за

скарването на двете семейства, нищо не бе казала на Велко, но винаги прашаше подаръци на Снежка и Емил за техните рождени дни, за Нова година и гледаше да им бъде полезна, с каквото можеше. Стоян, баща им, беше умрял от инфаркт. Може би към и без това слабото му сърце се бе прибавила и постоянната болка за Емил? Какво голямо нещастие изживяват за това момче. Няма година, когато паднал с главата надолу и вратът му кой знае как хлъгнал навътре. След време му се появила гърбица. Не стигнало това, но детски паралич осакатил краката му.

Веднъж Магда, майката на Бистра, ѝ беше казала: „Ако беше умрял от едното или другото нещастие, Бистра щеше да го жали извънредно много. Но така тя е обречена на страшно страдание за цял живот. Даже и да умре тя, отгатак гроба пак ще се мъчи заради него.“

Може и да е така. Елена беше страдала много за мъртвороденото си момченце, но когато се размислеше, че то би могло да се роди с някакъв голям дефект от падането си, само дълбоко въздъхваше. Имаше зло, но и от злото имаше по-зло!

„И защо беше всичко това? – мислеше си тя. – Кому са нужни всички тия страдания? На самите нас ли? Защо?“

В коридора се чу шум. Сърцето на Елена трепна. Тя забрави тъжните си мисли и разсъждения и отвори вратата. Ягода и Владко се връщаха.

– Носим! Носим! – каза Владко.

– Така ли, детето ми? – разтвори Елена ръце и го прегърна.

„Защо никога не питаме – помисли си тя – защо сме радостни, щастливи, а питаме и роптаем само когато сме нещастни и скръбни?“

Изведнъж си спомни за лекарствата.

– Ние ги занесохме – каза Ягода – и кака Бистра те моли да ме пуснеш да постоя при Милчо, за да подремне малко,

че снощи и днес била все край него.

– Но да не го молиш да ти решава задачите! Че нали го знаеш, той и да умира, пак няма да откаже никому да послужи.

– Ах, как може да искам да ми решава задачите! Даже когато е здрав, пак не съм искала да ми помага. Предпочитам Нора.

– Защо?

– Много е строг. Иска отведнъж всичко да разбере. С Нора се чувствам по-свободна, но лошото е, че тя е много заета с изпити.

– Не е лесно да се изучава медицина. Но аз мисля, че Емил със своята строгост ще ти помогне повече, отколкото Нора. Той е рядко интелигентен, начетен, умен момък.

– Тъкмо затова се стеснявам от него, макар той сам да иска да ми помага. Мисля си колко много знае, а аз?

– Знае, защото е чел постоянно. И тъкмо затова пък може да помага на другите. Но хайде да ядем, че огладняхме.

– А черешите? – запита Владко.

– И от черешите ще хапнем, детето ми. Хайде да помогнем на какичка да приготви масата, че като отиде тя при бате Милчо, ние с теб ще четем приказки.

– И ще спя довечера при тебе, нали?

– Да.

Очите на Владко просияха. Именно тази светлина хранеше сърцето на Елена.

Когато тя се прибра в спалнята с Владко, Ягода отвори писмото, което бе намерила пуснато в кутията, когато се връщаше с Владко от аптеката. Макар винаги да мислеше, че тези писма не се отнасят за нея, все пак в сърцето ѝ премина особена тръпка, когато видя познатия вече надпис на плика с едри печатни букви. Не беше казала на Елена, защото искаше сама да го прочете, а после някой път ще ѝ даде да го види.

Вратата тихо се отвори и влезе Владко.

– Мамето каза – заговори малко със запъване той – да не миеш чиниите сега, а после, че леля Бистра щяла да чака.

– Добре, Владенце, ей сега отивам.

Ягода взе учебника по история, тури в него писмото и отиде при Емил. Той лежеше със затворени очи, свършено блед. Глуха въздишка се отрони от гърдите му. Тя премина свършено тихо, на пръсти и седна съвсем на края на стола.

– Седни по-добре на стола – с изненада чу тя гласа на Емил, – защо винаги сядаш на края на стола?

– Ще седна, г-н Милчо – прошушна тя.

– Казал съм ти да не ме наричаш господин – стана твърд и строг гласът му.

– А как?

– Как?! – въздъхна той и обърна главата си към стената.

След малко Ягода чу равномерното му дишане и помисли, че е заспал. Тогава тихичко отвори писмото, тури го в книгата, за да не се вижда, и зачете:

„...Когато понякога те слушам да пееш, невидими ръце разтварят дверите на вековете или хилядолетията и аз се виждам изкачващ се по тревиста пътека на висока планина. Зелени поляни, вековни борови гори облъхват душата ми с някакъв далечен повеи на преснота, на Слънце, на кристално чист въздух...

Под самия връх, на склона, са разхвърляни камъни, плочи, между които расте трева, цъфтят цветенца върху съвсем ниските си стъбълца. Спирам се, радвам се на разноцветните им личица, а те ми се усмихват под ласката на слънчевите лъчи. Игриво ги погалва полъхващият ветрец и отминава. Когато повдигам наведената си над тях глава, в душата ми зазвучава мелодия. Тръгвам към върха, а мелодията, бликнала в сърцето ми, преминава в очите ми, които гледат с възхита околните мощни върхове,

преминава в устните ми и се превръща в песен на някакъв древен, старинен език...

Из синевата на небесата изпъква фигурата на този, с когото някога сме били много близки... работили сме заедно, навярно в някаква древна школа.“

– От какъв учебник четеш? – сепна я гласът на Емил.

На Ягода ѝ се стори, че слезе от небесата на Земята и плахо отговори:

– Това е учебник по история.

– Но кой урок четеш? Очите ти блестят. Дай да те изпитам.

– Кака Ленче каза да не се уморяваш сега... – затвори тя книгата в скута си.

– Виждам, че не искаш да дадеш учебника. Не се безпокой, няма да прочета любовното ти писмо.

– Не е любовно – смутено наведе Ягода главата си и без да разбира защо, клепките ѝ отрониха две сълзи.

– Даже и да не е любовно, пак няма да го прочета – за първи път меко ѝ каза Емил, – само ще те изпитам. Кой урок трябваше да учиш?

– Не съм го научила още...

– Защо? – прозвуча строгият глас на Емил. – Кога ще го научиш?

– Сега, докато стоя тук.

– Добре – притвори отново очите си Емил.

***

Когато Елена, Ягода и Владко стигнаха на Изгрева, гимнастиките бяха започнали.

Още отдалеч Елена бе чула необикновено приятна музика и с неестествено бързи крачки премина между боровите и се отзова пред огромна поляна. Така и остана закована на място от гледката, която видя пред себе си. Жив кръг от хора околоръст на поляната се движеше плавно,

ритмично, под звуците на струнен оркестър, намиращ се в сред поляната.

Утринта наистина беше ясна, хубава, но на Елена ѝ се стори, че Слънцето така изобилно сипеше лъчите си върху играещите, че тя за миг затвори очи, заслепена от силната светлина. Когато ги отвори, видя Мария усмихната да ѝ кима с глава, играеща заедно с баба Минка. Защо ѝ се видя, че косите на Мария бяха посипани със слънчеви лъчи?

Елена се вгледа в играещите. Бяха всякакви: млади, стари, юноши, деца. Изведнъж се сети за Този, за Когото беше дошла. В този миг чу Ягода да ѝ казва:

– Ето Учителя!

– Къде е? Къде е?

– Близо до оркестъра, в средата на кръга.

Елена се вгледа и видя човек с фигура със среден ръст, с бели коси до раменете, да се движи плавно, необикновено леко, сякаш едва докосваше земята. Движенията Му и музиката се преливаха в необикновена хармония.

В един момент на Елена ѝ се стори, че Той се обърна към тях.

– Гледа ни! – прошепна до нея Ягода.

Наистина, сякаш ги гледаше, а бе доста далече. Без да съзнава защо, някакво безкрайно умиление изпълни сърцето на Елена и от очите ѝ бликнаха сълзи. Цялата поляна отново се посипа със светлина.

– Како Ленче, може ли да отида да играя? – запита я Ягода.

– Разбира се.

– И аз ще играя! – неочаквано каза Владко.

– И ти? – погледна го учудена Елена. Съвсем го беше забравила. – Но ти не ги знаеш!

– Нищо, како Ленче, ще отидем зад онези деца.

– Добре – съгласи се Елена и отново обърна поглед към оркестъра, към Този, Когото бе видяла, гледащ ги от толкова далече.

– Идете на Слънце – чу тя да ѝ казва една от играещите – възрастна белокоса жена. – Навярно сте уморена, не стойте така под боровете на сянка.

Елена се огледа, за да види къде да отиде.

– Ето там, при онези хора – посочи ѝ по-млада жена – ако сте уморена, може и да поседнете.

Елена благодари, мина през боровете и излезе преддълга беседка. Имаше много хора от разни възрасти. Едни бяха насядали, а други стояха прави. Елена се облегна на един бор. Пред погледа ѝ в далечината се открояваше Витоша, обляна в светлина.

– Колко е хубаво! – въздъхна Елена. – Колко Божествено хубаво е тук!

Аромат на ябълков цвят я облъкна и тя притвори очи.

– Елате да седнете! – видя тя до себе си млад човек.

– Благодаря – отвърна Елена, като му се усмихна виновно. – Наистина се уморих малко от красотата, която изживях, а и за първи път излизам толкова рано...

– Нищо, ще си починете – поведе я младият човек.

На Елена ѝ направи впечатление, че веднага ѝ направиха място.

– Сигурно съм много бледа – помисли си тя, – само дано не ми стане лошо!

В този момент отново видя Мария приветливо да ѝ се усмихва. Това сякаш ѝ вдъхна сили и тя потърси с очи Ягода и Владко. Те бяха на отсрещната страна на кръга. Точно пред тях, в средата на кръга, видя Учителя. Очите ѝ се приковаха в Него. В същото време тя почувства някакъв поток от нещо безкрайно хубаво да се влива в нея. Откъде идеше това хубаво чувство? От музиката, от благоуханието на разцъфналите ябълки или от слънчевите лъчи? Не, то идеше от някъде другаде и беше едновременно и музика, и благоухание, и светлина, и още нещо, именно това беше безкрайно хубавото, на което тя не можеше да намери име

– което я хранеше.

„Дали не идва от Него?“ – помисли си тя за Учителя и стана.

– Седнете! – каза ѝ възрастната жена – Искам да гледам.

– Извинете – седна отново Елена.

Потокът, идващ незнайно откъде, спря да се влива в нея, но тя се чувстваше отпочинала, възстановила силите си, и се огледа в приближаващите се Владко и Ягода.

„Странно – помисли си Елена. – Това дете, толкова затворено, мълчаливо, срамежливо, как отведнъж отиде да играе с Ягода. Дали тя го беше подготвила предварително?“ Тя знаеше, че то я слуша, но да се пресрами и да играе пред толкова много хора, при това непознати! Невероятно. Владко беше вече близко и Елена го виждаше как широко размахва ръце и при това играеше не съвсем лошо. Искаше ѝ се да стане, за да го вижда по-добре, но си помисли, че пак ще ѝ кажат, че пречи, и остана на мястото си. Когато Владко беше точно пред беседката, той се отдели от Ягода и се втурна към Елена.

– Мамо, хубаво ли играя? – изненада я той с въпроса си.

– Много хубаво, детето ми – погали го Елена. Тя мислеше, че той ще остане при нея, но той я погледна, изпълнен с някакъв необикновен възторг, и отново се втурна към Ягода.

– Ваше дете ли е? – запита я седящата до нея жена.

– Мое – отвърна Елена и с всичката си душа чувстваше, че казва истината.

– Играло е гимнастиките навярно и друг път.

– Не, за първи път ги играе.

– Чудно! Трябва да е много способно и даровито дете.

– Защо?

– Необикновено възприемчиво е. Какви будни очи има!

Щастлива майка сте!

Елена се усмихна. Наистина беше щастлива. Очите ѝ проследиха тичащия Владко и тя продължи да го гледа, докато те съвсем се отдалечиха с Ягода. За първи път го виждаше оживен, неочаквано смел, възторжен. Същото ли беше това тихо, присвито, мълчаливо дете? Какво го бе променило така неочаквано? Дали Ягода му е говорила, когато са били само двамата? Но даже и да му е говорила, като се има предвид затворения му характер, учудващо е желанието му да играе!

Кой знае как в съзнанието на Елена изпъкна случката с непознатия човек. Преди една седмица прекосяваха с Владко градинката. Той неочаквано се отскубна от ръката ѝ и се затича към един възрастен човек.

– Владко! – извика му тя. – Владе!

– Чакай! – обърна се той към нея. – Видях един мой приятел.

И отново се втурна да настигне човека.

Елена бе поразена от израза на лицето му при мигновеното му обръщане. Забеляза същата смелост и решителност, която сега бе видяла в него, когато пожела да играе.

Тогава с бързи крачки ги бе настигнала и чу човекът да казва:

– Много хубаво тичаш, момченце!

– Тичах да те настигна. Аз те познах отведнъж. А ти забрави ли ме?

Спрял се, човекът гледаше съсредоточено Владко и като се поусмихна малко, каза: „Не мога да си спомня“.

Очите на Владко го гледаха широко отворени, с необичаен за него израз. Целият бе съвсем променен. После поклати глава, въздъхна дълбоко, приближи се до Елена, като ѝ каза:

– Той не ме позна... Много сме се променили...

Човекът го изгледа с продължителен поглед, усмихна се на Елена, сякаш се извиняваше, че не може да си спомни къде се е запознал с детето, кимна с глава за довиждане и продължи пътя си.

Елена очакваше Владко да ѝ каже нещо за човека. Може би се е запознал с него, когато са излизали с Ягода на пазар, но той нищо не спомена повече.

Гледайки играещите, в съзнанието на Елена изпъкнаха разни случки, на които тя не бе обръщала внимание и които сега сякаш виждаше в друга светлина. Много често бе заварвала Владко да си шепне сам. Като я виждаше, веднага млъкваше и някак виновно се свиваше в ъгъла при играчките си. Елена знаеше, че има деца, които си говорят сами. Малката Лили също имаше навик да си шушне, когато играеше с куклите си. Боже мой, какво чудно дете беше тя!

Отведнъж на Елена ѝ се стори, че малката Лили стои изправена на няколко крачки и я гледа с прекрасните си кадифени очи. Много пъти си я бе припомняла и бе я извиквала в съзнанието си, но никога така реално не бе я виждала с вътрешния си взор. Топла вълна, примесена с болка, се издигна от гърдите ѝ и преля в очите ѝ, от които закапаха сълзи. В далечината тя забеляза разперените ръчички на Владко. Сълзите ѝ пак се отронваха, но горчивото чувство и болката по Лили бе заменена с умилението, което я изпълваше винаги, когато виждаше или мислеше за Владко.

„Бог ми го изпрати – помисли си Елена. – Бог ми го изпрати, за да превърне болката по изгубените ми деца в радост.“

Жената, която седеше до Елена, стана и отиде напред. Играещите се бяха спрели. Пееха някаква специална мелодия и ту разтваряха встрани ръцете си, ту ги затваряха пред гърдите си.

Елена стана и се приближи до жената, която правеше същото. После играещите, а и някои от изправените край

нея, вдигаха нагоре ръце, произнасяха някакви думи и после ги спускаха над главата и надолу по тялото си.

Като направиха това три пъти на поляната, в сред играещите настана раздвижване. Елена искаше да знае какво именно изговаряха, а не ѝ беше удобно да запита. Но жената се обърна към нея и каза:

– Вие навярно за първи път идвате тука?

– Да.

– Познах по начина, по който гледате. Но аз идвам малко по-отдавна. Бях болна от сърце. Лекарите не ми даваха да мръдна. Но случайно се запознах с един от учениците – посочи тя хората на поляната – и започнах полека-лека да поизлизам, докато стигнах до тук. Музиката ми действа лечебно, благотворно. Сега мога да правя само вдишките, това, което видяхте – вдишките с разтворени ръце. Но вярвам, че след време ще мога да играя и гимнастиките. Само като ги гледам, изпитвам голямо удоволствие, но сигурно ще ми бъде много приятно и ще ми действат обновяващо, ако ги играя. Този ученик ми обясни, че чрез тези гимнастики човек влизал в контакт с природните сили и именно тези сили действали лечебно.

– А какво казват, когато вдигаха ръцете?

– Това са молитвени думи.

– А какви точно?

– Да пребъде Божият мир и да изгрее Божията радост и Божието веселие в моето сърце.

– Много съм ви благодарна.

– А, моля. Приятно ми беше да ви обясня.

Играещите на поляната се наредиха на редици по двойки, които образуваха радиуси, чийто център бяха Учителя и оркестърът. Вече не играеха в кръг, а живите радиуси от хора ту се приближаваха, ту се отдалечаваха от центъра под звуците на приятните игриви мелодии.

Най-отзад, на един от радиусите, бяха Ягода и Владко. А

на челното място бяха Мария и баба Минка.

„Вчера стана от леглото и днес играе“ – помисли си Елена, като гледаше старата дребна жена, облечена в бяла, широка, набрана в кръста, от домашна тъкан пола. Бялата ѝ блуза падаше свободно над полата. „Това може да направи само една необикновено силна вяра – продължаваше да си мисли Елена. Но в Кого? В Този, който стоеше изправен близо до оркестъра. Каква сила трябва да се крие в Него, за да накара това множество хора да стават рано и да идват тук? Навярно всички те са опитали благотворната Му сила. Както Ягода. Какви ли трудности е имала тя, за да дойде? Ето, вече четири години откакто са заедно, но тя никога не бе си помислила как живее това момиче и с какво запълва своя мисловен и сърдечен свят. За нея Ягода беше момичето от село. И въпреки че се бе отнасяла с нея добре, все пак тя си беше слугинята. Добрата слугиня Ягода. Давала ѝ бе да чете, но никога не бе я допуснала вътрешно до себе си. Дистанцията между господарката и слугинята съществуваше в съзнанието и на двете, независимо от добрите обноски на едната и доброто служене на другата. И ето, дошла е тук. И тези хора са я приели като човек. Мария, завършила агрономство, чиновничка в Министерството на земеделието, идваше да я спохожда вкъщи и разговаряше като равна с нея. Това е затрогнало и стоплило Ягода и нейната душа, огрята от топлата ласка на тези хора, се разтвори като неочаквано хубав цветец.“

Оркестърът спря. Стана някакво ново пренареждане на поляната. Владко тичешком идваше към Елена, а Ягода бързаше след него.

– Свършиха ли се вече гимнастиките? – прегърна Елена детето.

– Не, мами, има още, но място за нас няма.

Елена погледна Ягода.

– Сега ще играят пентаграма – поясни Ягода, в която

вземат участие само пет двойки.

– Как пет двойки? Поляната е пълна с хора.

– Да, защото са много пентаграми, но всеки пентаграм е от пет двойки.

– Какво е това пентаграм?

– Сега ще видите – каза ѝ стоящата до нея жена. – Доколкото съм разбрала, пентаграмът е човек с разтворени ръце и крака, а същевременно петолъчна звезда.

Оркестърът засвири, хората се раздвижиха и всяка една групичка постепенно се разгърна в звезда. Точно пред нея имаше една.

Докато жената обясняваше, пентаграмът пред тях се събра отново в права линия в двойна редица и отмина. На нейно място се разгърна друга. И така идваха и отминаваха, като ту цялата поляна се осейваше от звездни фигури, ту се прибираха в двойки редици и със съвсем плавни движения на ръцете се придвижваха напред.

Слънцето сипеше утринните си лъчи върху тях и на Елена ѝ се струваше, че никога не бе виждала и изживявала подобна красота.

– Свършиха вече – каза Ягода, когато оркестърът спря. Но в същия момент играещите от всички страни на поляната се втурнаха към центъра.

– Къде тичат тия хора? – запита смаяна Елена.

– При Учителя! И аз ще отида, а ти ще дойдеш ли, како Ленче? – я запита някак смутено Ягода.

– Маме, и аз ще отида при Учителя. Нали за Него дойдох?

Елена се усмихна. Значи Владко си мислеше, че и той заради Него е дошъл. Колко много копират децата! Чул, че тя е казала това и ето, сега той го повтаря за себе си.

– Разбира се, че и аз ще дойда – каза Елена. – Искам да Го видя отблизо.

Към средата на поляната ги пресрещна Мария.

– Владко, ти игра чудесно! – искаше да го прегърне тя.

– Чакай, сега бързам – сериозно ѝ отвърна той.

Мария го изгледа слисано.

– Днес е в особено настроение – усмихна се Елена.

– Виждам, по-сериозен е от всеки друг път.

– Не мога да чакам повече, отивам! – изненада той всички с категоричността си. Ягода тръгна с него, а Мария и Елена вървяха бавно след тях.

– Много е сладък Владко, когато е сериозен – каза Мария.

– Днес е особен... енергичен, смел, предприемчив.

– Да, и аз се изненадах, като го видях да играе. Душица! Какво ли не крие тя в себе си, какви ли не спомени могат да се пробудят в нея!

Елена се спря. Спомни си случката с възрастния човек в градината, за разговорите, които Владко шепнешком водеше сам в стаята.

– Знаете ли – обърна се тя към Мария, – преди известно време заварих Владко да си шепне самичък. Запитах го с кого говори. Той за първи път не се присви, не замълча, както обикновено, а се обърна, погледна ме и каза: „Разговарям с приятеля си Хенрих“. „С какъв приятел?“ – учудих се аз. Но той, навел глава, не отговори повече. Откъде би могъл да чуе това име?

– Твърде е възможно да е разговарял с някой свой невидим приятел. У някои чувствителни натури преградата между този и другия свят е много тънка.

– Мислите ли, че Владко е именно от тези деца?

– Не зная, но е възможно. Вие сте постоянно с него и имате повече случаи да го наблюдавате и проучвате.

– Една от причините, за да дойда тук, е и той. Едва пети месец откак е при мен, а понякога ми се струва, че от незапомнени времена сме били заедно. И въпреки че е така затворен, зная, че той се чувства много добре в мое

присъствие и понякога проявява нежност, която ме смайва. А при такива сурови условия е роден и отраснал!

– Но каква деликатна душа носи, това само Бог може да знае.

Когато Елена и Мария се приближиха до Учителя, край Него бяха останали малко хора. Мария се наведе, целуна Му ръка, като Му пошепна нещо.

Учителя погледна Елена съсредоточено и ѝ подаде ръка. Тя се наведе да Му целуне ръка и изведнъж ѝ се стори, че навлезе в някакво езеро от светлина. Незнайно откъде идващи нежни мелодии я изпълваха цялата. Стана ѝ толкова приятно, че повдигайки главата си, тя се усмихна. А като срещна мекия, сериозен поглед на Учителя, остана няколко мига неподвижна. Стори ѝ се отдавна, безкрайно отдавна познат и близък.

Тя се отдръпна все така усмихната и едва тогава забеляза, че Владко плачеше безгласно. Полунаведената му глава се тресеше.

– Защо, Владе? – приближи се тя бързо до него. – Защо плачеш, детето ми?

Но той не я видя, сякаш не я чу, и с обляно от сълзи лице тръгна към Учителя. Когато беше съвсем близо до Него, Учителя му каза нещо тихо, което тя не можа да разбере, но чу Владко да Му казва:

– Дойдох!

– Чу ли какво каза Владко на Учителя? – приближи се Мария до Елена.

– Да, днес се проявява като никога.

– Навярно присъстваше на някаква кардинална среща. Елена я погледна учудено.

– Сигурно Владко не за първи път се среща с Учителя и душата му Го позна.

Елена замълча. Дали и Владко бе изпитал това, което бе изпитала тя преди няколко минути?

Когато Учителя се ръкува и с последните няколко души, обърна се към стоящия до Него Владко, сложи си за миг ръката върху главичката му, после се обърна и тръгна, съпровождан от двама братя. Владко Го проследи с очи, после приклепна и отново заплака по своя начин, без глас.

– Какво му е на това дете – тръгна Елена към него.

– По-добре оставете го сега – настигна я Мария, но Елена се беше вече навела над Владко и сложи главата си до неговата. Той се изправи, неочаквано обгърна шията ѝ, но след това отпусна ръцете си и тръгна самичък по поляната. Ягода мълчаливо го последва.

– Такъв си е – каза Елена. – И вкъщи се е случвало да плаче без видима причина, но тогава съм си мислила, че се е събудил някакъв спомен за село в него и му е мъчно. А това, че плаче без глас, съм го отдавала на условията, при които е раснал. Може би не са му позволявали да плаче и той е привикнал така, тихо, без глас да плаче, за да не го чуят.

– Но днес беше в такова хубаво настроение!

– Ще му мине, на децата бързо им минава.

– Много ми е тежко – въздъхна Елена.

– Защо?

– Защото Владко не е бил при мене от първия си дъх.

– Всичко е в обичта, в любовта, другото няма значение.

– Наистина така е, но в мене има неизяснени неща.

– Какви?

– Защо го чувствам толкова близък? Като че ли от векове го познавам. И отведнъж си спомням, че едва от няколко месеца е при мене. Сепвам се и заставам пред някаква празнота. Мисля си, че ако Владко беше при мене от първия си дъх, нямаше да има тази празнота между нас.

– Мисля, че тази празнота не е отсега.

– А откога?

– Оттогава, когато сте били заедно пак на Земята.

- Мислите ли?
  - Уверена съм. Но да побързаме сега, че сестра Минка ни чака до беседката. Искане да ни води у сестра Анастасия.
  - О, толкова рано на гости?
  - За тук не е рано. Хората са станали от 4 часа.
  - И може би са уморени, искат да си починат. Нали Учителя ще говори в 10 часа?
  - Да, ще говори, но дотогава има време. А и вие трябва малко да си отпочинете, след като закусим.
  - Ягода е донесла и одеяло, и закуска. Ще седнем тук на тревата, под някой бор, ще закусим и ще отпочинем. Няма смисъл да безпокоим хората.
  - Земята е малко влажна, нали скоро валя дъжд. Но независимо от всичко, сестра Анастасия ще ни чака. Ще ѝ стане мъчно, че не сме я почели.
  - Но вие идете.
  - А вас да оставим сама тук? Това е невъзможно. Хайде да отидем, ще доставим голямо удоволствие на сестрата.
  - Ами Владко?
  - Ягода ще го доведе после.
  - Тя знае ли къде?
  - Били сме с нея у сестрата, но сега ще ѝ кажа, че ще я чакаме там.
- Мария повика Ягода и ѝ каза тихо:
- Ела после с Владко у сестра Анастасия.
  - Тази, която гледа цветята ли?
  - Да.
  - Добре – съгласи се Ягода и отново отиде при Владко.
- Отначало той стоеше прав сред поляната, но после отиде малко встрани, приклепна и се наведе над тревата. У него имаше навик да стои дълго време приклепнал. Елена и Ягода се чудеха как не се уморява. Незабелязано Ягода се приближи до него. Той се обърна и я погледна. Тя се закова на мястото си.

„Малко дете, а гледа като голям човек“ – помисли си тя. Тогава си спомни, че баба Минка ѝ беше казвала, че Владко е бил скоро на Земята. Върнал се бил да поправи някаква погрешка.

„Интересно е как баба Минка вижда тези неща – мислеше си Ягода. – Дали и тя някога би могла да постигне това? Кой знае. Може би се изисква чист и свят живот, а нейният не е бил нито чист, нито свят. Ех, ако би зависело от нея! – въздъхна дълбоко Ягода. – Може би съвсем друго би било. Или ако бе видяла Учителя в самото начало... Ако се бе срещнала с Мария... Тя щеше да ѝ помогне да си намери другаде работа. А баща ѝ? Той щеше да я намери, да я хване за косата и да я върне обратно на вълка. Добре, че Бог прати Владко. Тя не спеше вече на тавана, а в стаята за гости, която беше съседна на спалнята на Елена, заедно с Владко. Това страшно вбеси Велко. Тая селянка – в приемната! Елена го гледаше с умоляващ поглед. Най-после и Ягода била човек, защо се дразни от такива неща? Той само я погледна и излезе от стаята, само Ягода знаеше доколко Елена беше далече от истината! Ако можеше да ѝ я каже? Но не може. Само на Учителя можеше всичко да разкаже...“

Нещо болезнено се дръпна в сърцето на Ягода и притисна до болка гърдите ѝ. От тази сутрин за втори път има това усещане. Дали няма да ѝ се случи нещо лошо? Какво може да се случи? Този път не е дошла сама, за да се притеснява и да ѝ се пука сърцето от бързане!

Изведнъж тя си спомни за писмата. Кой ли ги е писал? И възможно ли е да се отнасят за нея? Не е възможно. Но все пак? Дали не е някой от тези хора тук? Вървял е, проследил я е, видял е къде живее. А името? Много лесно е, когато човек иска, да запита някого и да научи кой е. Но поне да беше написал същинското си име. Тя не би го казала никому. Не, не, по-добре е, че не го знае, иначе би потънала в земята от срам. Той може да не знае, че тя е слугиня. Нали тази сутрин я запита една жена в трамвая сестри ли са с Елена? А

то е, защото госпожата е толкова добра и ѝ дава от нейните дрехи да носи, а те са хубави.

Ягода повдигна главата си и огледа голямата слънчева поляна, оградена от трите страни с борове. На противоположния край, при беседката, няколко млади братя разговаряха.

„Дали не бе някой от тях, който е писал писмата? – помисли си Ягода и пламна. – Не, не, по-добре е да не мисли за писмата и кой ги праща. Нали иска да работи над себе си, да почне да чува вътрешния си глас, който да я ръководи и тя вече никога да не се обърква, да съгрешава в живота си!“

– Владенце – обърна се тя към него, – хайде да отидем при мама!

Той дори не се обърна.

– За какво си се замислил, какенце? – приседна тя досами него.

Той повдигна главата си и я погледна. Ягода остана смаяна от голямата скръб, която прочете в очите му. Те винаги изглеждаха тъжни, но сега тя бе поразена.

– За дядо ли ти е мъчно? – запита тя тихо.

– За кой дядо – прочете тя учудване в погледа му.

– За този, на село.

Той се усмихна. Тази усмивка, пълна с горчивина, сякаш ѝ казваше: колко си смешна, как може за него да страдам?

– А тогава за какво ти е толкова мъчно, Владенце?

– Задето не послушах...

– Кого, сърненцето ми?

– Не съм сърненце.

Ягода го погледна. За първи път той не се зарадва, че го бе нарекла сърненце.

– Не виждаш ли, че съм човек? – сериозно ѝ каза той.

– Виждам.

– И че съм голям?

– А кого не си послушал?

– Него! – посочи той с ръка към изхода на поляната.

– Но сега не ме питай, защото ми се спи.

– Спи ли ти се? – учуди се Ягода. – Но мама ще чака.

– Ще полегна малко – каза той, сякаш не бе я чул.

– Чакай да сложа одеялото!

Но докато го застеле, той беше вече легнал на тревата. Внимателно го повдигна и го сложи на одеялото. После самата тя се присви накрая и притвори очи.

– Ягода! – усети тя някой да я бутва по рамото. Обърна се и замръзна. Някакво животно я буташе с лапата си. Не беше нито мечка, нито куче, нито вълк. Беше страшно и грозно, а я гледаше с хубави, меки очи.

– А, ти си чудовището от приказката – малко успокоено му заговори Ягода, – която така Ленче чете на Владко.

– Да – кимна с глава чудовището, като се усмихна малко тъжно. – А ти си чудната принцеса, за която искам да се ожения.

– Не, не, не съм принцеса. Имаш грешка. Аз съм проста слугиня.

– Ти самата не знаеш, че си принцеса, а аз съм омагьосаният принц. Ако ме обикнеш и се ожениш за мене...

– За тебе да се ожения?

– Да, за мене.

– Баба Минка ми е казала, че е по-добре да не се женя, защото женитбата носела една капка мед и сто оки горчилка.

– Тогава само ме обикни и ме целуни!

Очите на чудовището я гледаха като никои други – тъжни, умоляващи.

„И него Бог го е създал – каза в себе си Ягода. – Защо да не го обикна и целуна. Всъщност, него никои друг не би го целунал...“ – и като се наведе над него, целуна го по

муцуната. Но тозчас стана нещо необикновено. Чудовището го нямаше. На няколко метра от нея стоеше изправен човек... или ангел? Тя не можеше да разбере. Бяла, дълга до земята, препасана със златен колан дреха показваше само босите му нозе, обути в сандали със златни ремъчета. Косите му – кестеняви, на вълни, стигаха до раменете. А очите му! Такава красота никога не бе виждала! Те бяха живи, струящи мекота, доброта, светлина.

– Кой сте вие? – учуди се Ягода на собствения си въпрос.

Той само се усмихна, а очите му сякаш казваха:

– Нима не си спомняш?

– Не, не помня, забравила съм.

– Тогава достатъчно е да обичаш.

– Кого? – искаше да запита Ягода, но забеляза, че прекрасната фигура започна бавно да се издига от земята и да се отдалечава.

– Не си отивай! – извика с горчивина Ягода – Не си отивай!

Но той отиваше все по-високо и по-далече. Останали бяха само очите му, които продължаваха да я гледат, струящи нещо неизказано хубаво...

– Ягода! – чу тя някой да я вика – Ягодо!

Той ли се бе върнал? Не. Елена се бе надвесила над нея.

– О! – виновно някак се вдигна Ягода и седна на тревата.

– Защо сте заспали тук?

– На Владко много му се спеше.

– Но ще настинете.

– Няма, няма.

– Чудех се какво ли се е случило, че не идвате.

– Нали ви казах, че нищо им няма – приближи се Мария.

– Заспали на чист въздух, на слънце...

– Но нали земята е още влажна...

– Нищо им няма, те са свикнали, калени са.

– Все пак детето може да настине...

– Добре – съгласи се Мария, – сега ще събудим внимателно сънливцеа.

– У сестра Анастасия ли искате да го заведете? – запита Ягода.

– Да – отвърна Мария.

– Аз ще го отнеса на ръце.

– Няма ли да ти тежи?

– Никак!

И Ягода, като се наведе, внимателно го взе, изправи се и го понесе.

***

Белият, необикновено светъл салон беше препълнен. Елена слушаше никога нечуваните от нея песни, които насядалите по столовете хора пееха, гледаше художествените картини на срещуположната дълга бяла стена и се питаше как може из града да се разнасят такива нелепи слухове за тези хора.

Мелодиите приятно навлизаха в душата ѝ, изпълваха я сякаш с бяла светлина, от която чувстваше, че ѝ става безкрайно леко.

Чу се шум от отместващи се столове, от ставане на хората, след това настана необикновена тишина.

Очите на Елена се приковаха във фигурата на Учителя, който влезе през отворената врата, премина между шпалир от изправени хора, качи се на бялата катедра, пошепна нещо и притвори очи. Всички зашепнаха някаква молитва, но тя гледаше само Учителя. Струваше ѝ се, че изпод бледата кожа на лицето Му, от притворените очи и от ореола от бели коси се излъчва едва доловимо сияние. Заедно с това целият Той бе изчезнал сам за себе си в никога невиждана

от нея вглъбеност.

„Навярно през затворените си очи вижда Бога“ – помисли си Елена.

В същия момент очите на Учителя се отвориха, спряха се върху нея с дълбок, проникващ поглед, а от нейните очи, без да съзнава, бликнаха сълзи.

Тя седна на стола, когато усети лекото докосване на Мария до рамото си. Някак виновно погледна наоколо и срещна погледа на Ягода – бистър и сякаш окъпан. След това видя изправения между тях Владко и отново прикова очите си в Учителя. Той обърна главата си леко наляво, прошепна нещо и изправеният до катедрата с цигулка в ръце човек засвири. Всички в салона запяха: „Бог е Любов, вечна, безгранична, пълна с живот...“.

Когато след песента Учителя заговори, тя все още Го гледаше, преляла цялото си същество в своя поглед и после бавно слухът ѝ почна да долавя Словото Му и съзнанието ѝ да го възприема.

„Христос каза на страдащата жена: „Дерзай, дъще! Вярата твоя изцели те!“ – говореше Учителя. Това значи: „Ти приемаш в себе си велика сила – вярата. Заради тази сила ти се задоволи с най-малкото – да се допреш до дрехата ми. Ти не поиска никакво голямо благословение, но се задоволи с най-малкото. За тази твоя вяра, за твоето смирение, бъди благословена!“ – От този час жената оздравя. Здравето е необходимо условие. Всяка сутрин ставайте рано и посрещайте първите слънчеви лъчи. Тези лъчи ще ви обновят. Ако ти вярваш, че първите лъчи на изгряващото Слънце идват от Бога, в живота ти непременно ще настане някаква промяна. Ако ти вярваш и се докоснеш до първите слънчеви лъчи, ти ще получиш Божието благословение и ще оздравееш.“

Елена се усмихна и като се обърна, срещна погледа на Ягода, който ѝ казваше: „Видя ли?“ – „Видях!“ – отвърнаха очите на Елена и отново се отправиха към Учителя, който

говореше:

„Тук не се касае за някакъв механически ритуал към Слънцето, а за едно съвсем съзнателно отношение към силите, които слънчевите лъчи носят в себе си.“

„А какви глупости се говорят – помисли си Елена, – сякаш на хората им прави удоволствие да разнасят неверни слухове, вместо да видят и проверят нещата.“

Елена отново се заслуша в думите на Учителя:

„Съвременните религиозни хора казват, че не им трябвала никаква наука. Един ден възгледите на хората ще се изменят за живота, за света. Всички възгледи и понятия на хората за водата, за въздуха, за огъня, за растенията, за животните, за химическите и физическите сили ще се изменят.“

Пазете следните правила в живота си: Не се поставяйте на високо място! Не се сравнявайте нито с онези, които стоят по-високо от вас, нито с онези, които седят по-ниско от вас, за да не изпадате в противоречие.“

Този път Ягода отправи поглед към Елена и си помисли: „Ето, това е за мене, аз винаги се сравнявам с другите и затова много пъти ми е мъчно.“ Елена усети погледа ѝ и се обърна, но в това време видя, че главицата на седящият до нея Владко клюма; тя го притегли, като сложи главата му на скута си. Той се отпусна и заспа.

„Знанието не прави човека философ“ – чу тя думите на Учителя.

„Така ли?“ – учуди се Елена и заслуша внимателно.

„Гостилницата не създава гостилничаря, университетът не създава учениците и професорите. Напротив, учениците и професорите създават университета. Църквата не създава богомолците, но богомолците създават Църквата. Животът създава теориите, а не теориите – живота. Животът е над всичко.“

Идеите, които съществуват в умовете на хората, постепенно се изразяват на физическото поле. Като се

вглеждат в живота, хората казват: „По честен начин не може да се живее, но да станем поне учени хора, да открием нещо, та да забогатеем“. Какво искате да станете? Искате да станете химик, да превръщате елементите едни в други. Наистина, крайната цел на химията е да превръща елементите един в друг, да впряга на работа силите, които се намират в тях. В този смисъл всеки човек може да бъде химик, да впрегне силите в своя организъм, да превърне неблагородните елементи в себе си в благородни. За това се изисква разумност, а тази разумност е в зависимост от количеството и качеството на разумните души, които живеят в човека. В това отношение колкото повече живи, разумни души-частици живеят в дадено същество, толкова на по-висок уровень се намира то. Всички хора се различават едни от други именно по количеството и качеството на разумните клетки, на разумните частици или на разумните живи души, които живеят в тях. Това показва, че всички хора нямат еднакво количество от тия разумни души.

Мнозина страдат от това, че имат малко злато в организма си, други пък страдат от излишък на желязо в организма си. Това е химията, с която духовните хора трябва да се занимават. Духовните хора трябва да бъдат добри, опитни химици.“

– Не ми е ясно всичко това – прошепна Елена на Мария.

– И на мен много неща не са ми били ясни, но с времето се изясняват. После ще поговорим върху това, което те интересува.

Една белокоса глава се обърна и ги погледна. Трябваше да не говорят, защото пречеа на другите да слушат.

„За кого ли от слушателите Учителя говори това“ – помисли си Елена, защото знаеше от Мария, че Учителя в беседите си отговарял на мислените въпроси на присъстващите.

Владко се размърда върху скута ѝ и това я изпълни с

приятност. Тя погали главичката му и отново се заслуша:

„Казвам: смелост, благородство, самопожертвувателност се изискват от човека – говореше Учителя – по отношение на неговите убеждения. Човек трябва да бъде искрен в себе си за това как поставя нещата в самия него. Той не трябва да се съмнява дали е на верния път, или не. Във всеки даден случай човек трябва да знае в каква посока върви. При това всеки човек има сили на разположение, с които може да изправи своя живот, без да очаква това от другите хора. Докато се уповават един на друг, те всякога ще се разочароват, ще страдат, ще се обезверяват. Когато някой казва, че еди-кой си е виновен за неговото нещастие, той не говори истината. Човек сам кове съдбата си. Всеки трябва да осъзнае, че сам е виновен за своите неуспехи и страдания.“

Ягода наведе ниско главата си и въздъхна. Значи тя сама си е виновна за всичко. Но в какво се състоеше вината ѝ? Че е обикнала господаря си, в това ли бе вината ѝ? Не, не. Но още когато видя и разбра намеренията му, трябваше да се довери, трябваше да каже на жена му. Наистина, тогава тя още не беше близка с нея. Била е малка, не е разбирала, не е знаела за огъня, през който щеше да мине. Но вината си е вина – повдигна тя главата си – и болката си е болка...

„Следователно – чу тя да говори Учителя – страданията на съвременните хора се дължат на факта, че те живеят в греха, в безверието.“

Ягода изтръпна. Точно това беше за нея. Очите ѝ се забулиха от сълзи, но продължаваше да слуша:

„Когато те повярват в Бога и Го поставят за основа на своя живот, те ще имат помощта на всички добри, разумни хора.“

Ягода въздъхна с облекчение. Затова значи Мария и другите сестри се заеха да ѝ помагат.

„От човека се изисква жертва, готовност за служене – заслуша се отново Ягода. – Той трябва да се обърне към Бога, никого да не обвинява, в никого да не се съмнява, на

никого да не завижда и да знае, че в него са вложени велики блага, велики способности. За разработване на тези дарби и способности се изисква работа.“

Ягода прехапа устни. Тя бе завиждала. Завиждала бе на Соня и на другите момичета, че бяха учили, че не бяха слугини и бяха облечени в свои дрехи. Но тогава не е знаела, че и в нея има дарби и способности, които може да разработи. Сега вече не им завижда. Сега и нейната душа е богата. Откакто срещна Учителя и разбра, че тя също е човек, както всички... И не само това, но че и нейната душа има дарби и способности, които чакат своето разработване. О, само да може, само да може да ги разработи!

„Щом вярвате в Бога – чу тя да казва Учителя, – вие ще можете да превърнете вашите противоречия в благословения. Сегашните хора се страхуват. Добро нещо е страхът, но кой страх? Само онзи страх, който е начало на всяка мъдрост. Обаче страх, който ограничава човека да прояви доброто в себе си, е спирачка, която му създава ред страдания.“

„Днес Учителя сякаш говори за мен“ – мислеше си Ягода. Този страх от господаря я сковава. Трябва да се освободи от него.

„Само при трудните условия на живота си човек може да се докосне до дрехата на своя Учител и всички несподобно моментално ще изчезнат – слушаше Ягода. – Тогава той ще чуе гласа на своя Учител, който му казва: „Дерзай, твоята вяра те спаси!“. Ако се съмнява, човек ще каже: този ли е Учителя, или не? Дали се докосвам до Неговата дреха, или до някоя друга? Сега искам да оставя в ума ви мисълта: Великият в света минава покрай вас и всеки човек, болен или здрав, нека се докосне до Неговата мантия.“

Изведнъж Ягода се изправи. Стори ѝ се, че Великият минава покрай нея и тя не можеше да бъде седнала. От очите ѝ бликнаха сълзи.

„Дерзай, дъще, твоята вяра те спаси“ – достигна до слуха ѝ и тя се огледа наоколо. Всички седяха по столовете си, вперили поглед в Учителя. Почувства се страшно засрамена и тихо седна отново на мястото си.

„Сърцето и умът на човека – заслуша се отново тя – трябва да се докоснат до дрехата на Господа, за да се очистят. Душата на човека трябва да се докосне до дрехата на Господа, за да се повдигне. Само по този начин човек може да живее и работи правилно и да бъде винаги радостен и весел.“

Трябвали човек постоянно да говори за своите страдания и нещастия? Ако говорите за нещастията, вие живеете в ада. Ако говорите за радостите, вие живеете в Рая.“

„Аз не говоря за нещастията си – замисли се отново Ягода, – защото няма с кого, но постоянно мисля за тях, а то е все едно. Не, не трябва да мисля вече за това, което ме измъчва и трови. Трябва да излезна от този огън! Господи, Учителю, помогни ми!“

„Дерзай, дъще! Вярата твоя изцели те!“ – достигна до слуха на Ягода, а след това тя чу и шума на ставащите от столовете.

„Отче наш“ – изричаха полугласно молитвата всички в салона. Ягода също я казваше, полунавела глава. Отново усети някаква болка да преминава в сърцето ѝ. Защо ли? Повдигна главата си. Така ли ѝ се стори, или наистина Учителя я гледаше със своя тих, съсредоточен поглед? Тя се огледа наоколо. Може би погледът Му се отнасяше до някого край нея? Не, за нея беше.

„Боже мили! Той мене, нищожната, да гледа!“ – бликнаха сълзи от очите ѝ.

***

Ягода бързаше, дори тичаше надолу по шосето, за да

пооправи стаите и да приготви вечеря. Елена и Владко щяха да се върнат по-после.

Бяха прекарвали необикновено хубав, слънчев ден, а сърцето на Ягода се свиваше болезнено. Защо?

Никога не бе дори смеела да помисли, че ще бъдат заедно с Елена на Изгрева и ще седнат да обядват на същата маса, на която беше седнал и Учителя. Някой бе поканил Мария и Елена, а Ягода стоеше изправена недалеч от масата с Владко. Беше изненадана, не, беше тресната от изненада, когато един брат се приближи до нея и каза, че Учителя казал и тя да седне там, на Неговата маса.

Залъците се спираха на гърлото ѝ, не можеше да ги преглътне от възлание. Тогава се осмели да повдигне главата си и срещна погледа на Учителя – благ, тих, но сериозен, съсредоточен. А когато даваше на всички от голямата чиния черешки, даде и на нея, като каза нещо, но тя не можа нито да го чуе, нито да го разбере. Може би беше продължение на разговора, който водеше с насядалите край Него около масата, а може би беше и специално за нея?

В това време Владко беше слязъл тихо от пейката и когато Ягода се наведе да го потърси, видя, че той милваше под масата обувките на Учителя. Това толкова много я учуди, че в първия момент искаше да го хване за рамото и да го сложи отново на пейката до себе си, за да не безпокои Учителя, но за миг Владко се обърна и я погледна с упрек и тъга. Сякаш погледът му казваше: „Остави ме!“.

Тя бързо се изправи и погледна Учителя. Той говореше с лека, хубава усмивка. Владко излезе изпод масата, отиде от другата страна под лещака и клекна близо до Учителя. В чинията беше останала само една черешка. Кой знае как, Ягода си помисли, че е за Владко. И наистина, когато той се изправи, проврян между двата лещака съвсем близко до Учителя, Той му я подаде.

Само Ягода ли забеляза как просветнаха тъжните му

очи? Тя съжеляваше, че няма отворените очи на такава Минка. Тогава кой знае какви неща би видяла от миналото на Владко и би си обяснила това, което ставаше сега.

Елена имаше желание да говори с Учителя, но Той говореше с учениците, които Му задаваха въпроси върху интересуващите ги проблеми. Хората от съседните маси станаха и обкръжиха масата на Учителя, за да могат и те да слушат.

Когато най-после стана от масата, Той с бързи крачки се упъти към стълбището и Мария не успя да Го попита дали би могъл да приеме Елена.

– Аз ще го попитам специално – върна се Мария при Елена – и ще дойда да ви обадя кога ще ви приеме.

– Но сама няма да мога да дойда. Ако искате, да дойдете с мен...

– С най-голямо удоволствие – усмихна се Мария със своята приятна усмивка.

„Много е добра и услужлива сестра Мария“ – помисли си Ягода и отново се втурна надолу по пътя.

Когато най-после наближи към къщи, изведнъж като светкавица ѝ мина мисълта: „Ами ако господарят се е върнал?“.

Спря се като тресната. Ако наистина се е върнал? Сърцето ѝ заби в уплаха. Изведнъж съвсем ясно изпъкна в съзнанието ѝ салонът, бялата катедра, Учителя, който говори и Неговият дълбок сериозен поглед.

„Ами сега какво да правя?“ – сякаш Го запита тя. Очите Му я гледаха спокойни, тихи, благи. Сърцето ѝ се поуспокои малко и тя изкачи каменните стъпала, като си помисли, че може би напразно се безпокои. Нали господарят беше казал, че ще се върне на 28 май?

Но още като превъртя ключа и влезе в коридора, разбра, че сърцето ѝ не бе я излъгало, не се бе стягало напразно. Господарят се бе върнал. На окачалката в коридора беше

пардесюто и шапката му. Какво да прави? Да се върне обратно и да чака госпожата на тъгъла? Но какво ще ѝ каже? Защо не е влязла вкъщи? Нима може да ѝ каже, че не иска да бъде сама с господаря? Откакто спеше с Владко, той на няколко пъти ѝ беше казвал да излезе тихо през нощта, когато детето е заспало, и да отиде на тавана. Трепереше като лист, присвита в леглото, да не би той да влезе и да я застави да стане. Но беше твърдо решила, ако той наистина влезе, тя да събуди Владко или да отиде при Елена под предлог, че ѝ се струва, че детето не е добре.

Наистина, тя не бе станала и не бе го послушала да отиде на тавана, но на сутринта той намираше за какво да зачерви бузите ѝ с няколко плесници.

Вратата на кабинета внезапно се отвори и господарят се показва по домашен халат.

– А, Ягодице, върна ли се най-после?

– Да, върнах се – плахо отвърна тя. Очакваше да я запита за Елена и се чудеше какво да му отговори.

– Къде беше? – чу тя въпроса му.

За миг се поколеба, но после си спомни, че Учителя бе казал, че не трябва човек да е страхлив, а да устоява, затова каза:

– Бях на Изгрева.

– На Изгрева ли? На какъв Изгрев?

– Слушах беседа на Учителя.

– На кой Учител? – присви той очите си.

– Дънов! – отвърна тя, като събра всичката си смелост.

– Тъй ли? Кой те заведе там?

– Сама отидох.

– Това не може да бъде. Ти не можеш да знаеш за Него, ако някой не ти е говорил.

– Когато човек има нужда, ще се намери кой да му каже.

– Слушай, Ягодице, не съм в настроение да се карам с

тебе. Друг път ще поговорим по този въпрос, но сега ми кажи къде е госпожата ти.

Ягода замълча. Не знаеше дали има право да каже истината и за нея, както за себе си.

– Кажи де, не знаеш ли къде е?

– На разходка.

– Но къде? Не ти ли е казала?

Ягода съобрази, че сигурно госпожата няма да скрие от него къде е била, защото обикновено всичко му казва, затова като повдигна полунаведената си глава, каза:

– На Изгрева е.

– Какъв е този Изгрев?

– Мисля, че го знаете, но все пак ще ви кажа, че там живеят много добри хора.

– Които са успели да те омотаят. Затова напоследък си такава опърничава. Те ли те накараха да учиш?

– Има ли нещо лошо в това?

– В самото учене няма, но в целта да те примамят има.

– Нямам никакъв интерес да ме примамват. За какво съм им? Една проста слугиня, каква полза ще имат от мен, за да ме привличат?

– Много естествено. Там обичат да посъбличат младите момичета.

Очитена Ягода пламнаха. Страшна болка и бунт се вдигна в душата ѝ. Искаше да му викне, че не там, а по таваните събличат младите момичета, поверени от бащите им, но отново се мярна бялата катедра пред очите ѝ, отново сякаш видя тихия, сериозен поглед на Учителя, затова каза:

– Вие сам знаете, че това не е вярно.

– А кое е вярно? – видя тя игриви пламъчета в очите му.

Как някога я покоряваха тия очи, когато си мислеше, че тази усмивка и тези светлилки са израз на обич към нея! Но после бе разбрала, че те са само израз на неговите ненаситни

желания и това я изпълни със страх.

– Знаеш, Ягодице – отново проблеснаха игриви пламъчета в очите му, – но благодари, че днес съм се върнал в много добро настроение. А и ти си станала по-хубава, откакто те оставих. Ела да минем отгатык.

– Не, не искам.

– Не искаш? – приближи се той до нея – Как може да не искаш, когато аз искам? Ще се бориш ли с мене?

– Оставете ме! – отдръпна се тя.

– Не мисли, че ще те оставя да се самозабравяш и да ме разиграваш, както правиш от толкова месеци – сграбчи я той и почна да я влачи към кабинета си. Тя силно го отблъсна, отскубна се от ръцете му и искаше да избяга, но не успя.

– Докато си тук, ще бъде моята воля, а не твоята – стисна я той като с клещи в ръцете си и я придръпна към отворената врата на кабинета.

Тя правеше всички усилия да се изскубне, но безуспешно. Бяхавеченапрага, когатонеобяснимокакпредразплаканите очи на Ягода изпъкна белият салон и тя извика:

– Учителю, помогни ми!

В този момент външната врата на коридора се отвори. Железните клещи отведнъж отпуснаха Ягода. На прага се показва Владко, а след малко и Елена. Един силен шамар изплющя по бузата на Ягода.

– За Бога, Велко, защо я биеш – втурна се Елена.

– Не ще я бия, но ще я пребия. Сволач такава... говедо!

– Но защо, какво е направила?

– Какво е направила ли? Кой ѝ позволи да те води тя там, при ония, които голи се събличат да посрещнат Слънцето!

– Ягода – обърна се към нея Елена, като за миг спря погледа си върху разрошената ѝ коса, върху раздърпаните ѝ дрехи и зачервените ѝ от шамара бузи, – отведи детето в кухнята.

Ягода изхлипа, наведе глава, хвана Владко за ръка и го

поведе.

– Защо я удари? – запита отново мъжа си Елена, съвсем преbledняла.

– Защото се е самозабравила от твоето разглеждане. Тя забрави, че тук е слугиня, и почна да си въобразява, че може да прави всичко, което ѝ скимне. Как може тя да те води там, при онези смахнати хора.

– Моля те, Велко, не викай толкова! Струва ми се, че можем да говорим по-спокойно.

– Спокойно! Идвам тука, никой няма. Идва си госпожицата и се държи нахално, дръзко. Питам я къде си – мълчи. Кога ще си дойдеш – не знае. С ченгел трябваше да издърпвам думите от устата ѝ. Но затова, че те заведе там, ще я пребия!

– Първо трябва да ти кажа, че сама пожелах да отида.

– Ти?

– Да!

– След като съм ти казвал що за хора са там?

– На свой ред аз също искам да запитам нещо, но ела в спалнята, моля те, че се чувствам много уморена.

– Естествено е да си уморена, едва стана от леглото и да угодиш на една глупачка да те държи на крак цял ден. Чудя се на ума ти.

– Преди да се чудиш на моя ум, бих искала да зная ти със своя ум ли си ми говорил много пъти за тези хора там, или с чужд?

– Що за въпрос?

– Ако ти си ходил там, никога не би могъл да ми говориш, че се събличали в тъмни стаички, че сутрин голи играели гимнастики и се кланяли на Слънцето. Предполагам и искам да вярвам, че ти механически си повтарял кой знае от кого пуснати неверни слухове за тях. Както някога са говорили за християните, че са ядели собствените си деца. Защото аз видях мястото, където се събират – голям светъл бял салон. Цялата южна стена е само от големи, при това

много интересни прозорци, през които влиза толкова обилна светлина, че няма възможност дори едно кътче да е тъмно.

– Ти си смешна, нима ще те пуснат от първия път в тъмните си стаички?

– Велко, много те моля, да си учтив! Ако си позволяваш да бъдеш груб с Ягода, защото мислиш, че е слугиня, не забравяй, че аз съм съпруга!

– Но, Лена, аз съм толкова нервиран.

– За какво?

– И питаш? Ти си отишла там, където аз в никакъв случай не съм искал да отидеш.

– Защо? По какви причини?

– Казвал съм ти ги много пъти.

– За мен те не съществуват. Аз ходих и видях, че слуховете, които разпространяват може би заинтересовани хора, не са верни. Хората играят гимнастики, но облечени: някои с костюми, други – с шлифери, защото сутрините са още хладни. Голямата слънчева поляна е достъпна за всички, а освен това, който обича истината, би могъл да види играещите и отвън. Няма високи зидове, а няколко реда тел, през която може да се вижда всичко.

– Ясно е, че много бързо си изпаднала под тяхно влияние.

– И аз така казвах на Ягода, но се убедих, че не съм била права.

– Това показва, че много си хлътнала.

– Защо хлътнала?

– Взела си всичко, което са ти представили, като чиста монета.

– Ако бях видяла нещо в обратен смисъл, веднага щях да ти кажа.

– Съмнявам се.

– В мене?

– Разбира се. Защо не ми каза, че имаш намерение да отиваш там?

– Защото считах, че това е мой личен въпрос, засягащ моята душа и същност.

– Но ние сме семейство, съпрузи...

– Но това означава ли, че единият от съпрузите трябва да има свой личен живот, а другият – не?

– Какво искаш да кажеш?

– Ти знаеш.

– Пак някой е излюкарствал нещо против мене. Сигурно Ягода, като ходи по пазара, събира клюки и ти ги носи. Ще я пребия тая глупачка.

– Ягода е по-умна, отколкото си мислиш. Напразно я обвиняваш. Тя никога не ме е занимавала с клюки.

– А тогава кой ти ги носи?

– Никой. Всеки човек, особено жената, има усет, с който може да схваща нещата.

– А, усет! – усмихна се Велко. – Твоят усет може да те лъже.

– Бих се радвала.

– Но, Лена, казвам ти все пак, че ще ми бъде крайно неприятно да отиваш там.

– Нима всичко, което ти вършиш, ми е било приятно? Аз съм зачитала твоята свобода, редно е да зачиташ и ти моята.

– Даже и когато отиваш към пропастта?

– Отиването ми на Изгрева да слушам един стар мъдър философ не считам за пропаст. Но бъди сигурен, че ако наистина се уверя, че това, което ми казваш, е вярно, аз ще се върна обратно една крачка преди пропастта.

– Само да не е късно.

– Не виждам такава опасност.

– Лена, ти днес ми говориш по съвсем особен начин. Не мога да не си помисля, че причината идва от там, където си

била. Съвсем си променена.

– Това вече си ми го казвал неведнъж от няколко месеца, откакто започнах да оздравявам. Наистина между здравия и болния човек има разлика.

– Не, не затова, а откакто онази глупачка доведе този хлапак. И тогава тя прояви свръхсвоеволие, нахалство бих казал, да доведе едно хлапе от улицата, без да ме попита дали аз съм съгласен.

– Да не говорим за детето, Велко, защото достатъчно много сме говорили за него. Ти си свободен да го приемеш или не, но на мене не можеш да забраниш да го приема. Аз считам, че Бог ми го изпрати. А заедно с него и здравето.

– Въобразяваш си, Леночка.

– Даже и да си въобразявам, това храни душата ми. А и никак да не ме храни, аз не мога да не приема едно дете, оставено на улицата без родители, без никого.

– За такива деца има приют.

– Ето, моето сърце е приют за това сираче. То няма родители, аз нямам деца, защо да не го обичам като мое дете и защо то да не види в нас своите родители?

– Добре, взе детето, взе го! Доставя ти радост, съгласен съм. Но защо пък трябва да ходиш там, на онова място, за което съм чувал толкова отрицателни неща?

– Чувал? Иди и провери дали е истина, при това е толкова близко!

– Нямам такова желание.

– Тогава не говори неверни неща.

– Лена, искаш да се караме ли?

– Не. Ти знаеш, че никога не съм имала подобно желание.

– И си го доказвала. Винаги сме мислили еднакво.

– Еднакво? Мислили сме еднакво?

– Поне така съм предполагал, защото никога не си се противопоставяла.

– Мълчанието невинаги означава съгласие. Много често показва затваряне и оставане на особено мнение.

– Тогава ти си била прикрита и човек може да предполага, че би могла много неща да скриваш.

– Да, наистина, за един болен човек, който мисли повече за отвъдния свят, отколкото за този, и се откъсва съзнателно от всичко земно, е по-добре да не показва всичко, което знае и вижда, защото за него мирът на душата му е над всичко.

– А сега няма този мир в дома ни, в семейството ни, не ти е вече необходим?

– Не съм казала такова нещо. Но сега изискванията за моя мир са много по-големи. Моят душевен свят е разширен и аз се нуждая от отговори на въпроси, върху някои от които съм мислила много отдавна, лежейки сама в леглото, а други сега се родиха в моята душа.

– Какви са тези въпроси? Защо не си ми ги казвала? Аз може би бих ти отговорил.

– Бих се радвала, да би могъл, но когато съм ти говорила или загатвала за тях, ти авторитетно си се произнасял, че това е суеверие, измислици на болни умове.

– Аха, спомням си. Но така е, както съм ти казвал.

– А за мен не е така. Аз искам сама да се уверя, сама да проверя всичко и да достигна до истината. Не може човешката душа да усеща съществуването на други светове, да влиза в досег със същества, с които има реалното чувство, че ги познава не от сега, а от столетия или от хилядолетия, и на всичко това да се отговори с една дума – суеверие! Или пък да се нарече „измислица на болни умове“. Не!

– Ти сама признаваш, Лена, че всички тия сведения или мисли са ти идвали, когато беше болна.

– Тялото ми може да е било болно, но умът ми е бил здрав.

– Казано е: „Здраво тяло, здрав дух“.

– Добре – усмихна се Елена, – от това следва ли, че когато кракът ти беше счупен, че и умът ти е бил повреден?

– О, то е съвсем друго.

– Не, не си логичен. Всяко боледуване може да даде известна потиснатост или да направи нервната система по-чувствителна, но това не значи умствено или психично заболяване.

– Лена, ти наистина ме изненадваш. Просто не мога да те позная.

– Същата съм, само че сега искам да ти обясня някои неща, за да не хвърляш вината върху този или онзи. Гладът и жаждата правят човека да търси хляба и водата. Раждащите се въпроси в човешката душа карат човека да търси отговорите им.

– Но как ти досега беше доволна, не проявяваше такъв интерес към отговорите на, да речем, родилите се в тебе въпроси ... и сега отведнъж...

– Първо мислех, че няма да оздравея, че ще умра, и очаквах, че отговорите сами по себе си ще дойдат с отиването ми в отвъдното. Но тъй като не умрях, а почнах да оздравявам, то е съвсем естествено да потърся тук, на Земята, същества, които биха могли да ми дадат известна светлина върху интересуващите ме въпроси.

– И ги намери там, при побърканите дъновисти.

– Ето, това е, което ни прави различни, Велко. Ти си позволяваш да се произнасяш така смело, така авторитетно за хора, които не си виждал, които не познаваш. Не мислиш ли, че това оскърбително произнасяне, което не е резултат на верни, истински доводи и проверки, е признак на завишено самочувствие, което си има друго име?

– Лена! Как можеш да говориш така за мене?

– Ти си позволяваш да говориш за толкова много хора, които не познаваш, и искаш да не негодувам от несправедливото ти изказване, а аз се изказах за тебе, когато познавам по-добре, отколкото си мислиш, и то правилно, и ти се почувства засегнат. Не, не, Велко, културата изисква

човек да не се произнася така авторитетно за нещо, което не познава. Защото дали човек се произнася за хора, които не познава, или за наука, за която няма никакво понятие, с това еднакво показва своето...

– Спри, Лена, днес наистина ще ме извадиш от търпение. Ти, кротката, добрата, отстъпчивата, изведнъж...

– Проявявам собствено мнение и имам претенции за собствен душевен живот – усмихна се Елена.

– Добре, тогава няма да ти е мъчно, когато и аз имам свой собствен живот.

– Отдавна вече не ми е мъчно. Или не, не казах истината, отдавна се старая да не ми е мъчно, но не съм го постигнала съвсем.

Велко се изправи и погледна Елена. Тя беше съвсем бледа, но очите ѝ, хубавите ѝ кафяви очи, бяха огрени от вътрешна светлина, която я правеше да изглежда смела и същевременно необикновено хубава.

Велко си сложи ръката на челото. Кога я беше виждал такава? Да, много, много отдавна. Беше отишъл да я иска от баща ѝ да му я даде за съпруга, но той не се съгласяваше. Тогава вратата се отвори внезапно и влезе Елена. С бързи крачки се приближи до баща си, застана пред него и му каза:

– Татко, аз го обичам! Какъвто и да е, аз го обичам!

Очите ѝ блестяха. Цялата ѝ фигура изразяваше смелост, решителност. Бащата се смая. Никога не се бе случвало в техния патриархален род момиче да застане пред баща си и да каже, че обича някого си. Бащиният му престиж бе уронен. Но той скоро се съвзе, изправи се строг, могъщ и рече:

– Но утре да не си прекрачила прага ми и да не си се върнала разплакана при мене. Знаеш, че обича да пие, а пиенето води към останалите пороци.

– Той няма повече да пие – каза тя и необикновена

светлина лумна в очите ѝ. Бузите ѝ пламнаха.

Тогава Велко се изправи и каза:

– Наистина няма вече да пия!

Елена беше хубава като никога, той не можа да се усети и протегна ръце към нея. Елена просия и се намери в прегръдките му. Това беше крайна дързост от нейна страна – да стори това пред баща си!

В това време бе влязла майката.

– Погледни я! – викна бащата – Това момиче ли е!

– На тебе прилича – тихо проговори майката. – Ти беше като нея луд на младини.

– С мене ще я сравняваш – аз съм мъж! – възмутен напусна той стаята.

Велко, пък и всички други знаеха, че на младини баща ѝ на Елена е бил страшно буен и смел. Откраднал жена си, когато тя се връщала с баща си от нивата. Връхлетял с коня си, грабнал я и докато бащата се усети, защото приказвал със свой съседянин, отнесъл я. И това му беше най-голямата гордост – че я е грабнал пред очите на баща ѝ, който не му я давал. Майката казваше, че Елена носи неговата кръв.

Велко за първи път видя това – че тя наистина носеше бащината си кръв. А досега той е мислил, че тя има тихата покорност на майката.

Споменът за някогашната смелост на Елена събуди предишното прекрасно чувство към нея. С никоя друга не бе имал толкова красота в изживяванията си, толкова радост, светлина и щастие. И тъкмо затова се бе оженил за нея.

За пиенето бе изпълнил обещанието си – почти не вкушваше алкохол. Но никога не се бе врещал да не харесва другите жени и не бе се отказвал да ги притежава. Той стана, приседна до Елена и я привлече в прегръдките си.

– Леночка, само едно ми обещавай – да не ходиш там.

– Защо настояваш толкова много за това?

– То ще ни развали семейството. Ще се пропускат

основите му.

– А може би аз отидох там и мисля да ходя там, за да засмоля пропуканите основи на семейството ни. Когато запазваш за теб абсолютна свобода във всяко отношение, не можеш да искаш от мен да нямам право на това, което би нахранило душата ми.

– И ти мислиш, че там ще намериш храна за душата си?

– За днес – да. Това, което видях, чух и разбрах, е повече от очакванията ми. Само да слушам песните им – това значи да внасям мир в цялото си същество.

– Искаш да внасяш мир, а започна от първия ден да воюваш с мене.

– То е за правото да бъда човек, равностоеен на теб и свободен като теб.

– Във всяко отношение?

– Не. Казах ти какво искам.

– И не се отказваш да ходиш там? Не!

– Ще се откажа само когато се убедя в правотата на думите ти, но това никога няма да бъде.

– Добре! – стана Велко – Имаш време да помислиш. Но ще ти кажа, че ако ме виждаш по-рядко вкъщи, няма да се сърдиш.

– Аз и досега не съм ти се сърдила. Сърдила съм се само на себе си, че дълбоко в мен не съм могла да надмогна болката си и наистина не съм успяла да бъда тиха и спокойна, както съм изглеждала отвън.

– Какво искаш да кажеш с това? – повиши тон сърдито той.

– Искам да кажа да не се сърдиш и да не повишаваш тон, а да се стараем да се обичаме, както сме могли да се обичаме досега – такива, каквито сме.

– Но ти отведнъж се промени.

– Ако бубата е станала пеперуда, това показва, че

пеперудата е била винаги в нея.

– Прави каквото искаш – излезе той от стаята и отиде в кабинета си.

Седна на стола пред бюрото, хвана с две ръце главата си и се замисли. Наистина ставаше разместване на основите на дома му. Той толкова много се бе старал, независимо от всичко, да създаде едно тихо домашно огнище на Елена. Пазил се бе тя никога нищо да не научи. И ако бе ѝ слагал от праха за сън, който лекарят ѝ бе предписал, докато тя страдаше от страшно, кошмарно безсъние, то беше пак заради нея – да запази мира ѝ, спокойствието ѝ. Но ето, че не бе успял. Тя е мислела, когато е чакала сама, предполагала е едно или друго, когато е закъснявал или когато вечер е излизал под разни предлози от къщи. След това предположенията ѝ са се затвърдявали в убеждение, в увереност. Навярно се е старала да го разбира, да го оправдае. Сигурно! И това дете! Откъде пък изникна това дете! Старият го е довел. Защо? Не беше ли платил достатъчно?

Още от първия ден се бе досетил, че онзи селянин, нейният баща, го е довел. Приликата му с Лилия беше ясна, макар и притъпена от това, че малкият беше момче и беше расъл, както се вижда, при лоши условия. Какво е станало с оная. Ягода сигурно знае, но той за нищо на света не иска да я пита. Да я запита, значи да признае. Днес за първи път тя се бе осмелила да му намекне за това. Наистина бе станала дръзка. А каква покорна беше на тавана! Колко горещи бяха устните ѝ и как пламваше цялата му плът от докосването му до нея! Но и тя от кошута се обърна в тигрица. Наистина нещо се обърна в дома му. И оная Соня, и тя! Леля ѝ го бе срещнала случайно на улицата. Защо ли му трябваше да я спира? Естествено, бе проявил човечност да се осведоми за пълното оздравяване на Соня. От многото приказки, които му бе изсипала, той разбра за някакъв дневник на Соня, намерен от майка ѝ наскоро, от който научили причината

за посягането ѝ на живота си. Между другото му каза, че Соня се е сприятелила с някоя си Мария, последователка на Дънов, която ѝ помогнала много и я върнала в нормалните релси на живота. Остава само тая дрънкалка, която му се похвали, че ходи на Изгрева, за да лекува нервите си, да срещне някой път там Елена и да ѝ наговори всички тия глупости. Ужас!

Звънецът на телефона иззвъня. Той вдигна слушалката.

– Ало, ало? – запита малко раздражено той.

– Сребърното момиче – достигна до слуха му.

– Току-що съм се върнал от път и съм разбит от умора и неприятности. А отгоре на всичко и не се чувствам добре.

– Какво ти е? – запита загрижено гласът. – Не мога ли да ти помогна?

– Остави! Просто не съм на себе си от неприятности. Разстроен съм!

– Моите пръсти биха могли да разпръснат всичките тъмни облаци от неприятности и отново да грейне слънцето на радостта в сърцето ти.

– Наистина, това би било най-хубавото, което можеш да направиш, но се чувствам толкова зле, че не мога да мръдна.

– А кога ще се видим?

– Ще ти се обадя по телефона.

Дълбока въздишка отекна в телефонната слушалка, а устните тихо казаха:

– Тогава – до...

– До! – отвърна той и сложи слушалката.

„Почна да ми става досадна с поетичните си хленчения“ – помисли си Велко. Поезията и изискаността ѝ отначало го бяха обаяли. Но тя много скоро се залепи о него и започна да мисли, че е длъжен само с нея да бъде. Всъщност той е свободен човек. Дал е, което е могъл, взел е, което са му дали, какво можеха да искат повече от това?

Велко се замисли и кой знае как в съзнанието му изпъкна фразата: „Не е позволено на човека да захапе една ябълка и да я захвърли!“. „Аха – каза си той, – пак дойде тази натрапчива фраза...“ Искаше да я прогони, но обратно на неговото желание в съзнанието му се пробуждаше споменът кога и при какви условия я бе чул. Това беше много отдавна. Бе имал неприятна история с едно момиче. Брат ѝ се бе закарал да го пребие. Но разбира се, не успя, защото овреме бе изпратен да чука камъни. Настроението на Велко дълго време беше мрачно, потиснато. Веднъж в такова състояние вървеше из улицата и съвсем без да иска се сблъска с непознат човек. Велко му се извини, непознатият го погледна и му се усмихна. На Велко отведнъж му олекна. Заговориха се и тръгнаха заедно. На Велко му беше приятно да гледа открития поглед на непознатия и усмивката, която мигновено се явяваше и изчезваше на устните му. Думите му бяха оригинални и внасяха свежа струя в душата на Велко. Така се сприятелиха.

Велко никога не го покани вкъщи, но имаше навик от време на време да го спохожда. С времето разбра, че Иван, новият му познайник, е последовател на Учителя Дънов. С това му стана още по-интересен и разговаряха на най-различни теми. Излизаше от къщата на Иван обновен, ободрен, в приятно настроение.

Един следобед, за да се освободи от неприятното чувство на един сълзлив разговор с едно момиче, той тръгна към дома на Иван, но го срещна на улицата. Иван се извини, че не може да се върне, защото отива при Учителя. Велко тръгна с него и съвсем машинално го запита:

– Ще ти преча ли, ако дойда с тебе?

– Не. Тъкмо ще имаш случай да видиш Учителя.

Вървяха и стигнаха ул. „Опълченска“. Спряха пред номер 66. Влязоха в двора, постлан с плочки, наскоро измити.

– Почакай ме малко тука, да видя къде е Учителя – каза

му Иван и тръгна към вратата на сутерена.

Но в това време излезе едно русо момиче с една възрастна жена и каза:

– Учителя е на двора.

Всички тръгнаха и зад тъгъла на къщата Велко видя стар човек, седнал в плетен фотьойл, а край него бяха насядали на столовете няколко мъже и жени. Иван се наведе и почтително Му целуна ръка, а Велко само се ръкува с Него. Донесоха още столове, за да седнат всички.

„Значи това е Учителя им“ – помисли си Велко и отправи поглед към Него. Без да иска се поизправи малко и се почувства, кой знае защо, смутен. Погледът, който беше срещнал, беше колкото мек и тих, толкова и строг. „Странно!“ – помисли си Велко и се вгледа в човека, седнал на плетения фотьойл. Изглеждаше съвсем скромнен в своите сиви дрехи, но погледът Му? Да, погледът Му проникваше до самите дълбини на душата му и това още повече го смути. Дори съжали, че беше дошъл.

В следния миг Учителя заговори и Велко, отдъхнал, спря погледа си върху една миловидна, леко наклонена главица, приковала хубавите си сини очи в говорещия. Лицето ѝ – бяло, нежно, изглеждаше прозрачно, а приборите ѝ златисти коси ѝ придаваха неизказана красота. Интересът му към нея нарастваше всеки миг и се наведе да запита Иван кое е това чудно момиче, но в този момент усети погледа на Учителя върху себе си и се сепна. За първи път в живота си тогава се бе почувствал малко неудобно и реши да слуша това, което се говореше. И кой знае защо, стори му се, че за него се отнасяха думите на Учителя, който седеше съвсем спокойно на вид в сивите си дрехи, с белите, стигащи до раменете Му коси, но с поглед, който прониква като никой друг в самата му душа.

Може би защото като никой друг път беше неспокоен и смутен, думите, които слушаше, идваха до него, проникваха

в цялото му същество, караха го да изтръпва и отминаваха. Остана само фразата: „Не е позволено на човек да захапне една ябълка и да я захвърли“. Всъщност захвърляше ли ги? Не. Но не можеше да се задоволи с вкуса само на една ябълка. Нима не можеше да яде едновременно няколко?

Телефонът отново иззвъня. Той се поколеба, но вдигна слушалката.

– А, Роси, ти? Кога дойде от далечната чужбина?

– Тук съм от пет дни. Извикаха ме по телефона заради мама. Била много зле.

– Сега навярно е по-добре.

– Да. Но колкото мислех за нея с тревога, толкова, макар че е непростимо да е така, се радвах, че ще те видя. Но нямаше те...

– Току-що се завърнах от пътуване.

– От кантората ми казаха, че ще се завърнеш днес, и затова отложих заминаването си.

– С колко дни?

– Два. Представяш ли си – цели два дни да сме заедно!

– Наистина, това би било прекрасно...

– Защо би било? Нима не може да бъде? Идването ми тук е било не само скръб, но и мечта! Влакът така бавно се движеше, а като разбрах, че те няма, ужас! Рядко съм изживявала толкова пустота.

– Хъммм... да...

– Ще се видим ли тази вечер?

– Изключено!

– Защо?

– Върху главата ми се струпаха хиляди неприятности, най-неочаквано. В страшно депресирано състояние съм. Като се видим, ще ти кажа.

– Кога?

– Ще ти се обадя утре. Телефонът е същият, който ми даде в Швейцария, нали?

– Да – отвърна гласът, пълен с разочарование и огорчение.

Като затвори телефона, Велко въздъхна дълбоко. Само тази не бе очаквал да завари тука. Една седмица хубаво прекарани вечери в Женева миналата година беше споменът за нея.

Оттук бяха го помолили да ѝ предаде някои неща. Тя следваше там право. Не беше се връщала три години. Да види човек от родината – това внесе неизказан възторг и радост в нея. Да бъдат заедно беше съвсем естествено. Но тя си мисли, че той е задължен с нещо по отношение на нея. Седмичата, прекарана в Женева, беше приятна колкото за него, толкова и за нея. Тя не беше красиво момиче, но имаше в нея нещо чисто, искрено, което я превръщаше в бистро изворче, бликащо из шубраците. Той беше изпил няколко шепи бистри струи и бе отминал.

„Не беше позволено да захапеш една ябълка и да я захвърлиш.“ – прозвучаха в съзнанието му думите, чути преди толкова години, придобили сякаш с времето по-голяма дълбочина и строгост.

Но беше ли я захвърлил? Не. Писмата, които си бяха разменили, бяха забавни. Езикът ѝ беше игрив. Имаше чуден хумор, който се преплиташе с остроумна закачливост и той, след прочитането им, както и след прекараните вечери с нея, се чувстваше в много добро настроение. Но тази вечер в никакъв случай не можеше да се види с нея.

Той погледна часовника си. „Още един час!“ – въздъхна. Беше обещала да се обади в 8 часа. Но дали щеше да устои на обещанието си? Вече няколко пъти внезапно бе променяла решенията си. Морал! За нея наистина беше морал. Той знаеше това.

Очите ѝ отначало бяха като езера, огрети от Слънце. После в тях се яви смут. А когато избликнаха няколко сълзи, за първи път той остана поразен. Те молеха за

пощада. „Смарагда!“ – помисли си той. – Какво прекрасно име – като очите ѝ, като сълзите ѝ! Каква изящна шия! Всяко нейно движение, всеки нейн жест бяха проникнати от благородство и красота. Ръцете ѝ – изваяни от майстор-ваятел, по които блестяха диаманти, сякаш бяха живи същества и пръстите говореха: не ме докосвайте! И той не смееше да ги докосне.

Бяха му казали, че тя безумно обича съпруга си и заради него е дошла от Атина преди две години. „Нима могат жените днес да обичат така?“ – въздъхна дълбоко Велко. Да, да, жените все още могат да обичат. Но когато обикнат, стават отегчителни. Дали и тя би станала такава? Не, тя има достойнство като... като кого? А, да – махна той с ръка, защото пред съзнанието му изпъкна Елена. – Ето, тя никога не му е досаждала. Тя само го е обичала... Дали всъщност знае нещо със сигурност, или само го е подозирала? Но даже и подозрението си никога не бе изказала, а мълчаливо е търсела път, начин да излезе от това положение, в което се е намирала. Отначало е мислела, че смъртта ще я освободи, но после... Когато смъртта по някакъв свой каприз вече я отминава, съдбата я е срещнала с последователите на Дънов, както някога бе срещнала него с Иван. Какво ли е станало с него? След срещата с Учителя Велко изведнъж бе престанал да отива при Иван и дори съвсем го забрави. Но ето днес, кой знае защо, отново съвсем живо той бе изпъкнал в съзнанието му.

„Има нещо в тия хора – помисли си Велко. – Има нещо, което ги различава от другите. Това не може да не направи впечатление на Елена. Особено Учителя! Тя с право казва, че е намерила точно каквото ѝ е било най-необходимо. Има ли право да ѝ го отнеме? Но ако тя отиде там, навярно до такава степен ще престане да бъде човек... Тя няма да страда за него, но сигурно няма и да го обича. А той иска Елена да го обича. Може от всички други да се отдели, може

всички да го изоставят, но Елена – не! Тъкмо затова е крил всичките си връзки с другите, за да запази обичта ѝ. Тя само подозира, но още не е сигурна. И най-вече трябва да не ходи там, на Изгрева. Тая глупачка, Ягода, я е завела. Но изведнъж в съзнанието му изпъкна младата деликатна жена, която бе видял в кухнята при Ягода. Тогава му бе направило впечатление как тая културна жена се е сприятелила с Ягода. Елена му обясни, че помагала на Ягода за изпитите ѝ. Нали иска да продължи образованието си? Механически той бе приел това, но сега тънките хубави черти на лицето на тази жена изплуваха в съзнанието му и отново очите ѝ го погледнаха, както тогава – с мекота.

От онези ще да е – плесна се по челото Велко. – Тя е именно тази, която е завела Елена на Изгрева. Ягода не би могла да има такова въздействие.“

Телефонът извънтя. Той отмахна слушалката, поддържа я в ръката си известно време, после отново я сложи на апарата.

Още е рано да се обади тази, която носи необикновеното име Смарагда. Целият ѝ дом, всичката изисканост на наредбата му сякаш беше фон, върху който изпъкваше нейната красота. Мъжът ѝ – хубав, висок, снажен, умен момък, имаше само един дефект – носеше в гърдите си любящо, доверчиво сърце. А, да, и още нещо – беше честен. Нещо необикновено за този век. И Смарагда точно заради това не можеше, не искаше да го излъже.

Елена би ли излъгала него, Велко? Той знае – никога! Но защо трябва да ги сравнява?

Трепетното чувство, което бе обхванало сърцето му, когато бе видял Смарагда, бе така силно, неудържимо, че тя сведе поглед пред него. Оттогава бе почнала борбата в нея. И тази борба трябваше да я заведе в неговите прегръдки, независимо че от другата страна на везните стоеше хубавият млад човек, който сам я изпрати с него, навярно считащ го

достатъчно възрастен, за да я придружи и заведе при нейни роднини в София. Наистина ли е вече толкова възрастен, че заслужава доверие? Или в честното, младо, любящо сърце не можеше да се появи подозрение?

„Интересна е тази игра – усмихна се Велко. – Тя пари и гори. Но самото горене е приятно...“

В този момент вратата бавно, тихо се отвори и пред смаяния поглед на Велко застана Влади.

– Мама каза – заговори той, – ако си гладен, да дойдеш да ядеш.

– Ти чие момче си, Владко? – запита го все още усмихнат Велко.

– На мама.

– А на мене?

Владко наведе глава, после я изправи и го погледна мълчаливо.

– Ела при мене, мойто момче! Донесъл съм ти параход от Бургас. Ела де!

Велко стана, доближи се до детето и неочаквано го взе на ръце. Отнесе го до бюрото и го сложи на коленете си.

– Каж ми сега, обичаш ли ме?

Владко само въздъхна дълбоко и го погледна.

– Защо ме гледаш така? Казват, че си се боял от мене, но това не е вярно! Ти, малко човече, никак не се боиш, щом можеш да ме гледаш така и да мълчиш. Но ние с тебе трябва да станем приятели. Само двамата. Никой не трябва да знае колко добри и големи приятели сме. Искаш ли?

– Искам и мама – промълви детето.

– Не, ние сме мъже с тебе и приятелството ни ще бъде само между двамата ни, по мъжки. Никой не трябва да открие, че се обичаме.

– Защо? – изненадан бе Велко от въпроса на малкото момче.

– Защо ли?

Владко беше още много малък, за да знае защо. А и изобщо никога никой не трябва да знае защо. Всъщност Ягода знаеше. Доскоро тя му беше най-верният, най-преданият човек. Беше готова на всичко за него. Но сега? От известно време се е променила, не можеше да разчита на нея.

Зад останената полуотворена врата се мярна Ягода. Велко отведнъж сне детето от коленете си и се изправи.

– Иди кажи на майка си, че сега ще дойда да вечеряме – подтикна той Владко към вратата.

После включи телефона и отиде в кухнята. През време на вечерята Велко беше мълчалив, затворен. Хапна набързо.

„Навярно ще излиза“ – помисли си Ягода, защото беше забелязала, че господарят ѝ винаги, когато имаше намерение да излиза, се обвиваше в някаква мълчалива затвореност, даже понякога изглеждаше сърдит за нещо на нея. Но към жена си ставаше необикновено нежен, ласкав. Интересно беше как щеше да постъпи тази вечер.

– Леночка! – извика Велко, когато бе вече в коридора.

Сигурността, че той щеше да излезе, се затвърди в Ягода. Елена стана и отиде при него.

През отворената врата се чу звъненето на телефона. Следния миг Елена се върна в кухнята, но след малко Велко отново я повика.

– Дай кака да ти дава, да си изядеш по-бързо яденето – обърна се Ягода към Владко.

– А мама?

– Тя сега ще дойде. Ти яж, че да станеш голям, силен.

– И ще отивам на училище?

– Разбира се. И ще бъдеш най-добрият ученик.

– На Учителя ли?

– Да. И на Него. Но най-напред ще се научиш да четеш, да пишеш.

– Аз знам.

– Е, да. Знаеш няколко букви, но трябва да научиш всичките. Ех, какъв хубав ученик ще бъдеш, Владенце, с чанта на гърба.

– Не, не искам на гърба.

– Защо? Нали видя вчера онова момче с каква хубава чанта беше на гръбчето си?

– Аз искам да я нося в ръка.

– Е, добре. Мама ще ти купи такава, но ти трябва да ѝ донасяш в нея само шестички. А като отидеш в гимназията, ах, какъв хубав ученик ще си! Със син костюм, като батко Стефко, с фуражка, с лъснати обувки. А като станеш студент... Ех, ех! Ти какъв искаш да станеш, инженер ли?

– Не.

– А какъв?

– Доктор.

Ягода, слагаща му лъжичка с ядене в устата, го погледна. Очите на Владко блестяха от вълнение. Това и друг път го беше забелязвала и затова винаги ѝ беше приятно да му говори какъв ще стане, когато порасне.

– А какъв чуден доктор ще станеш, Владенце! Когато го боли крак, ще му туриш нов крак и той ще оздравее. Всички ще казват: „Най-добрият, най-хубавият доктор е доктор Владко!“. Яж, де. Какво се замисли?

– А на батко Емил ще му туря ли нов крак?

Ягода искаше да му каже, че ще му сложи нов крак и батко Емил няма да куца, но отведнъж си спомни, че в една от беседите Учителя казваше: „Никаква лъжа“. Затова, като въздъхна дълбоко, каза:

– Хубаво би било да му се тури нов крак, за да не куца. Но кой знае дали ще може да оздравее, тъй като е много болен.

– А мама?

– Мама вече е здрава. Ти я излекува.

– Аз ли?

– Ами тя беше много болна, защото тебе те нямаше тук и тя все плачеше за тебе, но ти като се завърна, тя много се зарадва и оздравя.

– Откъде се върнах? От оня свят ли?

– Как от оня свят? – учуди се Ягода.

Искаше да му каже, че се е върнал от село, но си помисли, че Владко почна да забравя за село и най-добре беше съвсем да забрави, затова го запита:

– Кой ти каза, че си се върнал от онзи свят?

Владко на свой ред я погледна учудено. Беше забравил това, което беше казал.

– Хайде да видим, докато преброя до пет, дали ще изядеш яденето си – сложи му пак Ягода лъжичката в устата. Владко с пълна уста посочи чинията на майка си.

– Мама ей сега ще дойде и ще те изпревари. Гълтай побързо.

Но Елена не дойде. Тя беше полегнала на леглото и се бе замислила. Тя чу как Велко отвори вратата, влезе в стаята, но мислейки я за задрямала, с бързи тихи стъпки се върна назад. Без да иска, сърцето ѝ заби силно. Защо? Днес, когато бе слушала беседата, когато бе гледала Учителя, беше ѝ толкова леко, че си мислеше, че никога няма да я заболи сърцето за Велко. Той е свободен човек, има право да живее, както намира за добре. Но ето че отново някой я стисна силно с железни пръсти и от очите ѝ бликнаха сълзи.

„Все още – мислеше си тя, – все още съм много прилепнала за него. Умът ми разрешава лесно и бързо въпросите, но сърцето кърви!“

Той, както винаги, бе я уверил, че го викат по работа. Единият от съдружниците в предприятието. Някакъв спешен въпрос трябвало да се разреши. И както винаги беше нежен, ласкав. Изказа съжаление, че трябвало да излезе. Но през полуотворените си клепки, когато той влезе, тя бе видяла, че той се бе облякъл с най-новия си костюм.

„Аз трябва да го приемам такъв, какъвто е – каза си мислено много пъти повтаряната фраза, – трябва да уважавам свободата му, за да запазя и своята.“ Но защо ѝ беше празно? Свобода, да има свобода, но за какво ѝ е тази свобода? През всичките години, откакто се бе свързала с Велко, тя бе живяла с него, заради него и чрез него, независимо от всичко. Ден по ден се бе старала да разширява сърцето си и да гради песъчинка по песъчинка една съзнателна, разумна обич към него, в която той се чувства свободен, неограничаван.

Изведнъж ѝ се стори, че чува шум на морски вълни. Тя стана и тръгна по посока на шума. Вън грееше Слънцето. Пред нея блестеше море. Обърна се и си спомни, че зад скалата, в която се плискаха вълните, имаше лодка. Бързо тръгна нататък, но се сети, че това е било много, много отдавна и кой знае дали лодката ще е още там. „Но може и да е там“ – каза си тя и отново тръгна. Когато беше до скалата, тя се загледа в морските води. Те ставаха все по-дълбоки, все по-безбрежни. Слънцето се беше скрило, облаци се стелеха по небето, а морето приличаше на черна разорана угар. Вълните ставаха по-големи, удряха се в скалата, превръщаха се в бяла пяна, оттегляха се в морето, за да се върнат с нова, по-голяма сила. Пясъчният бряг се заливаше все повече и Елена се заизкачва нагоре по скалата. Каква отвесна и стръмна беше тя! Под нея бушуваха разгневените вълни. Скалата стана толкова стръмна, че на Елена ѝ се струваше, че всеки миг ще падне в разпенените води.

Духаше вятър, заваля дъжд. Ето, тя повече не може да се задържи с ръце и крака по хлъзгавата скала и ще политне в морската бездна. Но в този момент някой ѝ подаде ръка и тази ръка я изтегли нагоре...

Отново грейна Слънцето. Тя беше на някаква височина. Долу блестяха сините води на морето. Някой беше до нея. Кой? Тя искаше да се обърне, но не можеше. Само усещаше,

че от този, който беше до нея, се излъчваше неизказан мир, тишина, светлина, които навлизаха в нея и я изпълваха цяла.

– Какво Ленче, какво Ленче – чу гласа на Ягода и отвори очи.

– Какво има? – с мъка запита тя, защото все още не можеше да се опомни.

– Търсят господаря по телефона.

– Кажй, че го няма – искаше отново да притвори очи Елена.

– Събуди се, какво Ленче, събуди се.

– Защо, Ягода? А, да, заспала съм облечена. Ти ли ме зави?

– Да, но чуй, един мъж търси жена си при господаря.

– А защо ще я търси при него?

– Не зная. Каза, че ей сега ще дойде.

– Нека да дойде.

– Но не разбираш ли, какво Ленче?

– Какво да разбирам?

– Той каза, че жена му с господаря са дошли тук и той ще дойде.

Някаква мисъл като светкавица мина през съзнанието на Елена и тя отведнъж се разбуди и седна на леглото.

– Холът е в ред, нали? – запита тя Ягода.

– Да.

– Ако дойде господинът, покани го.

– И какво да му кажа?

– Да ме почака. Къде е Владко?

– Заспа. Аз бях измила чиниите, после учих по история и точно отивах да си лягам, телефонът иззвъня.

– Добре, че си го чула.

– В коридора бях.

– И какво каза?

– Жена му била дошла от Бургас с господаря при техни роднини. Но господарят тази вечер я взел да я доведе тука

на гости.

– Добре, добре, Ягода.

Елена бързо влезе в кабинета на Велко. Огледа всичко на бюрото му. Погледът ѝ падна на телефонния указател.

„Навярно е търсил някакъв номер – помисли си тя. – Но кой? Къде?“

Погледът ѝ съгледа на пода до кошчето смачкано листче. На него имаше написани цифри. Тя ги гледа няколко мига, после вдигна слушалката и набра написаните на листчето цифри.

– Ханчетата – обади се плътен мъжки глас.

– Моля, повикайте господин Вълко Вълканов – каза тя с учудваща увереност.

– Един момент!

Моментът се видя доста дълъг на Елена. В това време звънецът на външната врата иззвъня. Потната ѝ ръка по-силно стисна слушалката.

– Господинът – чу се отново мъжкия глас – пита кой го търси и защо.

– Кажете му, че съпругата му е казала веднага да се върне. Случила се е голяма неприятност.

На другия ден Елена, лежейки в леглото, с мъка си спомняше как бе поставила слушалката върху апарата и как бе тръгнала към вратата. Същото неизказано приятно чувство, както в съня ѝ, отново я бе изпълнило. Тя отиде до гардероба в спалнята си и се облече в най-хубавата си за случая рокля. Дори сложи огърлицата, която някога ѝ я бе подарил баща ѝ на сватбата и която не бе носила от случилото се нещастие с децата.

Като в сън тя чу възхищението на Ягода, че никога не я е виждала толкова хубава, както тази вечер. Елена ѝ се усмихна и влезе в хола. Когато видя изправилите се млад, хубав човек, тя усети отново да преливат тишината и мирът, сякаш идващи от останалата отворена врата на съня.

Момъкът се наведе и ѝ целуна ръка. Тя седна в един от фотьойлите, като му посочи другия срещу себе си. След малко Ягода донесе топло кафе, сладко, кейк.

Какво говориха? Елена не можеше да си спомни. Само имаше чувството, че в Константин Маринов, както се бе представил младият човек, бурята притихна и очите му почваха да я гледат с доверие. Не, не с доверие, а също както я гледаха очите на Радко. Отведнъж го почувства много близък. Не беше сякаш високо израсналият момък, когото за първи път виждаше, а нейният любим, нещастен брат Радко.

Тя не помнеше след колко време вратата се отвори внезапно и влезе непознато момиче. Един миг тя се огледа, после протегна ръце и тръгна към тях. Константин веднага се изправи. Момичето, обляно в сълзи, се хвърли в прегръдките му, като говореше нещо на чужд език. Той с едната си ръка я обгърна, а с другата милваше косите ѝ, като ѝ говореше на същия език.

Елена се опомни, стана и се приближи до тях. Момичето, свряло глава в гърдите му, плачеше неудържимо.

– Тя е пила – с огорчение каза той.

– Така ли? – учуди се Елена.

– Да. Тя не понася алкохол. Достатъчно е да пийне една-две чаши вино, за да изпадне в това състояние.

Елена изпита страшно неудобство, но не беше сега моментът да му се поддава. На тези две същества трябваше да им се помогне.

– Защо стоите прави? Седнете на канапето – покани ги тя.

Константин тръгна, водещ я със себе си, но някак инстинктивно се обърна, видя Велко, стоящ близо до вратата в черен официален костюм, с бяла колосана риза.

Тялото на момъка отведнъж се превърна в опнат лък. Елена изтръпна. Стори ѝ се, че ей сега ще пусне момичето

и ще връхлети с все сила върху Велко. Мигновено Елена се намери при тях и сложи ръце върху раменете на Константин. Той се обърна към нея. Огнената буря в очите му, която би унищожила Велко, отстъпи на дълбоко, безмерно страдание... и на още нещо. Какво? Елена го разбираше, но не можеше да го определи. Знаеше само, че заради нея той надмогна себе си. Мълнията в очите му се превърна в топъл, изпълнен с мъка поглед.

„Радко е! – каза си Елена. – Радко е!“ – и гледаща го с безпределна обич, сложи двете си ръце на бледите му бузи.

После тя нищо не помнеше. Когато се събуди, доктор Пасков, който през всичките години я бе лекувал, държеше ръката ѝ, следящ пулса ѝ.

– Доста отдавна не сме се виждали – заговори ѝ ласкаво той – и сега дойдох...

– А, да – промълви механически тя.

– Сега поспете, а утре ще мина пак.

– Добре – съгласи се тя и затвори очите си.

Когато за втори път се пробуди, на стола до нея седеше Ягода.

– Защо си тук? – запита я Елена. – Иди си легни.

– Но добре ли си, како Ленче?

– Защо да не съм добре? Добре съм, разбира се. Нали вече оздравях, Ягода?

– Да, како Ленче.

– Дай ми мъничко водица и иди си легни. Върна ли се бате ти Велко?

– Той не е излизал.

– Така ли? Хубаво – отпусна се Елена на възглавницата.

Ягода не знаеше какво да прави. Ясно бе, че Елена не бе дошла напълно в съзнание. А как мъртво уморена се чувстваше тя! Огледа се наоколо, взе малкото столче, на което обикновено Елена си слагаше краката, когато седеше, и седна върху него, а главата си сложи на големия стол до

нея, върху ръцете си, и веднага заспа.

На сутринта, когато се събуди, се почувства цялата вдървена. С мъка се изправи и погледна Елена. Тя спеше дълбоко, дишаше равномерно и не беше така бледа, както през нощта. Тихичко излезе от стаята и отиде в кухнята. След малко се чу хлопване на врата. Тя замръзна, после отдъхна облекчено. Господарят излезе, без да влезе при нея.

Тя се чувстваше уморена, замаяна. Тръпки я побиваха. Навярно бе поизстинала през нощта, заметната само с палтото си. Искаше ѝ се да легне и да спи, да спи, докато болката, която свиваше сърцето ѝ, се стопи и изчезне. Но трябваше да приготви закуска, трябваше да отиде на пазар, трябваше да приготви обед, после да измие чиниите, после следобедната закуска трябва да даде на Владко. После вечерята. И ако ѝ остане малко време – да поучи.

„И така всеки ден“ – въздъхна дълбоко Ягода без никаква искрица от радост. А как ѝ се искаше да се зарадва и тя за нещо! Но за какво?

Когато срещаше на пазара другите момичета, които слугуваха в разни къщи, те се смееха, казваха си разни шеги, весело отвърщаха на момчетата, които ги закачаха. Но това не бе присъщо за нея. Не можеше да слуша разговорите им, изпълнени с двусмислици. Само Гергана ѝ беше приятна и се радваше, когато я срещаше. С нея си говореха за тяхната любима мечта – да продължат образованието си.

– Ти си добре – казваше ѝ Гергана. – Кака ти Ленче не само ти позволява, но и те кара да четеш, да учиш. А моите не ми дават листче да прочета. Пък и няма време. Всяка вечер гости им идват. До 12 часа през нощта не мога да измия чиниите, чашите...

– Но в замяна на това имаш Стойко, който те обича много.

– Е, да – усмихваше се Гергана.

Тя беше тиха, свита, на пръв поглед не правеше

впечатление. Но когато човек разговаряше с нея, виждаше теменужните ѝ очи, в които греиваше светлина, както в момента, когато се споменаваше за Стойко, и се изненадваше от нежните линии на лицето ѝ. За нея се говореше, че майка ѝ я родила, като се върнала на село, след като слугувала една година у някакви чужденци. Питали я с добро, с лошо, баща ѝ я пребил от бой да каже от кого е детето, но тя не казала.

След няколко години се оженила за другоселец. Имала много спестени пари и вдигнала къща, голяма и хубава. Там тя имала други няколко деца, но Гергана оставила на родителите си. Мъжът ѝ не я искал. Но майката си обичала Гергана и тайно внасяла в пощата пари на нейно име, които Гергана ще получи, когато стане пълнолетна.

Баба ѝ я възпитала строго. Винаги ѝ давала пример с майка ѝ. Да се пази, да внимава, да се не похаби като нея. Затова тя обичаше безпределно Стойко, но стоеше настрана от него, както я бе посъветвала баба ѝ.

Гергана ѝ беше доверила съвсем секретно, че Стойко е и анархист, и комунист, но че е много добър. Няма баща и той помагал на майка си за издръжката на двете си сестрички в училището. Имал си подвързвачница, където подвързвал книги. Не бил завършил гимназия, защото често го арестували. Пък и директорите на гимназиите го изключвали два-три пъти. Затова сега се преместили на другия край на София, където не го познавали. Но докога ще бъде там спокоен – не знаели. А когато сестричката му завърши за учителка, те ще се оженят. Но това няма да е скоро, след две-три години. Точно тогава тя ще стане пълнолетна и ще получи парите от майка си.

„Хубаво е, че Гергана не е сама – помисли си Ягода, – а тя?“ Сърцето ѝ се изпълни с мъчителното чувство на самотност. Но изведнъж в съзнанието ѝ изпъкнаха Мария, Учителя! Но дали Той мислеше за нея? Той беше голям, велик Учител, както ѝ казваше баба ѝ Минка, слънце, което

свети и на небето, и на земята. Как можеше тогава Той да мисли за нея – малката, нищожната? Но ако пък е слънце, което грее всичките, тогава ще огрее и нея – успокой се Ягода. Стана ѝ леко. Умората и чувството, че вкъщи атмосферата е тежка и трудна, изчезнаха.

Вратата се отвори и влезе Владко по нощничка, като носеше дрехите си под мишница.

– Мама спи – каза той, като срещна погледа на Ягода.

– Ти при нея ли ходи?

– При нея, но тя не се събуди.

Владко имаше навик, както го беше приучила Ягода, а и на Елена ѝ беше много приятно, сутрин да взема дрешките си и да отива да се гушне до нея в леглото. После тя го обличаше и отиваха заедно в кухнята.

– Мама е много уморена и е малко болничка. А сега аз ще ти съблека нощничката, пък ти сам ще се облечеш. Вече си голям! Като ще отиваш на училище, ще трябва бързо да се научиш да се обличаш, да не закъсняваш. Да си пръв и учителката да те обича. А като се учиш добре, ще ти пише все шестички. Пък като пораснеш...

– Ще стана доктор и ще излекувам мама.

– О, разбира се, но сега се обличай по-бързичко!

– Този чорап на кой крак е? – запита Владко.

– На който и да е. Само обувките са едната на лявото краче, другата на дясното. Я ми кажи, коя ти беше дясната ръка?

– Тази! – протегна я Владко.

– А дясното краче?

– Това!

– Отлично, шест! Владко Вълканов получава шест.

Владко спря да обува чорапите си и погледна Ягода.

– А дядо? – запита неочаквано той.

– Кой дядо?

– Дядо!

– Ти пак си сънувал, Владенце. Кажи ми, какво сънува?

– Агънцата и дядо.
 – Хубави ли бяха? Белички или чернички?
 – Шарени – замислено се загледа Владко, като искаше да си припомни нещо, което се отдалечаваше в съзнанието му.

Отначало той често се събуждаше и плачеше за дядо си. Може би си го спомняше, а може би и го сънуваше. Но постепенно в съзнанието му спомените за село, за дядо му, избледняваха. Като че ли само насън изникваха по-силно в подсъзнанието му, но като се събудеше, не можеше да ги задържи и те се губеха, изчезваха. На тяхно място се явяваха новите преживявания и с време, както му втъпяваше Ягода, агънцата и дядо бяха само негови сънища. “Дали изобщо сънищата не са частица от някакво далечно минало на човека – питаше се Ягода, – останало някъде дълбоко в човека и излизащо най-вече само в сънищата?”

Баба ѝ Минка ѝ беше казала, че отначало чрез сънищата ѝ се разкриваха някои прераждания. Това ѝ се виждаше чудно, странно, но сега, като мислеше за Владко, виждайки как недалечното минало се преплиташе в съзнанието му, ѝ ставаха ясни думите на старата сестра.

Звънчето, с което Елена си служеше, когато беше болна, леко звънна и извади Ягода от мислите ѝ.

– Мама се е събудила – каза тя на Владко, като се послуша, – но ти още не си измит. Как мама ще целуне неизмита бузка? Обуй си пантофките и като се върна, ще те измия.

– Ягода – обърна се Елена към нея, когато тя беше вече до леглото ѝ, – кажи ми какво стана после?

– Кога? Кое?

– Снощи.

– А, нищо. Господарят повика доктора и гостите си отидоха.

– Веднага ли си отидоха?

– След като те туриха на кревата.

– Нищо ли не приказваха?

– Гостенинът искаше да повика някакъв негов роднина, доктор, но господарят му каза, че ще повика твоя си лекар. Жена му беше задрямала, но той я събуди, като дойде таксито, и си отидоха.

– Кой повика колата?

– Аз. Те щяха да тръгнат пеша и из пътя да спрат някое такси, но аз му казах, че мога да повикам кола по телефона. Той се съгласи. Разбрах, че остана, за да дочака доктора. Защото и като дойде таксито, не тръгнаха веднага.

– А кога?

– След като докторът влезе при тебе. Каза, че днес ще се обади да пита как си.

– Много добър човек.

– Да, како Ленче. И как внимателно, любезно говори с мене. Даже се здрависа, като си тръгваше.

– Ако се обади по телефона, кажи му, че съм добре.

– Аз му дадох номера на твоя телефон.

– Тогава аз ще ти звънна ти да говориш с него.

– Добре, како Ленче.

– Владко събуди ли се?

– Облича се оттатък. Идвал при тебе, но ти си спяла, и дойде в кухнята.

– Не съм го усетила... и сега ме унася на сън.

– И мен ми се спи ужасно – без да иска каза Ягода.

– Защо? Навярно заради мене не си спала?

– А, не, спях тук на стола.

– Довечера ще си легнеш по-рано, да си отспиш.

Но вечерта Ягода пак не можа да си легне рано. Майката на Емил я повика след вечеря да постои при него, докато тя отиде при дъщеря си, че детенцето ѝ било болно.

– Ако Емил спи – каза ѝ Елена, – гледай да дремнеш и ти. А като се върне така ти Бистра, веднага си ела.

– Да, како Ленче.

Елена беше по-добре, но все още изглеждаше бледа, уморена.

Велко не си дойде на обед. Привечер един от работниците дойде да му вземе куфара, защото трябвало веднага да отпътува. Елена само въздъхна, прибра се в стаята си и почувствала се внезапно отново уморена, легна в леглото. Ягода приготви куфара и го предаде на момчето.

Да приготви тя куфара, това беше в реда на нещата. Да дойде работник да го вземе, за да го отнесе на гарата, и това беше нещо обикновено. Но за първи път господарят не бе дошъл вкъщи да се обади на Елена преди тръгването си.

„Дали се чувства виновен, или е сърдит? – мислеше си Ягода. – Но защо ще е сърдит? Навярно защото вълкът не бе успял да си хапне от агънцето – въздъхна тя, – а го хванаха в кошарата...“

Когато Ягода влезе при Емил, той лежеше със затворени очи. Тя приседна на стола и тихо отвори учебника си по естествена история. Някаква дълбока въздишка, изтръгната от гърдите на Емил, повдигна главата ѝ от учебника и тя се вгледа в него.

„Хубав е – помисли си тя. – Какво голямо чело, къдриви на вълни коси, но като е сакат, болен, хубостта нищо не му помага.“

Емил отвори очите си и я погледна. Ягода се сепна. Винаги се сепваше, когато той внезапно отваряше очите си, защото тя, като го гледаше със затворени очи, мислеше, че спи. Освен това очите му бяха особени, големи, цветът им сякаш беше все различен. Ту златисти, ту синкаво-сиви, ту тъмнееха, замислени дълбоко. Но най-вече ѝ се струваха като живи същества, които я наблюдаваха и я хващаха в мисли, както сега, които не можеше да му каже.

– За какво мислеше, Ягода? – запита я Емил и двете живи същества, очите му, се спряха върху нея, зорко бдящи да не излъже.

– Знаех, че ще ме запиташ за това – помъчи се да се усмихне тя. – Изглеждаш по-добре от миналата вечер.

– Но ти не ми отговори на въпроса.

– През ума на човека минават разни мисли...

– Но в момента?

– Мисля, че от всичко най-добре е да е здрав човек. Не важи колко е умен и хубав.

– Знаеш ли какво сънувах, Ягода, когато ти влезе при мене?

– Не.

– Сънувах, че съм се оженил за тебе.

Ягода го погледна изумена.

– Насън всичко е възможно, но ако е истина, би ли се оженила за мен? Ще ти оставя всичкото богатство, което имам, ако ме гледаш, докато умра.

Ягода седеше като тресната. Не можеше да повярва на ушите си. Шегува ли се? Подиграва ли се Емил с нея? Той, който е бил винаги строг, затворен, мълчалив, на когото само очите я разглеждаха като живи, умни същества, можеше ли да ѝ говори тази вечер така? Но все пак... Той беше син на богати родители, можеше да си позволи с нея, слугинята, подобна шега. Стана ѝ горчиво, но тя, като потисна горчивината, каза:

– Аз бих те гледала и без нищо да ми дадеш, но съм заета с домакинството на кака Ленче.

– Но там ти плащат, а аз бих искал само да ти давам.

– То е все същото, в края на краищата, щом като е срещу работа.

– А как може иначе?

– Майка ти колко получава, като те гледа?

– Ти приготви ли се за изпитите, че нали два класа ще вземаш наведнъж? – промени отведнъж разговора Емил.

– Не зная дали съм се приготвила съвсем.

– Трябва по-сериозно да се занимаваш. Нали идващия месец ще се явяваш на изпит?

– Да, в село Дървеница.
 – Защо там?
 – Имам една позната, на която директорката там ѝ е близка.
 – Мария ли?
 – Да.
 – Може ли да я доведеш при мен? За нея са ми говорили доста.
 Ягода искаше да запита дали Елена му е говорила, но замълча. Беше забелязала, че Емил не всякога отговаряше, когато го запитваха. Затваряше очи, все едно, че е заспал.
 – Дай учебника, да видя колко знаеш – изведнъж строго се обърна той към нея.
 – Няма ли да спиш? – неохотно му подаде тя естествената история.
 – Не, не ми се спи.
 – А аз умирам за сън.
 – Какво си правила снощи, че не си спала? – мрачно я запита той.
 – Кака Ленче беше много болна. Дрямах на стола край нея.
 – Какво ѝ беше?
 – Не зная... Отведнъж ѝ прилошало.
 – Господарят ти бил голям развратник, вярно ли е това? – като два ястреба се спряха очите му върху нея.
 – Кой ти каза това? – изпоти се тя.
 – Не ми отговаряй с въпрос – с ледена строгост ѝ каза той, а очите му бяха като два кинжала, надвесени над нея.
 „Защо е такъв? Какво съм му направила?“ – питаше се Ягода и отведнъж от очите ѝ бликнаха сълзи.
 Двата ястреба я гледаха като жертва, от която извърщат глава. Лицето на Емил стана съвършено бледо. През разтворената му бяла риза слабите му гърди дишаха конвулсивно. Той отпусна глава върху възглавниците, които бяха наредени три една върху друга, за да е малко изправен,

и притвори очи.
 „Боже мой – мислеше си Ягода, какво му стана тази вечер на това момче...“
 Стана ѝ страшно. За първи път беше сама с него в цялата къща. Защо не идва майка му?
 Телефонът извънтя. Ягода се поколеба, после, като видя, че Емил лежи все така неподвижен, със затворени очи, вдигна слушалката и се обади.
 – Ягода, ти ли си? – чу тя гласът на майката на Емил.
 – Аз съм, како Бистре.
 – Детето никак не е добре и аз трябва да остана тук. Много те моля, спи тази вечер в моята стая, да не е Емил сам.
 – Аз пък мислех, че си идваш вече – разочаровано каза Ягода.
 – Що, не искаш ли да останеш? – ясно се чуваше гласът.
 – По-добре... – започна Ягода, като искаше да каже: по-добре си ела, но в това време чу гласа на Емил като издън земята: „Не я викай! Нека остане там!“ На лицето му беше изписано страшно страдание, което я накара да промени фразата и каза:
 – По-добре тогава остани, аз ще бъда тука тази нощ.
 – Но обади се на кака си Ленче, да знае!
 – Ще ѝ се обадя.
 Когато остави слушалката, видя по лицето на Емил най-странния израз. В него имаше някаква далечна усмивка и едва доловима светлина. Сякаш през затворените си очи гледаше нещо хубаво, безкрайно хубаво, което хвърляше своя отпечатък върху тънките черти на красивото му лице.

***

Близо четири години по-късно Ягода, с плувнали в сълзи очи, разтваряше дневника на Емил. Дневника на една душа,

преминала земния си път в страдания.

Колко малко е било необходимо, за да му даде искрица радост, но не е знаела. Не е могла да подозира... Не е смеела да се чувства равна на него, затова може би не е могла да го разбира. Тя, простата, глупавата, е гледала на него ту като на болен и сакат, ту като на недостижимо учен, поради многото му знания, ту като на син на богати родители, който има право да сменя настроенятия си и да бъде ту добър и ласкав към нея, ту суров и строг. Но тя никога не бе прозряла душата му, не бе могла да разбере деликатността и красотата на неговата най-вътрешна същност. Едва когато бе видяла бялото листче, което той искаше да ѝ подаде с полувдървените си от приближаващата се смърт пръсти, на което беше написано „Неувехка!“, тя сякаш се разтърси цяла и се пробуди. „Емиле!“ – бе извикала тя с горестта на някакво пробудило се в нея безкрайно хубаво чувство, бликнало из самите дълбини на душата ѝ. – „Емиле!“ Очите му, отиващи си, я гледаха както никога с безпределна обич, най-прекрасната усмивка застина на лицето му. Тя се хвърли в нозете му, разбрала какво е имала и какво е загубила.

Всички тези най-хубави писма, които бе получавала, са били от него!

Случвало се е, когато е седяла на стола край него, да чете някои от тях, но не е подозирала, че живият извор на тази бликаща нежност, красота, знание, философски сентенции, окултни прозрения, е толкова близко до нея. А тя си е мислела, че ѝ пише човек, обвързан с някоя жена, и затова той не може свободно да изяви своята обич, която изпълва всяка фибра на неговото същество.

Как е могла да бъде толкова сляпа? Как не е могла да се сети, че когато дългите му тънки, бели пръсти са се докосвали случайно до нейните задебели от работа ръце, това му е доставяло такова безгранично щастие. Как не е могла да разбере, че се е отвивал, за да усети топлата ѝ

грижа – да го завие?

„Аз съм омагьосаният принц – пишеше той в дневника си, – преобърнат от съдбата си на осакатено чудовище, което няма право да казва на никого кой е и какъв е. Любящото сърце само трябва да го открие и да му дари искрица радост, но не от съжаление, а от обич...“

А нейното сърце е било сляпо и глухо. Не, не – мъчеше се Ягода да проникне в себе си. – Тя го е обичала, несъмнено го е обичала, но не с тази обич, която той е очаквал. Виждаща големите му страдания, тя го е жалила, съчувствала му е... Защо е било така? Защо в нея бликна голямата, безпределна обич към него, едва когато тялото му лежеше неподвижно, а по лицето му все още беше изписана усмивката на някакво неземно щастие?

– Ягода – бе ѝ казал той предния ден, – знаеш ли кое е най-хубавото?

– Кое – запита го тя?

– Когато човек умира, до него да е съществото, което най-много е обичал.

Ягода едва въздъхна. Мислеше си, че той тъгува за майка си, която беше отишла за няколко дни при дъщеря си, евакуирана на село.

Вечерта, когато се върна майка му, тя искаше да си отиде в квартирата в града, но той, като се усмихна с най-странната си усмивка, ѝ каза:

– Мама сигурно е много уморена, остани и тази нощ...

Тя само го погледна, а в себе си помисли: „А аз не съм ли уморена? Денем – на работа в болницата, нощем – край тебе?“

Той сякаш бе прочел мисълта ѝ, устните му се усмихнаха с горчивина и промълвиха:

– После вече няма да те безпокоя...

Как не бе разбрала какво ѝ казваше този голям, търпелив страдалец? Знаел е той, знаел е, че тази нощ за последен път

ще стои будна край него! А на другата нощ бе седяла, обляна в сълзи до тялото му. И какво не би дала да ѝ прошепне, да ѝ каже едничка дума, да ѝ поиска водица или поне да чува умореното му дишане. Би го гледала още безкрайно много години, ако е знаела, че присъствието ѝ му носи толкова радост.

– Ягода – беше ѝ казал той веднъж, – искаш ли, когато умра, да идвам при тебе?

– Защо? – попитала го бе тя с пропъгълзял в нея непонятен страх.

Той само въздъхна. Пита ли обичащият защо иска любимият да идва при него? Ето, затова той не е открявал вратите на душата си пред нея, защото сърцето ѝ не откликваше на неговата обич. А когато го спускаха в гроба, стори ѝ се, че той като бял ангел възлиза в небесата. Тогаво като че ли сърцето ѝ го усети безкрайно близък от векове, от хилядолетия и цялото ѝ същество се изпълни с тази таена през всичките времена обич. Сега тя искаше да го види, искаше да разговаря с него. Понякога ѝ се струваше, че той стои край нея, понякога имаше чувството, че е в стаята. Но не си ли въобразяваше? Не беше ли това нейното преголямо желание да го види? Как ѝ се искаше да поговори с Мария, но тя с учреждението беше евакуирана в провинцията. Баба Минка беше починала в началото на зимата, след като се бе приготвяла толкова години за този съдбоносен час. Имаше братя и сестри, останали на Изгрева, но тя не беше близка с тях. Само мислено говореше на Учителя, когато беше далече от Него. А когато отиваше да Го види, тя свеждаше глава мълчаливо. Можеше ли да се осмели да каже на Него, Големия, това, което ставаше с нея, малката? Мария бе ѝ казала, че Той тъкмо затова е голям, Велик, защото Неговото съзнание слиза до съзнанието на най-малките, чува техните болки, разбира техните копнежи и съдейства на израстването на всичко добро и хубаво в тях. Беше ѝ

разказвала, че Той дава подтик на всяка душа да прояви себе си, насърчава изкуството, което носи човек, дори да е то в своя зародиш в него. Но какво да насърчи в нея? Тя няма никакво изкуство – не рисува, не свири, не пише. Ех, само знае мъничко да пее. Но това дори не е дарба, а така... Само когато ѝ е мъчно, да пее, както казва Учителя, за да ѝ олекне... Освен това не ѝ са отворени духовните очи, както на баба Минка, а може би и както на още много сестри и братя. И както на Емил. Колко сляпо е било сърцето ѝ, колко глуха е била душата ѝ, за да не види, да не разбере защо той никога не роптаеше, никога не охкаше, никога не се оплакваше. Тя четеше в дневника му:

„Страшно е, когато знаещият употреби знанието си за користна цел. Гибелно е, когато очите на имащия посвещения се заслепят от красотата на плътта и се отвърнат от духовните светове на Светлината. Неизказано голямо е страданието, когато душата, стремил се с векове нагоре и изкачвала се по стръмните пътеки към върховете, се види отново в низините, където гъмжат човешките желания, родени от плътта. А каква пустош, самота и празнота изпитва душата, пробудила се от отровния сън, изпила до дъно чашата на измамното щастие?

Замаян бях, когато ми показаха къде съм бил изкачен, на какви високи върхове съм пил кристалния чист въздух. Затова пък от страшното сгромолясане се е пречупил гръбнакът ми и са осакатели нозете ми. Благословени да са страданията, които ме пробудиха за върховете, огрети от голямото Божествено Слънце.“

От очите на Ягода бликнаха сълзи. Тези редове Емил бе писал шест месеца преди да напусне Земята.

„Бог е създал човека – четеше друга страница от дневника Ягода – от пръст, от земя и дух. Затова тези две сетива са еднакво силни в него. Може би идеалът на човешкото битие е да достигне пълното им равновесие. Какво би

представлявал тогава човекът? Навярно не би страдал от болката и копнежа, които раздират плътта. Но би ли имал тогава и устрема, полета на своя дух към неznайните светове, които долавя със своята душа?“

***

„И ангелите Божии се влюбиха в дъщерите земни“, се казва в Писанието. Навярно аз съм един от тях и затова нося проклятието вечно да ми гори плътта, а същевременно душата ми да се въззема към света на Светлината, откъдето кой знае кога съм се отлъчил.“

***

„Искам да имам мир. Да притихне плътта ми, да се успокои мисълта ми. Да не раздира като мълния душата ми въпросът „Защо?“. Да не питам защо се родих, защо страдам, защо живея и защо не умра.“

Паскал е казал, че човек не знае нито началото, нито края, а познава само средата. В душата ми се ражда бунт: защо е така? Защо да не мога да проникна в началото, защо да не прозря края? Тогава дойде този, който много пъти виждах изправен до стената, мълчалив.

За първи път го бях видял, когато болките в главата ми бяха така силни, че не можах да ги изтърпя. Той влезе, без да отвори вратата, и със самото му влизане ми стана по-леко. А когато сложи бялата си ръка с тънки пръсти на главата ми, болките ми притихнаха. Лекарят на другия ден каза, че съм избегнал менингит. Аз не му казах нищо, както и никому никога не казвам, когато слушам невидими цигулки да свирят в стаята ми. Не мога да си обясня със своя ум нито музиката, която слушам, нито идването на този човек с бялата тога, препасан със сребърен колан. Само зная, че от едното и от другото ми става безкрайно приятно и аз имам

сили да понасям болките на тялото си.

Завчера, навярно видях бурята в душата ми, за първи път човекът с бялата тога излезе от неподвижността си. Вдигна ръката си и изписа във въздуха със светещи букви: „Бог е Любов“. Миг след това той си отиде тъй неочаквано, както и неочаквано бе се появил. Но написаното във въздуха остана. Аз гледах светещите букви и ги повтарях непрекъснато: „Бог е Любов“. Колкото повече ги повтарях, толкова те повече оживяваха. „Бог е Любов“ – казвах си аз. Да, Бог е Любов. Тогава какво искам повече? Искрица от тази Любов е и в мене. Не е ли именно тази Любов диханието, което Бог е вдъхнал в човека? Христос е казал: „Аз и Отец Ми едно сме“. Това значи, че Неговата искра от Любов се е сляла с голямата Любов – с Бога. Ако аз направя същото, какво бих искал повече?

„Всичко, което е на Отца, е Мое“ – струва ми се, че така е казал Христос. Или другояче казано: ако аз съм в Бога, тогава началото и краят ще са у мене и няма нужда да питам, защото ще го знам. Знанието на Бога ще бъде в мене.

Заспал съм, люлян от чудни светлини. Наистина, аз получавам повече, отколкото заслужавам.“

***

„Какъв странен, необикновен вътрешен живот е имал“ – мислеше си Ягода, притворила очи. Наистина, той беше много начетен, умен, имаше много знания. Но Ягода никога не би могла да си помисли, че именно такива мисли са го занимавали. Колко малко може да се познае човека отвън. А може би тя не е могла да го познае! А може би е било така, защото той съвсем съзнателно се е затварял за нея? А защо се е затварял? Дали не би могла да го разбере, или той се е боял да откrehне вратата на своята душа, на своето сърце, за да не се повторят някогашни погрешки?

„Посветеният, достигнал най-високи посвещения, се съблазни от служителката на храма – четеше Ягода, – и за да ѝ създаде един приказен свят, той престъпи обетите, които беше дал, и превърна знанието си и силите си, с които разполагаше, в източник на земни радости.

Може би от онази фатална среща те неведнъж са се срещали през миналите векове, но днес отново се срещнаха. Тя – служеща на човеците, той – недъгав страдалец. Костюмите са твърде скромни, но възможностите за израстване – най-големи в аурата и силовите полета на Един Велик Учител, дошъл да създаде една нова епоха в развитието на човечеството.“

Някой позвъни. Ягода избърса сълзите от очите си и излезе. Беше старата Яна.

– Ягоде, имаш ли един аспириин, че на дядо ти Стоян му е много лошо.

– Имам, сега ще ти дам.

– Ако щеш да дойдеш да го видиш... Гори в огън.

– Ще взема аспирина и ще дойда.

Старата жена с провлечени стъпки си тръгна по разкаляната улица. Ягода бързо взе аспирина и я настигна при пътната им врата. Влязоха в затъмнената, със замърсен въздух стая.

– Защо са спуснати пердетата? – запита Ягода.

– Светлината дразни очите на дядо ти, затова ги спуснах..

– Но поотвори малко прозореца, да влезе чист въздух.

– Да не настине?

– Няма. Завий го добре и поотвори малко.

Жената се поколеба, но от леглото се чу глас:

– Отвори прозореца, Яне, както ти казва Ягода. Тя знае.

Ягода седна до болния, сложи си ръката на челото му, после взе ръката му, за да провери пулса.

– Нищо ти няма, дядо Стояне, поизстинал си малко.

– Знам, че съм настинал. Като копах в градината, бях се изпотил.

– И не си се преоблякъл.

– Едно време по колко пъти на ден съм се изпотявал, никога не съм се преобличал...

– Е, едно време – засмя се жена му, – тогава беше млад!

– Вярно, млад бях, силен бях – съгласи се болният, а сега съм се размекнал съвсем.

– Нищо, ще ти мине, ще оздравееш и пак ще копаеш в градината. А сега, лельо Яне, сложи краката на дядо Стоян в топла вода и я доливай с по-гореща! После го разтрий хубаво. Ще му дадеш два-три чая горещи и аспирина – да се изпоти и до довечера да е здрав.

– Ти ще дойдеш довечера да ме видиш пак, нали Ягодке? – запита болният.

– Довечера съм дежурна – замислено отвърна Ягода.

– Ами преди да тръгнеш за болницата.

– Добре – съгласи се Ягода.

– Като ще будувa цяла нощ, не викай момичето, нека си почине – намеси се жена му.

– Е, нека си почине, само да намине ѝ рекох.

– Ще намина – отвърна Ягода – и ще те заваря здрав.

– Чул те Господ – изгъшка болният.

Ягода си тръгна. Слънцето бе огряло калната улица, по която предния ден бе плискал дъжд. Ягода вървеше близко покрай оградите на дворовете, защото имаше турени тук-там камъни, по които тя внимателно стъпваше, за да си запази обувките от калта. Когато стигна до оградата на двора, в който беше бялата виличка на Емилови, тя стъпи на плочника с облекчение.

Откакто Емил бе напуснал Земята, тя се бе пренесла изцяло тука. Майка му отиде при евакуираната си дъщеря в Копривщица. Ягода отвори пътната врата, спря се

на бетонната пътека към огряната от Слънцето къща и въздъхна дълбоко.

„Всичко е все същото – помисли си тя, – само него го няма.“ Само споменът остана, който я гори. Защо? Защото не го е познала и разбрала.

Тя изкачи трите стъпала, мина през коридорчето и влезе в светлата голяма стая. Тук бе пренесен Емил след голямата бомбардировка през януари. Беше съвсем сериозно болен и за нищо на света не искаше да бъде евакуиран в провинцията.

Тя легна на канапето, на което бе полегала, когато е прекарвала нощта край Емил, за да си почине. Притвори очи, но не можа да заспи. През съзнанието ѝ кой знае защо изпъкна нощта на страшната бомбардировка на 10 януари. Тогава тя трепереше от студ, свряла се в леглото си в таванската стаичка, която бе наела, след като Елена ѝ каза, че повече не може да живее у тях. Бяха изминали три години оттогава. Беше видяла Елена няколко пъти, когато бе отивала у Емилови, и винаги изпитваше неизменното хубаво чувство и обич към нея.

През време на предобедната бомбардировка сърцето на Ягода трепереше не за себе си, а за Елена, за Владко. Дали са успели да се скрият на сигурно място? Чувството ѝ и желанието да ги види бяха толкова силни, че след като свърши смяната си в болницата, веднага тръгна към тях.

Завари Елена да събира куфарите. От очите ѝ се отронваха сълзи и тя погледна Ягода така, както бе я гледала някога. Сякаш не е било време, когато не са били заедно. И Ягода също така се наведе да донареди куфарите.

Владко стоеше, изправен до прозореца, без да се обърне. През тези три години го бе виждала у Емилови и те си говореха, както някога. Свързваше ги нещо незнайно, но силно – селото. А също и далечният спомен за някакъв дядо, който бе спохождал дълго сънищата на детето и за

които сънища то можеше да говори най-свободно само на Ягода. А може би то вече бе престанало да сънува планината, поляните, агънцата и стария дядо овчар? Децата растат и се изменят бързо. Беше ли я вече забравил Владко и затова ли не се обръщаше? Или не беше я забравил, но с някакъв дълбок вътрешен инстинкт той беше доловил неприязненото отношение на Елена към нея и като не знаеше как да постъпи, за да не накърни чувството нито на едната, нито на другата, продължаваше да гледа през прозореца. Ягода мислеше да си тръгне, но я задържаше необикновено силната бледност на Елена. Може би бе болна? От Бистра бе научила, че господарят, както все още тя наричаше Велко, не бил в София, но кога щял да се завърне, не знаела. А ако той се завърне сега и я завари? Страхът все още не беше изчезнал от нея.

Но изведнъж, съвсем без да мисли, да разбира и осъзнава, тя отиде в кухнята и приготви вечеря.

– Какинко! – чу тя зад гърба си и се обърна. Съвсем неочаквано Владко се хвърли в прегръдките ѝ. – Утре отиваме в Сливен – прощушна ѝ той.

– Добре, Владенце, там ще бъдете запазени.

– А ти?

– Аз ще остана тук.

– Заради бате Емил ли?

– Заради него и заради другите болни.

Вратата се отвори и влезе Елена. Владко седна сериозен на стола до масата. Вечеряха набързо, докато не се беше съвсем смрачило.

После Ягода се върна в квартирата си. Наблизо през деня бе паднала бомба и от детонацията малкото прозорче на таванската ѝ стаичка се бе пръснало на парчета, попадали по леглото и пода. Тя ги събра набързо, затули веещия прозорец с капака на една голяма картонена кутия и със старото си палто и се свря в леглото. Искаше да се стопли

и да заспи, но не можеше. Цялото ѝ същество тръпнеше като в треска. Срещата с Елена и Владко я върна отново в годините, когато бе живяла с тях. Спомените един след друг изникваха в съзнанието ѝ и я държаха будна.

Изведнъж сирените завиха за тревога. Чуваше се отваряне и затваряне на врати из целия кооперативен блок, а също и бързи, тичащи надолу стъпки. В коридорите тревожно се викаха един друг в тъмнината.

В първия момент Ягода искаше да скочи и да изтича в мазето, където се криеха всички при бомбардировките. Но в следния миг я обхвана безразличие. За какво да тича? Има ли за какво да живее? Няма! И тя се отпусна в леглото. През прозиращото старо палто, където не бе достигнал картонът, тя видя града, страшно осветлен. От какво? Каква е тая илюминация?

Трясъкът от бомбите я пробуди от безразличието, в което бе изпаднала. Къде ли падаха те? Защо не остана тя при Емил? Очите му, сериозни и тъжни, се бяха спрели върху нея, примирени със своето голямо страдание.

Ами Владко? Ами така Ленче? – скочи тя от леглото.

Силен трясък разтърси цялата сграда.

„Господи! – обгърна с две ръце главата си Ягода. – Учителю!“ – извика тя и се изправи за молитва.

„Господи! – шепнеха треперещите ѝ устни – Запази така Ленче и Владко! Запази Емил, че и без това той толкова много се е настрадал! Запази всички, Господи!“

Чуваха се нови и нови трясъци. Къде ли падаха бомбите? Кои ли къщи рушаха? Кои ли хора убиваха?

В сърцето ѝ премина необикновена тревога. В ума ѝ премина като светкавица мисълта, че може да се случи някакво нещастие с Елена.

„Господи! – проплака тя – Запази така Ленче, Учителю! Вземи ги под крилото си, за да не им се случи нищо лошо! Господи, на Тебе уповавам! Чуй гласа на всички

призоваващи Те и им помогни!“

Някакъв далечен трясък проехтя и всичко утихна.

„Отидоха си! – отдъхна с облекчение Ягода. – И дано никога повече не се връщат.“

Свириха отбой. Хората започнаха да се връщат по апартаментите си, но шумовете продължаваха. Отваряха се врати, хора говореха припряно. Младата жена от съседната таванска стая плачеше.

– Още утре ще отидеш на село – утешаваше я съпругът ѝ.

– А ти? – проплака тя.

– Аз ще остана, нали съм на работа.

– Тогава ще умра заедно с тебе тук, никъде няма да ходя.

– Но помисли в какво състояние си! Не е добре за детето, което чакаме, да си тука. Аз ще прескачам при тебе.

Някаква необикновена тревога отново пропълзя в сърцето на Ягода и тя престана да слуша младите съпрузи, чийто разговор ясно се чуваше през дъсчената стена, която ги делеше.

„Учителю, какво ли се е случило? – започна мислено да разговаря тя с Него. – Някой страда ли? Помогни му, Учителю, който и да е той. Баба Минка ми е казвала, че Ти всичко виждаш и чуваш. Тогава си видял кой страда и ме чуваш, че Те моля да не го оставяш, а да му помогнеш.“

От този мислен разговор ѝ поолекна. И друг път ѝ се беше случвало така. И най-тежко да ѝ беше, щом почнеше да Му говори и да Му се моли, веднага ѝ олекваше.

Младото семейство беше утихнало и тя навярно бе заспала. Някакъв шум от сгромолясане и счупване на нещо я разбуди. Художникът, който живееше в другата, съседна до нея стая, проклинаше. Дали си бе съборил триножника с картината, която рисуваше?

Сърцето на Ягода биеше тревожно от внезапното

събуждане. Тя седна в леглото и се огледа. Искаше да се успокои, но не можеше.

„Не, не от стряскането е туй, което стиска сърцето ѝ, има нещо друго“ – каза си тя и стана. Бързо се облече. Мисълта за Елена отново прекоси съзнанието ѝ.

Заслиза тихо по стълбището. Семейството под нея с двете деца с раници на гърба заслиза с нея надолу.

Вън беше здрач, но хората бързаха по улицата, носещи куфари в ръце, или пък, натоварили ги на детски шейнички, ги теглеха след себе си. Майки угрижено подканваха децата си да бързат за някакъв влак. Цялата атмосфера беше проникната от тревога и напрегнатост. Ягода вървеше, като тук-там се спираше пред съборени сгради и къщи, като се питаше дали няма под тях затрупани хора. От различни улици идваха нови и нови хора, натоварени с набързо събраните най-необходими неща, бързащи за гарата.

Може би тревогата, която чувстваше у хората, а може би и по някаква друга причина, която Ягода не знаеше, отново изпълни цялото ѝ същество с безпокойство и тя забърза към къщата на Елена. Колкото повече приближаваше, толкова повече бързаше, най-после започна да тича и цяла в пот застана пред къщата, където бе прекарала толкова години. Тя беше почти рухнала.

Дали не бяха там, вътре, затрупани Елена и Владко? Сълзи се застичаха по бузите ѝ. Хълцайки, тя отиде у Емилови. Отвори ѝ Елена, облечена, готова за път.

– Слава Богу! – олюля се Ягода от умората, от безпокойството и от голямата радост, като видя, че Елена е жива.

После натовариха куфарите на Владковата шейна и Ягода, теглейки я, придружи Елена и Владко до гарата. Те отпътуваха за Сливен. Същия ден пренесоха Емил във вилата им в Красно село.

Ягода прекара ръка по челото си, отвори очи и се огледа.

Всичко това беше през зимата, през януари. Беше студено, мразовито, но Емил и майка му бяха тук. А сега е пролет, но него го няма. На масата беше само дневникът му, в чиито страници беше останала частица от живота му. Не, не частица, а всичкият онзи вътрешен негов живот, в който тя никога не е мислила, че ще надникне. Ягода прелисти първите страници на тетрадката и зачете наслуки:

„Вчера Ани дойде и прекъснах писмото. Откакто се е омъжила, нейното грижовно чувство и обич към мене се извяват още по-свободно. Впрочем през всичките години, още когато бяхме деца, нейното личице е изразявало винаги нежна грижа към мене. Наистина ли двете години, с които тя е по-голяма от мен, я карат да бъде така майчински грижовна? И наистина тази ли е причината, че нейното присъствие никога не е събуждало желанията в мене?

Разбира се, като малки ние играехме разни игри, които тя с някакъв чуден инстинкт избираше, за да не ме уморяват. Но по-после, когато пораснахме, тя обикновено седеше с часове край мене и ние разговаряхме за най-различни неща. Да ми разказва всичко за себе си – това беше нещо съвсем естествено. И аз да вземам участие във всички нейни успехи и неуспехи в науката, която изучаваше, е също така естествено. Сега тя е асистент по химия и аз заради нея съм чел най-различни книги из тази област, за да може да разискваме върху интересуващи я въпроси. Да ме целуне, когато си тръгва, е също така съвсем естествено и в мене остава приятното чувство, че съм събеседвал с добър приятел – и само толкова. Тя не е нито по-малко хубава от Ясна, нито по-малко нежна, деликатна, отзивчива и все пак аз ѝ се радвам като на добър приятел – нищо повече. Къде се крие причината – в нея или в мене?

Ясна проявява сънливо безразличие към мене като човек. За нея съм само обект на състрадание и въпреки това колко огнени страдания ми е причинила тя!

Може би хората приличат на четирите елемента, от

които е създадена Вселената: огън, вода, въздух и земя. Ани е вода, Ясна – огън. Защо като страдам толкова много, предпочитам огъня?

***

Ясна може би винаги има чувството, че аз спадам към категорията на господарите, и затова ме смята за недосегаем. А може би тъкмо обратното – тъкмо по същата причина.

***

Защо съм се родил – се питам непрестанно. Навярно не бих задавал този въпрос, ако бях здрав и щастлив. А аз сигурно да края на живота си няма да имам нито едното, нито другото. Природата ме е одарила най-щедро с третото – със страданието.

***

Трябва да се науча да не мисля какво мислят хората за мене, когато ме срещат на улицата. Трябва да се науча да не чувствам тяхното съжаление, което ме гори и ми причинява страшна болка.

Трябва да се науча да живея само в моя свят, създаден от самия мене.

***

Много пъти съм искал да ликвидирам със себе си и заедно с това – с всичката тази комедия на природата с мене. Но винаги в такива случаи усещам някакво присъствие наоколо. Сякаш едни очи се спират върху мен и ме гледат продължително. Илюзия ли е това? Плод на моята претоварена от страдания нервна система ли е? Не. Понякога реалното чувство за присъствието на някого в стаята е толкова силно, че го усещам по-реално от

присъствието на мама.

***

Помолих Ани да ми донесе някои окултни книги. Тая наука ме интересува много отдавна, но се надявах да пооздравея и сам, без никой да знае, да си набавя съответната литература и да се занимавам с нея.

Ани ме погледна продължително, после каза:

– Ще потърся и ще ти донеса.

– Тебе не те ли интересува?

– Как не? Нали съм алхимик – засмя се тя, – но не ми остава време. Тъкмо ти ще ме посвещаваш в нея, като я изучиш.

Днес повече от всякога чувствах двете невидими очи, впити в мене.

***

Понякога, когато съм в полудрямка, чувам някой да ме назовава с име, което в полусън зная, помня. Аз откликвам и искам да стана. Когато отворя очите си, никого няма, но чувството за нечие присъствие не ме напуска дълго.

***

Не зная дали на всички се е случвало да мислят, че са били някъде и че после са дошли тук, където са родени сега. И това някъде е именно тяхната родина, където искат да се върнат. Когато споделям това с Ани, тя ми казва, че е чела или чувала подобно нещо. Наистина, твърде е възможно душата да странства и да се задържа по-дълго време там, където ѝ харесва. Но дали по собствена воля, или по силата на някакви закони и обстоятелства прави това? Ако е по свободна воля, защо съм дошъл тук, където не ми харесва, и защо съм напуснал онова място, където искам да се върна?

Има много въпроси, на които не мога да си отговоря, а Ани все още не може да ми доведе същество, с което бих могъл да разговарям върху тях. Много е заета със семейството, но грижата ѝ за мен никога не я напуска. И като дойде тук, винаги се извинява, че не е направила всичко, което ми е била обещала.

***

Не Ани, а Ясна доведе Мария. Странно е първото усещане, което имах, когато тя влезе при мене. Стори ми се, че съм я чакал много, много отдавна. Тъкмо нея съм чакал. И тя влезе със свободата на отдавна познат човек. Когато ми се усмихна и приседна до леглото ми, кой знае защо си казах: ето, точно такава я чаках – нито по-млада, нито по-стара.

На възраст тя е по-голяма от мене, но плътта ѝ сякаш е проникната от светъл въздух, който прави да я чувствам лека, приятна. Присъствието ѝ не тежи. Кафявите ѝ очи имат необикновена мекота, а усмивката ѝ я прави моя близка, позната от незначителни времена. Най-необикновеното беше това, че в един момент, притваряйки очи, аз забравях всичко. Смешно, нали? Забравях, че до мене седи Мария, а имах чувството, че това е мой някогашен приятел, когото много съм обичал.

Чувайки въпроса на Мария: „Да не би да сте уморен?“, аз отворих очи. Бях поразен, че не е приятелят ми, а е тя. Съвсем без да мисля ѝ казах с необичайна за мене свобода:

– Ако бях постоял още малко със затворени очи, може би щях да доловя по-ясно през кои времена и епоха сте ми били добър приятел.

– Съжалявам много – изпълниха се със скръб очите ѝ.

– Нищо, важното е, че дойдохте. Толкова отдавна ви чакам!

– Аз също имах желание да ви видя. Ягода ми е говорила много за вас.

– Да, тя, без да подозира, включва контактите.

***

Различните хора събуждат различни естества в мене. И всяко едно от тях има свои светове, в които ме води. Добре, че Ясна не подозира огнената жажда, която събужда в мене, и парливата болка, която изпитвам от копнежа по нея. Защо е така? Понякога си мисля, ако бях здрав, бих ли изпитвал същата необходимост от присъствието ѝ? Не е ли моята недъгавост причината, която понякога ме кара да мисля, че в това мое състояние тя все пак би била най-достъпното същество за мене? Не, не е така. От всички, струва ми се, Ани би била най-благоклонна към мене, но никога не съм изпитвал копнеж по нея. Тя би била нежна, любяща от майчинско чувство към мене. Ето, точно така, от майчинско чувство, и нейното внимание, нежност, ласка биха имали майчински оттенък. Може би тъкмо затова мисля, че тя е направена от вода – нейното присъствие ме успокоява и огнището, където са пламнали желанията на недъгавата ми плът, загасва. А Мария – тя навярно е направена от въздух. В нейно присъствие ми се струва, че нямам тяло, че душата ми започва да излита, теглена от някакви далечни спомени, които напразно се мъча да извикам ясно в съзнанието си. С нея говорим за минали превъплъщения, за различни окултни школи през минали епохи, където може би сме били и откъдето навярно се познаваме. Нейното присъствие ми носи повая на минали древни науки, които са ми били близки, познати. Знаел съм ги. Но къде са изчезнали те? Защо съм ги загубил и забравил?

Понякога тя ми се струваше като пчела, носеща на крилцата си благоуханието от присъствието на Едного, за Когото Ясна ми говори, и чиито строги очи понякога чувствам, приковани в мене. Защо? По каква причина? А може би всичко това е илюзия? Може би е резултат на

отънената ми нервна система?

***

Дълго време не можех да пиша. Животът и смъртта хвърляха жребий за мене, а аз лежах между тях безразличен. И животът, и смъртта – еднакво строги и мъчителни бяха те за мене. И все пак Ясна беше едничкото същество, което можеше съвсем леко да натегне на везните на живота. Но защо? Какъв изобщо смисъл има? Никакъв! И животът, и смъртта еднакво ме горяха. А очите на Учителя продължаваха все така строго да ме гледат.

Когато лежах след кризата мъргъв в ковчега на собственото си тяло, видях през затворените си очи, че врата се отвори и Мария влезе. С нея заедно влезе в стаята лека, въздушна бих казал, светлина. И в тази светлина усетих добротата на Този, чиито очи ме гледаха строго. Оттогава обикнах тия очи. Те ме гледаха строго, но Той скришом от всички, дори и от самия мене, ме обграждаше със светлината на Своето присъствие. Тогава си казах: Учителя трябва да бъде строг, за да бъде ученикът добър.

Аз ученик ли съм Му? Мария счита, че съм ученик, и то доста отдавна.

– Навярно пропаднал – съвсем без да мисля казах аз. Тя само ме погледна и нищо не каза.

Остави ми книгите: „Безсмъртната любов“ и „Занони“.

***

Книгите прочетох. Сами по себе си, естествено, те са интересни, но най-интересното е, че като ги четях, сякаш си припомнях нещо забравено. Като споделих това с Мария, тя го намери за съвсем естествено.

***

Защо ръцете ми треперят, когато разтварям книгите на

Учителя, които Мария ми остави днес? Без да мога да се контролирам, някакви сълзи напират в гърлото ми. Струва ми се, че строгите му очи ме изучават.

***

Отново бях много болен. А кога ли всъщност съм бил здрав? Не помня такъв честит ден. Според това, което четох от книгите на Учителя, най-голямото благо било страданието. Усмихнах се горчиво. Защо? Може би заради голямото благо, с което съм удостоен?

***

Строгите очи ги няма. Навярно съм ги обикнал, щом ми липсват. Може би над строгостта им виждах голямата любов на строгия, любящ баща към непослушния син?

***

И друг път ми се е случвало да летя с крилете на моята душа, оставил недъгавото си тяло в леглото. Но този път чертите на строгото лице на човека с бялата тога бяха смекчени от невидима мека светлина. А от жеста на деликатната му ръка разбрах, че трябва да го последвам.

Мислех, че ще бъда заведен при Този, за Когото мислех ден и нощ, ден и нощ. На няколко пъти в сънищата си Го търсих и стигах до затворените врати, зад които знаех, че е Той. Но вратите не се отвориха и аз с горест и скръб се върнах назад.

Веднъж исках да прекрача прага на светеция салон, в който отдалече съзрях блестящата Му в ослепителна светлина фигура, но пазителите на вратата не ме пускаха. За първи път, откакто престанах да се чувствам дете, плаках. Плаках дълго, безутешно. Нещо вътре в мене се топеше и мимо волята ми, мимо съзнанието си – плаках.

Мама мислеше, че нервите ми са разстроени. Но не ми е позволено да казвам това, което става с мене. Може би трябва да изживявам всичко сам? Може би, ако кажа нещо на майка ми, тя ще се уплаши и наистина ще помисли, че нервите ми имат нужда от лечение? А може би причината е много по-дълбока и аз не мога да я прозра? Но след горчивите опитности, които имам от моето някогашно непослушание, сега имам желание да изпълнявам всичко.

Вярвам, че това, което сега ми е неясно, с времето ще го разбера, както разбирам сега неща, които преди пет-шест години ми създаваха страшни страдания и противоречия.

Едничкото същество, пред което мога да откряна съвсем малко завесата на моята душа, е Мария. Каква чудна душа е тя! Тя разбира сякаш по осмотичен начин, без да ѝ говоря, и ми казва неща, които най-много са ми необходими. Но е странно, че тя, като говори с Учителя за мене, Той мълчи. Това можах да проверя няколко пъти, когато съм я помолвал да Го запита нещо във връзка със здравето ми или пък дали би ме приел и кога. Разбира се, когато още можех да ходя с патериците. Всякога, когато Мария е искала да Го запита, да Му предаде молбата ми, е отговарял, че е зает сега. Затова много се учудвам, когато Ясна ми разказва за разговорите си с Учителя за мене. Тя винаги, когато ѝ се отдаде случай, Му разказва за състоянието ми и Го моли да ми помогне. Той казвал все едно и също: „Всичко ще се оправи, всичко, рекох, ще се нареди.“

И Ясна вярва, че ще оздравея. Но физическото ми здраве се влошава. Това за мене не е противоречие, макар да страдам ужасно. За мене е по-важно да слушам невидимите цигулки и хорове, да идва човекът с белоснежната тога в стаята ми, стоящ изправен до стената, или да ме развежда на места, където съм бил в миналото. Показва ми какво съм бил и ми помага да разбера защо съм сега така.

Чудна е Ясна! Тя проявява чувство на жал към всеки,

който страда, и е готова да му помага, да служи.

Излязла е сега от рамките на съградения от човешки ръце храм, в който е служила някога, и е влязла в големия, безграничен храм на Бога, където, служейки на хората, служи и на Бога. Когато моли Учителя да ми помогне, тя дори не подозира за кого се моли. В нейната душа не отзвучава ехо на това, което е било някога, нито на това, което е сега. Някой е заключил вратата на нейната душа, на нейното сърце и тя абсолютно не може да се сети за срещите ни през миналите векове и за многократното им ехо, което сега като във фокус се събира у мене. Колко необикновено мъдра е природата. Тя сменя костюмите и ролите на хората, съответно работата и задачите, които имат да разрешават в даден живот, и с това им съдейства за тяхното изпълнение.

Когато човекът с бялата тога ми каза да се приготвя за срещата, която ми предстои, изтръпнах. Бях се приготвял толкова дълго време и все пак бях ли съвсем готов? Не разбрах как излязохме вън. Тихо се сипеше сняг от бездънното небе и правеше нощта неизказано приятна. Започнахме да се носим отначало между падащия сняг, но после излязохме от него. Изглежда бяхме стъпили на нещо, защото бях прав и чувствах спътника си до себе си, но не го виждах. Нямам представа колко време сме се носили с тази невидима площадка и къде сме стигнали. Приблжихме някаква планина. Бях привлечен от пещера, от чийто вход струяха тъмновиолетови тонове, поръбени със злато. Омаян бях от красотата, но нямах време да гледам, защото влязохме вътре. Оказа се, че това не е пещера, а вход към необикновен град. Жителите му бяха с дълги източни тоги и не вървяха, а се носеха по улиците. Имах странното чувство, че съм бил някога в този град, и търсех да позная нещо, останало като далечен спомен из глъбините на моето естество.

Вниманието ми бе привлечено от голяма бяла сграда, чийто покрив беше като купол. Сводести врати и арки

водеха към вътрешността на сградата. Стори ми се, че бях изкачвал и друг път мраморните стъпала и ги почувствах странно близки на сърцето си. Забързах. Знаех, че там, вътре, в една от залите, ще срещна скъпи близки.

В един момент се спрях. Мраморни коридори водеха към различни посоки във вътрешността. Къде бяха тези, към които се стремеше моята най-дълбока същност?

Докато мислех, не знаех как се намерих в кръгла зала. Около голяма, също така кръгла маса, седяха хора пред разтворени папируси. Един стол имаше празен. Сърцето ми щеше да изхвъркне. Празният стол беше мойт. И тези хора виждах след дълга раздяла. В момента, когато исках да дръпна по останал в мене навик стола, за да седна, седящите ме погледнаха. Тогава без да искам погледнах и аз себе си. Дрехите ми бяха скъсани и нечисти. А техните блестяха от снежна белота и чистота. Почувствах се страшно засрамен.

– Ние не те съдим – заговори един от тях – всеки уд, откъснал се от тялото, сам осъжда себе си.

– Опитах и разбрах това – отвърнах аз. Но не знаех какво заслужих вашата голяма милост към мене.

– Бог е Любов и в тази Любов е Божията милост, която Той проявява чрез всеки, който е готов да я прояви, да я изяви.

– Амин! – промълвих тихо и почувствах, че се потопих в океан на мир и красота и че същевременно тази красота и мир ме изпълват целия.

Тогава паднах ничком пред величието на Божията Любов, изпълваща цялата Вселена, частица от която бе изявена чрез братята, облечени в бяло, към мене.

– Ние живеем и се движим в Бога – като тих акорд достигнаха думите на изправения до мене.

– Дано никога вече не забравя това – наведох още пониско чело и с всяка клетка на моето същество разбрах, че Бог е въздухът, светлината, животът, които ме проникваха

и изпълваха и че наистина извън Него няма нищо. Да се отдели човек от Бога, значи да се отдели от живота. Да се отдели от живота – значи смърт. А да се слее с Бога – това е оживяване...

Не знаех колко време съм стоял така, потопен и изпълнен в това състояние, неизразимо с думи, в това състояние на красота, мир, хармония и светлина. Заедно с това разбрах, че това, което изживявам, не е настояще, а някакво далечно минало, в което съм се върнал и потопил. Сякаш някакво було падна от съзнанието ми – аз прогледнах, осъзнах и в почуда възкликнах: „Как съм могъл да заменя това Божествено изживяване, тази неизказана красота, този безпределен мир с човешката нетрайна, изпълнена с безпокойство и горчивини радост?

Тогава свършено реално усетих двете естества в мене: едното беше леко, ефирно, което се сля със светлината. Другото, проникнато от страха за неговата несигурност и малотрайност, пълзеше по земята, нямащо сили да се изправи поради наситеността си с егоизъм, страсти, тщеславие и гордост...

Точно в този момент за моя изненада видях храм, изсечен от мрамор, издигнат на висок хълм, заобиколен с градини. Под него зеленееха гори, а в далечината блестяха под ослепителното Слънце водите не знаех дали на море, или на океан. Храмът се приближаваше. Видях по мраморните му стъпала, обковани със злато, да слиза Алхидея – служителката на храма, нежна и прекрасна като деликатно израснал бял цвят. Замръзнах! Кое от двете естества щеше да пробуди тя в мене отново?

„Не, не – прекарах длан по челото си, – тя само ще ми покаже кое от двете естества взема надмощие в мене. Тя бе изпратена някога да провери себе си. Трябваше тогава като висок планински връх да възпроява челото си в лазура

на бездънните Небеса, огрян от лъчите на Божественото Слънце, а аз като лавина се сгромолясах, отнасяйки и Алхидея с мене в пропастта, където изгоряхме и се превърнахме на пепел. Пепел – ето, това е последицата от разбудилия се глас на плътта.“

***

Някога и сега. Колко чудно, колко необикновено и все пак е факт. Аз съм и там, и тук. Виждам причините и последствията. Виждам високите свежи върхове, блестящи в чистота и светлина, където съм бил, и тъмните страшни бездни, където съм слизал.

Едното и другото съм възжелал сам, но и за едното, и за другото съм имал помагачи. Едните са ми подавали ръце, за да се изкачвам нагоре, другите са ме смъквали надолу.

Кога съм слязъл? Не зная, това се крие някъде из гънките на хилядолетията.

***

„Боже мой, Боже мой – шушнеште си Ягода, – какъв чуден, необикновен вътрешен живот, неподозиран от никого, може да има човекът. Само ако съм знаела, само ако съм знаела...“

На Ягода ѝ се искаше с очите си да прочете отведнъж всичките листи, за да проникне и разбере по-бързо тази чужда душа, скрита в постоянно страдащото тяло, но някой силно иззвъня. Ягода затвори тетрадката и бързо стана. Дали на дядо Стоян не беше му станало зле? Не. Малката Катя се беше качила на камъка пред пътната врата и натискаше силно звънеца.

– Лелче – заговори детето, когато Ягода усмихната го покани да влезе, – мама ми каза никак да не стоя при тебе, да не се бавя, както друг път, защото ѝ трябва содата.

– Каква сода, Катенце?

– За хляб. Каза, ако имаш, да ѝ дадеш малко, че ѝ трябва.

– Ей сега, Катенце, ще ѝ дам.

– А ти какво правеше – запита я малката, когато Ягода ѝ даде содата.

– Четях.

– Приказки ли?

– Не, друго нещо.

– А кога ще ми разкажеш приказка?

– Сега нали бързаш? Майка ти ще чака за содата. Питка ли ще прави?

– Не, не. Татко иска да пие за язвата, че ще отива на работа.

– Тогава бързай. И аз после ще отивам на работа.

– А кога да дойда за приказката? Утре ли?

– Аз ще ти кажа – усмихна се Ягода и изпрати детето до външната врата. Като се върна, отново отвори тетрадката.

„Имах настоятелното чувство – зачете Ягода, – че непременно трябва да видя Учителя. Но как? Трябваше да направя това, още когато можех да вървя. Трябваше да отида, без да питам, без да чакам разрешение или покана... Трябваше да вървя по ръце и крака, да пълзя по колене и да стоя до вратата Му, докато тя се отвори и видя отново строгия Му поглед, спрял върху мене.

И преди няколко дена реших. Не можех да отлагам вече нито миг. Валеше сняг. Станах, облякох се и тръгнах. Ясна ми беше описала стръмния път нагоре към Изгрева – към Школата на Учителя. Никой не ме видя, нито ме усети, когато отворих вратата и излязох. Не бях си сложил голямото палто, но не ми беше студено. Бях и гологлав. Нищо! Вървах, дори не взех трамвай. Цялото ми същество се стремеше неудържимо нагоре.

Най-после! Защо не съм го направил това по-рано? Пред

очите ми се възправи оснеженият, стръмен път. Боровите гори, за които ми беше говорила Ясна, бяха отрупани със сняг.

Срещаш ли хора? Не помня. Сякаш нямаше никого и аз съвсем сам се изкачвах все по-нагоре и по-нагоре. Мислех ли за нещо? Не. Бях се превърнал цял на стремеж и само с облекчение повтарях: най-последно, най-последно! Колко трябваше да вървя, за да изляза от гората? Дни, седмици, векове? Когато се обърнах вдясно, най-последно гората я нямаше.

„Ах, ето я Школата!“ – си казах аз и забързах с патериците. Странен копнеж изпълни гърдите ми и аз вървях към сградата, като си повтарях: „Той е там, Той е там!“

Големият дълъг бял салон бе смълчан. Цялата сграда мълчеше под падащия сняг.

„Най-последно, най-последно“ – повтаряше сърцето ми. – „Най-последно!“ – като ехо откликваше душата ми.

Чувството на неизразимо щастие ме изпълни от това, че стоях пред прага на Школата. Ето така можех да стоя и да чакам с часове, с дни, със седмици, с години, с векове... и все да ме вали сняг, и все да съм щастлив, че най-последно, след безконечно дълго време извървян път, съм отново пред прага на Школата. Нямаше никого около мене. Бях сам. „Ученикът сам трябва да отиде при Учителя си“ – казах си аз. Поисках да се приближа към прага на Школата, но снегът беше станал дълбок и аз не можех да се помръдна. Бялата ми риза бе разтворена, но слабите ми гърди не чувстваха студа, даже и когато снегът достигаше до тях.

„Какво значи смъртта – мислех си аз, – в сравнение с изпълващото ме чувство, че ето там, съвсем близко, е Той – Учителя!“

Снегът стигна до устните ми. След малко щеше да ме засипе цял, но аз изпод него щях да бъда жив. Не можех да умра, когато бях изпълнен от щастиято, че съм толкова

близко до Учителя. Той ще излезе и ще ме назове с името, което нося като далечен спомен в душата си. Тогава аз ще Му кажа: „Тук съм и съм жив, защото не мога да бъда мъртъв, когато мисля за Тебе.“

Затрупан ли бях вече, когато чух тихи, приближаващи се стъпки? Сърцето ми заби силно, толкова силно, че всичкият сняг се стопи.

„Ти дойде!“ – чух в душата си тихия глас на Учителя.

„Дойдох“ – промълвиха устните ми.

Огледах се и се видях, облегнат на патериците, бос сред снега. Недъгавото ми тяло с разтворената на гърдите риза ми се видя страшно жалко.

„Ученикът не може да бъде болен! – говореха спрениите върху мен очи на Учителя. – Хвърли патериците!“

Аз вдигнах ръцете си и патериците сами паднаха на земята. Изправих се и тръгнах след Него.

Като повдигнах глава, видях белия салон от лъчиста материя да блести на висок връх, а Учителя – цял в Светлина, беше изправен на прага му. Босите ми нозе бързаха да изкачат безбройните стъпала към върха. Къде беше отишъл снегът? Обилна светлина обливаше всичко наоколо, изпълваше и мене и ми помагаше все по-леко и по-леко да изкачвам стъпалата. На едно от тях ме посрещна човекът с бялата тога, а над Него цялата височина бе изпълнена със светли същества.

Стигнах ли последното стъпало? Не зная. Но за първи път видях очите на Учителя, спрени върху мен, да струят благодат, в която се потопих и изчезнах. Когато се опомних от това неизказано блаженство, никак не зная защо се обърнах назад и видях Ясна, прихлушила глава на едно от светещите стъпала, горко да плаче. Някой дръпна някаква струна в сърцето ми и тя отзвуча в никога неизживяно най-нежно чувство на обич към нея. Без да съзнавам, аз се затичах към нея. И колкото тичах, толкова виждах, че ставам по-малък

на възраст, но това никак не ме смути.

Когато бях съвсем близко вече до нея, Ясна вдигна главата си. Лицето ѝ беше обляно в сълзи, а очите ѝ ме гледаха с обич и изненада. Погледнах се – бях 23-годишен. Тя разтвори ръцете си и аз се намерих в прегръдките ѝ. Толкова хубаво се чувствах, че изчезнах сякаш сам за себе си.

Като отворих очите си, видях се, че лежа неподвижно, облегнат както обикновено на трите възглавници. Чух някой да хлипа. Огледах се и видях в светлината на нощната лампа Ягода, седнала на малкото столче, сложила главата си на леглото, близо до нозете ми. Стенеше насън. Вгледах се в нея. Лицето ѝ беше обляно в сълзи. И както в съня, стана ми като никога скъпа, мила. Искаше ми се да протегна ръката си и да погала косите ѝ, без тя да усети, но не можех да помръдна. Цял бях скован. Почувствах тялото си твърдо като черупка.

„Най-добре е да стана“ – казах си и отметнах завивките. После се измъкнах от леглото и се изправих на нозете си. „Нали Учителя ми каза да захвърля патериците?“ – спомних си аз. – „Наистина, те вече не ми трябват.“ Тръгнах и излязох навън. Беше ясно, слънчево. Недалеч видях старинния храм и на едно от мраморните му стъпала някой беше привел ниско главата си и стенеше.

– Алхидея! – пристъпих бързо аз към нея и сложих ръката си на рамото ѝ. Тя вдигна глава. Тогавя видях нещо много странно, но не се учудих. Ами че видях съвсем естествено изпод смайващата красота на Алхидея да прозира лицето на Ягода и изпод белите дипли на дрехата на служителката на храма видях обикновените рокли на Ягода.

Приседнах до нея и сложих глава на скута ѝ. Кой знае защо се чувствах много уморен, но все така неизказано щастлив.

Когато отново отворих очи, Ягода беше се надвесила над

мене.

– Ти ли ме викаше? – запита ме тя. – Заспала съм дълбоко и не съм те чула отведнъж.

– Уморена си била – прошепнах тихо аз.

– Да, имах много работа в болницата. Освен моята смяна, трябваше да поема смяната на една болна колежка.

– И аз тук ти създавам нови грижи.

– Нищо, кажи какво искаш?

– Да седнеш. За какво стенеше насън?

Тя помахаше с ръка, като да отпъди нещо неприятно, но не ми отговори.

Живях и живея с различни догадки за нея. Едни от тях ме изгаряха като огън. Не беше ревност на недъгав, безсилен човек, а огън, който изгаряше цялата ми същност. Сега вече той не ме гори. Дали защото аз се освободих и израснах, или защото тя напусна отдавна къщата на вълка?

***

Днес лежах и пред затворените ми очи бавно изплува отиването ми на Изгрева и срещата ми с Учителя.

Разбрах, че не е трябвало да питам, а да отида сам с патериците, с недъгавото си тяло, както направих това с душата си, която нямаше нужда от патерици и затова Учителя ми каза да ги хвърля.

„Ученикът не може да бъде болен“ – звучат думите на Учителя в мене. Ученикът трябва да има здраво тяло. А как ще стане това? Навярно скоро ще трябва да оставя тази прогнила поради голямото ми отклонение плът и да облека нова, здрава, която огненото страдание в този живот ден по ден тъче.

***

Колко пъти съм идвал на Земята? Кога съм се изкачвал по стръмната пътека нагоре и съм придобил знания и

умения, които ме омайват, когато ми ги показват? Кога съм предпочел Земята пред Небето и съм слизал стремглаво към нейните бездни? Ето това са загадки, в които моето висше съзнание се мъчи да проникне.

Човекът с бялата тога повдига съвсем малко крайчеца на завесата, зад която е скрит низът на моите превъплъщения. И при това повдигане за миг в съзнанието ми просветва и аз схващам и разбирам неща, за които не съм и подозирал. Но после отново завесата се спуска и аз напразно се блъскам в нея. Не мога нито да я повдигна, нито да проникна зад нея.

Тогава почвам да мисля и виждам, че причините и последствията са може би в самия мен.

Има неща, които трябва да искам – отнася се за моето израстване и надрастване на естеството, което ме е спъвало в миналото. Пък и доста време ме е спъвало и сега, макар никой да не е знаел това. А има неща, за които трябва да моля и смирено да чакам. Но за едното и другото трябва да имам сили, търпение, смирение. И най-вече Любов към Великото, Незнайното.

***

Ясна – само първата и последната буква са еднакви. Заедно с името сякаш и тя цялата се променя. А може би е така, защото с това име се приближава най-много до служителката на храма.

В човешката същност е скрито и миналото, и настоящето, и бъдещето. Необходимо е само да се пробуди съзнанието, за да го прозрем. Човек понякога сам затваря окото, което може да проникне в миналото, а понякога други го затварят, но и в двата случая причината е сам той.

***

Защо ѝ измислих това име – Ясна, след като в писмата си

я назовавах Неувехка? Може би защото искам да я нарека с най-хубавите имена, които идват в съзнанието ми, а може би името Ясна я отделя от ежедневието, в сред което е тя, и я отнася в един друг свят, където сме само двама. В този свят разговаряме с езика на нашите души, срещали се неведнъж през хилядолетията. Светът, в който вървим с Ясна, е като земния, и все пак е различен. Изкачваме планински хребети, слизаме в приказно хубави долини, спираме пред буйни потоци, отново тръгваме по стръмни пътеки нагоре.

Как добре се чувствам, когато се върна след пътуването в този незнаен свят! Тогава Ясна сменя мантията на приказността и облича делничната дреха на Ягода. Аз спирам поглед върху нея. Тя има неосъзнат от нея чар, бистър ум и сърце, готово да служи на всички.

Моите устни мълчат строги, затворени. Забранено ми е да говоря както за миналото, така и за настоящето. Но не ми е забранено да съм щастлив в моята най-дълбока същност, когато тя е до мене – да ме завива, когато съм отвит, да ми дава чаша вода, която се превръща за мене в живот. Или като смирена ученичка да разказва урока си на строгия, взискателен учител.

***

Мама със своята чутка душа много бързо схвана трепета на моето сърце. Аз следях напрегнат – исках да видя как ще отреагира. Първо тя се помрачи. Нейният син! Чийто баща е бил толкова известен инженер, нима може? Страдаше майчината ѝ гордост! Но после, зная, размисли: този син е недъгав, кой ще го гледа, когато тя склопи очи? Момичето не е образовано, но има природна култура и съвсем специфична красота. Тези размисли карат майчината гордост да отстъпи. Синът е много начетен, завършил е задочно философия, но той не е здрав. Кое момиче от техните среди ще се ангажира

да го гледа? Николе! По-сигурни ръце от тези на Ясна не би могла да намери, на които да повери любимия си син. Освен това момичето иска да учи. Той ще ѝ помогне да придобие що-годе образование. Но всичко това трябва да бъде честно, почтено, съобразно със закона в тази държава.

Разбира се, мама никога не ми каза своите мисли, нито аз ѝ дадох да разбере, че ги зная.

Само Ясна не подозира нищо. И това е най-хубавото.

***

Понякога си мисля: колко бавно, трудно се гради във всяко отношение и колко бързо може всичко да се разруши. Наистина ли разрушителните сили са толкова мощни?

Човекът с бялата тога, дошъл както обикновено без да Го усетя, ме гледа сериозно. Най-интересното е, че с Него говорим без глас, даже без думи, а все пак се разбираме.

Днес Той ми каза:

– Да накараш една семка да израсне, да цъфне, да върже плод – това е силата, която гради. Да унищожиш този плод – това е силата, която руши.

Поклатих глава. Смешно е тези неща да се сравняват! Как съм могъл да мисля така глупаво? Затова четох, че Учителя казва, че силите на злото са безплодни. Сега разбирам – неизказано големи са силите, които създават живота, и нищожни – тези, които рушат. Те само служат за разпадането на старите форми, за да се създадат нови.

***

Разбрах, че никога не съм бил сам. И когато съм слизал, падал, грешил, когато съм се отклонявал, тайно и незнаяно Любовта, Голямата, Великата Любов е намирала очи, чрез които да бди над мен, имало е съзнание, което да следи моето пробуждане, и ръка, която да ми помогне.“

„Ето, това е най-хубавото“ – повдигна Ягода очи от тетрадката и погледна към часовника. След един час трябваше да тръгне към болницата за работа.

Никога няма да забрави деня, когато най-напред постъпи в една от болниците като чистачка. Помогна ѝ Мария. Но тогава тя още не знаеше, че това беше първата стъпка за служене на болните. Когато след няколко дни отиде при Учителя и Му каза за новата си служба, Той съвсем неочаквано каза:

– Рекох, трябва да станеш лекарка.

Тя Го погледна изумена. Никога, насън дори, не би могла да си помисли такова нещо.

Седнала на стола до прозореца в приемната на Учителя, тя дълго не можеше да дойде на себе си. Някой бе извикал за нещо Учителя, а тя в това време си мислеше: кога ще свърши гимназията, кога ще се изучи за лекарка? Ще остарее дотогава!

Когато Той се върна, тя имаше чувството, че трябва да си отива, затова стана от стола и каза:

– Навярно друг път трябва да дойда.

– Да, рекох... – подаде ѝ Той ръка и я погледна. Изведнъж смущението, което я изпълваше, се замени с радост.

Когато вечерта тя разказа на Емил за това, което бе ѝ казал Учителя, той я погледна съсредоточено и каза нещо съвсем неясно за нея: „Помагането е по-висша гама от служенето. Наистина преминаваш в по-горен клас.“ И съвсем неочаквано бе допълнил: „На посвещението...“ Последните думи бяха казани така сериозно вгълбено, че тя не смееше дори да помръдне от мястото си.

„Трябва вече да се приготвям за работа“ – стана Ягода и остави с въздишка тетрадката в шкафчето до леглото.

Като се облече и излезе навън, погледна в пощенската кутия. Имаше няколко писма. Това от Мария я зарадва много. Като позна почерка на Елена на второто писмо, се

изненада много. Третото беше от Здравка, едно момиче, с което се беше запознала и сближила през следването на медицинските курсове. „Курсовете за медицинска сестра“ – усмихна се Ягода, вървейки по улицата. Никога и през ум не бе ѝ минавало, че ще дойде време, когато тя ще ги завърши. Но това краят ли е? Не. Имаше още много да учи, докато стане това, което Учителя ѝ бе казал. Но кой ще ѝ помага да вземе двата последни класа от гимназията? Строгийт поглед на Емил няма вече да се спира върху нея и да изисква тя да учи съзнателно, за да придобие знания, а не само добри бележки. И наистина, тя ги бе придобила. Как усърдно бе учила, въпреки умората от грижите около болните в болницата и тези за Емил вкъщи, тъй като майка му отиваше при детето на дъщеря си, което често боледуваше...

Една вечер, връщайки се уморена, тя му каза, че се откриват курсове за медицински сестри.

– Искат ли се завършено гимназиално образование – запита я той.

– Не. Достатъчно е да имаш само три класа от гимназията.

– Ти ги имаш. Още утре подай заявление и се стягай да учиш.

Тя искаше да каже, че това навярно ще е свръх силите ѝ, но срещна стоманения му поглед и само тихо промълви:

– Добре.

– Нали трябва да ставаш лекарка?

– Да, но...

– Няма защо да казваш „но“, а упорито, съзнателно ще се изкачваш по стълбицата на служенето нагоре, което ще се превърне в помагане. А за да помагаш, ти трябва да можеш. А за да можеш, трябва да знаеш. Но най-важното – ти трябва да направиш това, което ти е казал Учителя. Не трябва да се повтарят минали погрешки на непослушание.

Тя го гледаше недоумяващо. Кога не бе послушала Учителя? Но не смееше да го запита, защото той заключваше устните си. Не обичаше да го пита. Само каквото ѝ кажеше – това. Все пак как хубаво я беше погледнал, когато му показа дипломата за завършване на курсовете! Беше добър като никога. Въпреки че беше неизказано слаб и блед, изглеждаше хубав – особено очите му. За един миг сякаш бе забравил, че е строгият учител, и се усмихна. Но тозчас навярно бе разбрал, че е открянал повече вратата на своята душа, и очите му придобиха обичайния сериозен израз, а устните му промълвиха:

– Предстои ни още много работа. Но да знаеш: в който и свят да съм, еднакво ще изисквам да учиш съзнателно. Аз съм станал причина за отклонението ти, аз трябва да те върна отново в храма, но не в този, направен от човешки ръце, а в този, на който звездният небосвод е покривът му и Земята – подът му, за да служиш на Първопричината.

Тогавя тя бе помислила, че той наистина не е добре с нервите от боледуването, защото кога я бе отклонил от верния път? Никога! Но сега от това, което бе чела в дневника му, всичко ѝ ставаше ясно.

А как хубаво я посрещна Учителя, когато му съобщи за успешно завършените курсове! И какви хубави големи ябълки беше ѝ дал, когато Му каза, че е назначена в Александровската болница като медицинска сестра! Въпреки умората си тя беше толкова щастлива поради вниманието Му и с такава радост Го гледаше, че за един миг ѝ се стори, че от благите Му очи, от усмихнатото Му лице, от Него целия струи светлина.

– На Вас, само на Вас дължа всичко, Учителю – сияеща Му каза тя, – благодаря Ви с цялото си същество!

Но едва бе изрекла думите и замръзна. Учителя сякаш се прибра в себе си, стана отведнъж сериозен, притвори очи.

Когато излезе от стаята Му, от очите ѝ бликнаха сълзи.

Сбъркала ли беше нещо? Точно насреща ѝ идваше русата стенографка на Учителя, която Ягода обичаше много. Тогава разбра от нея, че сигурно не се касае за някаква погрешка, а навярно Учителя е притворил очите си и е предал благодарността ѝ на Бога, защото според Учителя само Бог прави доброто! Изведнъж на Ягода ѝ олекна.

– А знаеш ли, сестра, че в един момент ми се стори, че Учителя свети? Вярно ли е?

– Вярно е, но ти не го казвай никому.

– Защо?

– Така, запази го за себе си.

„Защо да не го казвам – мислеше си Ягода, когато слизаше към града, – нека го знаят всички!“

И все пак тя съвсем несмело го промълви на Емил. Той отведнъж затвори очи и както беше блед, изглеждаше като умрял. Не ѝ каза нито една дума до другия ден.

„Колко са различни хората – казваше си Ягода, – колко мъчно е да ги разбираш, още по-мъчно е да знаеш точно какво да им кажеш.“ Но все пак два дни Емил не беше толкова строг към нея. Навярно я чакаше да си почине малко, за да я стегне отново да учи.

Това беше два месеца преди бомбардировките. Знаеше ли тя, пък и знаеха ли изобщо хората, че след два месеца ще се разпръснат на разни страни? Знаеха ли убитите през бомбардировките, че им оставаше още само два месеца да живеят?

Ягода въздъхна дълбоко и като пробудена от спомените се огледа наоколо. Ябълковите дървета изпълваха въздуха с аромата на цветовете си. След вчерашния дъжд Слънцето приятно грееше, но на нея ѝ беше потиснато. Колко много хора страдаха и умираха по цялата Земя! Въздухът сякаш беше изпълнен с техните вопли, които я проникваха и гнетяха. Кому беше нужна тая война, защо трябваше да бъдат осакатени и избити толкова човеци? В ад сякаш се

бе превърнала Земята, та така жестоко хората се избиваха едни други!

„Не съм ходила скоро при Учителя – спря се за миг Ягода, – затова ми е толкова тежко. Щом го видя, и ще ми олекне. И само на мен ли взема Той тежестите?“

Като стигна трамвайната спирка, трамваят току пред нея тръгна и тя остана да чака.

„Колко ли е хубаво в Мърчаево – помисли си Ягода. – Колко безкрайно щастливи са тези, които са край Учителя. От самия въздух, който дишаш край Него, ти става леко, светло и се чудиш защо си страдал преди минута. Може би сега Той слиза по стъпалата на къщата, а долу край масите с трепетна радост Го очакват тези, които са дошли от разните краища на страната да Го питат за някой труден за тях въпрос, за някой болен. А може би са отишли и само така, защото искат да Го видят, както човек иска да види Слънцето, след като е бил дълго време на сянка и му е било тъмно. Чакай и аз да се наредя край масата – каза на себе си Ягода, – достатъчно е да мине край мене.“

Цялото същество на Ягода отведнъж се изпълни с радост. Мина ли бе Учителя? Тя не знаеше, но както винаги, когато си помислеше за Него, някаква вратичка се откряваше и от нея идваше нещо хубаво, което я изпълваше и преливаше в сърцето ѝ. И колкото и да е била тъжна, мъката ѝ е изчезвала. Тогава се усмихваше през сълзи. Разбрала бе колко чутък и отзивчив беше Учителя и ѝ помагаше, когато мислено се е обръщала към Него. „И все пак – чудеше се тя, – защо не бе мислила постоянно за Него?“

Много често бе мислила за този незнаен човек, който ѝ пишеше чудните писма. Веднъж тя бе разказала на Учителя за тях. Той я погледна усмихнато, после притвори очите си и стоя дълго така. А тя не смееше да помръдне. Когато ги отвори, погледът Му сякаш проникваше до дън душата ѝ. До края на разговора беше сериозен като никога и тя дори

си помисли да не би с приказките си да е сбъркала. Затова, като си тръгваше, плахо Го запита:

- Да не би да е нещо лошо, че получавам тези писма?
- Рекох, всичко ще се оправи – подаде ѝ Той ръката си. Погледът Му беше смълчан, съсредоточен.

Вечерта сънува Учителя. Вървеше някакъв влак съвсем бавно. От отворените прозорци се виждаха много хора. На един от тях беше Учителя. Тя се зарадва много и веднага поиска да се качи във влака и да отиде при Него, но се смути. Можеше ли тя, недостойната, да се качи във влака, гдето беше Учителя? В това време русата стенографка ѝ помахаша с ръка и извика:

– Сестра, сестра, елате, Учителя ви кани! – и вратата на влака се отвори точно срещу нея.

Сърцето ѝ щеше да се пръсне от радост и тя се втурна да се качи. Но когато беше вече на първото стъпало, чу някой да я вика. Викът беше толкова странен, така дълбоко проникваше в нея, че тя за един миг остана на стъпалото. Сякаш я викаше някой, безкрайно близък на сърцето ѝ, когото тя е обичала неизказано силно. Но кога е било това? Навярно отдавна, много отдавна. В този момент тя се сети за Учителя и се обърна към Него. Погледът Му беше дълбок, съсредоточен, сериозен. Изведнъж тя прекрачи второто стъпало и влезе във влака.

Когато отново беше отишла при Учителя, Той я посрещна усмихнат. Очите Му я гледаха с благост. А на нея цялото ѝ същество се изпълни с радост. Сякаш не една, а хиляди вратички се бяха отворили в нейната душа и от всяка една струеше светлина и радост.

Сега от дневника на Емил започнаха да ѝ стават ясни някои неща. Някогас сбъркали, но кога? Когаса предпочели, както се изразяваше Емил, Земята пред Небето?

Ягода се сепна от замислеността си. Някой бе докоснал рамото ѝ. Обърна се. Съществува, което стоеше пред нея, за

миг сложи пръст на устните си, а очите я гледаха мрачно.

– Соня! – преглътна Ягода вика си. – Соня! – повтори тя тихо.

Соня се отдръпна малко встрани, но очите ѝ говореха, нещо казваха. Какво?

В това време трамваят дойде и двете се качиха, но Соня не дойде при нея, а само от време на време я поглеждаше. В един момент тя мина покрай нея и ѝ прошушна:

– Чакай ме пред вратата на болницата – и слезе от трамвая.

„Какво е станало със Соня? – мислеше си Ягода. – Променила се е. Няма я онази миловидност и пленяваща усмивка. Обгръщаше я някаква затвореност. Какво ли бе ѝ се случило?“ Повече от три години не беше я виждала. Знаеше само, че е учителка някъде в провинцията. Отначало пишеше на Мария, но после престана. Дори през ваканцията не я потърсваше. Навярно нямаше повече нужда от нея.

В болницата Ягода облече бялата престилка, поговори със сестрата, която излизаше от смяна, за състоянието на някои тежко болни, и слезе пред входните врати. Нямаше я Соня. Почака малко, после бавно тръгна по една алея, като мислеше да се върне отново на главния вход. Но в това време иззад едно дърво излезе Соня и тръгна към нея.

– Върви, аз ще те следвам – каза ѝ тя. – Чакай ме в коридора – допълни и отмина.

„Какво ѝ е станало, че е такава особена“ – питаше се Ягода и с бързи крачки се отправи към вътрешното отделение. Беше приеман ден и с нея бързаха хора, дошли да посетят болните си близки.

Тревога изпълни сърцето на Ягода, като видя Соня да се отделя от двете жени, с които бе влязла, и да се спира със странна за нея нерешителност. Ягода отиде при нея.

– Трябва да поговоря с тебе... насаме... Ако разбира се, не се страхуваш.

- Защо да се страхувам?
- Следят ме! Тази вечер нямам къде да спя.
- Ами вашите?
- Остави, не мога при тях.
- Тогава ела при мене.
- Тука?
- Не, къщи. Ще ти дам ключа, но не е в мене. Почакай, или не, ела с мене.

Изкачиха се по стълбището, без да говорят. Ягода я остави в коридора, изтича до сестринската стая и се върна.

– Пусни ключа незабелязано в джоба ми – прошушна ѝ Соня.

В това време покрай тях мина непознат млад човек и се поспря.

– Много се страхувам за братовчедка ми – заговори неочаквано Соня. – Не зная как ще издържи операцията. Сърцето ѝ е съвсем слабо. Надеждата ми е във вашата грижа – и с очи Соня посочи към непознатия.

– Не се безпокойте – влезе в тона ѝ неочаквано бързо и за самата нея Ягода. – Всички ще имаме грижата.

– Много съм ви благодарна за добрината, която проявявате.

– Да ти кажа улицата и номера – тихо каза Ягода.

– Не, няма да настоявам да я видя, зная ги – подчерта тя – наредбите. Влез си веднага – прошушна Соня и неочаквано си тръгна.

Ягода беше като зашеметена. Нищо не можеше да разбере. Защо и кой следи Соня? Забрави да ѝ каже да я дочака.

През време на дежурството си Ягода беше много неспокойна. Мисълта за Соня не я напускаше нито за минутка, а заедно с това и тревогата в нея се усилваше. И изведнъж си спомни за Учителя. Защо не си поговори и както друг път мислено с Него?

„Учителю – започна тя, – Соня дойде. Вие я знаете. Е, тая Соня, дете беше правила опит да се самоубива и после, като излезе от болницата, сестра Мария я доведе при Вас. Сега пак е много угрижена. Трябва да ѝ се е случило нещо лошо. По-рано тя много обичаше Мария, а за Вас казваше, че Вие сте ѝ вдъхвали желание отново да живее. Не съм я виждала от дълго време, но предполагам, че тя все със същия интерес чете Вашите беседи, които бяха за нея извор на мъдрост и знание. Защо тогава я преследват? Да не би поповете да я гонят като учителка? Защото научих, че две сестри, учителки, са ги уволнили. Но тая пък да не би да се е отклонила от Вас и да се е увлякла по някои други идеи? Ако е така, много е сбъркала. Но Ти, Учителю, зная, че гледаш на нея с бащинска обич и ако тя наистина е в опасност, Ти ще ѝ помогнеш. Защото бащата не може другояче, освен да обича.“

Изведнъж безпокойството на Ягода изчезна. Тишина и мир изпълниха цялото ѝ същество. Спомни си кога бе крила братовчедка си на тавана у Вълканови. На Елена бе казала, че момичето няма пари за въглища и не може да учи на студено. И, разбира се, Елена с всичката си широта и доброта я бе приела. Таванската стая и без това не им трябваше. На вълка също му беше много приятно и настроението му в присъствието на хубавата братовчедка беше повишено. Тя също беше остроумна, находчива и на него все по-често не му стигаше времето, прекарано с нея долу при всички, и я спохождаше и на тавана.

Но при едно такова спохождане неочаквано бе получил две плесници и хубавите бели зъби на девойката жестоко се бяха впили в ръката му. Изпод деликатната студентка се бе показала селската девойка, която го бе блъснала по стълбището надолу. Бе се вдигнал страшен шум. Велко по едно чудо след няколко стъпала бе останал невредим, ръмжащ като див звяр. Разбира се, братовчедка ѝ беше

изчезнала моментално. Но после, когато Елена беше обвинила Ягода в сводничество, не бе пропуснала да ѝ спомене и за този случай. Навярно не от съжаление към гладуващото и студуващо момиче тя го е повикала на тавана, а за да го предложи на господаря си. Ягода бе плакала горчиво, много горчиво. Искаше да я увери, че не е така, но Елена, колкото и да беше добра и отстъпчива в други случаи, в този момент твърдо отказваше да ѝ вярва.

– Ягоде – беше ѝ казала тя, – нашият съвместен живот повече е невъзможен. Никой не ми е нанасял по-голям удар от тебе, защото ти ме накара да се обезверя в доброто у човека. Никога не съм могла да си помисля, че човек може да бъде толкова лицемерен и двуличен. Всяка твоя грижа, която си проявявала към мене и на която съм се радвала, сега ми е противна. Не мога да ям повече храната, която ти приготвяш.

Ягода се бе хвърлила в краката ѝ и бе плакала. Елена я отстрани и каза:

– Отречи, че не си водила Соня при него... или не, признай, че си я водила.

Тя нито отрече, нито призна. Само каза:

– Когато и да е, ще видиш истината и ще разбереш, че не е било така, както казваш.

– Кажи я сега, няма защо да я научавам после.

– Сега не си готова – без много да мисли, изрече Ягода.

– Наистина ти много знаеш и се самозабравяш. Но аз не трябваше да забравям какво си и да те допускам така дълбоко в себе си, за да разбиеш най-ценното в мене – вярата в човека.

– А аз имали за какво да съжалявам? Огнените страдания, през които минах, изгориха плътта ми, но пречистиха душата ми.

– Глупости – процеди през зъби Елена, – глупости и актьорство. Изкуство, което си владеела така добре през

всичките години. Но вече завесата е спусната и театърът затваря. Можеш да отидеш на друга сцена.

– Аз ще си отида, ще си отида, щом не ме искаш, но трябва да знаеш, че моето чувство към тебе не е променено.

– Има си хас да е променено! Още отначало си е било такова, но аз не съм го знаела.

– Можеш да говориш, каквото искаш, но ще ти кажа, че всякога можеш да разчиташ на мене. Когато почувстваш нужда, повикай ме, ще дойда веднага.

– Дано никога да не се случва!

– Дано, но ти го казвам, за да си свободна да ме повикаш.

Лена само се засмя горчиво.

– Още тази вечер ли да си отида? – запита Ягода със засъхнали сълзи по очите.

– Не, утре.

– А сега мога ли да изляза за малко?

– Свободна си.

Тогава Ягода отиде при Гергана.

– Гане – каза ѝ тя, – много пъти си ми казвала, че ти харесва госпожата, при която съм. Ако искаш, да се сменим?

– Защо? – учудено запита тя.

– Защото мисля да си намеря друга работа, а не искам да оставя г-жа Елена сама.

– Но ние навярно скоро ще се оженим със Стойчо, защото...

– Нищо, колкото можеш, толкова стой.

– А ти какво мислиш да правиш, като напуснеш слугинството?

– Ще постъпя като чистачка в някоя болница – отговори ѝ Ягода, без да беше мислила по-рано за такова нещо.

– Виж, това е хубаво. Като се ожения, ще трябва и аз да отида другаде на работа. Дотегна ми да имам господари.

– Добре. Тогава иди утре към 10 часа и кажи на г-жа

Елена, че ме търсиш, защото си без работа. Като разговаряте, кажи ѝ за скорошната си женитба. Даже може заедно със Стойчо да отидете.

Гергана се замисли, после присви очи и рече:

– Може да е добре и за Стойчо.

– Защо?

– Друг път ще ти кажа.

На другия ден сутринта Ягода напусна дома на Елена, където бе преминала през много страдания, но беше имала възможност и да научи много – и най-важното – да срещне Учителя. А това беше повече от всичко. Тя написа бележка, че не иска да ги буди и безпокои повече. Оставила е всички дрехи и обувки, които бе получавала, нови или носени от Елена. Взела е само това, което си бе купувала от заплатата.

На улицата се поколеба дали да се обади у Емилови, но после реши, че няма за какво, и тръгна. Но бе изненадана, когато видя Емил на пътната врата, опрян на патериците си.

– Къде отиваш? – запита я той мрачно.

– Намерих си временно работа в друга къща.

– И мислиш така да се измъкнеш, без дори да се обадиш?

– После щях да намина.

– Щеше! А учебниците си взе ли?

– Взех ги.

– Добре! И само да си посмяла да не учиш! Все пак добре е, че излизаш оттука. Баща ми го е бил навремето си, но малко му е било!

Ягода го гледаше учудено. Откъде е знаел той, че тя си отива, за да излезе на вратата? Откъде знаеше, че баща му е бил някога господаря ѝ? Не смееше да го запита, но той сам каза:

– Снощи мама ходи у тях – посочи той крилото, в което

живееха Елена и Велко, – защото сестричката я извика по телефона, нещо там не били пак добре, та искаше да останеш малко при мене. Но тебе те нямало.

– Да – погледна го тя и от очите ѝ бликнаха сълзи, – ходих да си потърся друго място.

– И плачеш, че напусках оттука ли?

– Не.

– А за какво?

– За така Ленче...

– Остави! – махна той с ръка. – И тя не е много умна.

– Защо?

– Няма какво да ме питаш, щом сама не можеш да прецениш. Научи се да мислиш и правилно да преценяваш нещата. Не се води от чувствата си, а от разума си. Чувствата са, които карат човека да се сгромоляса и да пада и от най-високите върхове.

Ягода го погледна. Очите му горяха в някаква мрачна светлина. Челото му – високо, хубаво, сякаш бе от слонова кост. И цялото му лице беше както винаги съвсем бледо, но той пак беше хубав. Тя сведе очи и си помисли:

„Каква глава и какво недъгаво тяло!“ Стана ѝ жал за него.

– Трябва да тръгвам – промълви Ягода.

– Срещни се с Мария. Скоро ми беше казала, че имало за тебе работа в някаква болница.

Ягода се смая. Съвпадение ли беше, че тя каза на Гергана, че ще работи в болница?

– Там ще имаш повече време да учиш – продължи Емил. – Няма да работиш по 16-20 часа и времето, което употребяваш за четене, за учене, няма да ти се счита за подарено, а ще бъде твое собствено. С Мария вече бяхме говорили по този въпрос. Тя изобщо е един разумен човек. Тя никога няма да реве, че напуска един кръволок.

– Кръволок ли? – зачуди се Ягода.

– И още какъв! Но той не знае, че за всичко се плаща. И то как! А сега отивай и утре да дойдеш да те изпитам!

– Дали ще ме пуснат?

– Няма да стоиш много там. Мястото в болницата е готово. Запиши си тук адреса – подаде ѝ той тефтерчето си и молив, – за да може Мария да те намери.

– А къде ще живея?

– Предвидено е и това. Тръгвай сега, че...

Като тръгна, без да иска тя се обърна. На прозореца беше Елена.

– Сестра! – извика ѝ от прага дребната пъргава санитарка.

– Болната от стая номер 6 е зле. Вика ви.

– Идвам – стана Ягода от стола, като се огледа. За миг бе помислила, че Елена я вика. Но после се усмихна малко горчиво и тръгна.

Болната беше възрастна жена, наскоро оперирана, чието сърце поддържаха с инжекции.

– Сестра – обърна се болната към Ягода, – вие имате най-лека ръка. Като ми сложите вие инжекцията, се чувствавам дълго време добре.

– Защото ставате от ден на ден по-добре – усмихна ѝ се Ягода.

– Не, не, болните са много чувствителни и ясно усещат кой човек е добър. И само такива като вас трябва да стават сестри, лекари...

– Да не говорим, че ще разбудим другите – тихо каза Ягода.

– Ние сме си будни – обади се болната от съседното легло. – Тя като си е внушила, че само вие ако ѝ турите инжекцията, ще ѝ олекне, не ни остави на мира, докато не ви повикахме.

– Не съм си внушила, ами си е...

– Добре, добре, сега като ти туря инжекцията, до утре сутринта ще спиш спокойно и ще си вече здрава.

– Чул те Господ. И дано винаги те чува, че си добро момиче.

Като се върна в сестринската стая, Ягода си спомни за писмата. Как ги бе забравила? Набързо прочете това от Здравка. Пишеше ѝ, че много често си спомняла за нея и за всички разговори, които са имали. Считала, че те били най-разумните, които е имала през целия си живот. Годеникът ѝ намерил голяма промяна към хубавото в нея и преди една седмица се оженили. Накрая ѝ казваше, че един братовчед много се заинтересувал от момичето, което така благотворно е въздействало на своенравната братовчедка и иска непременно да се срещне с нея, като му се отвори път за София.

„Добре“ – каза си Ягода и с треперещи пръсти отвори писмото на Елена.

„Ягода – пишеше тя, – много и много пъти съм мислила и преразглеждала всичко и почвам да считам, че не съм се отнесла достатъчно справедливо към теб. Макари дане искам да говоря за това, което стана причина за недоразуменията и за оттеглянето ми от теб, съвсем несъзнателно аз мисля за него почти всеки ден.

Заедно с отдалечаването ми от теб аз се отдалечих и от Учителя. Не отидох нито веднъж след това при Него, даже не исках да мисля за Него. Но въпреки нежеланието си, много често се хващах, че мислено Му разказвах случилото се и Го питах как е могъл да допусне ти да играеш такава некрасива роля. Знаел ли е Той за двуличието ти и ако е знаел, как е могъл да не вземе подобаващо отношение?

Откакто дойдох тук, още по-често разговарям мислено с Него. И никак не зная дали по тази причина, или по някоя друга, съвсем случайно се запознах с Негови последователи. Между тях е една черноока, много симпатична учителка, която отведнъж ми допадна. От своя страна тя ме запозна с друга сестра, която ме изненада още с първите си думи. Погледна ме някак особено и ми каза:

„Носите в душата си голяма болка от противоречие, с което не можете да се справите. Но напразно се мъчите, не е основателна причината за произведеното у вас противоречие.“

Трябва да ти призная, Ягода, че този беше първият ми радостен ден, откакто съм дошла тук, а може би и първият ден без мъка и облаци в душата ми, откакто ти казах да си отидеш. Единствен Владко със своето чувствително сърце и проявяваната нежност и обич към мен ми е бил искрицата радост. И не можех да не помисля, че тази искрица, не искрица, а чиста, хубава радост, Небето ми я поднесе пак чрез тебе.

Сега, когато ти пиша, ми е леко на душата. Повярвах на жената, че е така, както ми каза, и страшният товар се сне от гърдите ми. Заедно с това като блуден син се върнах при Учителя и ми стана отново светло, хубаво.

Не страдам за разрушената къща. Даже обратното, всичко отново искам да започна. Не ти ли направи впечатление, че само нашето крило от къщата се разруши?

Бистра ми съобщи за заминаването на Емил! Жаля за него, но заедно с това считам, че премного се настрада това момче. Когато четях писмото от майка му, край мене премина някакъв странен повей, който погали косите ми. Имах чувството, че е той. Бистра ми писа за безпределната ти преданост и грижа към него. Не се съмнявам в това. Зная как можеш да служиш и да се грижиш.

Всичко става за добро – нали така казват? Поне така е за теб. Ти се изкачи нагоре. Но за мене тези три години бяха тежки, трудни. Може би най-трудните в живота ми. Може би поради това, че за първи път в живота си постъпих не както обикновено душата или сърцето са ми диктували, а водена от някакво засегнато лично чувство у мен.

Много пъти изпъкнаха в съзнанието последните страшни дни в София през време на бомбардировките. И всякога, в най-трудните моменти на живота ми, ти идваше в съзнанието

ми. Зимната ранна сутрин, когато ни изпращаше. Сняг. Ти влачиш шейната, натоварена с куфарите... За първи път ми се стори, че ти оставаш там сама, съвсем сама...

Може би сбърках тогава, когато ти говорих така невъздържано, но бях искрена. После с времето разбрах, че човек трябва да бъде не само искрен, но и правдив. А изглежда аз не съм била такава...

Казах на Владко, че ти пиша – и той те поздравява. Приеми също поздрав и от родителите ми, на които съм говорила много за тебе.

Прегръщам те.

Елена.“

„Само Учителя е устроил тази среща с тези сестри – замислено вдигна Ягода погледа си от писмото, – за да ѝ помогне да се освободи от един излишен тормоз.“

Че тя е била връзка между някои от момичетата и че е водила Соня в малкия апартамент на Велко, това е истина, но тя е била заставена да го прави, въпреки че това е било за самата нея неизказано страдание.

Но всичко това е минало, за което тя не искаше да мисли. Може би отношенията между Елена и нея никога няма да бъдат такива, каквито са били, но все пак те биха могли да се изградят отново, като се забрави миналото.

Не жали за разрушената къща. Наистина, тая къща бе проникната от страданията не само на Елена. Но къде ли е бил Велко през бомбардировките? Дали е отсъствал от София, или е бил в някой от апартаментите си? Защото след случая със Смарагда той често отсъстваше от къщи. Отначало Ягода, както навярно и Елена, мислеше, че пътува по служба. Но на няколко пъти Ягода беше го виждала из улиците и разбра, че той ношува в някой от трите си малки апартамента. Естествено, нищо не бе казала на Елена, за да не я тревожи.

Ягода погледна часовника си. Оставаше половин час до свършване на дежурството. В това време влезе една

от санитарките и каза, че дежурният лекар я вика. Ягода веднага отиде. Може би имаше някой тежко болен?

В стаята на дежурния лекар имаше непознат човек, на когото Ягода бе представена.

– Сестра – обърна се към нея лекарят, – господинът иска да поговори с теб. Да му дадеш някои пояснения.

– За някой болен ли? – запита Ягода.

– Не – пристъпи към нея господинът. – Искам да Ви запitam за една днешна посетителка в болницата.

– За коя? Днес идваха много.

– За София Димитрова.

– София Димитрова? На посетителите не зная имената. При болен ли е била?

– Вие ще ми кажете, защото тя се е върнала, без да посети болен.

– Но откъде ще зная аз коя е?

– Разговаряла е с Вас.

Ягода изтръпна, но поради тъжното настроение, в което беше, запита някак съвсем равнодушно:

– Да не се отнася за Соня?

– Тъкмо за нея. За какво беше дошла при вас и откъде я познавате?

– О, много отдавна я познавам. Тя беше годеница на Радко, братът на г-жа Елена Вълканова. Тогава той следваше в Германия. Но после им се развали годежът и тя бе посягала на живота си.

– Заради годеника си ли?

– Не зная. Аз тогава работех в семейство Вълканови и на мене всичко не са ми казвали.

– Кои Вълканови?

– Вълко Вълканов.

– Фабрикантът ли?

– Да.

– Та на неговия шурей, инженера, ли е била годеница?

– На него.

– Че аз Вълканов го познавам много добре. Не може да се каже, че сме приятели, но сме близки, познати. Донасял е на жена ми лекарства от чужбина.

– Тогава от него можете да вземете по-точни сведения – намеси се дежурният лекар.

– Това ще направя, но исках да запitam за какво е била тя днеска в болницата.

„Трябва да спася Соня – като светкавица мина през съзнанието на Ягода, – трябва да я спася!“

И съвсем неочаквано и за самата нея, каза:

– Пита ме за г-жа Елена, тя постоянно боледува.

– И какво? Искане да отиде при нея ли? А за какво е казала, че пак ще дойде утре?

– За адреса, за номера. Но ѝ казах, че може да ги намери и без номера. В провинцията се познават хората.

– А кога мислеше да отива?

– Не зная.

– И за какво мисли да отива там?

– Не ми каза. Те бяха близки с госпожа Елена, нали беше годеница на брат ѝ.

– Годеница! На одного годеница, на другото – годеница!

– За какво се касае въпросът? – някак наивно запита дежурният лекар.

– Въпросът е такъв, че ако утре дойде за номера, да я позаприказвате по-дълго време. Кога каза, че ще дойде? – обърна се той към Ягода.

– Не определи точно. Ако имала време. Иначе и без номера щяла да ги намери.

– А къде е отседнала в Сливен г-жа Вълканова?

– У родителите си. Там се евакуира през бомбардировките.

– Как се казва баща ѝ?

– Стоил Петров.

- Бояджията ли е?
  - Да.
  - Нещо да не се е провинила? – запита с наивен поглед лекарят.
  - Провинила. Думата провинила е съвсем лека. Чиста комунистка е.
  - Така ли? – искрено се изненада Ягода. – Никак не изглеждаше такава преди четири години. Искаше да се жени за богат човек, да се разхожда из Европа.
  - Да няма някаква грешка тогава? – разпери ръце докторът.
  - Никаква грешка. Разкрита е една от ядките им. Тя е била пощальонът. Пипнем ли нея, цялата мрежа ще се разплете.
  - Няма да е лошо да я хванете, щом е била такава – засмя се съвсем наивно докторът.
  - Но вие трябва да ни съдействате.
  - На всяка цена. Ами защо не сте я пипнали още като сте я видели?
  - Искахме да открием още някои работи. Но оня хлапак я изпуснал. Хитра змиорка, изчезнала му е от очите.
  - Лошо, много лошо. За тази работа се искат будни очи – да гледат и да виждат отвсякъде. А той, ако е задрямал...
  - Ами, задрямал. Някакъв автомобил спрял, тя трябва да го е спряла. И се метнала в него. Но ако дойде пак утре тук, ще разчитаме на вас, докторе.
  - Стопроцентово! Сестра! – обърна се лекарят към нея.
  - Ще ми я представите под някакъв предлог, ако дойде.
  - То и ние няма да спим, ама за всеки случай.
  - А ако е отпътувала, няма и да дойде.
  - И това ще имаме предвид – тръгна агентът да си отива.
- Докторът, като го съпровождаше, се обърна и погледна Ягода. Защо ѝ се стори, че е с укор?

- Като затвори вратата след агента, докторът се върна.
- Каква е тази история? – запита я той. – Коя е тази София?
  - Позната, която отдавна не бях виждала.
- Дежурният лекар погледна Ягода мрачно, после ѝ каза, че е свободна. Ягода въздъхна дълбоко и излезе.
- От болницата тя не се върна направо във вилата, а отиде в Емиловата къща в града. Още като прекрачи прага, и сълзи бликнаха от очите ѝ. Какво не би дала Емил да е там! Да влезе в стаята му и да го види в леглото, облегнат на възглавниците. Много и много дребнички неща изпъкваха в съзнанието ѝ след отлитането на душата му от слабото тяло, които по-рано не бе забелязвала. Например като е идвала, виждала го е на верандата, облегнат на патериците, но никога не е могла да помисли, че чака нея. И дори когато я е питал защо е закъсняла, тя си мислеше, че строгият учител пита защо ученичката е закъсняла. Понякога е виждала да проблясва светлина в очите му, но никога не е подозирала, че нейното присъствие е причина за това. Дори в последните дни, когато ѝ каза, че оставя всичките си книги на нея, пак си помисли, че това е, защото той непременно държи тя да ги прочете.
- Тя не бе прочела още всичките изписани от него тетрадки, които представляваха дневника му. Имаше тетрадки с размисли върху интересуващи го въпроси. Тя бе отваряла ту една, ту друга тетрадка, като мислеше, че по този начин по-бързо ще проникне и обхване неговата душа. А не е и имала много време. В тези петнадесет дни, откакто Емил бе затворил прекрасните си очи, първите десет дни беше все около майка му, която беше неутешима в своята скръб, въпреки ясното съзнание за непосилните му страдания.
- Ягода – каза ѝ тя, когато се върнаха от гробищата на деветия ден, – Емил много те обичаше.
  - Не съм знаела това, докато...

– Докато не видя листчето с името, с което те назоваваше в писмата си. Написа го и ме помоли да го оставя. Да си само ти при него. „Мамо, само ти можеш да направиш това, защото много ме обичаш“ – каза ми той и така ме погледна, че този поглед, изпълнен със страдания, светлина и обич, ще остане завинаги пред мен...

Майката замълча, след малко отново заговори:

– Само аз знаех за писмата, които ти пишеше, защото трябваше да ги пускам в кутията, когато вече не можеше да върви с патериците, за да ги пуска сам. Макар и да съм му била майка, той за мене остана загадка. Не всичко можех да разбера, което ми говореше, а още по-малко можех да го приема. Много пъти съм си мислила, че не е добре с нервите.

– И аз така съм си мислила понякога – промълви Ягода.

– И ти? – погледна я изненадано майката. – Но ти поне ходиш на Изгрева, слушаш и четеш беседите на вашия Учител, който обяснява тези необясними за нас неща.

– Вярно, но Емил никога не говореше с мен, както с Мария, и някои противоречиви неща не знаех как да си ги обясня.

– Казал ми е, че му е забранено да ги говори открито. Кой му забранява, когато аз, като майка, никога не му забранявах? Той се усмихваше. Забранявали му същества, които аз не виждах. Тогава именно мислех, че не е добре с нервите. А сега, когато го чувам да ми шепне: „Мамо, не плачи, мамо, да знаеш колко е хубаво тука!“ – и аз ли не съм добре с нервите? Когато вечер чувам стъпките му да стихват до леглото ми, когато тънките му любими пръсти докосват с едва доловима милувка косите ми – аз с нормалните си сетива ли усещам това? Веднъж, когато още беше тука, ми каза: „Аз ще си отида, защото трябва отново скоро да дойда на Земята.“ Ако можех с ума си да разбера какво иска да ми каже!

„Не разбираш ли, мамо – усмихна се горчиво той, – трябва да сменя това недъгаво тяло с ново, здраво, за да мога да работя.“

– Искал е да каже, че ще се прероди скоро – каза Ягода.

– Така ми обясни и Мария, но каква е ползата за мен, когато няма да бъде мое дете!

Веднъж с голяма болка си мислех върху това и неговата префинена от страданието душа долови мисълта ми и каза: „Чрезобичтащ се познаем, мамо. Близките души се обикват, когато се срещнат, ако ще да идват и от най-далечните страни. Обичта не се влияе от формите, от обстоятелствата, от богатството и от общественото положение, тя изпълва и осмисля всичко.“ Сега колко добре го разбирам. А тогава как погрешно съм мислила за него! Сега ми оставаш само ти, Ягода.

Ягода я погледна слисано.

– Всичко, което е било мило, скъпо за него, сега то е такова и за мен. Колко хубаво ми е с тебе, не можеш и да си представиш. Как ми се иска да остана тука и да си говорим постоянно за него. Но дъщеря ми ме вика. Трябва да гледам детето. А ти идвай тук, в стаята му, и аз ще си мисля, че той е тука и ти се грижиш, както обикновено, за него. И дано ми бъде по-леко.

На другия ден майката отпътува за Копривщица, като ѝ остави ключовете на цялата къща.

За първи път Ягода идваше сама тук. Къщата беше празна и все пак изпълнена с присъствието на Емил. Самите стени сякаш бяха проникнати от него: мебелите, столовете, на които бе седял, масите, на които се бе опирал с ръце, прозорците, през които, подпрян на патериците, бе гледал.

В стаята му леглото стоеше така, както го бяха оставили, когато излязоха след бомбардировките. Това създаваше илюзия, че той е вкъщи, току-що излязъл от стаята.

„В шкафчето до леглото в София – беше ѝ казал една

седмица преди смъртта си – има книги и тетрадки, които трябва да прибереш отука и да ги прочетеш внимателно след време.“

Тя се бе съгласила да изпълни желанието му, както винаги се съгласяваше и изпълняваше всяко негово желание. Само бе ѝ направил впечатление спреният върху нея съсредоточен поглед.

Когато се приближи до шкафчето, стори ѝ се, че Емил лежи в леглото и я гледа. Обърна се. Нямаше никого, но сякаш неговите дълги тънки пръсти докосваха нейните. Сега вече нямаше никаква опасност да спъне нито нея, нито себе си. Сега можеше да я обича и тя да откликва на обичта му. Тази обич само щеше да помогне за тяхното израстване.

„А защо хората не могат да се обичат на Земята така, че да не си пречат един на друг? – запита се Ягода. – Какво лошо щеше да има, ако тя знаеше за обичта на Емил към нея и ако и тя го обичаше така, както сега го обича? А възможно е той да би страдал още повече заради недъгавото си тяло! Може би щеше да си мисли, че тя го обича от съжаление?“

А всъщност какво би било, ако тя знаеше? Би ли могла да го обича, както сега? Кой знае. Сега сякаш нещо се бе разтворило в нея, пробудило се бе може би онова съзнание, когато като Алхидея го е обичала безпределно много. Сега може би душите им откликваха една на друга с обичта, която са имали в себе си от хилядолетията. Защо не се открегнаха тия врати, докато той беше на Земята? Но даже и да бяха се открегнали, съзнанието, че е слугиня, би ѝ попречило да се чувства равнопоставена и да е свободна да го обича. Но как е обичала Велко?

„Не, не – махна с ръка Ягода. – Онова не е било обич, а огън. Огън, който я изгаряше. Но все пак било е и обич, щом като го е слушала и е изпълнявала всичко, което поискваше от нея – даже да носи бележки на момичетата, с които имаше известни връзки, да ги придружава до

някой от апартаментите му, за да не събужда подозрение у съкооператорите, чието любопитство изничаше иззад завесите на прозорците. Но Соня или някоя друга от приятелките му биха ли му направили подобна услуга? Никога! А тя защо го е правила? Защото слугинята е трябвало да се покорява на господаря и да изпълнява всичките му желания, или... Или чувството към него е било толкова силно, че тя е била готова на всичко? А може би такава е природата ѝ – покорна. Не изпълняваше ли всички желания на Елена? Не правеше ли всичко, с което мислеше, че ще облекчи Емил? Не се ли стараше по израз на лицето му да разбере какво иска и дали е доволен от това, което прави за него, защото устните му бяха заключени и когато е страдал, и когато нещо му е доставяло радост.“

Ягода въздъхна дълбоко и посегна да отвори шкафчето. Но някаква болка прониза сърцето ѝ. Тя беше отваряла и по-рано това шкафче, за да му даде исканата от него книга или тетрадка. Изведнъж болката се превърна в особена приятност. Като че ли Емил седеше до нея и ѝ говореше тихичко, усмихнато, радостно. Тя не можеше да разбере думите му с ума си, но ги разбираше по някакъв особен начин с душата си. Имаше чувството, че всички прегради и условности между Емил и нея са паднали и сега са само души, които са били близки, и че няма какво вече да ги разделя. Сега те двамата ще отворят шкафчето, ще изваждат книгите, тетрадките, ще четат, ще учат. Колко безкрайно хубаво е това! Преди да отпътува, майка му беше ѝ казала, че цялата стая с всичко в нея Емил оставя на нея, на Ягода. Там щял да се връща отново.

И наистина се бе върнал, но защо тя не можеше да го види? Защо не можеше да го чуе? От очите на Ягода бликнаха сълзи. Да го вижда и чува, както си беше тука. А всъщност може би така си е най-добре. Тя ще расте, ще развива духовните си сетива. Не той да слиза и да говори

на земен език, а тя да се изкачва нагоре и да се разберат с езика на техните души. Отново приятност като милувка премина през сърцето ѝ. „Значи това е верният път, върнатата насока, която трябва да имам в живота“ – каза си Ягода.

В този момент мисълта за Соня прекоси съзнанието ѝ. Да не би да ѝ се е случило нещо? Да не би да е гладна? Трябва да отида при Учителя, да говоря за нея. Откакто Емил бе напуснал Земята, само веднъж бе отишла при Него в Мърчаево с майката на Емил. Тя бе плакала много, но си тръгна успокоена. Учителят ѝ даде едно томче беседи. Когато се сбогуваше с Него, тя дори се усмихна и Му каза:

– Когато се върнем с дъщеря ми от провинцията, ще дойдем заедно с нея при Вас.

Учителя само леко ѝ кимна с глава.

От Мърчаево до Владая Ягода и Бистра вървяха мълчаливо, слизайки по преките пътеки. Но когато слязоха на шосето, Бистра заговори:

– Ягода, съжалявам много, че не съм намерила време да отида при този човек, когато Той беше толкова близко до нас. Емил ми е чел някои мисли от Него и наистина виждах в тях голяма мъдрост. Считах го тогава за философ, за мъдрец, но сега разбрах, че е повече от философ, повече от мъдрец. В Него е силата. Думите Му са пълни не само със смисъл, но и със сила. Присъствието Му излъчва нещо, което досега не съм усетила да се излъчва от никой човек: мир, тишина, добро, вяра – всичко това проникваше в мене и аз престанах да плача. Разбира се, това, което ти казвам, съвсем не може да изрази онова, което преживях, което изживях, докато стоях пред Него в скромната Му стая. И целият Той е толкова скромен, а Емил ми е казвал, че имал толкова много томове напечатани книги от Него. Друг само заради няколко тома книги би се възгордял, а Той излъчва, буквално излъчва от себе си смирение.

– Мария ми е казвала – заговори Ягода, – че само този,

който е видял величието, безграничното величие на Бога, може да бъде смирен. Затова Учителя е смирен, защото е видял величието на Бога. А за да Го види, колко голям е самият Той! Мария ми е казвала, че колкото е по-невежа човек, колкото по не знае и не разбира природата, в чиито недра са изворите на всички знания и науки, толкова се смята за по-голям авторитет.

– Това е право, Ягода. Най-големите астрономи са се докосвали до Великото, Незнайното, изучавайки безпогрешните закони, по които се движат звездите, планетите, слънцата. Ботаниците, зоолозите се удивляват от мъдростта на природата, която скрива живота в един прашец, в една семка, в невидимия с просто око зародиш. Но друго е да гледаш отвън нещата и да ги констатираш, а друго е отвътре да знаеш и да можеш. А и докато стоях пред Този Учител, с всичкото си същество разбрах, че не само знае, а и може. Когато ми каза за Емил, че с това тяло би имал само страдания, че то му е било дадено временно, аз Го разбрах добре както никога дотогава. Не че дотогава аз самата не го виждах и знаех. Но сега стана нещо особено. Аз разбрах безсмислието той да остане още в това тяло. И още нещо разбрах, което с думи не мога да ти го изкажа, и именно от това, което разбрах, ужасната постоянна болка, която ме мъчеше, се стопи, изчезна. Стори ми се, че Емил стои прав, височък, здрав – и тогава заплаках, но съвсем от друго чувство.

Сега разбирам всичко, което Емил ми е говорил или загатвал. Но защо не го послушах и защо не отидох по-рано при Учителя? Тогава колко по-пълноценни щяха да бъдат разговорите ни с Емил и нямаше да мисля тогава, че това, което ми говори, е резултат на разстроената нервна система от постоянните му страдания.

– Мария ми е казвала, че всеки плод узрява на своето време. Ако ти си усетила Емил жив, значи е жив. И ако сега

си послушала неговото нашепване да отидеш при Учителя, пак е добре, защото сигурно за него това е много важно за живота му в другия свят. Най-малкото, би му доставило голяма приятност.

– Ягода, винаги ми е правило впечатление, че умно разсъждаваш. Даже и от най-напред, въпреки че дойде...

– От село – усмихна се Ягода.

– Да, и това те е различавало от другите момичета, които...

– Са слугували, искаш да кажеш.

– Наистина, ти не ми се сърдиш, нали?

– Защо? Не съм имала условия да уча. Работила съм, слугувала съм. Едни служат на държавата, други – на частни лица. А може би и пътят ми е бил такъв – да служа, както Емил ми е казал.

– Да, пътят. А какъв е моят път? Да гледам деца. По-рано – Емил и Марги, сега – нейните деца, това, което е родено и това, което чакат да се роди. До днес това съм го приемала като в реда на нещата. Така е било от памтивека. А като слушах това, което ми говореше Учителя, отведнъж у мене се появи желание и аз да уча това, което вие учите при Него, и да израсна малко повече духовно. Да мога да проникна в света, където е сега Емил. За да мога да го чувам и разбирам. Днес ми стана ясно, че разбирането е нещо много голямо. В разбирането е хармонията, преливането на хората като души едни в други. Ти ме разбираш, нали?

– Мисля, че те разбирам.

– Да. И във всичко това, което разбрах, почувствах и изживях в това време, докато бяхме при Учителя, аз разбрах, че не бях при обикновен човек. Защото за един час разбрах, долових, усетих това, което за целия си живот досега не бях могла да разбера. Сякаш ми поникнаха крила. А да лети човек е съвсем различно от това да върви с нозете си по земята, нали?

– Съвсем право, како Бистре. Аз също като на крила съм се връщала от Изгрева до къщи и ми е било леко, леко, като да не е имало никога нещо, което да ми е тежало и мъчело. Но ние, хората, както ми казваше баба Минка, не можем да задържим хубавото дълго време. Повече можем да държим в себе си, в мислите си, лошото, скръбта, страданието. Затова, казваше тя, отново трябва да отиваме при извора да почерпим животворните струи на доброто, на хубавото. А изворът е Учителя и Неговите беседи. Казваше ми да ги чета, за да ми е светло и леко.

– Простичка женица беше тя, а е била мъдра.

– Даже повече от мъдра.

– Чудех се на Емил, когато с часове разговаряше с нея. Често ме е пращал да я викам. Но никога не ми е било интересно да слушам какво говорят.

– Тя можеше да надниква в далечното минало на човека, когато е идвал по-рано на Земята.

– Може, но на мен само Мария ми е правила впечатление със своята култура и изискано държание.

„Мария! – върна се от замислеността си Ягода. – Кога ли ще се върне тя? Навярно когато свърши войната. А кога ще свърши тази ужасна война? Толкова млади хора се избиха от разните народи, толкова други измряха по целия свят от бомбардировки! Милиони изгинаха – и за какво? Вярно, че смъртта е неизбежна. Щом човек се е родил, все ще умре, но защо по такъв страшен, жесток начин. Слушала бе за десантите в Германия, за битките при Сталинград – казвали са ѝ, че са били адът на Земята. Колко хора, колко младежи полудели само от ужас. Но да не мисли сега за това. „Войната ще свърши, когато всички хора пожелаят мира.“ – спомни си тя думите на Учителя, но кога ще бъде това? И тук без война страдат толкова много хора. Защо? Все това защо. Защото не се обичат. В това отношение Учителя е съвсем прав, че само едно липсва на

хората – обич помежду им. Ако се обичат, всичко ще имат, защото на всеки ще бъде приятно да даде на другия. А сега се гонят като диви зверове едни други. И защо преследват Соня? Може би трябваше да отида направо при нея? Но тоя, който я разпитва в болницата, ако е наредил и нея да следят? Тъкмо затова бе дошла в Емилови. Тука и да дойдат, никого няма да намерят. Ох, по-добре да не идват! Господи, Учителю, пази ме! Пази и всички, които са в нужда, които страдат. Господи, чуй гласа на всички страдащи по Земята и им помогни! Учителю, пази и Соня! Вкъщи има малко храна, дано се сети да хапне, ако е гладна. Утре, като видя, че всичко е спокойно, ще отида при нея.“

А сега тя протегна ръка и изтегли горното чекмедже на шкафчето. Намери там ключа и отвори с него двукрилото шкафче. В него имаше още две секретни чекмеджета, които тя никога не бе отваряла, защото Емил никога не бе поискал да му даде нещо от тях. Но сега почувства необходимост да ги отвори.

„Защо? – спря се тя. – От любопитство ли? Ако би останало на нея, тя никога не би се докоснала до шкафчето, защото там беше затворен в любимите му книги и тетрадки неговият живот. Имаше ли право да надниква в него? Нямах ли да срещне строгия му поглед и той да ѝ каже: не бугай там! Но колко пъти, спомни си Ягода, когато се е обръщала внезапно към него, за да го запита какво точно иска да му даде, е срещала неговите хубави очи да я гледат със съвсем особен израз на мекота, доброта, дори веднъж на нежност, които веднага се сменяха със строгия му обичаен поглед, зад който е скривал това, което е било в него. Сега вече няма за какво да се крие. Гори само тялото, плътта, а душата свети. Сега и да са заедно, няма да горят, да изгарят и да се превърнат на пепел, както пишеше той, а само ще светят. Той се е страхувал за себе си, а може би и за нея.“

Пръстите ѝ сами напипаха ключетата на секретните

чекмеджета и тя ги отвори. В едното имаше три дебели тетрадки. Отвори едната. На първата страница с едри букви беше написано:

„Неувехка“ – писма

„Ах!“ – възкликна тя и прегърна тетрадката като нещо безкрайно скъпо. Сега имаше право съвсем свободно да им се радва. Защото по-рано, макар да беше обикнала този незнаен за нея човек, който ѝ пишеше тези чудни писма, все пак не бе се радвала съвсем свободно, мислейки, че има някаква жена, която може да страда, както Елена страда, както тя самата е страдала, когато се е появявало някое ново момиче в живота на Велко. А сега тя знае истината и тази истина я правеше свободна да се радва.

„Да се радва! – бликнаха отведнъж сълзи от очите ѝ – как ще се радва, когато го няма? Няма ли го всъщност? Нали той е тука, в стаята, до нея? Само че тя не трябва да се обръща и да гледа със земните си очи, а трябва да притаи дъх и да долови присъствието му – само да усети присъствието му, това е най-важното...Тя ще ляга, ще става, ще върви, ще работи, ще учи и той ще бъде все с нея, все с нея. И никой няма да знае за тяхната обич и че тя завинаги е свързана с него.“

В другото чекмедже бяха сложени най-различни неща. На едно бяло картонче имаше надпис: „Това са нещата, които моето сърце е подарявало на Ясна, на Неувехка, на Алхидея, на малката горска Ягода. Тук, на Земята, не можах да имам радостта да я виждам да носи нещата, които моята душа ѝ даваше, но оттам, където отивам, и то скоро, ще се радвам. Дано тогава моята радост бъде и нейна. 9.І.1944 г.“

„Един ден преди бомбардировките го е писал – помисли си Ягода, – сякаш е знаел, сякаш е знаел, че ще напусне завинаги тази стая. Не, не завинаги, но докато напусне земното си тяло и дойде с тялото на душата си. Бих искала да се радвам, но ще кажа, както майка му: въпреки всичко

много ме боли... още... Но ако това доставя на него радост? Ох, ако знаех каква е истината! „Вслушай се във вътрешния си глас“ – ми казваше постоянно баба Минка, но къде е този вътрешен глас? Защо съм такава глуха? „Моят път е послушанието – проблесна тази мисъл в Ягода. – Винаги съм го слушала и съм изпълнявала желанията му и сега трябва да изпълня това, което иска, това, което е написал. Неочаквано почувства някакъв протест в душата си. Не, не от послушание, а от обич трябва да го направи.“

Тя изтегли съвсем чекмеджето и първото, което видя най-напред, беше малко пакетче. Вътре имаше кутийка, на която бяха завързани сгънати два бели изписани листа. Разтвори първия и прочете:

„Това исках да ти подаря, както всички човеци подаряват на съществото, което обичат. Но аз не зная теб ли обичам, или твоята душа, или някакъв далечен спомен, който отеква в душата ми. Или обичам моя блян? Но все пак всичко това е свързано с тебе, чието присъствие ми носи радост, но и страдание. Ти не подозираш нито едното, нито другото. Аз нямам право да ти го разкрия. Защо? Защото съм болен ли? Защото тялото ми е недъгаво ли? Не. Има нещо незнайно и неумолимо, което ми забранява. Аз не зная какво е то, но зная, че е по-силно от мен. И като размисля, идвам до заключението, че това незнайно има право. Не е ли по-добре само аз да страдам? Защо да те пробуждам за един живот, който може би ще ти донесе само страдание?“

Когато отвориш тази кутийка, ако разбира се я отвориш някога, аз вече няма да съм жив. И ако тогава още не си свързана с никого, сложи този пръстен на ръката си, за да се свържеш с моята душа, която ще те обича и оттам, отгоре, както те обичаше и тук, на Земята.

Емил

П.П. Пръстенът е фамилен, родов. Давал се е на съпругата на първородния син.

Същият“

На втория лист пишеше:

„Ако някога можеш, смени името си с някое от тези, с които съм те наричал: Ясна, Неувехка, Алхидея. Тогава наистина мисля, че твоят живот няма да има нищо общо с досегашния ти изминал земен живот и ние като души ще имаме общ, светъл път към Бога.“

Много пъти съм държал в ръката си този пръстен и съм влагал моята мисъл в него, за да мога да го позная, когато отново дойда на Земята. А и ти да ме познаеш по това, че ще се вгледам в него и ще го погалая. Само да не забравя да сторя това. Защото смъртта заличава земните спомени, най-вече когато човек отново идва тук. Но тъй като аз няма да се бавя много, така ми каза човекът с бялата тога, предполагам, че ще доловя собствената си мисъл, вложена в пръстена на твоята ръка. Как се радвам, че ти скоро ще сложиш този пръстен. Знам, че това е човешко, защото само обичта е, която прави хората да се познават. Но човекът с бялата тога ми позволи да имам тази човешка радост, защото толкова малко съм я имал. А все пак сърцето се храни с радостта!

Земруд

П.П. Това е било името ми, когато ти си била Алхидея. Колко земни букви е имало тогава то, а какви големи постижения съм имал! Но тъкмо тези земни букви показват, че въпреки постиженията ми, Земята е била още много силна в мене. В сегашното ми име има по-меки букви. Страданията, които съм имал не само в този ми живот, са ме омекотили. И аз възжелал да слушам. И доколкото можах, послушах и изпълних.

Свързан във вечността чрез обичта с тебе.

Емил

1.І.1944 г.

П.П. Пръстенът е първият и последен подарък. Другите са измежду страниците.

пак Емил“

Ягода отвори кутийката и видя деликатен златен пръстен с голям диамант. Спомни си, че веднъж бе забелязала, че Емил го държеше в ръката си, и когато тя му бе подала чаша мляко, набързо го бе сложил на малкия си пръст. После вече никога не бе го виждала, а и не бе мислила за него.

Ягода отново погледна пръстена, премисли всичко, което бе прочела, и го сложи на пръста си. Така е искало Небето – да го сложи, когато него го няма. А всъщност не е имало и смисъл по-рано, защото тогава не го е обичала, както сега. А именно тази обич е, която я свързва с него.

Тя протегна ръката си – камъкът даде разноцветни отблясъци. Радваше ли се? Не. Скръбта и радостта се преплитаха в някаква дълбока тъга. „Все още съм много човек – помисли си тя, защото жалия за пропуснатата човешка радост. Сега трябва да се приучвам да се радвам с душата си. Ако бих могла да достигна такова съвършенство, че да го виждам и да мога да разговарям с него, тогава бих била свръхщастлива. Но и това желание не е ли човешко?“

Баба Минка ми е казвала, че ние трябва да живеем само с мисълта, че Бог е и ние сме. Че ангелите са – и ние сме! Че светлите същества са – и ние сме! – без да пожелаваме да ги виждаме. По-добре би било човек да ги носи в душата си и сърцето си и да живее според Божиите закони, отколкото само да ги вижда. Защото мнозина са виждали, но не са разбирали значението на това, което са виждали. „Но аз искам и да виждам, и да чувам, и да разбирам“ – казах на баба Минка. „Е, много искаш – рече ми тя. – И не е лошо, че искаш, но работа се иска за това, сине. И унуката ми иска да стане цигуларка, но стърже на цигулката по цял ден. А за духовното се иска още повече работа – прилагане.“

Вярно е това, само с искане и желание лекар няма да стана. Трябва учене, практика! Но все пак ми е мъчно, че в тоя живот няма да прогледам.

Тогава тя ми рече:

– Да вярвам – значи да виждам и да чувам. Защото има и такива, които виждат, чуват, а не вярват. Въобразявали си били.

– Аз ще вярвам, бабо Мине.

– Ех, да бъде според вярата ти – е рекъл Господ.

И тя така хубаво ме погледна със сините си старчески очи. Но все пак тогава не знаех, че един ден толкова много ще желая да придобия тия духовни сетива.

Ягода посегна към втората тетрадка и я отвори.

„Свещени мисли от Учителя и размисли върху тях“ – прочете на първата страница тя. Прелисти я и наслуки зачете. Върху много вълнуващи ме въпроси Учителя е говорил и е хвърлил светлина върху тях. Навярно мнозина като мене са имали ако не същите, то подобни на моите противоречия и Той ги е осветлявал от много страни. Давал е различни разрешения и навярно всеки е приемал това, което е било най-близко да неговата същност.

Въпросът за женитбата естествено е занимавал всички, и то предимно здрави хора, но страшно много ме е занимавал и мене. Защото може би се надявах що-годе да оздравея. Разбира се, това беше отдавна, но сега не ми е безинтересно да запиша и да мисля върху това, което казва Учителя:

„Женитбата на съвременните хора представлява преходна фаза. Отклонението на хората от правия път се заключава в тяхното погрешно разбиране на женитбата. Те мислят, че като се оженят, ще бъдат щастливи. С женитбата именно започват най-големите изпитания на хората.“

Аз не зная дали съм очаквал, но все пак съм се надявал на някакъв нюанс на щастие. А всъщност, може би второто е съвсем вярно – неминуемо бих имал много, и то големи изпитания.

„Хората трябва да знаят – казва Учителя, – че женитбата е последната фаза на земния живот. Когато свърши земните

си работи и стане философ, най-после човек се оженва и с това завършва учението си на Земята. Само материята се жени, т.е. свързва, а душата и духът не се женят. За материята женитбата, свързването, е необходим закон, но временен. Това е първата фаза на живота. След нея идва и втората фаза. Това не значи, че бракът съществува само в смъртния живот. Бракът минава постепенно и в по-високи форми, докато дойде най-после до фазата на Възкресението във вечния живот. Условията, при които ще живеят хората на Възкресението, ще бъдат като в ангелския свят.“ Навярно това е бракът на душите, свързани с обичта през вековете. И затова може би те се свързват и намират в различните си превъплъщения. Всъщност може би земната връзка е най-слабата и наистина временна, както казва Учителя.

„Затова именно Христос е казал – говори Той, – че които се сподобият със земния живот, с живота на Възкресението, те „нито се женят, нито за мъж отиват.“ За такива хора е казано: „Те не могат вече да умрат, защото са равноангели и като са синове на Възкресението, Синове Божии са.“ Великото, с което ще се занимават, е това – ще бъдат Синовете Божии. Обаче това положение не се отнася за хората на днешния век. Като се говори за женитба, мнозина казват, че не искат да се женят. Докато се намира в първата фаза на живота, човек непременно ще се жени, той не може да бъде свободен от този закон. Докато в сърцето на човека се ражда съмнение, безволие, ревност, той, ще не ще, ще се жени.“

Аз в коя фаза съм? В коя степен? Като че ли и трите фази, за които Учителя говори, са в мене. Защото моето сърце не е освободено от съмнения и ревност, но заедно с това душата ми се стреми към възвишеното, към светлите светове и идеята за Синовете Божии неудържимо ме привлича. И навярно от всичко това се раждат противоречията в мене. Аз все още не съм добре ориентиран, все още моето висше

съзнание не е пробудено. Аз търся пътя, който ще осмисли остатъка на моя живот. Не само ще осмисли, но ще ми покаже излизането от противоречията, които ме спъват, и ще ми открие вратите към ония светове, от които слиза човекът с бялата тога.

Учителя казва: „Вътрешните противоречия могат да се избегнат само тогава, когато човек се свързва със същества, по-напреднали от него. Кой са по-напредналите същества от хората? Ангелите. Те са същества от по-висока култура и еволюция от тази на хората. Те са живели при по-благоприятни условия и са ги използвали разумно. Ето защо ангелите могат да бъдат в услуга на човечеството. В свободното си време ангелите слизат на Земята да помагат на хората, понеже считат, че те са удовете, които вземат участие в целокупния живот.“

Да се свързва човек с ангелите – какъв прекрасен метод! Самата тази мисъл внася там някъде, много дълбоко в душата ми, съвсем мъничка искрица светлина, която трепти и има тенденцията да се превърне в радост. Радост! Каква чудна дума!

***

Словото трябва да стане мой живот, мой път, моя същност!

***

Любовта на майка ми отстъпва пред желанието ми вече да не ям месо, но нейното съзнание не е убедено. Тогава аз ѝ чета страница от беседата на Учителя:

„Някой заколи един вол или една овца и ги изядва. Лесно е да се заколи едно животно, но тежко се плаща за него. Имало е случай за заколението на един вол човек да плаща с живота на някой от своите близки, с една от своите дъщери или с един от синовете си. Разумно ли е тогава да си

позволи човек такъв разкош – за парче волско или агнешко месо да плати с живота на своята дъщеря?

Не се позволява вече да се колят животните и месото им да се яде!“

По лицето на майка ми се появи страх, навярно за мене. Аз продължих да чета: „Бог създаде животните, като им определи служба да бъдат в услуга на човека, но не да се колят и ядат. Много от растенията, като жито, царевица, ръж и др., Той определи за храна на човека. А това, че хората ядат месото на много от млекопитаещите и птиците, се е вмъкнало в живота след грехопадението.“

Майка ми се съгласява, но дали е убедена, или го прави само от любов към мен? Тя решава повече да не купува и да не готви месо.

***

„За онези, които влизат в новия живот, в новите разбирания – казва Учителя – не е достатъчно да разбират само Волята Божия, но те трябва да я прилагат. Възкресението, безсмъртието, трябва да бъдат цел в живота на човека – чета по-нататък това, което казва Учителя. – Да възкръсне човек, значи да се свърже с Бога. Тази връзка не може да стане изведнъж. Без нея обаче не може да се влезе във вечния живот. Които са завършили вече своето развитие, те са направили тази връзка. Те имат свобода или да се върнат отново на Земята, или да останат да живеят в дома си. Днес хората са нещастни по причина на това, че са далече от своя дом.“

Странно! Най-последно намерих потвърждение на моите невнятни мисли, че съм оставил своя дом и съм дошъл тук. Но кога е било това? Мислех, че е мое болезнено въображение, а ето, факт...

Толкова ми е интересно това, което чета. То е точно за

мен. Отговаря на много въпроси, осветлява моята психика, моята душа. Стават ми ясни неща, които са се явявали и изчезвали като копнежи на моята душа, като мисли на моя ум, като постоянен стремеж на моя дух към нещо незнайно, велико, което съм познавал и изгубил. Кога? Напразно напъвам ума си. Нищо не мога да си спомня. Но и какъв смисъл има това? По-важно е днешното. По-важна е светлината, която идва от Словото, което чета. Както например думите: „Съвременното човечество е дошло до положение, дето ангелите и напредналите същества му посочват пътя, по който трябва да върви. На него не му остава нищо друго, освен да ги послуша, а с това и да се благослови.“

Ето, това наистина надхвърля очакванията ми и ме прави щастлив в моето нещастие. Колко е хубаво да четеш това: „Вие трябва да се стремите към същества, по-напреднали от вас, които са завършили еволюцията си. Щом се свържете с тях, вие ставате Синове Божии. И като Синове Божии вие ще разполагате с Божията Любов. Да бъдеш Син Божи – това значи и при най-големите бури в живота си да запазиш мекотата на чувствата си. Отвън морето може да се вълнува, но вътрешно, в съзнанието си, човек трябва да остане тих, спокоен.“

Наистина, това е моят път. Искам да стана и да коленича пред тоя Велик Дух, който ми показва пътя. А ето и стъпалата, които трябва да премина. Ясно ми ги очертава Учителя: „Първо човек трябва да се освободи от клещите на смъртта. После да бъде равен на ангелите. И най-последно – да има велик идеал, да стане Син Божи.“

Кога ще стане това? Може би в далечната безкрайност на бъдещето, но важното е човек да тръгне по светлата пътека, която води към високия идеал. А да стъпя и да вървя по тая светла пътека, значи наистина да се освободя от моето недъгаво тяло. Ето, аз съм стъпил и вървя. Вървя нагоре

изправен, без патерици. Това е най-красивият миг в живота ми, откакто съм се родил.

***

Блазе му! – вдигна очи Ягода от тетрадката. – Какъв велик идеал си е поставил. В тези три етапа, които Учителя е посочил, той е познал своя път. Каква душа е бил!

Тя не може да си постави такъв висок идеал като неговия, но поне да би могла да измие прозорците на своята душа, за да може да надниква в отвъдния свят, където е Емил. Но дали ще може да постигне това в този си живот? Ами ако не успее? Тогава ще знае, че Емил е и тя е. Ще служи на болните и ще мисли, че на него служи. Достатъчно е да го усеща с душата си, само да го усеща...

Гардеробът силно изпука. Ягода се стресна. Беше ѝ казвала Мария, че заминалите се обаждат по този начин, когато духовните сетива на хората не са изработени и не могат да ги видят в по-висшите им тела.

Жалко, че съм глуха и сляпа – въздъхна Ягода. Но изведнъж си спомни думите на баба Минка, че от всичко най-важно е смирението. Ето, тя ще избере това – да бъде смирена. Нали Бог е навсякъде, нали Учителя вижда и чува всичко? Какво иска тогава повече?

Ягода механически затвори тетрадката, остави я настрана и посегна към другата. Отвори първата страница и зачете: „От противоречията се ражда мисълта, от страданията – животът. Поне за мен е така, защото познавам само тях. Защо е така, никой не може да ми каже. Знам само, че е така. Неправда ли е, каприз на съдбата ли е? Природата, която ме смайва със своята мъдрост и закономерност, може ли да бъде жестока и несправедлива? Достатъчно е да погледна един цвете, за да видя в него ръката, знанието, моженето на невъобразимо велик майстор. Как може Той да даде на

един малък цвете толкова красота, стройност, хубост в неговия краткотраен живот, а за мене, човека, да допусне да имам такава недъгаво тяло? Може би има някаква причина, която не зная? Но кой ще ми я каже?“

***

Аз не завиждам на другите за това, че са здрави, но страдам, ужасно страдам и питам защо съм лишен от най-необходимото за човека – здравето, а заедно с това и от радостта, която носи то.

Ани ме утешава, че имало и много по-лошо. Сигурно. Животът навярно е пълен със страдания. Природата пощедно раздава скърбите и мъките, отколкото радостите.

Защо сега по-рязко чувствам страданието си от преди? Може би защото към предишната ми мъка се притури и още една – незнайна и неподозирана от никого. И навярно никога няма да я споделя с никого, защото няма абсолютно никакъв смисъл.

***

Ани е любезна както винаги. Нейното присъствие ми е било приятно и сега ми е приятно, но нищо повече.

А ето, появи се едно същество, диво, доведено от горското усое, с наведена глава, но когато я повдигне, гледат ме очите на плаха сърна, на дъното на които се таи страдание. Защо? Защото насила са я изтръгнали от горите, от скалите, всред които е расла, и са я пратили тук, всред чужди и грозни хора.

Навярно това същество копнее за планинските пътеки, по които се е изкачвало, за да пасе козите по високите върхове, под които са блестели сините слънчеви небеса, копнее по ручеите, по лещаците, из които се е провирало, за да бере лешници с праметната през рамо торба. Защо са го изтръгнали от всичко това и са го пратили тук?

***

Малката дивачка с мургавото лице и с очи на сърна ме кара да мисля за нея. Защо? Първо, тя е умна. Нима съм мислил, че всички хора от село са глупави? Не. И все пак бях изненадан, че това дете на гората е умно!

***

Откакто почина татко, леля Лени и мама се сприятелиха. Мама отива там, когато го няма вълка. Тя първа ми говори за горската Ягода: дива е, но е привлекателна – каза ми тя.

Ето това е най-лошото за мене – че тя ме привлича с нещо, необяснимо за самия мен.

***

Мама се ползва от доброто разположение на леля Лени към нас и с охота приема горската обитателка да ми донесе лекарствата от аптеката, като взема и тези за „госпожата“, както тя нарича леля Лени, а когато мама трябва да излезе по работа, да остане при мен, за да не съм сам. Това ми доставя съвсем различна приятност от тази, която ми е доставяло присъствието на Ани. Разбира се, никой не знае това, нито дори тя го подозира. Аз съм господарски син. Но тя не знае, че е горска сърна, чиито очи, изпълнени с необяснима скръб, са равностойни на мене. Но аз никога няма да ѝ кажа това. Няма смисъл.

***

Когато си мисля за горската обитателка, мисля си, че вървя по слънчеви поляни в сред обширна борова гора. Вглеждам се и виждам на мъничко стъбълце червена малка главица. Навеждам се, прикляквам до нея и ѝ се радвам. Да я откъсна ли? Не, не. Стъбълцето е толкова нежно. Да

я оставя? Ще мине друг и ще я откъсне. Тогава нищо друго не ми остава, освен да приседна до нея и да я пазя. Така ще седя до вечерта. Слънцето ще залезе, тайнствен сумрак ще изпълни гората. Боровете ще си зашепнат един на друг и ще се питат защо аз стоя там. Звездите една по една ще надничат и ще спират учуден поглед върху мен. Нима едно такова тъничко стъбълце, върху което се полюлява червена благоуханна главица, може да спре вниманието на един човек дотолкова, че той да седи до него ден и нощ, ден и нощ? И докога? Защо не прекърши тъничкото стъбълце и да изяде със зъбите си сочната алена главица? Не, не. До тъничкото стъбълце с червената главица седи горската фея, тя не дава той да стисне малката главица със зъбите си и да потече по тях алената ѝ кръв. Той може само да ѝ се радва през цялата вечност...

***

Някога, когато баща ми беше на Земята, имаше търпението съвсем бавно да се изкачваме по някой планински хребет. Може би тъкмо затова не мога да ходя свободно, затова толкова много обичам планината.

Сега, когато лежа, отново се виждам бавно да пъпя по слънчев старопланински склон, по който цъфтяха безброй цветя. Гледах ги, радвах им се, бях щастлив. Може би тогава по-малко чувствах нещастieto си! Баща ми се навеждаше, откъсваше ги с ножчето си и правеше букет за мама.

– Това са най-хубавите цветя – каза ми той, – никога не увяхват.

Оттогава обикнах неувехките. И когато съм болен, мислено изкачвам този хребет и се спирам в сред тях. Стеблата им са сухи, но цветовете им не увяхват.

Името на тънкото стъбълце с червената главица е много земно и събужда у човека желание за ядене. Затова те

нарекох теб Неувехка. Фейта няма да те пази така строго, а даже и да те откъсна и да те скрия в пазвата си, ти никога няма да увехнеш, никога няма да умреш.“

***

Боже мой! – прекара Ягода длан по челото си, – всичкото това Емил за нея ли бе писал... още тогава, преди толкова години? А тя не е смеела да го погледне, толкова се е стеснявала от него! Той винаги е бил красив, но тя страшно се смущаваше да му подаде лекарствата, които той поискваше. Ръцете му, пръстите му бяха така чудно хубави, че тя се срамуваше за своите и бързаше да си отиде веднага.

Със задъхано сърце тя зачете отново:

„Откогато ти влезе за първи път и ми подаде донесените лекарства, оттогава почнах да живея.

Една по една се отварят невидимите врати на моята душа и оттам нахлуват мелодии на неведоми хорове. Разнообразни светлини ме люлеят като в любими обятия. Смаян съм, учуден съм, поразен съм. Нима горската сърна с тъжните хубави очи може да отвори вратите на тези чудни светове в моята душа?

Само никой не трябва да знае. А тя – никога! Защо?“

***

Не, не аз – каза си Ягода, – а самата обич е, която разтваря вратите в човешката душа към тези прекрасни светове, та човек почва да вижда и самия този свят прекрасен.

„Наистина ли нямам право на радост? – четеше Ягода на друга страница. – Наистина ли вратите на човешкото ще са затворени за мене? Защо? Защото съм недъгав? Защото няма болест, която да не впила устните си в слабото ми тяло и да не изсмуква последните ми сили? Защо? Навярно за да не успея да откравна някой миг за искрица радост?

Но ето, въпреки болките, въпреки страданията на горящото ми в температура тяло от гостуващия ми от няколко дни грип, сърцето ми се превърна в звезда, от която струят лъчи. В душата ми някакъв повеи ми донася спомена за нещо хубаво, забравено. Кога е било то? И наистина ли е било? Не са ли това миражи в пустинята на моя живот, които почва да вижда зажаднялата ми за радост същност? Не така ли вижда жадният да бликат извори в пустинята, които след миг изчезват? Но ако човек е осъден да умре, не е ли по-добре да има в последния си миг илюзията за една радост, да има миража за никога неизживяно щастие?“

***

Много, много отдавна съм отварял тази тетрадка по много причини. Горската сърна рядко идва тук... Господжата е болна, но само тази ли е причината? Трябва да престана да мисля за нея. Но за какво собствено да живея? Обруленият лист от дървото, разнасян от есенния вятър, жив ли е още? И ако е жив, за какво е жив? Аз обрулен лист ли съм? Не, още не. Една съвсем мъничка, тънка дръжчица, малко изкривена, полуизсушена, все още ме държи за дървото. Понякога искам да я откъсна и вятърът да ме отнесе някъде далече... Да ме посипе с безброй други листа върху калната земя и, притаил дъх, да заспя, да изчезна...

***

Чета и само чета. Изучавам това, което другите са написали, тъй като аз не съм могъл да направя нищо. Затварям вратата на моята душа, за да не слушам песента на пойните птици. Покривам с тъмно наметало сърцето си, за да не виждам искрящите лъчи, избликващи от него. Помрачен, по-затворен съм от всякога. Страданието е горчиво, но нима аз съм първият, който изпива до дъно отровата му? Имало е наистина големи хора, които са умеели да страдат.

Ако аз не мога да творя като тях, то поне мога да приема страданията, както те са ги приемали.

***

Напразно! Птиците пеят и през затворените ми уши. Лъчиста светлина, извираща от сърцето ми, прониква и изпълва цялото ми същество – въпреки стиснатите ми до болка очи. Това ли е, което хората наричат обич? Обичта нали носи радост, щастие на хората, а защо на мен носи проклятие?

***

Не искам да пиша, а само да чета, защото бях скрил тази тетрадка. Но гостенката, която се е настанила в моята душа без мое разрешение, е силна и властна. Настина ли ще отстъпя и ще кажа на неувяхващия цвят мислите, които се блъскат в главата ми, и чувствата, които ме горят?

***

Откъде разбра мама?

– На нея ли се спря? – запита ме съвсем естествено и все пак зачудено тя.

Нищо не отговорих. Тя също замълча. Мисли. Само че нейните мисли са съвсем различни от моите. Може би се надяваше за Ани? Не, Ани е била само добра към мен... и аз съм ѝ благодарен.

***

Къде се крият корените на това всеобхватно чувство? Илюзия ли е, халюцинация ли е, когато ми се струва, че тези корени са толкова дълбоки, че се губят изпод изминалите векове и хилядолетия.?

Преди доста години бях намерил в библиотеката на баща ми на френски книгата: „Безсмъртието и странстването на душата“, и бях я прегледал. Но тогава не се задълбочих в нея много. Сега бих я прочел и сериозно бих я разучил. Но книгата я няма. Кой я е взел? Не искам да питам, защото и въпросите понякога са врати към същината на човека.

***

Всеки ден казвам, че нищо не трябва да искам от никого. Устните ми трябва да бъдат затворени за изказване на желанията на сърцето ми. Умът ми трябва да сложи страж на мислите, които самоволно нахълтват в мозъка ми.

– Разбери, няма смисъл – казвам на себе си.

– Зная – отвърща някой, – но боли.

– Слаб си, затова – сърдя се аз.

– Да. Тая незнайно откъде дошла в мене гостенка е по-силна. Гори ме като огън, но този огън ми е приятен...

***

Мисля, мисля, мисля! Проучвам себе си до самите глъбини. Къде се ражда това всеобхващащо ме чувство? В мене ли, или идва отнякъде? Откъде? Стоя с часове със затворени очи, за да видя, да прозра какво е човекът, а не само аз. Защото какво съм всъщност аз? Насмешка на природата. Може би ще трябва да ликвидирам с тая насмешка!“

***

Горкият – прокапаха сълзи от очите на Ягода, – горкият. Освен видимите, колко ли невидими страдания е имала неговата чувствителна душа...

„Очите на мама – зачете друга страница тя – ме следят. Те някак трескаво се спират върху мене с неизречен въпрос.“

Тревога и безпокойство излъчват пръстите ѝ, които се допират до мене.

***

– Все пак обичай я, като не си могъл да си харесаш някоя друга – изненада ме днес майка ми.

Примирила се е. Може би моят живот ѝ е по-ценен от господарското ѝ честолюбие. Може би доскоро да се е надявала да пооздравея и тогава, нали имаме достатъчно богатство, може би все пак някое по-друго момиче би се съгласило да ми стане болногледачка. А ето, не оздравявам. Сам ли руша здравето си и когато не съм болен на легло?

Сенките, които прибягват в очите ми, може би я плашат? Тя ме обича, зная това, и иска да съм жив въпреки всичко. Само да съм жив.

Защо нейната обич не ми е достатъчна?

***

Освен Ани, която винаги вкъщи са я имали като „нашата Ани“, момичетата на много от приятелските семейства на родителите ми са били много любезни с мене. Някои от тях наистина са много хубави момичета и задоволяват моята естетика. Ако те знаеха за Неувехката, израснала и цъфнала на сухия гол хребет, биха се изсмели. Дотам ли съм стигнал – все пак, с такова обществено положение?

Ако знаеха, че горската сърна е прекосила съзнанието ми и нейният топъл, тъжен поглед е останал в душата ми и ме гледа постоянно оттам, биха поклатили глава и биха казали:

– Е, да, богат е, но е недъгав... и болен...

Но моята душа не е недъгава. Моето сърце е здраво. Моята най-дълбока същност можеше да откликне дълбоко и скрито на едно красиво чувство, събудено от някоя от тях.

Но защо не стана това? Може би соковете на сухото стебло на неувяхващия цвят са горчивото биле за моето ранено сърце? Може би очите на горската сърна са тези, които будят някакви далечни, незнайни, хубави като в приказка спомени, на които аз се отдавам унесен? Когато се пробудя, питам се наистина ли това е някаква реалност, или моето въображение стига до болезненост?

***

Неувехка, наистина ли носиш неувяхваща обич, преминала през милионите години, през милиардите сърца, и все пак останала прекрасна, лъчиста, недокосната и неопетнена от никого?

Не питай, не искай да знаеш от чие сърце избликва чудната светлина и къде се крият корените на постоянната ми мисъл за тебе. И аз не съм ги открил. Но от тези корени израства чуден храст, на чиито вейки цъфтят невиджани по хубост цветове, които изпълват всичко с благоуханието си.

Достатъчно е само ако го усещаш, както аз го усещам.“

***

Навярно съществата от невидимия свят са събудили това хубаво чувство в него – замислено си каза Ягода. – Кой знае с каква цел. Може би тъкмо чрез тази обич той се е докосвал до своите далечни превъплъщения. Кой знае?

Тетрадка, пълна с обич, извираща от едно чудно сърце. И къде е сега това сърце? Може би в някой приказно хубав свят, за който моите очи са слепи, и в ръцете ми са останали само листите, които прелиствам, за да надникна в един отминал човешки живот...

„Ти, гостенко незнайна – зачете Ягода отново, – която си гостувала на неизброими човешки сърца преди мене, какво си ми дала? Радост? И какво си ми оставяла, когато си отминавала? Скръб?

Лъчиста и прекрасна пристъпваш ти на прага на светилището на моята душа. Зная, нозете ти не обичат да стъпват на земята и ти ще си отминеш, ако светлината, която носиш, се замени с пламъка на разгорелия се огън на земните желания. Но не са ли те твоето ехо, пробудено в тях от твоето присъствие? На моя жертвеник тлеят въглени, оставени от нескончаемата верига на моите прадеди, губещи се в предвечните времена, посипани с пепелта на хилядолетията. Но ти, която носиш живот и обновление, оживи и тях... и сега те ме горят...

Ти влезе и изпълни моята същност, без да ме питаш... По-силна си от мене. Тогава как да се боря? А всъщност защо и да се боря? Ти не си ми радост, а горестна мъка... И все пак, предпочитам те.“

***

Да – въздъхна дълбоко Ягода, – обичта носи и страшни страдания. А всъщност може би не тя, а ние страдаме поради това, че нещата не стават, както ние ги искаме или очакваме. Но както и да е, боли, зная, че боли...

Изведнъж на Ягода ѝ се стори, че някой отвори вратата. Тя бързо затвори тетрадката и се обърна. На Емил ли патериците потропнаха по пода? Не, нямаше никого. Странно изживяване – сякаш за миг тя бе забравила, че той напусна Земята, и ако го беше видяла, никак нямаше да се изненада.

А може би да е тук, но да не го виждам – каза си тя, отвори наслуки тетрадката към края и зачете:

„Очите ти, Неувяхко моя, са дълбоки и скръбни. Страдаш. Защо? Плаха и неспокойна е горската сърна. Моят поглед става по-тъмен и свитите устни – по-строги. Съмнения като огнена струя отдавна преминават в сърцето ми и изгарят всичко в мене. Безсилен ли съм да се изправа и да потърся

причината на скръбта ти и да ти помогна? Не. Намерил бих слова, продиктувани от моя разум, с които да ти заговоря и с които да те утеша. Но кой ме възпира да сторя това? В стаята на моята душа ли, или във физическата ми стая стои някой и ме възпира? Това не е халюцинация, а реалност, до която съм се докосвал неведнъж, когато бунт и протест са ме разкъсвали жестоко.

***

Повече от половин година не съм писал в тази тетрадка. Затулил я бях някъде и писах в други. Нямах и сили да я потърся, защото една от неканените ми приятелки ме тури на легло и изсмукваше с горещите си устни сетните ми сили. Макар да бях много зле, пак можех да мисля и желанието да туря край на всичко ме спохождаше често и настоятелно. Защо всъщност, защо живея и кому съм нужен?

Може би се самозалъгвам, че майка ми жестоко ще страда за мене? Ще се утеши, както са се утешавали много други майки. Животът, въпреки страданията, е по-силен. Може би тъкмо затова и аз ще живея. Поддържа ме нишката, свързана с един цветец, обрулван от вятъра на песъчливия хълм и изгарян от слънчевия пек. Притеглят ме очите на една горска сърна, които стават все по-тъжни. Мисля, че бих могъл да зная защо, но не искам да питам, не искам да зная. Каква полза? Достатъчно е, че са се съюзили моята душевна мъка и физическото ми страдание, за да ме люлеят непрекъснато в обятията си.

***

На писмата, които ти изпращам, ли се дължи промяната в тебе, Неувехко моя?

В очите на горската сърна има проблясъци на светлина. Горчивината на устните е отстъпила на някаква усмивка, която е изблик на нещо дълбоко и вълнуващо.“

***

„Ах, да! – възкликна Ягода. – Това е, когато почнах да ходя горе, на Изгрева, когато видях Учителя... Как ясно е забелязал промяната! Отбелязал я е само с няколко думи. Горкият, нямаше сили дори да пише.“ Много пъти го беше виждала да държи тетрадката и писалката, после въздъхваше и ги оставяше...

Ягода отново наведе главата си над изписаните листи: „Знаех с цялата си същност, че не писмата ми извикват сиянието в очите ти, Неувехко моя. И никак не се изненадах, че си ходила при едного Човека, Когото наричат Учител на човешките. Най-странното е, че когато мама ми казваше това, аз имах чувството, че Го зная, че съм Го виждал. А всъщност за първи път сега чувам за Него. Напрягах ума си, да не би някога все пак да съм чувал за Него и отвън да съм забравил, а то да е останало в подсъзнанието ми. Не мога да си спомня...”

Разпитвах подробно леля Лени. Тя ми разказваше с охота, но говореше много противоречиви неща. Самата тя не Го е виждала, само била чувала за Него. Не, не. Искам да чуя нещо сериозно и съществено за Него.

Откъде идва това съзнание в мене, че ето, за Този Учител аз бих живял, макар да се влача с патерици. Странно и все пак е факт. Свикнал съм да анализирам и изучавам всичко в себе си, може би защото нямам друга работа – и не мога да не забележа неща, които изненадват и самия мен. Порите на моята душа може би съвсем са се разтворили и аз възприемам някои неща, преди още умът ми да ги е доловил.“

***

Неувехка-Ясна иска да учи. Мисълта да ѝ помагам внася някакво ново раздвижване у мен. Всъщност това ще бъде

най-малкото, което мога да направя за нея. Тя трябва да излезе от бърлогата на вълка, без да влезе в друга. Нравът ѝ, съчетан от плахост и неочаквана смелост, не се нрави, както изглежда, на вълка. А знанието ще я направи самостоятелна. Как не съм се сетил по-рано?

***

Малкият, неизвестно откъде дошъл син, или Учителя, за когото Ясна говори със сияеща усмивка, привдигнаха и възвърнаха здравето на леля Елена? Но никога не съм очаквал да я видя така променена.

Все по-често мисля за Този Учител. Но защо, когато мисля за Него, ми се струва, че Той стои изправен в стаята ми и ме гледа строго? Не мога да споделя това с никого, дори с майка ми. Тя е готова мълчаливо да приеме всичко заради мене. Но страхът за състоянието на моята нервна система се прокрадва в погледа на очите ѝ. Страхът! Може би той също така тормози човека, а аз не бих искал при другите болки на мама да прибавя и страха.

***

Чудна е промяната на леля Елена. Приятно ми е да я гледам, когато тя вдъхновено и с възторг говори за Учителя от Изгрева. Нищо не било вярно от отрицателните слухове, които се разпространявали за Него и за последователите Му. Вълкът е недоволен. Аз ликувам! От злост ли? Като че ли съм очаквал тъкмо това!

Плахата сърна се е възправила и удря с копитата си изненадания вълк. Но аз зная, че тя има смелост да прави това, защото не е сама. До нея стои Един, чиито очи колкото са благи, толкова са и строги. Изпълнени са с неизявена пред човешките мощ и сила! Самото Му присъствие прави вълка безсилен. Не зная откъде знам всичко това, но зная,

че е така. Порите на моята душа го възприемат с абсолютна сигурност. Когато със своята вътрешна същност искам да се приближа до Този Учител, усещам неизказаната Му строгост. Илюзия ли е това? Не! Но откъде произлиза чувството ми за Неговата строгост? И защо? Ако кажа всичко това на някого, ще ме вземат за луд, за побъркан. Но няма няма хора с обоняние, по-силно развито от това на другите? Тогава защо аз, чрез порите на моята душа, отворени от многото страдания, да не мога да долавям неща, които другите не могат да усетят? И защо те, като не могат, да са нормални?

Ягода трепна от силното извънпяване на звънеца, който неочаквано се разнесе по цялата къща. Тя вдигна плахо глава и се послуша. Кой можеше да звъни по това време? Отведнъж мраз скова сърцето ѝ – ако са някои агенти от полицията?

Отново звънецът продължително извънпя. Може пък да е и за някой болен – успокои се сама Ягода. И друг път са я търсили по никое време за аспириин, хинин или валериан, като знаеха, че се намират у нея.

Тя стана, запали лампата в коридора и без да отвори вратата, запита кой звъни.

– Аз съм, Ягода, отвори!

– Ти, како Ленче! – отвори бързо Ягода вратата и пое куфара ѝ.

– Слава Богу, че си тука – влезе Елена. – Тръгнах съвсем неочаквано и не можах да ти се обадя. А бате ти Велко е в запас.

– Аз обикновено съм във вилата, но тази нощ дойдох тук – промълви тихо Ягода.

– Писа ми Бистра и затова се безпокоих. Все щях да намеря къде да отида, но по-добре е, че си тука. А ти как си, Ягода?

– Добре... долу-горе... А ти, како Ленче?

– И аз ще кажа като тебе: долу-горе, защото никой сега не е съвсем добре. Бедният Емил – огледа Елена стаята му – отиде си този мълчалив страдалец.

– Да. Голяма душа е бил, но аз не съм знаела...

– Ти какво правеше, че така до късно стоеше? Вече е два часа след полунощ.

– Четях... Седни де, како Ленче. Гладна ли си? Тук няма нищо за ядене, не съм донесла.

– Аз нося. Ти навярно се храниш в болницата.

– Не. Но нали беше четвъртък...

– И до петък на обед постим.

– Да.

– Хубаво е, че спазваш това. Аз доста се бях отпуснала, но напоследък започнах отново. Получи ли ми писмото?

– Получих го. Благодаря ти много. Как са Владко, вашите?

– Владко е добре. Искаше и той да дойде, но още не е за него да идва. Аз дойдох да си взема дрехи, че стана вече топло, а съм взела само зимни дрехи. Много ти благодаря, че си прибрала тук дрехите ми.

– С така Бистра ги прибрахме. Твоята стая беше най-запазената и тая, дето спеше Владко. Та затова можахме да извадим някои неща.

– Много страшно ми изглеждаше в онази зимна сутрин. Не можах дори да погледна. Такъв ужас съм изживяла онази нощ...

– Хубаво, че навреме сте излезли.

– Да, това няма да го забравя. Сякаш имаше някой до мене и той ми каза настоятелно да дойдем тук с Владко. И след малко от детонацията на падналата у съседите бомба рухна нашето крило.

– Бог и Учителя са ви запазили.

– Сигурно.

Елена стана, отвори куфара, извади оттам сирене, масло, яйца и един пакет.

- Това е за тебе, Ягода, от мама.
- Ах, защо е трябвало – смути се Ягода.
- Щом го е пратила, трябвало е. Вземи го де!
- Ягода го пое и го разтвори. Бяха домашни бисквити.
- Много благодаря, како Ленче. Не зная с какво съм заслужила това внимание от страна на майка ти.
- Винаги ли трябва да има заслуга? Понякога може и без нея.
- Е, да – въздъхна Ягода и приближи до Елена малката масичка. Донесе бяла покривчица и я сложи върху нея.
- О, Ягода. Сега не е време за ядене. Аз ще хапна само няколко бисквити. Страшно съм уморена и ми се иска да си легна.
- Докато ти хапнеш, ще отида да включа бойлера, да се стопли вода.
- Да се измия ли? Много ще съм ти благодарна.
- Когато Ягода се върна, Елена се беше излегнала на канапето.
- Какъв е този пръстен на ръката ти, Ягода?
- В първия момент тя се сепна, но после каза с тъжна усмивка:
- Емил ми го подари.
- Тъй ли? Но той е родовият им пръстен, който дават на съпругата на първородния син.
- Но тъй като той нямаше съпруга, даде го на мене.
- Все пак не се ли чувстваш до известна степен обвързана от този пръстен?
- Не, ще го пазя, докато той се върне, и ще му го дам
- каза съвсем неочаквано за самата себе си Ягода.
- Как ще се върне?
- Знаеш как. Скоро ще дойде отново на Земята.
- И?
- Тогава ще му дам пръстена.
- Той ли ти каза това?

- Каза ми, че ще дойде скоро, а аз реших да му го дам. Сигурно ще се зарадва много.
- Ако помни...
- Щом като казва, че ще дойде скоро и ще продължи да работи над себе си в духовно отношение, както е работил сега, в последните години...
- Да, но толкова много страда...
- Понеже много се е отклонил от пътя към светлината.
- Кой ти каза това?
- Той. Написал го е и ми даде да го прочета.
- Ягода се смути. Не искаше да лъже, но не ѝ беше удобно да каже неща, така съкровени за Емил, за тетрадките му, както и за пръстена.
- Но Елена гледаше в горния ъгъл на стената и не забеляза това. Като помълча малко, каза:
- Наистина, голям дух беше Емил... От това, което сме говорили, макар и да не обичаше да говори открито, съм доловила, че той имаше прозрение, долавяне, виждане. Могъл е да разбере, че сегашното му положение е резултат навярно на минали отклонения, както ти казваш. Но ако човек нищо не може да види от миналото си?
- Тогава ще вярва на този, който знае и вижда – на Учителя. Той ясно казва, че сегашният ни живот е резултат на миналия, а бъдещият ще бъде резултат на сегашния.
- Но колцина знаят това?
- Вярно е, не знаят. Но природата записва всичко и когато и да е, знае не знае, всеки ще плаща, ще страда. Но аз мисля: не че толкова хората не знаят, но нарочно не искат да знаят. Защото колко учители са идвали на Земята да учат хората...
- Вярно е – стана Елена от дивана. – Водата сигурно се е стоплила.
- Сигурно. Аз съм ти приготвила всичко – изпрати я Ягода до вратата.

- Благодаря ти.
  - Къде да ти приготвя за спане?
  - Нека бъдем заедно.
  - Искаш ли да спиш на Емиловото легло?
  - Може. Той ми е бил винаги мил. Обичала съм го като по-малък брат.
  - Зная. Аз ще спя на канапето.
  - Добре.
- Като се върна, Елена легна в леглото, загасиха лампата и си казаха лека нощ. Но и двете не можаха да заспят.
- Ягода, спиш ли? – запита я Елена.
  - Не, нещо се разсъних и не мога да заспя.
  - И аз също. Исках да те попитам, имате ли някой д-р Кузманов?
  - Да. Той е постъпил в болницата малко преди мене.
  - Да знаеш, че той симпатизира на... комунистите. – понижи гласа си Елена.
- Сякаш хладен душ обля Ягода. Защо Елена ѝ казваше това? Мисълта за Соня прекоси съзнанието ѝ. Елена продължи.
- В Сливен той беше изложен на голяма опасност...
  - Защо?
  - Повикали го при един ранен партизанин и той отишъл да го лекува.
  - И после?
  - После, все ще се намери някой да подуши, да донесе...
  - А хванаха ли ранения?
  - Не. Те си имат скривалища и навреме са го укрили. И тъкмо това спаси живота на Здравко.
  - Кой Здравко?
  - Д-р Кузманов. Много симпатичен момък. Подобен е на Емил, но в друг вариант. Ти го познаваш.
  - Извън службата не съм разговаряла с него.
  - Той е син на мамина приятелка. Най-малкият е,

може би най-любимият. Но много тревоги е преживяла с него. Особено с този случай. В голяма опасност беше. Но богатството на баща му и намесата на генерал Пенчев, наш близък познат, направиха да се потули работата и го преместиха тука на служба. А там работеше като частен лекар, но ходеше най-често из крайните квартали, където го викаха. И пари не вземаше.

– Това е много хубаво.

– Нали ти казах, че симпатизира на комунистите. А ти ли, Ягода, си укривала мъжа на Гана? – внезапно я запита Елена.

Ягода потръпна. Нарочно ли ѝ бе говорила тя за д-р Кузманов, за да отвърне и тя със същата откровеност? Възможно ли е това?

– Гана ли? – съзнателно спокойно заговори Ягода. – Изобщо не познавам никоя Гана.

– Сериозно?

– Съвсем сериозно.

– Виж ти. Значи не знаеш нищо за Гана и мъжа ѝ?

– Не.

– Тогава да ти разкажа ли историята им?

– Разкажи я.

– Гана дойде да работи у дома. Симпатично, тихо, кротко момиче. Не мина много и почна да се жали, че иска да се жени, а момчето било без работа. Не може ли Велко да го приеме при него в кантората? Да мете, да чисти, да го пращат насам-натам по работа. От това зависело щастието ѝ. Знаеш, че Велко не може да устоява на умоляващите женски очи, а и аз се трогнах и го назначиха. А момчето си било чист анархокомунист – понижи Елена пак гласа си – и дошло да върши работата си не само на фирмата, но и на техните си. Намерило си добро прикритие.

Един ден Гана отиде да си урежда стаята у свекърва си – нали щяха да се женят – и не се върна. Обезпокоих

се. На третия ден Велко ми каза, че и приятелят ѝ Стойко, пратен някъде по работа, също не се върнал. След два дни полицията го потърсила в кантората. Велко се хванал за главата. Значи и двамата са подушили нещо и са се скрили в миша дупка. Кой знае защо, тогава си мислех, че познаваш тая Гана.

– Не, Гана не познавам – едва чуто промълви Ягода.

– Чудно! Преди да дойде у нас е била слугиня няколко години у едно семейство, през три улици от нас, забравих името им.

– Може да съм я виждала, но откъде да зная, че се казва Гана? Знаех една Гана от нашата улица, но тя на следната година от моето идване се върна на село и се ожени.

– Не, не. Това беше младо момиче. И изглежда много майсторски е умеела да подвежда и Велко се е поддал. Трябва да му е измъкнала доста пари.

– Така ли? – учуди се искрено Ягода.

– Ами за обзавеждане на къщата, за сватбата. Така ми казваше Велко, давал ѝ е с широка ръка.

– А, да!

– Всъщност тези пари са им трябвали не за сватбата, а за поддържане на комунистите. Разбира се, идеята им не е лоша, но методите им да присвояват чуждото насила не може да бъде харесвано. Тях ги убиват наистина, но и те не прощават на тези, които им попаднат в ръцете.

– Много лошо стана... Голяма жестокост развиват хората в себе си. И за какво? За едни пари, за едни материални средства.

– Да, но те са условие за живота. Ето и ти учиш, стремиш се един ден да имаш по-добри условия за живота.

– Не, целта на моето учене не е за придобиване на повече материални облаги, а за да стана лекарка.

– То е все същото. Със самото ти ставане на лекарка условията на живота ти ще се променят коренно.

– Аз ще стана лекарка само за да изпълня волята на Учителя. За мен това е най-важното.

– Вярвам ти. Дано и след като изпълниш волята на Учителя и след като вкусиш от материалните блага, те да не ти се усладят толкова много, че да ги предпочетеш.

– Дано никога не стане това, защото след като се пробудя от опиянението на парите, ще страдам ужасно. Бих предпочела да съм като д-р Кузманов, да лекувам без пари.

– Да, но зад гърба му е баща му. Лесно се правят добрини на чужда сметка.

Ягода прехапа устни в тъмното. Елена ли говореше това?

Замълчаха.

– Ти мислиш, че съм се променила, нали, Ягода?

– Да – едва чуто отговори тя.

– Много жестоки удари ме огрубиха. Събудиха страшен бунт в душата ми. Видях живота от такива страни, за които по-рано не бях подозирала. Сега искам да се възвърна отново към това, което бях, но ми е много трудно. Изгубих мира си, вярата си. Аз, която вярвах на всички за всичко, сега съм готова да се съмнявам във всички и във всичко и това ми причинява страшно страдание. Защото да се съмняваш в добродетелите на хората, това е равносилно да живееш в ада. И преди страдах, но имах мир. А да се разруши мирът в човешката душа, това е жестоко страдание.

– Разбирам те, како Ленче, но ако Небето допуска да се разбъркваме, може би то е, защото иска ние да направим преценка на всичко, което е в нас. Да изхвърлим ненужното и да запазим само необходимото.

– Въпрос е, Ягода, дали Небето взема участие в тия работи, или ние сами си забъркваме тия каши.

– Сигурно ние ги забъркваме, но Небето ги допуска, защото в края на краищата То знае, че всичко ще бъде добро или за добро. Защото, за да се пречисти изворът от тинята

на дъното му, той обезателно се размътва, но като се оттече мътилката, изворът се избистря, чуден става.

– Но ако човек умре, преди да се избистри?

– Нали животът продължава и избистрянето ще стане, когато и да е.

– Ти сигурно доста си чела от беседите, защото си започнала да говориш като Мария.

– О, како Ленче, къде мога да се сравня с Мария? Какво съм аз, нищо! А и колко време ми оставаше да чета? Трябваше да уча, да работя...

– А и за Емил се грижеше...

– Това не ме е уморявало. Той беше толкова търпелив, невзискателен. Като гледам болните в болницата колко са нервни, капризни. А той никога не охна, не се оплака, затова никога не ми е тежал.

– Леко ли почина?

– За мен леко, но той си знае.

– Разкажи ми...

– Майка му беше при него. Аз бях в кухнята. Тя дойде и ми каза, че Емил ме вика. Беше вечерта. Като влязох, очите му ми се видяха по-особени, като че ли ги огряваше някаква светлина... и ми се усмихна, като никога. Лицето му беше прояснено, хубаво. Нямахме никак вид на болен. „Боже – помислих си аз, – той е оздравял!“

Докато стигна до леглото му, той все се усмихваше.

– Искаш ли нещо? – попитах го аз.

– Не, много ми е добре. Седни!

Седнах и се чудех на добрината му, защото винаги беше строг към мене.

– Аз ще замина – заговори той, – но ти ще продължиш да учиш, както си учила досега, нали?

– Къде ще заминеш? Ще се евакуираш ли?

– Да – усмихна се отново той, – и то много скоро.

Кой знае защо се натъжих. Но като си помислих, че за

него може би ще бъде по-добре, мислех, че ще отиде при сестра си, въздъхнах и казах:

– Там сигурно ще си по-спокоен.

– Ти никога не отговаряш на това, което те питам – прошепна той.

– Кое?

– Ще учиш ли?

– Ще уча, разбира се.

– Погледни – посочи ми той към вратата, – видя ли кой дойде? – и лицето му просия от радост.

И докато му кажа, че нищо не виждам, той наклони главата си и си отиде усмихнат. Тогава видях, че бе ме хванал за ръката, навярно когато беше посочвал към вратата. Не смеех да я отмахна. Не знаех какво да правя. Струваше ми се, че той все още е жив и ме гледа.

Тогава влезе така Бистра и заплака.

Ягода замълча. Спомни си, че Емил веднъж беше ѝ казал: „Най-хубаво е човек да умре, когато до него е любимото същество“.

На сутринта, когато Елена и Ягода се събудиха, минаваше 9 часа.

– Ягода, аз ще отпътувам довечера – обърна се към нея Елена.

– Защо толкова бързаш?

– Какво да правя тука? Нямам никаква работа. Ще прибера дрехите в куфарите и ще поизляза малко из града.

– Добре.

– Генерал Пенчев е тука по работа. Може да ме потърси.

– Какво да му кажа?

– Че съм при Здравко. Майка му ме помоли да му предам нещо.

В същия момент телефонът иззвъня.

– Да, генерал Пенчев, аз съм – заговори Елена.

Ягода тихо излезе от стаята. Мислеше си за Соня. Дали е във вилата? Трябва непременно да отиде да види. Като разбра, че разговорът е свършен, тя отново се върна в стаята.

– Всички хора се променят, Ягода – с малко по-особен тон ѝ заговори Елена. – Ти казваш, че аз съм се променила, но и ти в много отношения не си същата.

– Външно може, но в душата си съвсем не съм променена.

– И по отношение на мене?

– Да.

– Сигурно е така, защото ти и преди не си ми казвала всичко, което си знаела. И сега можеш да не ми кажеш, че си познавала Гана.

– Гана не познавах, како Ленче, но познавах едно много добро момиче Гергана, която я сполетя страшно голямо нещастие. Когато я видях за последен път тука, тя ми каза, че отива със съпруга си на село при майка ѝ. Него го видях тука още един път, дошъл по негова работа. Беше се минало доста време и научих, че бил хванат и жестоко убит. Като мъртъв го изправили в селото пред общината. Гергана, като го видяла, полудяла и отишла в гората... в планината. Цялото село се потресло. Майка ѝ си скубала косите. Пуснали войска да я търсят. Очаквала детенце съвсем наскоро.

Брат ѝ няколко дена бродил из гората да я търси, разбира се, с разрешението на войскарите, и я видял отдалече да тича из гората. Притулил се и я видял да влиза в някаква пещера. Кой знае, може би защото се е страхувал да се доближи до сестра си, като е полудяла, а може би така му е било наредено, но той слязъл и казал на началника на войската. На другия ден я намерили полумъртва в пещерата с детенцето ѝ, увито в роклята ѝ. Било още живичко.

– И после?

– Отнесли я в болницата на близкия град...

– Значи същата е – въздъхна дълбоко Елена. – Цяла седмица не можех да заспя, като научих това. А ако беше казала на мене, ако беше ми се доверила, аз бих ѝ помогнала. А тя ме излъга, като си отиваше...

– Друга е причината, за да си отиде.

– Каква?

Ягода се присви, наведе глава, притвори очите си и каза:

– Същата, както при Смарагда, при Соня...

– Велко!

– Да. Не ѝ е било удобно да ти каже и си е отишла, за да избегне най-лошото. Като казала на Стойко, искал е да го пребие. Но само за да не напакости на идеята, не му е направил нищо лошо. Затова и аз не съм ти казвала, защото тези неща мъчно се говорят...

Елена притвори очите си и когато ги отвори, бяха странно сухи. Лицето ѝ беше съвсем бледо, линиите му – опънати.

– Сама съм си виновна – притвори отново за миг очите си.

Никога Ягода не беше виждала да лъха толкова горчиво страдание от Елена, но не намери нито една добра дума да ѝ каже. Стана ѝ страшно скръбно. Наистина ли трите години бяха оказали своето влияние и ги бяха отчуждили? Не, но страшният упрек, който бе хвърлила Елена върху Ягода, сякаш бе застанал като невидима преграда между тях. Или може би не това, а горчивината от несправедливото обвинение, което бе изживяла Ягода, се таеше още в дъното на душата ѝ, без тя да съзнава?

Елена въздъхна дълбоко и отиде да се измие, а Ягода се зае да разтребва стаята, като грижливо прибра тетрадките на Емил в шкафчето. Искаше непременно да отиде да види Соня, но трябваше да почака да излезе Елена.

– А знаеш ли нещо за Гана? – стресна се Ягода от въпроса на Елена. Не беше я усетила кога бе влязла в стаята.

– Скоро нищо не съм чула. Зная само, че майка ѝ от мъка по нея починала.

– А детето?

– Сигурно някой го гледа. А ти как научи за нея? – запита я на свой ред Ягода, за да отклони въпросите на Елена.

– Светът не е много голям, Ягода, а още повече България. Изживях го страшно като факт, но не исках да вярвам, че е същата. А все пак, още като ми заговори генерал Пенчев, знаех с най-вътрешната си същност, че е тя. Ти не си ли ходила да я видиш?

Ягода се беше качила на един стол да оправя завесата на прозореца и не отговори веднага. Когато слезе от стола, звънецът на външната врата иззвъня и тя се втурна да види кой е.

След малко въведе възрастен човек, военен.

– Това ли е твоята Ягода? – запита влезлият Елена, след като я поздрави.

– Да, генерал Пенчев.

– Аз малко избързах, защото след един час съм зает служебно. Нали искаше да отиваш при Здравко, ще те отведе с колата.

– Добре. А на теб, Ягода, какъв ти е планът за днес? Кога си на работа?

– Довечера. Имам нощно дежурство. А през деня имам да върша една важна работа. Ще излезна, а после ще се върна да приготвя обед.

Елена погледна генерала. Ягода също спря поглед върху него. Косите му бяха прошарени. Строгите черти на дългогодишния воин бяха омекотени от някакво вътрешно страдание. А когато погледна Елена, светлина смекчи твърдия му поглед.

– Навярно я обича – помисли си Ягода, – но е много стар. Кака Ленче изглежда като да му е дете.

– Ягода, днес пък аз мисля да попостя. И може по-късно,

към 4-5 часа, да се разпостим с картофена чорбица. Освен това исках да се срещна и с Този, при Когото някога ме бе завела на Изгрева...

– А! – възкликна зарадвана Ягода. – Той сега не е тука, а в село Мърчаево.

– Зная...

– И аз исках утре да отида на беседа. Отдавна не се е случвало в неделен ден да съм свободна от дежурство.

– Тогава ако не успея днес да отида, утре може да отидем заедно.

– О, како Ленче, толкова се радвам!

Елена и генералът излязоха, след тях Ягода бързо се облече и тръгна за вилата. Когато стигна Красно село, тя се огледа на спирката, после тръгна бързо за към къщи.

Когато приближи, тя отново се огледа. Нямахше никого, но все пак тя не влезе направо във вилата, а отиде при съседите леля Стана и чичо Димитър. Между дворовете, зад къщите, имаше жив плет от виещи се рози, които съвсем бяха притулили малката вратичка, през която минаваха за по-напреко. Някога Стана бе слугувала у Емиловия дядо и беше запазила хубавото си чувство към цялото семейство. И тъкмо тя бе станала причина за тази вила – беше помолила Бистра да купи половината им място, за да може да си съградят пък те със съпруга си къщичка с получените пари.

– Лельо Стане, търсил ли ме е някой? – весело я запита Ягода, като я видя на двора.

– Никой не те е търсил – спря да копае Стана, но погледна Ягода продължително и кимна с глава към къщи.

– Знам – отвърна Ягода. – Затова минавам през вас. Иначе всичко наред ли е?

– Засега... – въздъхна жената и се наведе отново да копае.

Ягода премина през вратичката и влезе откъм кухнята във вилата. Нямахше никого. Отишла ли си беше Соня? След

няколко минути се чу прошумоляване и Соня като изпод земята се яви пред Ягода.

- Значи, тука си – въздъхна облекчено Ягода.
- Да, тук съм. Чаках те.
- Снощи не дойдох направо тук от болницата, защото се страхувах... Идваха да те търсят.
- Знам.
- Знаеш?
- Но не питай откъде и как.
- И не искам да зная. Кака Ленче е тука.
- Тук? – сепна се Соня.
- Не, в София, у Емилови. Довечера или утре ще си отива. На тези, които те търсиха, ни в клин, ни в ръкав, без да зная и аз как ми дойде на ума, им казах, че отиваш в Сливен при нея. А сега, като е дошла тя тука... Ако дойдат пак в болницата...
- Всичко това е много хубаво. Аз ще напиша едно писмо, което ще ти дам да го пуснеш днес за тебе, в което ще ти съобщавам, че съм се отказала да отида при Елена в Сливен, защото може би тя няма да ме приеме. А ще отида в някое планинско село, да си лекувам нервите, както са ми препоръчали лекарите.
- Това е много хубаво. Как прекара нощта?
- Сравнително добре.
- Гладна ли си?
- Не. Хапнах преди малко.
- Донесох картофи. Даде ми ги бащата на едно болно момиче, дошъл от село.
- Ягода, ти изненадващо прогресираш. Вече си медицинска сестра. Доволна ли си от службата?
- А ти доволна ли си от учителстването?
- Не съм вече учителка. Напуснах, и то съвсем навреме.
- Защо?
- Не разбра ли снощи защо? Някой излязъл слаб и ни е

издал. Само още не зная кой е. Но който и да е, не го съдя. Страшно ги мъчат, Ягода, жестоко, нечовешки. И не се чудя как не издържат страданията и страхотните болки, а как издържат. Прекланям се пред героизма на някои наши другари. И чудя се на ръцете, които посягат да режат езици, уши, ръце на себеподобните си. Не, не на себеподобните си, защото изверги са тия, които могат така жестоко да измъчват хората, които имат такива човечни, високи идеали – добруването на всички хора.

– Аз не знаех, че ти си се прехвърлила към комунистите. Нали така много ти харесваха идеите на Учителя?

– Вярно, харесваха ми. Благодарение на тях оживях и стъпих отново на нозете си. Но при вас всичко става много бавно. Добруването на хората се чертае в някакво мъгляво, далечно бъдеще. Аз срещнах хора, Ягода, които искат да го реализират още сега. Хора, които нищо не жалят, за да го постигнат.

- И как ще го постигнат?
- Като вземат властта в ръцете си и уредят наистина един добър живот за всички.
- По какъв начин?
- Ще се махнат синорите по нивите, лозята, градините. Всичко, което ражда нашата страна, ще бъде за всички. Ще се разпределят богатата според нуждите на всички хора.
- Но кой ще бъде този, който ще определи кой какви нужди има? Това същество трябва да бъде такова, което вижда не само отвън човека, но и отвътре, за да може абсолютно правдиво да прецени нуждите и да раздаде богатата според тях. Но ако съществото няма, не притежава тази абсолютна правдива мярка, отново ще се породи в хората завист, недоволство, а заедно с това ще се наруши редът, който е бил установен, защото някои ще се чувстват онеправдани и ще пожелаят да възстановят правдата насила. Защото никой, който е взел нещо насила, няма да

го даде доброволно. Само който даром е получил, даром може да даде.

– Остави този християнски морал, Ягода. Поповете, които събират от народа даром коматите, на кого ги дават даром? На свините си, защото после ще си ги получат от месото им. Трябва една силна ръка, която да сложи ред и порядък.

– Дано!

– Що, ти не вярваш ли? Още малко и ще го видиш с очите си.

– Бих се радвала да е така, както ти го казваш. Дано тая силна ръка, като бърка в благата, за да ги разпределя, не поднесе най-хубавото за себе си. Но дали има такива изработени, надраснали личния си егоизъм хора?

– О, Ягода, ти нямаш представа какви хора има! Аз също не подозирах съществуването им. Да мислят за другите, да бъдат готови на жертви! И тъкмо тези хора ме направиха да прогледна, да видя реалността край себе си.

– Радвам се – тихо промълви Ягода.

– Радваш ли се? Наистина ли се радваш? Искрено ли говориш?

– Разбира се. Ако си намерила нещо, което да те задоволява, ако ти наистина си видяла нещо добро, ако си прозряла реалността, защо да не се радвам? Реалността е една, върхът е един, но пътищата към него са много. Всеки ще се изкачва оттам, гдето счита, че е най-добре.

– Ягода, знаеш ли, че ти ме изненадваш. Много си се променила, откакто те помня отпреди 3-4 години, и то не само на външен вид. Ти всякога си била много миловидна, но сега в тебе има особен финес. А и се изразяваш като човек, който много е чел.

– Наистина учих. Но Емил много ми помогна, за да постигна това, което съм сега.

– Болното момче на Бистра ли?

– Да.

– Чувала бях за неговата култура и интелигентност.

– Възхитена бях от многото му знания и изисканост във всяко отношение, а аз съм се старала да уча и да постигна това, което той е намерил за необходимо. И с времето съм постигнала, придобила съм частица от него.

– От неговата интелигентност, нали? Така е, човек с когото общува, приема разбиранията му, идеите му. А ти завърши ли гимназия?

– А, не. Още две години има да уча, докато завърша гимназия.

– И после?

– Ще следвам медицина.

– Медицина?

– Да. Учителя ми е казал да стана лекарка и за мен е щастие да изпълня волята Му.

– Наистина, не е лошо това. Забелязала съм, че Той е своего рода реалист. Вижда правилно нещата и насочва своите последователи към науката, изкуството. Това е много хубаво, но не е достатъчно.

– А какво е необходимо още според теб?

– Условия. Трябва да се създадат добри материални условия за всички хора, за да могат те да разгърнат своите възможности.

– Това Учителя никога не го е отрекъл. Той казва, че човек трябва да е богат външно и вътрешно.

– Но как всички ще бъдат богати, когато едни са заграбили всичко, а други нищо нямат?

– Чрез любовта. Когато се обикнат, както се обичат хората в едно семейство. Не дават ли родителите всичко на децата си? Не правят ли всичко с любов за тяхното израстване във всяко отношение?

– Това е дълга работа. Да чакат сиромасите богатите да ги обикнат, че да им дадат имането си. Ние трябва да им

дадем урок и да си вземем сами това, което ни е необходимо. Ще ги накараме насила да обикнат сиромасите...

– Добре, стига един ден да не се озовете на тяхното място.

– Как?

– Като разпределяте благата, да не запазите най-голям дял за вас.

– О, не! Хората, които ще се заемат с тази работа, са високо идейни, безпристрастни. Аз съм видяла, аз съм срещала такива хора. Те също имат голяма любов към хората и искат съвсем реално да им помогнат.

– Не се съмнявам, че съществуват такива хора.

– Нали? Радвам се, че така мислиш. Искрено казано, мислех, че ще си по-тесногърда и фанатичка в някои отношения, както обикновено религиозните хора са фанатици.

– Ти знаеш, че Учителя е учител и Той не изнася религия, а една наука, която обхваща всички науки в живота.

– Но все пак вярвате в Бога.

– Е, да, не считаме, че реката, която тече, няма своя извор.

– Като те слушам, сякаш чувам Мария да говори. Много ти е повлияла във всяко отношение.

– Да, тя е един човек, когото много ценя и много почитам. На нея наистина дължа много. Сега чувствам липсата ѝ. Да разговарям с един човек, който има духовна светлина и прозрение, е истинско удоволствие.

– Да, тя ми правеше силно впечатление, когато ти я доведе в болницата. А и когато се срещаме после, тя ми е говорила неща, които изглеждат, мимо съзнанието ми, са заседнали в мене и аз си втъпявах, че са се сбъднали, както тя ми ги е казала. А всъщност всичко е ставало съвсем случайно.

– Смушава ли те, ако наистина ти е казала нещо, което после се е потвърдило?

– Не, считам, че всеки би могъл да ми каже това, което тя ми каза, като се има предвид състоянието, в което се намирах.

– Добре – стана Ягода от канапето.

– Очаквах да реагираш, Ягода.

– Защо?

– Да защитиш духовните възможности на Мария.

– Те нямат нужда от защита, а сега и ти нямаш нужда от тях. Кажи ми от какво имаш нужда и с какво мога да ти бъда полезна, защото ми се виждаш много слабичка, изтощена.

Соня я погледна изненадана.

– Аз съм на най-ниското стъпало на ученичеството – продължи Ягода, – нямам духовно прозрение, духовна светлина, която да покаже пътя на лутащия се в тъмнината, но мога да ти услужа с малко картофи, хляб и да споделя дажбите, които получавам от купоните.

– Засега това ми е най-важно.

– И аз така мисля. Почивай, спи, да се посъвземеш.

От очите на Соня неочаквано бликнаха сълзи.

– Много си добра, Ягода. Друг на твоє място не би направил това за мене. Зная, че съм била причина да страдаш много, но това отпосле го разбрах.

– Остави, аз съм го забравила вече. То е било много отдавна, в някакъв далечен минал живот.

– Ето вие колко леко и лесно разрешавате нещата. А аз? Аз помня всичко. И миналото, и настоящето, и искам да отмъстя и за едното, и за другото.

– Не зная за какво настояще искаш да отмъстиш, но какво ще получиш, ако отмъстиш за миналото? Злото само зло ражда.

– Значи да оставим безнаказано да се шири злото, така ли? Да оставим вълка да души всяко агне ли?

– Природата има начин да обезвреди вълка.

– Аз ще бъда тази природа, аз ще го вкарам в капана!

– Ако ти мислиш, че си изпълнителната власт на природата... Мирът е по-важен от всичко, а отмъщението не носи мир. То може да донесе временно удовлетворение, но мир – не!

– Тогава да оставим вълците да ни разкъсват ли? А да знаеш колко вълци има в най-различни форми. Вълк е всеки, който е заграбил всичко и си впива ноктите в беззащитните овци, за да измуче докрай кръвта им. Крайно време е да се справим с тях. Жертви се дават, големи жертви! Ах, да знаеш, Ягода, какви свидни жертви се дават... Всичко в тебе се разкъсва... Болката хищни нокти е впила в сърцето ти и капка по капка изтича кръвта от него. А да знаеш как боли, как страшно боли! Но очите на едного човека ме гледат с усмивка, превъзмогнала нечовешко страдание, и ми казват: „Така трябва да бъде!“.

Отведнъж Соня се разплака. Ягода отиде при нея и почна да милва черните ѝ, на вълни коси, стигащи до раменете

– Слаба съм, Ягода – тресеше се Соня от плач, – много съм слаба, а той искаше да бъде силна, както той беше силен. А ето, аз не мога да се усмихвам като него, когато страданието ме гори, когато ме разкъсва на части. А той се усмихваше. Очите му, в които се бе събрала всичката светлина на обичта от сърцето му, ме гледаха и мислеха, че може би за последен път ме виждат. Линиите на лицето му бяха опнати от болката за раздялата ни, но устните му се усмихваха. Челото му, голямото му хубаво чело, бе изправено. Грозещата го смърт не го плашеше. Смел, решителен тръгна той. И не позволи дори да го целуна. „После – каза той, – като се върна!“ А ще се върне ли? Понякога мисля, че ще се върне, а понякога мисълта, че няма да се върне, ме гори страшно, като огън. Тогава искам да отида при него и редом с него да умра. Това ще бъде едничкото ми и последно щастие, макар че той ме закле да остана и ако той не се върне, да продължа делото, на което той е отдал всичките си сили, целия си живот. Но

аз няма да имам сили да сторя това. Ако той не се върне, всичко ще бъде пусто и празно. Нека другите работят, аз ще свърша със себе си.

Ягода потръпна, но се помъчи спокойно да каже:

– Толкова ли е отишъл далече, че няма да се върне?

Соня се сепна и погледна Ягода с разплаканите си очи. Не бе ли казала много? Не бе ли се доверила много? Не! Очите на Ягода я гледаха със съчувствие, със загриженост и още с нещо – с обич. Спомни си, че тези очи, изпълнени с тъга и мъка, я бяха съпровождали до малкия апартамент на вълка. Натезали от болка ръце бяха донасяли подаръци и писма от него. И никога нищо не бяха казали стиснатите ѝ от страдание устни. При това тя тогава беше едно сирото, без никого в света слугинче. А сега тя имаше Учителя в душата си. Никога няма да бъде предател.

– Ягода, искаш ли да ти разкажа за него? – запитва Соня.

– Разкажи ми, ако това ще те облекчи – седна до нея Ягода.

– Да. Досега на никого не съм разказвала, но на теб искам. Слушай. Когато ме назначиха в планинското градче за учителка, зарадвах се много. Учителя беше ме запитал къде искам да бъде назначена и аз Му казах, че искам да съм в планината. Отпосле си спомних този разговор и отначало мислех, че именно Той, по някакъв неизвестен за мен начин, е изпълнил желанието ми. Но после, като размислих, видях, че съвсем случайно бях срещнала заместник-министъра на просветата, приятел на Вълко, който именно ми уреди назначението в това градче. Но това не е важно. Важното е, че първото лице, което срещнах пред гимназията, в която отивах, беше именно той. Току-що беше излязъл от вратата. Висок, строен, в сив костюм. Спрях се, спря се и той. Лицето му – матово, очите – сериозни под голямо чело. Никак не помня какво съм го запитала, но помня, че някаква далечна

звездна светлина осветли очите му и усмивка за миг се появи на устните му.

Отпосле, когато говорихме, той също не помнеше нашия първи разговор. Каза ми само, че се е усмихнал поради приятността, която изпитал, когато ме видял. След тази среща, когато имах случай да го видя в учителската стая или по коридорите, той беше винаги много сериозен, замислен.

На учителските съвети неговата мисъл беше най-ясна и правдиво изказана. Защищаваше не само онеправданите ученици, но и открито застана на страната на училищната лекарка, която беше еврейка. Тогава аз още не знаех, че у нас е почнало недружелюбно отношение към евреите, и бях искрено учудена от неучтивото държане на някои колеги към нея.

Той каза, че докато тя е между нас, ние сме длъжни да пазим нашето добро отношение, което тя напълно заслужава, имайки качества на много добър лекар. Това наистина смекчи остротата на отношенията, но не след много тя напусна не само гимназията, но и града. Дали беше преместена другаде, или беше уволнена, не зная. Няколко дена по-после директорът сложи в дирекцията си портрета на Хитлер.

Аз също имах симпатии към Ребека – беше хубава, добра и съзнателна в службата си.

Когато веднъж съвсем случайно излязохме с Людмил от училището, изказах възхищението си от неговата човечност. Тогава още не бях разбрала, че ми харесва много, и мислех, че моите горещи изказвания се дължат само на неговото правдиво отношение към онеправданите. Той ме слушаше сериозен. Напречната гънка между веждите му ми се стори по-дълбока и на устните му имаше някаква горчивина. На ъгъла той избърза да се раздели с мен. Това ме огорчи. Тръгнах си с наведена глава и съжалявах, че го

бях заговорила. Кой знае колко глупава съм му изглеждала. Явно бе, че той бе чел много, знаеше много, учениците го уважаваха. Синът на хазяйката, ученик в последния клас на гимназията, ми каза, че нямало въпрос, зададен от учениците, било по учебния материал или извън него, на който да не им отговори така, че те да не останат напълно доволни.

Вървах замислена и близо до моята квартира, на ъгъла, едва не се сблъсках с някого. Вдигнах главата си – беше той! Бях все още печална и измъчнена, когато очите му, както първия път, ми се усмигнаха.

– Друг път ще ви обясня защо избързах – изненада ме той.

– Ах, нищо – смутолевих аз.

– Между другото – продължи той, – съвсем забравих да ви дам книгата, която носех за вас. Тя не е роман, но предполагам, че ще ви бъде интересна. Чух, че искате нещо за четене от Стаменова. Докато тя ви донесе, можете да прегледате тази.

– Много благодаря за вниманието – промърморих аз.

Наистина книгата ми беше интересна: „Занимателна минералогия“, защото засягаше въпроси, съвсем далече от моя учебен предмет – историята. Видях минералите и кристалите в съвсем нова светлина.

Когато я връщах, казах му, че с удоволствие бих прочела някоя друга книга, която той би ми препоръчал. Тогава той почна да ми донася други неща: „Популярна астрономия“ – също много интересна, след нея книги за живота на Пастьор, на Паскал и др. Но ми правеше впечатление, че винаги ми даваше книгите, когато се случвахме сами в учителската стая, и разбрах, че искаше да му ги връщам не в присъствието на другите колеги. Това ме учудваше и все пак малко ме оскърбяваше. Дали нямаше някоя между учителките, с която той да е близък? Може би не желаше да

събужда нейната ревност. Изреждах всички в съзнанието си и не можех да открия такава, която според мен би заслужила вниманието му. Повечето бяха женени. Две имаше неженени. Едната беше много по-възрастна от него – затворена, скромна, мълчалива жена. Другата – млада, весела, шумна, суетна. Независимо че годеникът ѝ беше в запас, ухажвах я младежите от градчето. Не можех да си помисля, че някоя от двете може да му хареса. А да е някоя от женените? Между тях имаше една хубава и интересна. Всичко е възможно – въздъхвах аз, спомняйки си за миналото ми, за Елена, за Вълко... и отивах вкъщи натъжена.

С времето разбрах, че в сърцето ми се ражда никога неизпитано дотогава красиво чувство. То растеше и се изграждаше върху нова основа: на уважение, на възторг от неговото знание, сериозност и вглъбеност. Никога не го виждах с весели празноглави компании, не го чух като другите колеги да говори вицове и плоски шеги. Беше хубаво. А съвсем случайно научих, че свири също много добре на цигулка.

Бях си вкъщи и си мислех за него. Най-после не можах да устоя на желанието да го видя. Излязох с надеждата да го срещна на улицата и да го видя, макар и отдалече. По улицата имаше хора, но за мене тя беше празна, защото него го нямаше. Тогава стъпките ми сами ме отведоха към квартирата му. Като наближих, чух свирене на цигулка. Спрях се. Повдигнах главата си и го видях да свири близо до отворения голям прозорец.

Отпосле едни от най-щастливите ми часове бяха, когато седях, сгушена на канапето, а той свиреше.

Веднъж по навик, проверявайки в кутията за писма, намерих кратка бележка от него – разбира се, турена в плик.

„Елате довечера към девет часа. Не се смущавайте, ако лампата не свети.“ Кой я беше пуснал? Сърцето ми щеше

да изхвъркне от нетърпение. Беше отсъствал три дни. Не смеех да запитам колегите за причината. Мислех, че всички ще разберат за това, което ставаше в мен. Когато отивах вечерта при него, валеше първият сняг. Улиците бяха тихи, безлюдни. Струваше ми се, че небесата се бяха разтворили и сипеха безшумно едрите пухкави снежинки, за да направят вечерта приказно хубава. Вървах като в огън, изпълнена, или по-право, очакваща омайващо щастие.

Стигнах къщата. Горе прозорецът се отвори. Стаята наистина беше тъмна. Входът към нея беше от другата страна – самостоятелен. Вратата долу при стълбището се отвори и аз влязох. Той вървеше съвсем тихо, като светваше от време на време с електрическо фенерче.

– Аз бях малко болен – заговори тихо той, когато влязох в стаята.

– Така ли? А сега по-добре ли сте? – загрижено го запитах аз. – С какво мога да ви служа?

– Да, затова ви повиках. Имам една голяма молба към вас.

Той замълча. С разтуптяно сърце очаквах да чуя молбата.

– Само не зная – продължи той, – дали ще ви бъде удобно.

– О! – извиках тихичко аз. – Ще направя всичко, което искате.

– Така предполагам и аз, затова се обърнах към вас. Мисля, че мога да разчитам...

– Всякога!

– Трябва да се занесе едно писмо в книговезницата и да се предаде на Никола, майстора, вие го познавате, нали?

– Да. Там ми подвързваха една книга.

– Писмото може да го предадете с книгата, която бих искал да се подвърже.

– С удоволствие ще отнеса книгата с писмото.

– Ще ви бъда много признателен.

После извади цигулката и почна да свири тихо, сложил сурдинката. Почти нищо не говорехме. Изпрати ме към 11 часа до нашия ъгъл и стоя там, докато аз се изкачих в моята стая и отворих за миг прозореца, за да разбере, че съм се прибрала.

Така почна нашето най-необикновено приятелство. С времето престанах да очаквам нашите срещи да имат някаква друга цел, освен да получа необходимите инструкции, да кажа устно на някого нещо, което не всякога разбирах, да предам бележка или секретно писмо...

„Може би всъщност така да е най-добре“ – мислех си аз и всеобхващащото ме чувство намираще съвсем своеобразна, нова красота.

Една вечер, когато се изкачвахме по тъмното стълбище, съвсем неочаквано той ми хвана ръката. Неговата леко трепереше. Като влязохме в стаята му, той ме притегли към себе си и прошепна: „Не мога повече!“. Прегръдката му се сля с дълбока въздишка. Сякаш дълго се бе борил със себе си.

Когато разбрах на какви идеи служи, изтръпнах от страх за него. Той ме успокояваше, но сам знаеше голямата опасност.

– Тъкмо затова – шепнеше ми той в тъмната стая – не искам никой да знае за нашата дружба, да не пострадаш и ти. А освен това, ако се случи нещо с мене, трябва да продължиш работата, но със същата предпазливост.

Да знаеш, Ягода, колко тревога е преживяло сърцето ми, колко мъка! Понякога ме обхващаше панически страх за него и сърцето ми като лудо е тичало сутрин преди мене, за да види дали той е дошъл в училище. Отдъхвах облекчено и сълзи на неизказано щастие бликваха от очите ми, когато го виждах. А той минаваше покрай мене все така замислен, сериозен, далечен. Косите му край слепите очи почнаха

да посребряват – знаех, че е от неимоверно напрежение от мъката по затворени, измъчвани или убити другари, но външно той оставаше винаги спокоен.

Вечер късно, когато отивах при него, плахо се озъртах да не ме види някой. Имах специална сива пелерина, с която се обгръщах, за да не ме познае някой, но въпреки това треперех. Но затова пък прегръдката, с която ме посрещаше в тъмното стълбище Людмил, ме изпълваше с радост, че той е жив, с щастие, че сещам туптящото му сърце... и с горест – че може би тази е последната ни среща. И може би тъкмо това правеше нашата обич съвсем различна – силна, гореща, превръщаща се в самия ни живот.

Обичта на Радко ми се виждаше буржоазна, на Вълко – унижителна. Дори се чудех как съм могла да го обичам – и отвърщах глава. Не исках да си спомням нито един миг от миналото. Живеех само с настоящето. Всеки миг, изживян с Людмил, се превръщаше в един живот и целият ми живот се събираше в мига, прекаран с него.

А как ми говореше! Как хубаво умееше да говори! Може би и тъкмо затова не стихваше обичта в сърцето ми, защото нашите срещи не бяха продиктувани от сантименталности и задоволяване на нашата човешка същност. Цялото негово същество вибрираше от идеите, които го вдъхновяваха, и животът му беше самоотверженото им служене. Той – това значеше идеите му. И идеите му – значеха той! Да знаеш как е рисувал бъдещото добруване на хората: „В градина ще превърнем – казваше ми той – нашата хубава родина и няма да има страдащи, бедни, онеправдани! Хората ще се радват, че са се родили, и ще бъдат щастливи, че живеят в един красив, разумно уреден свят. Всички ще имат това, което им е необходимо. Свободно ще учат. Ще бъде съдействано на всеки да развие своите способности и да отдаде силите и дарбите си в съответстващото им поле. Няма да има плачещи майки и бедни вдовици, които едва да изхранват

децата си. Ще бъдат избърсани сълзите на сираците и очите им ще просветнат в радост, в светлина!“

Разбира се, аз не мога, Ягода, да ти предам всичко, което ми е говорил, но аз го виждах с очите на душата си и се изпълвах цяла с него. Тогава сякаш преставахме да сме човеци, а две факли, чиито пламъци се сливаха в едно, за да осветляват по-добре пътя на хората и да ги отведат наистина в един красив свят.

В радост, в страх, в щастие, в тревога минаваше времето и от година на година то носеше все по-тъжни и пълни с безпокойство нощи. През ваканцията отивахме в различни посоки, за да се срещнем някъде далече и да изпълним възложените ни задачи.

Как силно ме е притискало до гърдите си, когато се виждахме, и каква тръпнеща болка е имало в прегръдката му, когато е трябвало да се разделим. Никой от двамата ни не знаеше дали тази прегръдка не е последна и дали ще се видим отново. Той ме уверяваше, че обичта му към мене и идеите му са неговите ангели-пазители и че ние пак ще се видим.

Ти се усмихваш, Ягода, като казвам „ангели“. Но той, макар и да не беше вярващ, обичаше да казва тези думи. Майка му е била много религиозна, а неговият праядо е бил не само религиозен човек, но и народен лечител. При него са ходели от близки и далечни села за цял на болките си. По-голямата част от живота си е прекарал в планината, в кошарите. Старецът е живял близо 99 години. Людмил го е обичал много. През лятото е бил при него и се е гордеел пред другите деца със своя силен, снажен праядо.

И знаеш ли, през тази зима една нощ Людмил сънувал този старец. Пак беше малко болен и си легнал рано. По едно време – разказа ми той – гледа, вратата се отваря и влиза старецът. И още с влизането си почнал да тършува из книгата му. После ги събрал и право в печката.

– Какво правиш? – скочил Людмил от леглото. – Защо си гориш?

– Не виждаш ли, че идват? – строго се обърнал старецът към него. – Искаш тебе ли да изгорят? Изгори ги веднага!

Сънят бил толкова ясен, толкова реален, че Людмил, като се събудил, видял се всред стаята с книгата, които издърпал от дядо си, в ръцете. А старецът сякаш стоял всред стаята и го гледал строго. И тогава, без да мисли, в своето трескаво състояние, събрал всичко, турил го в печката и го подпалил. В увлечението си изгорил и някои книги, които са му били много ценни, но които биха били фатални за него, ако ги намереха при него.

И точно си легнал, някой почнал силно да чука долу на вратата при стълбището. Дошли за обиск! Трескавото му състояние оправдало горящата печка.

Когато отидох на другата вечер у тях – дъхът ми се взе от страх за него.

– Някой не е издържал мъките – пошепна ми той – и е споменал името ми. Не идвай повече – стискаше ме той в прегръдките си.

Никола, майсторът книговец, се самоубил, когато са отишли да го арестуват. Няколко ученици от гимназията били настигнати, поне така казваха, когато отивали в планината, и били разстреляни. Из града започнаха арести и страхотни изтезания.

Постоянно треперех от страх. Сънувах кошмарни сънища. Събуждах се цяла в пот, чуваща писъците на майките на убитите момчета. Денем навеждах ниско глава, когато срещам бледите измъчени лица на близките на арестуваните.

Последната нощ, в която видях Людмил, той само ми свири. Даже не говорихме. Когато поставяше цигулката в кугията, той леко я погали. Сърцето ми се сви от болка. От очите ми бликнаха сълзи. Той ме изпрати до ъгъла и повече не го видях.

Сутринта, когато влязох в училището, почувствах го празно. Дворът на гимназията също ми се строи празен. Като пристъпих прага на учителската стая, усетих я страшно пуста. Тогава сърцето ми изплака. Знаех, знаех с всичкото си същество, че него го няма, че няма да дойде.

Учениците имаха празни часове по физика и химия. Наистина ли колегите спираха върху мене въпросителни погледи, или аз си внушавах?

Ах, как е страшно да се усмихваш, когато сърцето ти кърви от болка, когато всичко в тебе се разкъсва от страдание. Как е неизказано тежко да слушаш коментарите на колегите за неговото неявяване на училище. Някои навеждаха глава, вземаха дневниците и излизаха мълчаливо.

– Като че ли е потънал в земята – каза една от учителките след няколко дни от неговото неявяване в гимназията.

– Може да се върне – каза друга, – ако е трябвало да отпътува внезапно, без да се обади.

– Ами – запротестира младата, суетна учителка, която от половин година беше вече оженена, – как да се върне! Отдавна забелязах, че си е чист комунист.

– Млъкни! – неочаквано строго се обърна към нея възрастната госпожица – не знаеш какво говориш.

– Защо? – учуди се първата.

– Защото ще направиш да го обесят, даже и да е съвсем невинен.

– Ами, да не си е той такъв, че аз ще направя да го обесят. Пък ако са го пипнали, щом го няма никакъв, може да са му видели сметката.

Нечия невидима ръка посегна и разряза с нож сърцето ми. Не можах да издържа повече и станах. Като излизах, чух зад себе си младата колежка да казва:

– И тази ми се вижда съмнителна.

– Неговоритак – смъмри я един от колегите. – Времената са такива, че не може да се говори така безотговорно.

С изтръпнала ръка бавно отворих и затворих вратата. Исках да бъда твърда, исках да бъда силна като Людмил, но не можех. Правех свръхусилие над себе си да запазя самообладание, но бузите ми ставаха бледи. Под очите ми ставаха сенки. Нервите ми не издържаха.

След няколко месеца не правех вече никакви усилия, а казах, че съм болна, и отидох на лекар. На лекаря казах, че нервната ми система е такава поради някогашния ми опит за самоубийство. Той ми даде отпуск.

Ето всичко. Тук ми съобщиха, че полицията ме е търсила там. И да, зная, че ще ме търсят и тук. Сега наистина приличам на бездомно куче, което няма къде да се свре да си облизе раните.

– Ще останеш тук, Соня, колкото искаш. Аз ще идвам от време на време да ти нося храна. Ти само не трябва да излизах, за да не те видят. А сега трябва да отивам, да си бъда вкъщи преди кака Ленче.

– Ти все още имаш чувство на задължение към нея.

– Не, не задължение. Тя винаги ми е била приятна и ми доставя радост да направя нещо за нея.

– Наистина, странни отношения. Понякога ми се виждат като страшна каша.

– Зависи откъде ги гледаш.

– Е, вие винаги имате специално гледище, което може да оправдае всичко.

– Не да оправдае, а да хвърли светлина и да обясни нещата.

– И като ги обясни, какво от това?

– Ще имаме правилно становище и отношение. Няма да съдим хората.

– Добре! Тогава ще оставите ние да ги съдим. А има за какво да бъдат съдени вълците!

Ягода само се усмихна, но някак горчиво.

***

Утринта беше необикновено хубава. Въздухът – чист, свеж, небето – синьо. Слънцето огряваше върховете на планината.

Ягода и Елена се заизкачваха по малко стръмните, но по-преки пътеки от Владая към Мърчаево.

При мисълта, че ще види Учителя, в сърцето на Ягода преливаше вълнение, хубаво като утринната радост и тая радост правеше устните ѝ да се усмихват.

Елена се спираше да си откъдне. Виждаше леко порумянялото лице на Ягода и си мислеше: „Дали образованието, което придобива Ягода, промени нейната психика?“. Струваше ѝ се, че тя в своята същност остава все онова първично момиче, което ясно и просто приема нещата, без да прониква в тяхната дълбочина. От Бистра беше научила, че Емил имал извънредно хубаво чувство към Ягода. Дали защото е бил болен и е мислел, че друго момиче не би откликнало на неговото чувство? Но както и да е... Важното е какво е разбрала тя от този млад човек, пълен със знания и с идваща от големите му страдания мъдрост? Могла ли е да проникне в неговата сложна психика? Сигурно не! Служила му е, помагала му е, защото това е в нейното естество, и никога не е разбрала трагедията, която е изживявал този голям дух в това недъгаво тяло. А за да могат да отекнат в нея неговите мисли, интелектуалните и духовните му стремежи, тя би трябвало да има душа и психика с голяма дълбочина като неговата. А е съвсем съмнително, че ги има. Колко е трудно да се срещнат две души, които да се разбират напълно. Винаги все има нещо да пречи на хубавите отношения. Понякога може да бъде от липсата на вътрешни качества, а понякога – от външните обстоятелства.

Елена се спря отново, обърна се и замислено се загледа в пътя надолу. Нямаше никаква кола. А всъщност не трябваше да чака. Нали беше ѝ казал, че до девет и половина е зает?

Но защо чака?

„Едно хубаво чувство винаги ни храни – помисли си тя. – А дали е правилно?“ Ето, този въпрос не можеше да разреши. Но обикновено хубавото чувство идва без разрешение, както това, което изпълваше генерала. Тя ясно го виждаше. Навярно той разсъждаваше, коментираше създаването се положение, виждаше абсурдността на нещата, но сигурно не беше в негова власт да отскубне това впило се в сърцето му чувство, което караше него, стария закоравял воин, да бъде пред нея плах като дете. Добротата на сърцето му сияеше в очите му, когато считаше, че е направил нещо, с което би я зарадвал. Тя знаеше, че той страда, но какво можеше да направи? Нищо! Навярно той сам разбираше това. И считаше възможността да я вижда като най-голямото и единствено щастие, което можеше да има.

„Какво нещо е обичта! – тръгна по стръмната пътека Елена. – Тя се явява мимо волята на човека чрез очите, чрез несръчните движения на ръцете, чрез усмивката. Тая издаваща усмивка! А понякога и чрез горчивата болка в погледа.“

Той е решил след войната да се върне в родното си планинско село – това беше ѝ го казал неотдавна. Навярно там искаше да надрасне себе си. Но кога ще свърши тая война?

Ягода, спряла се малко по-нагоре по пътеката, я гледаше хубаво, както никога. Стопи ли се преградата, която тя бе чувствала от толкова време между тях? Не беше ли тя същата Ягода, с която бе разговаряла съвършено свободно, като със себе си? Да, тя беше същата, но и с още нещо, което Елена виждаше в погледа ѝ, в очите ѝ... Какво? Умението да разбира, да схваща правилно нещата. Може би Ягода е имала винаги това качество, но то още повече се е развило благодарение на страдащите, които е виждала край себе си. Емил... и тези в болницата...

– Знаеш ли, Ягода, че генералът ме обича? – неочаквано заговори тя.

– Зная, како Ленче.

– Знаеш? И какво знаеш още?

– Че е станал добър, откакто те е обикнал.

– Да, и чака да види моя одобрителен поглед. Но като военен да си днес добър е много опасно, Ягода.

– А да бъдеш лош е още по-опасно, како Ленче.

– Зная от каква гледна точка казваш това – от гледището на Учителя, но колко пъти животът му е висял на косъм напоследък! Ако се научат за неговата доброта, ще го ликвидират веднага.

– Човек все ще умре, како Ленче, но е тежко, когато умре виновен.

– Лесно се говори за другите...

Ягода се усмихна. Елена се взря в малко по-особената ѝ усмивка и прошепна:

– Ти вечно си по услугите, но трябва да внимаваш.

– Всеки прави, каквото може. Тези, които имат дарби и таланти – свирят, пишат, рисуват. Които имат духовно отворени очи и уши – виждат, чуват, знаят – могат да посъветват хората, да ги упътят по пътя към доброто. А аз като нямам тия дарби, само по един начин мога да служа на Бога – като услужвам на хората.

– Всъщност може би този е най-добрият начин. Но кажи ми, Ягода, грях ли е, че обичам, че ме обича генералът?

– Има ли жена той?

– Няма. Починала е преди пет години. Има само дъщеря на 19 години.

– Толкова млада?

– По-късно се е оженил, а и дъщерята е позакъсняла с идването. След смъртта на жена му тя е била всичко за него и заради нея не се е оженил втори път.

– А моят баща се ожени. По-рано ми беше мъчно, и то не

толкова, че се е оженил, но че я е обичал толкова много, че ѝ е приписал всичко на нея. Но по-после, след като се срещнах с Учителя и като се размислих, видях, че е станало по-добре за мене. Освободил ме е от излишен товар и грижи. Сега ми е леко и ми се иска да отида това лято на село само да ги видя.

– А аз исках да те поканя в Сливен. Мама никак не е добре.

– Може да си взема отпуската и да дойда. На село ще отида по-късно.

– Аз съм говорила много за тебе на мама... и на генерала.

– Вчера разбрах това.

– Казвала съм му, че ти си се грижила за мене, както никое друго същество в живота ми.

– Той също би могъл да се грижи много хубаво за тебе.

– Така ли мислиш?

– Да, защото много те обича.

– И не ме ли съдиш за това?

– Не. Защо да те съдя?

– Мама би ме осъдила.

– Защото гледа по-човешки. А знаеш ли, Ягода, той не ми е казал, че ме обича, но аз разбрах красивото му чувство от факта, че прави само това, което мисли, че аз ще одобря. И да знаеш на колко рискове се е излагал, за да спасява... А иначе е като юноша стеснителен. А може би трезвата мисъл, че е възрастен, кара устните му да мълчат. Само светлината на очите го издава.

– Да, очите издават. Но има хора, на които и очите мълчат, дори изглеждат строги. Тогава по нищо не може да се познае.

– Неизказано много се различават хората един от друг – спря се да си отдъхне Елена, – но нямаш представа сега колко ми е хубаво. Може би защото утринта е такава чудна,

може би защото отиваме при Учителя, но ми е приятно, както тогава, помниш ли, когато за първи път ме заведе при Учителя. Отново те чувствам близка, както тогава. Сенките на душата ми ги е изпило Слънцето. Мислиш ли, че това Слънце е Учителя?

– Сигурно.

– Аз също казвам сигурно, защото откакто пожелах, откакто реших да Го видя, душата ми леги от радост. Това забеляза и генералът в Сливен. Като му казах, че ще пътувам с него, той се смая. Такава смела и решителна не ме бил виждал. Оттогава не престанах да му говоря за Учителя. Какво? Сама не зная. Но знаеш ли, самата мисъл за Учителя, желанието ми да Го видя, се превърнаха в мене в неизчерпаем извор на сили и радост. „И аз ще дойда да Го видя“ – ми каза генералът и това не ме учуди. Съвсем е естествено да дойде да Го види. И кой знае защо ми се стори, че не за първи път ще отидем при Учителя. Сякаш сме ходили при Него заедно много пъти. Откъде тая мисъл, това чувство, когато всъщност никога по-рано не сме ходили изобщо където и да е заедно.

Но най-странното е, че когато мисля за генерала, тази мисъл не ме отдалечава от Учителя. Точно обратното. Искане ми се да имам криле, да отлетя при Него и да Му кажа: „Учителю, ето, това е така, така, така...“.

Колко е хубаво човек да не крие нищо, а да разтвори сърцето си, душата си и да се радва, когато очите на Учителя проникват до самите им глъбини, защото е сигурен, че няма нищо, което да желае да бъде скрито.

Аз не скривам от генерала, че мисля за Учителя и че тези мисли ме изпълват със светлина, с радост. Дори съм му чела някои страници от беседите, които ми даде сестрата, с която се запознах там, и задно сме разговаряли върху прочетеното. Той се отнася с голямо уважение към Учителя и казва, че харесва философските му изказвания.

Каква голяма е разликата между него и Велко, пред когото трябваше да скривам моите мисли и стремежи, идеите, които хранеха душата ми и поддържаха духа ми. А да знаеш, Ягода, прекрасно е да живееш в свобода и разбиране с един човек.

– Наистина, това е много хубаво, както Ленче.

– Нали? И странното е, че всичко гледам, виждам и разбирам по нов начин. Защо? Сама не зная.

Ягода се обърна и се вгледа в Елена. Никога не беше я виждала така хубава, така радостна, жизнена. „И ако тази любов не топи нозете си в калта на желанията, родени от плътта, както стана с мене, тогава любовта, обитаваща само в душата, ще грее в очите на човека през целия му живот. Ето така – въздъхна тя облекчено, – по този начин ще обичам Емил. Той ще бъде звезда, която ще свети на небето на моята душа завинаги. Но той каза, че ще дойде отново на Земята. Тогава?“

– За какво мислиш, Ягода? – запита я внезапно Елена.

– Но няма нищо да скриваш. Не искам да се боиш от мене. Не съм ти вече господарка.

– Никога не съм се бояла, защото си била много добра.

– И когато те изпъдих ли?

– Това беше най-доброто разрешение.

– Аз разказах случая на генерала. Той ми каза, че това не е било изпъждане, а може би избягване на някое голямо зло. Не го запитах какво, защото не исках да го зная, а и сега не искам да мисля. Искане само да се радвам. Защото, знаеш ли, откакто ти казах да си отидеш, страдах ужасно и се измъчвах много. Бях забравила да се усмихвам. Само Владко внасяше радост в сърцето ми и заради него се стараех да бъда външно весела. Но ти нямаш представа колко е умен той. Ти знаеш, че той е мълчалив, но очите му, хубавите му, останали все така тъжни очи, ме гледат с дълбоко разбиране. И странно, че с някои жестове или

черти все по-ясно ми напомня моята малка Лили. Понякога си мисля би ли могла така, съвсем рано да се прероди?

– Не зная. Но Емил е казал, че скоро ще се върне на Земята.

– Така ли? Виж ти! Навярно големите страдания са развили духовните му сетива и той е могъл да прозре бъдещето си.

– Изглежда.

– Бях ти писала, че случайно се бях запознала с някои сестри в Сливен. Едната е културна като Мария и има голямо духовно прозрение. Тя ми помогна много да изляза от мъчителното състояние, в което бях. Но ти не ми каза за какво мислеше.

– Казах ти.

– Така ли? Но къде съм била, че не съм чула?

– Тука. За Емил, че можел скоро да се прероди.

– А, да. Но не съм разбрала, че точно за това си мислела.

Пряката пътека се свърши и те излязоха на шосето. Ускориха мълчаливо крачките си. Навлязоха в селото. Ягода протегна ръка и посочи:

– Ето, там долу е къщата, в която живее Учителя.

– Да побързаме, Ягода!

Завариха Учителя на двора сред група сестри и братя. Лицето на Елена сияеше, очите ѝ блестяха. Тя така стремително вървеше към Учителя, че тези, които бяха около Него, се отдръпнаха и ѝ направиха пътешка.

– Учителю, най-после дойдох! – наведе се тя да Му целуне ръка.

– Хубаво, рекох – отвърна Той и погледна Ягода. Тя се приближи и Той ѝ подаде ръката си.

– Болните оздравяват ли? – запита я Той.

– Оздравяват... – смутено отвърна Ягода, – но някои не могат, както Емил... – допълни тя и без да иска, от очите ѝ се отрониха сълзи.

– Що, какво стана с момчето, което гледаше, да не би да си отиде? – запита я тихо една сестра.

– Да, отиде си – отвърна също така тихо Ягода.

– Смъртта е врата – заговори Учителя, – която води в друг свят, различен от този, в който сега живеете. Същевременно смъртта определя точката на човешкото отклонение. Човек трябва да умре, за да види где се е отклонил от правия път. Само смъртта е в състояние да върне човека в първото му състояние, като му обясни причините, загдето той умира. Тя ще му покаже точно мястото, гдето той се е отклонил.

– Учителю – заговори стояща до Него сестра, – кажете ни нещо за умрелите.

– Умрелите живеят, но по друг начин от този на живите хора на Земята. Кога умира човек? Когато няма истинска идея в себе си за Първата причина. Истинска идея е тази, която при никакви мъчнотии, при никакви страдания и изпитания не се изменя. Тя всякога остава една и съща. Върху тая идея именно се гради животът на душата.

„А аз? – помисли си Елена с горчивина, – какво направих? Не издържах...“

Изведнъж ѝ дойде наум за какво беше дошла при Учителя. Ако сега пропусне да говори с Него, ще стане време за беседата в 10 часа, после е обедът, после ще дойде генералът, който имаше голямо желание да размени мисли с Учителя, и за нея кой знае дали ще остане време. Затова неочаквано и смело за самата нея тя заговори:

– Учителю, аз дойдох специално да поговоря с Вас.

– Не прекъсвайте Учителя! – чу се твърд глас на възрастен брат.

– Но аз затова дойдох от толкова далече. Може ли, Учителю – обърна тя умоляващ поглед към Него.

– Може, рекох.

Групата сестри и братя мълчаливо се отдръпнаха веднага встрани.

– Но не сега – допълни Учителя, като я видя сама, – сега съм зает.

– Аз дойдох само да ви помоля да ми простите. Вие ми възвърнахте здравето, живота, радостта тогава. Колкото и малко да са били часовете на брой, когато съм идвала при вас, те са били най-светлите, най-слънчевите. Със седмици, даже с месеци след това е било светло на душата ми. В сърцето ми е бликала радост и аз благославях деня, в който Ягода ме доведе при Вас.

Елена говореше бързо, страхуваше се да не се приближи някой от групата или пък Учителя да си тръгне. Но учениците си говореха помежду си, а Учителя я гледаше със своя тих поглед. Но защо ѝ се стори, че на лицето Му бе легнала сянката на някакво страдание? „Може би аз и много други като мене сме му го причинили?“ – в сърцето ѝ преля жал и болка и тя започна по-тихо:

– И после... после, моята идея, както Вие казахте, не беше така силна и се пречупи, прекърши се от страданието, което не беше ново за мене, но ме разтrese и ме удари този път по съвсем неочакван за мене начин. И тогава се отделих от Вас. Тогава настанаха месеци, години на мрачност, на тъмнина за моята душа. В мене се бе повдигнал бунт – заговори отново бързо Елена, – бунт срещу всички и срещу Вас. Забравила бях, че Бог е Любов и че Вие сте именно изявителят на тая Божия Любов, която търпи всичко и всички, и Ви съдех. Съдех Ви, защо допускате около Вас такива двулични същества като... като Ягода.

Елена изведнъж изхлипа, но преглътна сълзите си и заговори отново:

– Сега не мисля така, но тогава тъй мислех и неизказано много пъти Ви досаждах, като идвах при Вас мислено, за да Ви говоря какво ли не. Аз, която бях боледувала толкова дълго време и бях приемала много други страдания с търпение, се спънах от малкия камък – от неискреността на Ягода. Именно тази неискреност беше за мене най-тежкият

удар. И по това голямо страдание разбрах, че Ягода е била за мене едничкото същество, единственият оазис, в който съм се приютявала. А да разбере, че този оазис е бил само мираж, наистина ми беше много горчиво. Може би това е било така, защото без сама да съзнавам, съм я била приела дълбоко в себе си. А защо съм я приела?

– Тя ви е била майка, рекох.

– Това ме радва неизказано много. Винаги ми е било приятно, когато се е грижела за мене, като за дете. Сега ясно разбирам... една сестра в Сливен ми помогна да видя погрешката си и аз се разкайвам за всичко. Но Вие ще ми простите ли? Когато отново Ви приех в душата си, целият мой вътрешен мир се обля със светлина. И още по-ясно разбрах какво сте Вие. Самата мисъл за Вас се превръща в извор на радост, на светлина. Но защо, защо сбърках, защо се отклоних от Вас? Това е наистина смърт, както казвате Вие, когато листът се откъсне от дървото. И ще ми простите ли? – отведнъж се разплака Елена. Повече не можеше да съдържа сълзите, които напираха в сърцето, в очите ѝ.

– Няма нищо, рекох, всичко ще се нареди.

– И ще ме приемете ли пак, когато дойда?

– Елате, рекох, след няколко дена.

Елена искаше да Му каже, че утре си отива в Сливен, но русата стенографка на Учителя застана на няколко крачки с бележник в ръка. Учителя подаде ръка на Елена, обърна се и тръгна. Ягода стоеше на пътеката, желаеща само Учителя да мине край нея. След малко една нисичка, дребничка сестра се приближи до нея. Пошепна ѝ, че Учителя я вика.

Бледите страни на Ягода пламнаха от смущение, черните очи проблеснаха в радост и тя с разтуптяно сърце изкачи стълбите след сестрата. Вниманието на Учителя към нея – най-малката от малките, я трогваше.

От прага на своята стая Учителя ѝ подаде едно томче беседи – „Новата Ева“. Няколко сълзи блеснаха в очите на Ягода и се отрониха, когато тя се наведе да Му целуне ръка.

– Защо плачеш – запита я сестрата, която беше я повикала.

– От радост – отвърна Ягода.

– А аз мислех, че ти е мъчно за момчето, което си е отишло.

– Ако той там е в светлина и не е болен, защо да ми е мъчно?

– Имаш право, откакто е напуснал тялото си, иде често при Учителя.

– Така ли? Много се радвам. Но ти откъде го познаваш? Виждала ли си го?

– Сега, като видях да иде с тебе, видях, че е същият. Ах! – възкликна неочаквано сестрата – Мария, ти пък откъде изникна?

– Сега идвам!

Ягода се обърна. Миг след това се намери в прегръдките на Мария.

– Да знаеш колко много си ми липсвала – прошепна ѝ Ягода.

– И ти на мене, мое сестриче – вгледа се Мария с радост в нея. – Знаеш ли, че си станала по-нежна и по-хубава? Само си поотслабнала.

– Емил си отиде.

– Току-що ми каза Елена. Освободила се е голямата му хубава душа.

– Ама пак скоро ще дойде – намеси се сестрата, която гледеше с любов ту Мария, ту Ягода.

– Така ли ти каза той, Данче? – запита я Мария.

– Така. Бърза да навакса загубеното. Затова е минал и през големи страдания. Сам ги е приел, още преди да слезе на Земята, за да ликвидира със старото, и сега, когато дойде, да влезе в новата епоха.

– Сестра – обърна се към нея Ягода, – ти си щастлива, че го виждаш.

– Виждането не е най-важното – отвърна сестра Данка.

– А кое?

– Служенето, прилагането. А ти служиш, и то с любов служиш!

– Ти откъде знаеш? – запита я, смутена от похвалата, Ягода.

– Знам! – отсече сестрата и се обърна към Мария – Тая сутрин Учителя ни даде да наготвим повече, че ще имаме гости. А то виж, наистина дойдоха.

– Как ми се иска да зърна за миг Учителя! Той в стаята ли е?

– Една от стенографките е при Него – каза Ягода. – Видях Савка, нещо пишеше...

Врата се отвори внезапно и Учителя се показва.

– Е, изпълни ти се желанието – засмя се сестра Данка.

Учителя кимна с глава на Мария и каза:

– Влезте, рекох.

Мария погледна, смаяна от радост, подаде бързо раницата си на Ягода и влезе след Учителя. След десетина минути тя излезе заедно със стенографката.

На двора се събираха все повече и повече хора. Едни бяха от евакуираните се в Мърчаево, други – от София, а някои – от провинцията.

Елена беше седнала върху дрехата си на един камък и слушаше възрастен брат да ѝ разказва за лековитата вода на Рударци. Учителя му препоръчал да пие от водата на извора и да си мие очите. И ето, сега се чувствал добре.

– Моята майка също не е добре със зрението – въздъхна Елена. – Лекарите са безсилни да ѝ помогнат.

– Доведете я тука, сестра, или ѝ изпращайте всяка седмица по една дамаджана вода от извора да пие.

– Труден проблем. Много е далече. Тя толкова е отслабнала, че сега не може даже из стаята да върви. А в тези времена тя самата няма да иска да дойде в София, докато не свърши войната.

– Е, да – съгласи се братът. – Старост, болест, война, бомбардировки – не е лесно. Напоследък вече няма бомбардировки, но дето казвате, докато не свърши войната, рисковано е да идва тука, особено като е болна. Пък аз мисля, че ако каже Учителя, може и без да идва и без да пие от водата, пак да оздравее. Така беше и с моята другарка. Кожа и кости беше станала от дизентерията, която я беше хванала. Това беше отдавна, преди 20 години. Докторите я бяха оставили да мре. Дигат рамене. Не могат, казва, да помогнат. Тогава една сестра взела, че писала на Учителя. Тогава ние живеехме в провинцията. Какво Му е писала сестрата, какво ѝ е отговорил Той, не зная, но иде тя, сестрата, и дума:

– Стани, како Пенке, Учителя каза да станеш, че си била здрава. И тя повярва, знайш, и стана. И то затова. Оттогава до ден днешен не знае ни корем да я заболи, ни глава да я заболи. А аз по-често лягам болен. Може би защото ми е по-слаба вярата. Но другарката ми голяма вяра има. Ама има и какво да подсилва вярата ѝ.

– Какво е то?

– Ами, случва се, каквото сънува, на другия ден става точно същото. Разкаже ми тя съня си сутринта и ми рече: „Гледай дали точно така ще се случи“. И случва се. Право да ти кажа, като се оженихме, аз никак не бях вярващ. Но покрай нея повярвах. Още преди да се оженим, сънувала ме. Мисля си, ако и аз като нея повиждвах и почуввах от малко, малко...

– Що, не виждате ли? Нали казахте, че ви оздравели очите?

– За духовно виждане казвам. Ако малко-отмалко ми бяха отворени духовните очи и уши, по-силна щеше да ми е вярата. Но Учителя казва, че духовните очи и уши трябва да се изработят. А аз, както виждам, в тоя мой живот няма да мога да сторя това и по някой път ми е мъчно. Но после

си казвам: „Аз пък чрез Пенка ще се уверявам и ще усилвам вярата си“.

– Тук ли е другарката ви?

– Не. Тя е в провинцията. Аз дойдох тук заради очите и най-много заради внука. В запас го взеха. В Югославия. А там лошо се бият едни други. Ние го отгледахме от малък. Майка му най-напред учеше, после започна да работи, агрономка е и той все при нас. Другарката ми го е учила мравка да не настъпва, цвете да не откъсне. И той добър, добър, всичко възприемаше и изпълняваше. А ето сега, пратиха го хора да убива. Баба му поръча да не вдигне ръка да стори това, но и двамата треперим за него. Та дойдох при Учителя да Го помоля да го пази. Маринчо като отиваше, дойдохме с него да се обадим на Учителя, да го има предвид къде е и да го закриля. Другарката ми казва, че в някакъв минал живот Маринчо бил направил нещо не хубаво, та затова сега животът му е все в опасност. Един път от каруцата падна, едва не умря. Три дена в несвят беше. Друг път конят го ритна. После – друго, и все Учителя помага. Израсна хубав, млад, силен, да ти е драго да го гледаш. Но ние все не сме спокойни за него. Особено сега, като е в Югославия.

– И моят съпруг е там в запас.

– Така ли? Че кой е той? Дали не са заедно?

– Надали.

– Какъв чин заема?

– Поручик е. Завършил е някога школата и е стигнал само до тоя чин.

– Е, докато не е бил действащ...

Мария и Ягода се приближиха, но като видяха, че Елена разговаря с брата, застанаха прави на няколко крачки.

– Знаеш ли, Ягода, колкото ми се зарадва сърцето, че видях Учителя, толкова и ми се разкъса от мъка – каза Мария.

– Защо?

– Сама не зная, но ми се стори, че Учителя носи някакъв огромен товар, в смисъл, че има огромно страдание. Може би най-голямото страдание на един Голям, Велик Дух, слязъл да помага на малките, неразумни, непослушни, но с голямо мнение за себе си човечи. И трябва да проявява неимоверно търпение и любов. Приличаме на деца, на спящи деца. Майка ни идва и с любов ни буди за училище, а ние не мръдваме. Друг път ни вика, а ние предпочитаме куклите, обръча, играта на улицата, вместо да учим уроците си.

– Страшно трудно е да събуждаш дълбоко заспали хора, неимоверно мъчно е да посочиш по-високи идеали на затъналите в материята, за които всичко земно е най-ценно и плътта с нейните приятности ги държи здраво към себе си...

– Това съм го чувствала много пъти в присъствието на Учителя, но сега го усещам много силно. И ми се искаше да коленича и да плача пред Него за всички нас, които Му причиняваме такива големи страдания с нашите човешки слабости. И знаеш ли какво ми каза съвсем неочаквано Той?

– Какво?

– Хиляди години ще минат още – в смисъл, докато се пробудим.

– Отговорил е на мисълта ти.

– Да. Виждаш ли какво търпение, каква голяма любов има към нас? И като излизах, ми каза: „Работете, рекох, работете“. Идваше ми да ревна. Изведнъж усетих Него, Великия, да ми казва със свръхлюбов: „Чопли с твоята малка клечица, може да изровиш някоя песъчинка, която да туриш в зида на голямата сграда, която съм дошъл да иззидам“. Болно, безкрайно болно ми е, като че ли във въздуха има нещо голямо, страшно.

– Войната – промълви Ягода.

– Не, не е само войната. Чувствах го още в Кюстендил с душата си, но не можех да го разбера какво е. Затова помолих да ми дадат един-два дни отпуска. Чувствах необикновена необходимост да дойда. И като погледнах Учителя в очите, стопих се от радост и от мъка. Има нещо, има нещо, което аз, малката, само усещам, но не мога ясно да го доловя. Сигурно Учителя видя болката, която ме изгълваше, и затова се и усмихна. Стаята се заля в светлина. Светлина мека, жива, която проникна в цялата ми същност. Очите Му ме гледаха все така кротко, смирено, сякаш не светеше цял, а беше по-малък от всички. Ето, в това виждам великото Му смирение.

– Сестра Мария, колко ми е хубаво, когато ми говориш така! С тебе и чрез тебе виждам всичко, което говориш, и то ме изгълва цялата. Затова си ми толкова необходима!

– Ти си близко тук, не идваш ли често при Учителя?

– Идвах всякога, когато можех. Знаеш колко претрупана бях с работа, с учене. Емил беше болен. По-зле от всякога. И най-вече, винаги се стеснявам, когато идвам при Учителя, и забравям какво съм искала да Го питам или да кажа. Но съм забелязала, че колкото и глупаво да съм се държала или да съм говорила, като излизам, душата ми е като на криле от радост. Емил това го усещаше и едва-едва ще просветнат очите му, ще се усмихнат устните му и ще каже: „А, добре, добре. Била си при извора на светлината. Огрята си цяла“. Но след малко ще каже строго: „Сега имаш повече сили, хайде, кажи какво си научила!“ – и посяга към учебника.

– Имал е причини да бъде така затворен.

– Изглежда.

***

Когато Елена видя, че генералът дойде, Учителя започваше беседата:

„Тъй, както сте събрани тук, вие сте хора с различни характери, затова, като ви се говори нещо, всички не разбирате еднакво. Помнете: всичко, каквото правите, не е само за другите. Направеното от вас ще отиде при другите хора, а придобивката ще се върне при вас. Такъв е законът. Затова, ако искате да успявате, правете добро и то ще се върне при вас. И злото, и доброто, което правите на другите хора, ще се върнат при вас.

Каквото направим за Бога, пак ще се върне при нас. Това значи: Божията Любов като дойде, ще ни повдигне. Без Любов нищо не се постига. Любовта превръща всичко в добро. Когато обичаме Бога, Божията Любов превръща всички грешки в скъпоценни камъни. Любовта е велика, мощна сила!

Сега някои от вас са дошли отдалече и казват: „Ние имаме любов, иначе не бихме дошли“. А онези, които не дойдат? И светлината, която иде от 150 милиона километра от Слънцето, присъства на събранието.

Всяко присъствие, лишено от любов, не носи никаква полза. Всяка мисъл, лишена от любов, няма сила. Всяко чувство, лишено от любов, няма съдържание. Всяка постъпка, лишена от любов, не може да се реализира.

Любовта е великият закон за постигането на онова, за което сте дошли на Земята. Когато говорим за любовта, ние подразбираме светлината в човешкия ум. Щом мислиш – любовта е проникнала в ума ти. Щом чувстваш, любовта е проникнала в сърцето ти. Аз говоря за любовта като единствена сила, с която човек може да постигне всичко, което желае. Може да постигне всичко, за което мисли, може да постигне всичко, което чувства.

Единственото реално нещо в света е Любовта. Най-великият подтик в живота е Любовта. Ако ходиш с любов и всякога я слушаш, всичко ще разбереш добре, ще придобиеш онова знание, което произтича от нея.

Някои търсят човек, който да бъде образец на любовта. Не търсете образци. Любовта се проявява чрез всички хора. Единственото нещо, което не търси проводници и не се нуждае от представители, е любовта. Любовта е единствената сила, която всички разбират и тя всички разбира. Между любовта и човешката душа не съществува никакъв спор. Тя е всякога и от всички разбрана.

Единственото нещо, което ще остане за вечни времена, е Любовта. Когато Любовта говори, ние трябва да проявим търпение, да слушаме.

Често хората са недоволни, че никой не ги обича. Може ли да не те обича оня, който ти услужва? Можеш ли да не го обичаш и ти?“

Елена несъзнателно се обърна и остана изненадана, като видя генерала, седнал на някакво трикрако столче до нея. Как не бе го усетила, когато е сядал на столчето? Той също се обърна и я погледна. Никога не бе виждала толкова светлина в очите му.

„Помнете – чува и двамата да казва Учителя, – над всичко е любовта, която говори във всеки даден момент.“

От устата на генерала се отрони дълбока въздишка и той притвори очи. Учителя говореше: „Приложете любовта като средство за подмладяване. Без любов никой не може да се подмлади. Това е основният закон в живота. Мнозина запитват защо трябва да обичат? Ще обичаш, за да се подмладиш. Защо трябва да имаш любов към мъдростта? За да дойде Светлината. Без любов към мъдростта светлината не може да дойде. Без любов към Истината свободата не може да дойде. Любовта носи живот. Животът не се придобива, той иде от Любовта. Знанието не се придобива, то иде от мъдростта. Свободата не се придобива, тя иде от истината. Ако не нагласиш живота си съобразно любовта, ако не нагласиш мисълта си съобразно мъдростта и ако не нагласиш постъпките си съобразно истината, ти не можеш

да се проявиш като човек. Първото нещо в света е Любовта. Тя само дава. Това, което винаги дава и никога не взема, е Любовта. Не се страхувай, че Любовта ще потърси това, което е дала. Когато обичаме някого, трябва да му дадем най-хубавата храна. Когато обичаме някого, трябва да му дадем най-чистия въздух. Когато обичаме някого, трябва да му дадем най-меката светлина. Изкуство е да обичаш!

Велико нещо е Любовта, която иде от Бога! Сега ние се молим Божията Любов, Божията Мъдрост и Божията Истина да обхванат целия свят и да дойде новият живот.

Днес хората се бият, защото им липсва любов, знание и свобода. Съвременната война е война на смъртта и безлюбието. След нея ще дойде войната на Любовта. Това са майките, които трябва да раждат, да заместят убитите синове и дъщери. Майките ще пресъздадат света!

Сега, при тия усилни времена, само Божията Любов, Божията Мъдрост и Божията Истина могат да ни помогнат да носим тежкия товар.“

Ягода си спомни думите на Мария – за огромното страдание, което носи Учителя, поел задължението да внесе Светлина в съзнанието на хората, да създаде най-малкия подтик у тях, за да направят крачка по пътя нагоре.

„Наистина, какво огромна задача!“ – въздъхна тя и несъзнателно се обърна. Остана смаяна, като видя д-р Кузманов, стоящ прав до неколцина братя и сестри. Тя леко побутна Елена и пошепна:

– Д-р Кузманов е дошъл!

– Видях го – отвърна също тихо Елена. – Дойде след генерала.

„Дали не са дошли заедно? – помисли си Ягода. А откъде ли знае той за Учителя? Сигурно от Сливен. В по-малките градове хората се познават и по-лесно се знае кой какъв е.“

Беше свикнала в болницата да вижда доктора с бяла

престилка и сега ѝ се видя по-висок, по-строен в съвсем светлия му сив костюм. Косите му – руси, слабо къдрави, очите – сини, лицето – бледо матово с голямо високо чело. „И тоя хубав млад човек – помисли си Ягода – е щял да бъде мъртъв или най-малкото са щели да го мъчат в някой затвор, ако не му е помогнала така Ленче, разбира се, чрез генерала.“

Д-р Кузманов, усетил, че някой го гледа, се обърна и срещна погледа на Ягода. Тя се стресна, пламна и мигновено наведе очи. Но когато ги вдигна и отново погледна към него, видя, че той продължава да я гледа. Сякаш погледът му казваше нещо, но какво? Очите му бяха замислени, сериозни. В следния миг той отправи погледа си към Учителя. Тя, почувствала се засрамена, също се заслуша:

„На някого не искаш да кажеш, че го обичаш – говореше Учителя, – въздържаш се, скриваш чувството си. Право е, не трябва да се говори за Любовта, но нека тоя човек чувства, че любовта ти е абсолютно безкористна. След това да почувства, че е приел живот, знание, свобода и да каже: „Благодаря, че Господ ми даде възможност да срещна тоя човек“.

Генералът въздъхна облекчено. Елена се обърна и остана поразена. От ъглите на притворените му очи се отрониха две сълзи.

„Тоя корав човек! – помисли си тя. – Какво прави обичта.“

Тя отмахна погледа си от него, за да не го смути, ако отвори очите си. А в това време той си мислеше: „Какъв е тоя човек, който прониква в дълбините на моята душа, на моето сърце, в които аз сам не смея да надникна? Наистина, това може да направи само един Сврѣхчовек!“.

„Първото нещо – продължаваше да слуша той с притворени очи, защото се страхуваше да не забележат горещите сълзи, изникнали така неочаквано от дълбочи-

ните на неговото сърце, блъскащо се между обхваналата го голяма обич и неговия необикновено строг морал, който го бе превърнал в затворен, суров човек, какъвто всички го познаваха, – трябва да любите и да обичате – отново чу той да говори Учителя, – трябва да ви любят и да ви обичат. Като любиш, ти помагаш. Когато те любят, на тебе помагат. Всеки, който люби, дава добър пример, всеки, който обича, дава добър пример. Като любиш и обичаш, и ти си добър пример. Щом любиш и обичаш, няма разлика между богати и бедни.“

„Затова Емил не е виждал разликата между мене и него – помисли си Ягода, – сега разбирам.“

„Може би това е най-добрият начин за разрешаване на социалните въпроси – помисли си в този момент д-р Кузманов, но кога ще се обикнат хората? Бавен и може би съвсем безнадежден процес.“

„Богатият трябва да раздаде богатството си – продължи да слуша той. – Ако не го раздаде, няма бъдеще. Ако го раздаде, има бъдеще.“

„Ако не го раздаде, ще му го вземат и други ще го раздадат – помисли си отново Кузманов. – А и няма време вече кога да го раздава. Късно е вече.“

„Често ме питат кога ще дойде мирът – говореше Учителя. – Молете се, мирът ще дойде. От вас зависи. Ако всички се обърнат с ума, сърцето и душата си към Бога, мирът ще дойде веднага. Сега всички искат да победят.“

„Всички искат да победят – помисли си Кузманов, но ще победи този народ, който носи големия идеал – добруването на всички човеци на Земята. Народ, който иска да премахне материалното, социалното и расовото неравенство и всеки да се почувства човек!“

„Не насилвай мисълта на човека – говореше Учителя, – не изнасилвай неговите чувства и постъпки. Остави го свободен.“

„Ето, това е най-важното! – трепна сърцето на Кузманов. Свободата! За тая свобода днес ратуват потиснатите народи, за нея се дават толкова скъпи жертви.“

„Казваш: да му дам просвета – отпрати отново слуха си Кузманов към това, което говореше Учителя. – Не сме ние, които просвещаваме хората. Бог ги просвещава чрез нас. Всички ние трябва да бъдем проводници на Неговата светлина, на Неговата топлина, на Неговата сила. Ще мислим, че всеки е излязъл от Бога, а щом е излязъл от Бога, той носи любовта, знанието, свободата.“

„Да – замисли се отново Кузманов, това е религиозното равенство между хората. Но то е твърде слаба работа, отвлечено е. Трябва да се създаде реално равенство и да се даде реална свобода на Земята, които да бъдат видени и разбрани от всички. Откъде идат хората и къде отиват след смъртта, не е важно. Важно е как живеят тук, на Земята. А ние искаме да подобрим точно тоя живот.“

„Да оставим човешките работи настрана – заслуша се пак Кузманов, – но да възприемем Божието благо. Хубавото, доброто иде от Бога, а не от хората. Те са само условие да предадат Божественото. Новата епоха иде в света. Сега се бият 20-30 милиона хора. Всеки напуща баща си, майка си, жена си, къщата си – всичко напуща. Всеки се жертва. Ние не искаме хората да умират за нас. Искामе хората да живеят. Не искаме хората да страдат, а да благуват. Бъдете доволни от най-малкото, което ви е дадено. Това е най-трудната работа.“

„С първото съм съгласен – да живеят и благуват хората – мислеше си Кузманов, – но с второто не съм. Второто притъпява в човека желанието за борба.“

„Най-същественото е Любовта. Щом придобиеш Любовта, казваше Учителя, всички възможности ще дойдат. Когато Любовта е между нас, ние се разбираме. Да няма старост! Ако твоят възлюбен не може да люби Господа, той

не може да бъде негов служител. Тръгнеш ли да вършиш Божията воля, възлюбеният ти да дойде с тебе и да каже: „Дето отиваш ти, и аз ще дойда. Каквото ти правиш, и аз ще го правя заедно с тебе“.

Генералът се обърна към Елена. Погледът му, в който се виждаше и страдание, и щастие, ѝ казваше: „Дето си ти, там ще бъда и аз!“.

Сърцето на Елена се изпълни с жал към този стар воин, който като плахо дете пристъпваше по една нова за него пътека. Дали всъщност беше нова? Или само бликналата в сърцето му обич го връщаше отново на нея?

Ягода отстъпи мястото си и стана права. До Елена, на сложената върху два стола дъска, с леко охкане седна възрастна жена.

„Най-последен дойдох – заговори тя тихо на себе си, – с голяма мъка дойдох, но дойдох! Сега да чуя какво ще ми каже Учителя“ – каза си тя и отправи изпълнен със страдание поглед към Него.

А Той казваше: „Не считайте нещастията в живота си за наказание! Те са целителен балсам в ръката, която повдига. Господ казва: слушайте повеленията на Моя Дух. Слушайте светлите духове и вървете по пътя, по който те ви водят. Ходете по пътя, по който Бог ви води. Слушайте светлите духове и ще бъдете благословени. Най-великото нещо е Любовта. Няма по-велико нещо от това да възприемеш Божията Любов, Божията Мъдрост и Божията Истина. Няма по-велико нещо от това да възприемеш Божието знание и свобода. Единственото нещо, което трябва да ни радва, е присъствието на Новия живот в нас, присъствието на знанието в нас, присъствието на свободата в нас.“

„Аз съм Пътят, Истината и Живота.“ Пътят е в нас – Бог е вътре в нас. Всеки, който познава тоя път, тая Истина и тоя живот, има всичките Божии благословения. Христос казва: „Ако Ме любите, ще опазите Моя закон“. Какво по-хубаво

от това да бъдеш чадо Божие, син Божи! Какво по-хубаво от това да бъдеш дъщеря, дете на Бога! Нищо не може да се сравни с това! Ако си син Божи, ако си дъщеря Божия, имаш всичко на разположение – сега и в бъдеще. Какво ви очаква в бъдеще? Божията Любов! Ще опитате Божията Любов на Земята във всичката ѝ пълнота.

Кажете в себе си: „Господи, да проявим най-малката любов, най-малкото знание, най-малката свобода, които изливат от Духа“.

– Амин, така да бъде – въздъхна дълбоко жената до Елена и се изправи. Станаха всички.

Учителя пошепна нещо тихо. Миг след това се подхвана песента „Иде, иде, Сам Той иде“.

Пееха всички. Генералът се заслуша. Мелодията проникваше дълбоко в душата му. „Ето един оазис – помисли си той, – оазис на духовен мир и хармония сред страшните разрушения и ужаси на войната.“

Стори му се, че хората по цялата Земя се нахвърлят с всички възможни средства едни срещу други, преследват се, убиват се. А ето тук Един говори за Любов между хората и словата Му хранят душата, сърцето!

Кой знае как, но му се стори, че се намира на бряг на някакво езеро. Слънцето трепти и прави златисти водите му. Неизказан мир изпълни цялото му същество.

Изведнъж той се сепна. Задрямал ли беше прав? Напоследък беше преуморен. Песента беше спряла. Съвсем неочаквано изпъкна в съзнанието му заповедта, която беше получил тая сутрин, и сурова тревога нахълта в душата му. Пращаха го в Югославия да замести генерал Ханджиев.

Чу да казват „Отче наш“ и неговите устни зашепнаха заедно с другите. Като повдигна очите си, видя спрения върху него сериозен, съсредоточен поглед на Учителя.

„Ще трябва да поговоря с Него – помисли си той. – Да, само с Него бих могъл да говоря по всички въпроси.“

Молитвата завърши. Хората се раздвижиха и приближиха до Учителя да Му целунат ръка. Елена и Ягода също се приближиха. Генералът остана сам, изправен до едно дърво. В същия момент си спомни фразата на Учителя: „Каквото правиш ти, и аз ще го правя“. Неудобството, което чувстваше, изведнъж изчезна, той се приближи и последен целуна ръка на Учителя.

– Ще мога ли да поговоря с Вас? – запита той Учителя.

– Може, рекох, към 5 часа.

– А аз, Учителю – стеснително Го запита възрастният брат, който бе разговарял с Елена. – Ценка ме помоли да ви подсетя за наш Маринчо.

– Може, рекох, в 3 часа.

– Благодаря Ви, Учителю – наведе се братът и отново целуна ръката Му.

Едно красиво, много хубаво облечено момиче, навярно желаещо да каже нещо на Учителя, забърза към Него, но Той се обърна и тръгна с двама братя към къщата. Тя ги настигна при стълбата. Братята чуха Учителя да ѝ казва:

– Други път, рекох, сега съм зает.

От черните бадемови очи бликнаха няколко сълзи. Тя наведе глава и отиде встрани при едно дърво.

Ягода, която бе наблизко и видя случилото се, изтръпна. Никога не бе виждала така строг Учителя. На нея сам бе казал да отива, както и днес бе пратил да я повикат, за да ѝ даде томчето с беседи.

„Господ не гледа на лице, а на сърце“ – беше ѝ казала веднъж баба Минка, – но все пак, горкичката – помисли си Ягода, – кой знае колко ѝ е мъчно. Да би могла с нещо да намали горчивината ѝ...

В това време Ягода видя дрешката ѝ, паднала близо до дървото. Навярно се бе изхлузила изпод ръката ѝ. Тя се приближи, вдигна я и искаше да я подаде на момичето, но видя, че то стоеше облегло на дървото с притворени очи.

Навярно усетило приближаващи стъпки, то отвори очи.

– Извинете – обърна се Ягода към нея, – тази дрешка ваша ли е?

– Моя – учудено погледна тя, като видя, че не беше под мишницата ѝ. – Благодаря ви много – пое тя дрешката от Ягода и се вгледа в нея. – Струва ми се, че съм ви виждала...

– Може – съгласи се Ягода.

– Идвахте у дома... беше много отдавна, преди шест години. Вие не бяхте ли... – спря се тя, като гледеше съсредоточено Ягода – не бяхте ли слугиня у Вълканов – изведнъж запита тя.

– Да, бях.

– Тогава бяхте едно свито девойче, но очите ви, които тогава ми правеха силно впечатление, са същите. Вие не ме ли помните?

– Не. Сигурно не съм идвала много пъти у вас.

– Няколко пъти. Тогава бях студентка. Живеех в една малка къщичка в Лозенец, при страшно мизерни условия. Аз съм Дарина.

– Спомних си. Бяхте много хубаво момиче.

– А сега не съм ли? – усмихна се с лека горчивина тя.

– И сега сте, но сте различна.

– Да, различна – въздъхна Дарина, – толкова различна, че не можа да ме познаеш. Да знаеш колко много преживях в тия шест години! И ако съм жива, това се дължи на Него – посочи тя към къщата, дето бе влязъл Учителя.

– Мнозина дължат това на Него – каза тихо Ягода.

– И ти си се променила – вгледа се в нея Дарина, – но... – не се доизказа тя.

– Естествено, всички се променят – на свой ред се усмихна Ягода.

– Все там ли работиш?

– Не, вече повече от четири години.

– Защото те видях днес с жена му...

– Да.

– А по-рано съм те виждала няколко пъти на Изгрева с нея. Но се скривах, да не ме видиш. После аз отидох в чужбина. Това беше първото ми непослушание по отношение на Учителя, макар че Той ме спаси да не се убия заради този, който те прашаше при мене. Той ме научи да обичам парите, комфорта. Все за чужбина ми говореше. Може би аз съм носила стремежа към хубавото облекло, накитите, но той стана причина това да се развие в голяма степен в мене. И аз мечтаех само за чужбина и за приказни тоалети.

И един ден, както се бях загледала в накитите на един бижутериен магазин, усетих, че някой стои до мене. Обърнах се и видях да ми се усмихва много любезно непознат господин. Посочи витрината и ми заговори. Аз знаех малко този език. Мама ходеше да чисти в едно немско семейство. Като малка ме водеше да правя компания на момиченцето на това семейство. А като бях вече по-голяма, отивах с мама да ѝ помагам.

Ето, това съм аз – бликнаха отведнъж сълзи от очите на Дарина, – захласнах се с тоя човек и престанах да ходя на Изгрева. Забравих колко пъти бях плакала пред Учителя и как Той благо и търпеливо ме е изслушвал да Му разказвам страшните ми тогавашни болки, каквито си ги мислех. Но аз не знаех колко по-страшни, нечовешки болки и страдания ще премина. Но никак не знаех, че ръцете, които ме милваха с такава нежност, могат да медушат и после да казва, че било от любов. Тези същите ръце да те притискат така силно в прегръдките си, че да не можеш да поемеш дъх, да почваш да скимтиш от ужас, че се задушаваш. Аз не знаех, че е възможно лицето, което тук ми е носило най-различни сладкиши, там, в Германия, в дома му, да ме държи гладна с дни... Домът му, апартаментът му... Какви ужаси съм изживяла в него!

Когато тук го питах за домашните му, за близките му, за всичко, което изобщо е там край него, той се усмихваше някак загадъчно и ми казваше: „Като дойдеш, ще видиш!“. И аз видях. Да знаеш какво видях!

Ягода я гледаше и слушаше, без да откъсне погледа си от нея, а Дарина говореше с увлечение, връщаше се в миналото.

– Когато ме въведе в апартаента – казваше тя, – бях поразена, тресната от това, което видях. Онемях от учудване. Когато се опомних и поисках да избягам, вратата беше заключена, а той стоеше прав до мене със своята загадъчна усмивка. Погледът му, очите му ме заковаха от ужас. В тях прочетох своята смърт!

Тогаваш кой знае как, в този момент като светкавица премина през съзнанието ми мисълта за Учителя и чух тихите Мудуми: „Той не е за тебе“. Това беше ми казал, когато в навечерието на моето заминаване ми беше хрумнало да отида на Изгрева и да Му кажа, а и навярно да се похваля, че напускам България с жениха си.

– Учителю – противопоставих се аз на Неговото изказване, – той е толкова добър!

Учителя се понамести на плетеното кресло и ме погледна продължително.

В това време край прозорците минаха няколко души. Някой почука на вратата. Някакъв си англичанин дошъл специално да се срещне с Учителя относно Учението и музиката Му.

Не съжалих, че не останах повече при Учителя. Бързах да сляза по-скоро при Рудолф, бързах за вкъщи, където всичко беше опаковано за път.

Все още стоях, погълната от внезапно изникналия спомен за Учителя, когато усетих пръстите на Рудолф да стискат силно рамото ми.

– Ти ще спиш тук – посочи ми той на земята едно чердже, а аз там – показва мръсно, нечисто легло.

Тогава горко заплаках. Плаках безутешно цялата нощ. Апартаментът беше мръсен, непроветрен, без никакви мебели. С подпухнали от плач очи, с препълнено от болка сърце, на сутринта огледах моя затвор. Рудолф го нямаше. Аз бях заключена.

– Ягода! – чу се гласът на Мария. И двете се обърнаха.
– Ще ви попреча ли?

– Не, не – заговори Дарина, – ела, Мария, точно ѝ разказвах – посочи тя Ягода – за преживяното в Германия с онзи, ненормалния. Ти го знаеш...

– Да – кимна с глава Мария, – но ти, Ягода, следобед ще трябва да отидеш в болницата.

– Защо? Днес съм свободна. Дежурна съм през нощта.

– Ще трябва да заместяш някоя медицинска сестра. Търсили те даже къщи. Д-р Кузманов ме помоли да ти кажа.

– Ти познаваш ли го?

– Елена ме запозна сега. Поговорихме малко.

– Добре – съгласи се Ягода, – ще отида.

– Знаеш ли, Мария, Учителя пак не иска да ме приеме – заговори Дарина. – Зает бил.

– Щом казва, значи така е.

– Не, не, не иска да ме приеме. И с право. Два пъти не съм Го послушала и два пъти едва не платих с живота си. Защо съм такава?

– И сега искаш Той да се съгласи с третото ти непослушание?

– Ти откъде знаеш?

– Така мисля – усмихна се Мария.

– Така мислиш – присви очите си Дарина, – а изглежда аз още не съм се научила да мисля. Увличам се, първо правя нещата, а после мисля.

– Когато дойдат страданията – допълни Мария.

– Точно така. И тогава така почвам да мисля, да рева, да

се моля, че карах Учителя да идва през хиляди километри да ме спасява. И тогава съм се вричала да стана сянка на Учителя, в стъпките Му да стъпвам, никога да не се отклонявам.

– Но щом си добре, забравяш – усмихна се пак Мария.

– Истина е това. Но защо съм такава? Сърцето ми ли е глупаво, или умът ми е непослушен? А там, в Германия, тези, с които съм разговаряла, ме намираха умна.

– Защото тогава си страдала и си разсъждавала дълбоко. Съзнанието ти и цялата ти духовна същност са се пробуждали и извявали.

– Сигурно е било така – съгласи се Дарина, – и после, като мине трудността, глупавото ми сърце излиза пак на преден план. И докога ще бъде така?

Мария само се усмихна и тръгна. Дарина продължи.

– Защо съм такава? Бързо обиквам хората и им вярвам. Бързо им се доверявам.

– А защо не вярваш на Учителя?

– И аз това се чудя, още повече като видях, като разбрах какво е Той. Ах, да знаеш как ми е помагал в Германия! Ако не беше Той, само като си помисля какво можеше да стане с мене, косите ми настръхват. А беше достатъчно в най-критичните моменти да извикам в душата си: „Учителю, помогни ми!“, и Рудолф веднага да промени израза на очите си, на лицето си. Пръстите, които са стискали шията ми, да се отпуснат. Устата, която ме е задушавала с адската си целувка, да се отмахне от моята и той да каже, че се е шегувал. Или когато вече съм примирала от глад и съм нямала сили дори да плача, съм шепнела в душата си: „Учителю, помогни ми, умирам!“. Тозчас вратата на затвора се отваряше и бивах пусната в кухнята, за да подкрепя силите си.

Така минаха няколко месеца. Бях станала кожа и кости. Но независимо от всичко, когато Рудолф отиваше на работа, със сетни сили почиствах стаите, освен кухнята, защото беше

заклучена, и ги подреждах с това, което бях занесла отгук. Извън другите страдания, миризмата на двете непочистени кой знае откога стаи, с разхвърляни по тях мръсни дрипи, ме задушаваше. Отварях прозорците, горните, защото долните бяха заковани и не можеха да се отворят, за да влезе малко чист въздух. Разбира се, и това правех, когато го нямаше.

Бяхме на седмия етаж. Много пъти опирах чело на стъклото на прозореца, гледах долу минувачите и си мислех: знаят ли те за моето съществуване, за моята страшна съдба? Не, не знаеха. Само Бог и Учителя знаеха. На тях се молех да ми помогнат.

Имаше случаи, когато ръцете на Рудолф се протягаха към шията ми, по лицето му се разстилаше най-ужасната усмивка на садист, предвкушащ удоволствието, което ще изпита от страданието, което ще ми причини, и аз в смъртен ужас виках в душата си: „Учителю, Учителю, помогни ми!“. Миг след това имах чувството, че Учителя преминава с неземно тихи стъпки близо до мене. Цялата стая се изпълваше с безкрайно хубаво благоухание и в мене наставаше чуден мир. Когато се опомнях от това омайващо хубаво състояние, виждах Рудолф да ме вика от прага на кухнята да хапна нещо. Тогава сълзи от благодарност към Учителя се стичаха по мършавите ми бузи.

Навярно Рудолф бе забелязал отдолу, че отварям прозорците, и ми забрани да правя това. Ако не го послушам, знаех какво ме чака. Веднъж, задушена от непрветрената стая и от страшната самота, която ме потискаше до смърт, седнах до прозореца и се загледах във вървящите хора на отсрещния тротоар. Отведнъж, никак не зная как, се намерих на улицата. Вървах сама и ми беше необикновено леко, хубаво. Спрях се пред някаква витрина и се загледах в разни дамски украси, направени от изкуствени цветчета. Спомних си, че като ученичка в гимназията ходех да помагам на леля Люси, която имаше шапкарско ателие.

Правех много умело букетчета от цветя за украса на дамски шапки, на рокли, които много се купуваха.

„Колко хубаво би било – помислих си аз, – ако леля Люси беше още жива и аз пак можех да правя украси за шапките“.

В това време вратата на магазина се отвори и леля Люси се показа усмихната, добра, каквато си беше винаги.

– Леля Люси – заговорих ѝ, – знаеш ли, че пак съм закъсала и идвам да ти помагам, да правя цветя, букетчета...

– Ела – пусна ме тя да вляза вътре, – чаках те.

– Така ли? – учудих се аз. – Но ти знаеш ли, че аз съм в Германия?

– Знам – отвърна ми тя и стана отведнъж тъжна.

– Но ти нали... – исках да кажа, – нали беше умряла, – но не ми беше удобно и само се оглеждах наоколо смутена.

Очите на леля Люси ме гледаха все така тъжни и добри...

Някой си сложи ръката на рамото ми и аз се събудих. Видях се на земята под прозореца.

– Облечи се – каза ми за първи път Рудолф и в очите му го нямаше блясъкът на садиста мъчител.

Едва намерих сили да стана и да се облека. Излязохме. Стори ми се, че цяла вечност не бях стъпвала по улици. Вървах като автомат. Като че ли душата ми наполовина беше в тялото ми, наполовина беше излязла. Вървахме по същата улица, по която вървах в съня си. Ето я и витрината, пред която се бях спряла. Заковах се пред нея. Споменът за добрата леля Люси ме изпълни цяла и аз, без да искам, заплаках неудържимо.

– Млъкни! – заповяда ми тихо, но строго Рудолф.

– Зная да правя такива цветя и украси – със заекване му казах аз и бършех неспирните си сълзи.

– Усмихни се! – заповяда ми пак той.

Забравих, че сме на улицата, и страхът, че ако не се усмихна, шамарът ще изплющи по бузата ми, ме накара да разкривя в усмивка устните си.

В този миг вратата на магазина се отвори. Мислех, че както в съня си ще видя умрялата леля Люси, и се заковах от ужас. Зави ми се свят. Всичко притъмня пред очите ми. Когато дойдох на себе си, видях да ме гледат добрите очи на средно възрастна жена. Въздъгнах облекчено, че не беше леля Люси. В това време чух жената да говори на сръбски на някого. Не мога да ти опиша колко радостна, колко щастлива се почувствах, когато чух близък, славянски говор. Огледах се. Рудолф говореше с младо момиче, което беше доста далече от мене. Тогава пошепнах на жената на български:

– Гладна съм! От месеци ям на няколко дена веднъж.

– Но защо? – учуди се тя.

– Тихо, полека! – посочих ѝ към Рудолф аз, който беше гърбом към мене.

Жената гледаше ту него, ту мене недоумяващо.

– Помогнете ми – прошепнах, – спасете ме!

Отново всичко се завъртя около мене и аз потъвах, потъвах някъде дълбоко, дълбоко. Но неочаквано усетих, че нечий ръце ме подхващат, за да не потъна, да не изчезна в бездънната бездна. От тези ръце се излъчваше благоухание. Чии бяха те? Много исках да разбера. Със свръхусилие се обърнах и видях младо същество с бели воали. И през воалите видях най-красивите очи, които съм виждала.

– Коя си ти? – запитах я аз. Тя само ме гледаше с безкрайна любов и ме изнасяше все по-високо и по-високо.

– Учителя те прати, нали? – казах ѝ аз уверено, защото чувствах с най-дълбоката си същност, че е така.

Тя само се усмихна. От тази усмивка ми стана безкрайно хубаво и аз в някакъв унес се оставих белоснежните ръце да ме носят, носят...

Когато дойдох в съзнание, жената стоеше до мене. Аз лежах на някакво легло. Това внесе спокойствие в мен, въздъгнах облекчено и се отпуснах в леглото. Стана ми необикновено хубаво.

– Защо ли лежа? – казах си аз. – По-добре да стана!

И докато си помисля това, видях се станала. Дойде ми наум, че зная да летя. Втурнах се към вратата и излязох навън. Чувството за свободата, която имах, ме изпълни с неизказано щастие.

– Ще отида на Изгрева – казах си аз. – Ще отида при Учителя – и полетях с устрема на душата си.

– А пътят? – помислих си отведнъж аз. – Къде е пътят?

Усетих как натежах и как мимо волята си слизам надолу.

– Ягода! – чу се гласът на Мария до тях. – Нали искаше да помагаш?

– Да – като пробудена от сън се обърна Ягода. – Ще дойда.

– А отидохте ли на Изгрева? – запита тя Дарина.

– Не, събудих се в леглото и плаках много. Но от този ден започна моето спасение. Започнах да работя при тая жена.

„Слава Богу“ – прошепна Ягода и тръгна с Мария. Беше замаяна от всичко, което беше чула. Нима можеха да съществуват такива жестоки хора?

– Не се поддавай на всичко, което ти разказва Дарето – прошепна ѝ Мария.

– Не е ли вярно?

– Вярно е, но го слагай настрана. Не се свързвай с такива отрицателни духове. Тя го разказва, за да се освободи от преживяното, но този, който слуша, не трябва да го поема и да се товари с него. Какво би станало с лекаря, ако поема всички болести на хората?

– Да, права си.

– Ще трябва да се намери някаква работа на Дарина.

Отново е закъсала.

– Така ли? А толкова хубаво е облечена.

– Само дрехите са ѝ останали. Не е лошо момиче, добра е по сърце, но се увлича. Бързо забравя страданията и отново хлътва. Търси лесния път в живота, а понякога той е най-мъчният.

– А защо не слуша Учителя?

– За да се учи от страданията и да добие реални опитности за Неговата сила. Плаща скъпо за тези опитности, но както страданията, така и тях забравя бързо.

– Чудно просто е!

– Лековерна е. Разбира се, това си има дълбоките причини в миналото. Минала е през големи амплитуди – големи височини и слизания из дълбочините. Пък и не само тя. Всички сме слизали и сме се качвали.

Ягода, Мария и още няколко сестри разнасяха обед на насядалите върху камъни, пейки, столове или направо на тревата братя и сестри.

Имаше и няколко набързо сковани от дълги дъски маси, около които бяха насядали възрастни сестри и братя. На една от тях беше и Учителя.

На Ягода, свикнала да Го вижда на Изгрева с Неговата слънчева усмивка, сега Той ѝ се виждаше затворен, сериозен и измъчен. Сърцето ѝ се присви. Какви ли огромни тежести и страдания носи? Наистина, не е малко да виждаш, да чуваш страданията, воплите на страдащите, на умиращите, които викат за помощ, и да облекчаваш всекиго според това, което е необходимо за неговото развитие.

Отведнъж Ягода видя себе си малка, съвсем малка. С какво би могла да бъде полезна? С нищо!

След обедта тя помогна за измиването на чиниите и преди да си тръгне отиде да се сбoguва с Учителя. В стаята при Него бяха току-що дошлите с лека кола трима души, но Учителя стана, отиде до вратата и подавайки ѝ ръка, каза:

– Рекох, работете, работете.

Ягода Го погледна, искаше да Го запита: „Как?“, но съобрази, че не е удобен моментът и само мълчаливо се наведе и Му целуна ръката. Като си вдигна главата, Учителя я гледаше с благ, тих поглед и тя чу Той да ѝ казва:

– Когато дадеш на един човек чаша вода, цял ден да се радваш, че си направила най-малкото. Когато дадеш на някого плод, да се радваш, че си имала условие да дадеш един плод. Ако срещнеш един човек и му кажеш една хубава дума, да се радваш цял ден, че си го срещнала. Това е служене на Бога!

Ягода просия от радост.

– Пак елате, рекох – каза ѝ Той и тя целуна отново подадената Му ръка.

Душата ѝ бе получила криле, сърцето ѝ бе препълнено от радост и тя тичешком заслиза по стълбите.

Долу я чакаха Елена и Мария.

– Аз ще ви придружа до Владая – приближи се генерал Пенчев при Елена. – После ще се върна за разговора с Учителя.

– Добре – усмихна се тя, – щом няма да се уморите.

– А, та това е нищо – каза той.

– Е, да – съгласи се Елена. – Навярно в походите изминавате много по-големи разстояния, но аз съвсем не съобразих...

– Татко не би могъл да направи това – продължи тя, но в този момент срещна погледа на Ягода. Изведнъж разбра, че не трябва да го сравнява с баща си, затова измени малко мисълта си и каза:

– Той не би могъл да направи това и преди 30 години. Те с мама са били винаги домашни пилета. А вие сте много кален в това отношение.

– Е, да – войникът минава през сурова школа и трябва да издържа всички трудности.

Тръгнаха цяла група братя и сестри.

Мария ги изпрати до края на големия, изпълнен с дървета двор, и се върна. Щеше да пренощува при някоя от сестрите в селото и на другия ден щеше да си отпътува. Наистина всички евакуирани тук бяха при много трудни, тежки условия, но тя ги предпочиташе, вместо да отиде в квартирата си в града. Тя не искаше да се лиши от това да бъде в двора, в къщата, където беше Учителя. Да се лиши от възможността вечерта, когато са събрани в широката селска стая, насаждали по пейките край стените, да слуша Словото на Учителя, да диша Неговото присъствие.

Като стигна почти до средата на двора, тя се сети, че бе забравила да каже на Ягода за Дарина. Първо се върна назад и извика силно Ягода. За щастие, тя вървеше последна и веднага се затича назад.

– Прощавай, че те връщам, Ягода, но трябва да се помогне на Дарина. Помолих Елена да поговори с д-р Кузманов за някаква работа в болницата. Тя е пъргава и бързо се справя. Ще те потърси в болницата, а ти я подкрепяй.

– Добре – съгласи се Ягода, – ще направя всичко, което ми е възможно.

– А сега бързай да ги настигнеш. След месец пак ще се видим.

– Много ще се радвам – усмихна се Ягода и като вдигна ръка за поздрав, втурна се да настигне групата.

***

Елена беше готова за път и се чудеше защо генералът се бави. Върнала се бе вкъщи в отлично настроение. Някои от мелодиите на песните, които бе слушала през деня в Мърчаево, прозвучаваха в душата ѝ и тя съвсем тихичко ги подхващаше. Но като приготвяше куфарите, някаква тревога почна да се прокрадва в сърцето ѝ. Откъде идеше тя?

И защо? Елена се изправи. Чувстваше ясно как тревогата я изпълва цяла. Страдаше ли някой? Кой? Да не би някой от нашите в Сливен да не е добре? – проверяваше тя с усета на сърцето си: мама, татко, детето? При мисълта за Велко се спря, дълго и тревожно изследваше атмосферата около него.

Не, няма нищо там – въздъхна тя облекчено. Но всъщност сигурна ли е? Ако се е случило нещо с Велко? Скоро не бе получавала писмо, но и не чакаше с такова нетърпение, както някога, когато е отсъствал от къщи. Съвсем случайно из града бе срещнала познат, върнал се от запас в Югославия. Като го запита за Велко, той отговори: „А, добре е, много е добре“ – и се усмихна. Тази усмивка направи да отекине глуха болка в сърцето ѝ.

Елена стана, отиде до външната врата и я отвори. Вечерта беше тиха. Звездите бяха изгрели. Тя се вгледа в тях – едри, хубави! Но защо тревогата стиска сърцето ѝ? „Бият се, цял свят се бие, милиони хора страдат – помисли си тя – всяка минута, не, всяка секунда умират човеци... цялата атмосфера е изпълнена с техните вопли, болки, страдания.“

Тя се прибра отново в стаята и в този момент телефонът иззвъня силно.

– Най-после! – с бързи крачки се приближи, очакваща генерала да ѝ каже, че идва. Но не беше той, а Ягода.

– Аз съм, како Ленче, Ягода ти се обажда.

– Да, познах ти гласа, какво има?

– Тая вечер г-н генералът няма да може да пътува с тебе.

– Защо? Той ли ти каза това?

– Да, не той, а д-р Кузманов. Каза, че е невъзможно да пътува.

– Но защо, какво се е случило?

– Една малка неприятност. Като се връщал от Мърчаево. Сега той е тук, в болницата. Д-р Кузманов е при него.

– Защо не ми кажеш направо? Да не би да се е случило някакво нещастие с генерала?

– Да, малко... Десният крак и лявата ръка... Сега е добре, гипсираха ги. Ти ще пътуваш ли?

– Изключено! Преди всичко не мога да се справя сама с багажа, а е и късно. Влакът тръгва след половин час.

– И д-р Кузманов казва, че е по-добре да останеш.

– Да, така ще направя. Но кажи ми истинското положение на генерала.

– Казах ти, ръката и крака. Утре ще можеш да го видиш.

– Добре. Ти кога ще си дойдеш?

– Сутринта. Д-р Кузманов ще мине след 12 часа при тебе.

– Много хубаво, нека дойде.

Тя сложи слушалката и седна на канапето. Изведнъж ѝ дойде наум, че в Сливен ще я чакат и ще се безпокоят, като видят, че я няма. Стана и подаде телефонна покана за разговор с родителите си в 9 часа сутринта.

Елена седна отново на канапето и се загледа в големия портрет на Лили с Емил на коленете ѝ, окачен на стената. Каква красива е била! А двегодишният Емил – какви будни, хубави очи е имал! Челото – голямо, изразът на лицето – жив, пъргав. И от това прекрасно дете бе израснал недъгавият младеж, и то от едно падане! Как се случва всичко това? Предупреждение ли е, съдба или невнимание, или пък лоша случайност?

Ето днес, когато се разделяха с генерала във Владая, знаеха ли, че ще се случи с него такава нещастие? Той изглеждаше като никога радостен. Каза ѝ, че всичко, което е чул от Учителя през време на беседата, е било буквално отговор на въпроси, които дълбоко са го интересували и вълнували. Отведнъж му олекнало. Като че ли невидима ръка отмахнала товара, който го притискаше от известно

време. И изведнъж ѝ съобщават, че той пострадал. Но къде, кога? Добре, че Ягода се случи там, за да ѝ обади. А Здравко, каква случайност! Беше ѝ казал, че има да обиколи в болницата двама свои много тежко болни и после щеше да дойде до гарата да ги изпрати. И сигурно е бил още в болницата, когато са донесли и генерала.

Дали като е вървял, генералът е бил развеселен и го е блъснала някаква кола? Защо нещастieto идва тъкмо когато човек се чувства най-радостен, най-добре? Тя би искала да разпита за по-големи подробности, но усети, че Ягода не беше склонна да ѝ ги каже. Дали беше много заета? Или по стар навик не иска да ѝ каже не съвсем хубавата истина? Защо правеше това? От желанието да ѝ спести известни страдания или заради самия ѝ характер да премълчава лошите неща? Може би и едното, и другото. Но нали когато и да е човек ще научи истината? И когато я научи от други, както тогава от Ирина, ударът е неимоверно страшен.

Споменът, който тя винаги отпъждаше, отново нахълта в съзнанието ѝ, но вече не с такава разрушителна сила, както друг път. Тя се видя отново, връщаща се с Владко от Изгрева. Беше хубав слънчев неделен ден. Беседата, която бе слушала от Учителя, беше нахранила душата ѝ. А се бе случило и така, че на обед да бъде на една маса с Учителя. Той на няколко пъти я беше погледнал хубаво, топло. Това я изпълни със слънчева радост.

След свършването на обедата тя пъ заедно с всички така благотворно влияещите песни, дори подканваше с очи и Владко да пее. И той, навярно за да я зарадва, си мърдаше устенцата, навярно е пял наум...

Когато станаха всички от масата, кой знае как, тя се намери близо до Учителя. Той я заговори и дори повървя няколко крачки с нея. Тя не помнеше какво ѝ бе казал, но ясно се бе почувствала обляна и изпълнена със светлина и с още нещо, което не можеше да определи по друг начин, освен като свръхземно щастие.

Като тръгнаха с Владко по шосето за града, сякаш през всяка нейна клетка продължаваше да се влива в душата ѝ това слънчево щастие. Тогава бе благословила всички страдания, които я бяха завели на Изгрева, за да се срещне с Учителя. Чувстваше тялото си леко, искаше ѝ се да тича, да пее.

– Владенце, хайде да потичкаме – каза му тя. Очите му просияха и те потичаха малко.

„Боже мой – каза си тя, – да стигна дотам, че да мога да тичам! А как не можех дори из стаята да вървя!? Но да не мисля за това!“

И може би за да прогони спомена от боледуването си, а може би защото беше много радостна, тя запя тихичко. Бяха изминали гората, която ограждаше от двете страни шосето, свързващо Изгрева с града, когато настигнаха Ирина, лелята на Соня – сестра на майка ѝ. Идвала беше със Соня няколко пъти у тях.

Бидейки в такова чудно настроение, Елена бе забравила неприятностите и горчивините, които беше преживяла заедно с Радко по отношение на Соня и като се изравни с Ирина, съвсем непринудено я поздрави и я заговори. И по някакъв, все още останал в нея навик, запита как е Соня.

– Сега е по-добре – отговори тя. – Прескочи, слава Богу, трапа.

– Що, болна ли е била?

– О, много! Беше посегнала на живота си. Ти не знаеше ли? Не ти ли е казала твоята хубостница?

– Коя хубостница? – неприятно изненадана, запита Елена.

– Слугинята ти, коя!

– Защо? Какво общо има тя със Соня?

– Много долна роля е играла. Но със сигурност за пари го е правила.

– Нищо не мога да разбера – пребледня изведнъж Елена.

– Не можеш да разбереш, защото ѝ имаш доверие.

– Но за какво? Обясни по-добре.

– Всъщност ти наистина ли не знаеш, че Соня се е тровила?

– Не зная. Ягода знаеше ли?

– Разбира се.

– Сигурно не е искала да ме тревожи. Нали аз все бях недобре.

– Може – присви устните си Ирина, – но от дневника на Соня, който майка ѝ съвсем случайно намерила, се разбрало колко долна роля е играла тая ваша слугиня. Тя ѝ носила писмата и ѝ уреждала срещите...

– С кого?

– С бившия ти съпруг.

– С бившия ми съпруг ли? Че аз нямам бивш съпруг. Само веднъж съм се женила.

– Но ти не си ли разведена с Вълканов?

– Не.

– А на мен ми казаха, че сте разведени. Или може би тогава, че сте в процес на развод. Даже ми показаха апартамента, в който той сега живее. В същия блок живее и моя приятелка.

Елена стана съвсем бледа. Спря се, притвори очи и дишаше с мъка.

– Извинявай, Елена – заговори Ирина, – не знаех, че ще ти причиня такава мъка. Може пък да не е вярно всичко. Но наистина мислех, че сте скъсали с мъжа си. Защото иначе защо той ще живее в друг апартамент?

– Нищо – пое дъх Елена и отвори очите си. – Това са дребни работи. Велко обича понякога да се уединява и да работи над книгата си на спокойствие.

– Значи ти го оправдаваш! Само това не съм очаквала. Може да е било, като си била болна, и естествено, проявявала си благородство... Но неокачествимо е от негова страна да

става причина едно момиче да си посегне на живота! И пак оная е помогнала на Соня да се спаси, да оживее.

– Коя?

– Слугинята ти. Веднага се разтичала за лекар.

– Но тя откъде е знаела?

– В последния момент Соня, като усетила, че ще мре, уплашила се и я повикала по телефона. И това ли не ти е казала?

– Не. Не е искала да ме тревожи.

– Много я защитаваш – усмихна се язвително Ирина.

– Не, не я защитавам, казвам само това, което мисля. Но аз малко бързам и трябва да ти кажа довиждане.

– Все пак извинявай, Елена, ако без да искам съм те наранила. Не очаквах, че не знаеш.

– Ах, нищо, това са обикновени работи, които се случват в живота.

Елена на свой ред се усмихна, но горчиво. С последни сили се затича с Владко да вземат трамвая. Но замислена дълбоко, гледаща през прозореца, без да вижда, тя не забеляза как отминаваха спирките. Сепна се едва когато Владко се обърна да ѝ каже нещо и веднага слязоха. Огледа се и с ужас забеляза, че са пред гробищата. Обхвана я суеверен страх, но го преодоля. Дори се изпълни със странно спокойствие. „Спокойствието на мъртвите“ – помисли си тя, и като влязоха с Владко вътре, седнаха наблизо на една пейка пред незнаен гроб.

Какво бе мислила тогава, Елена не помнеше, когато чу Владко да ѝ казва:

– Маме, тук ли ще спим? – тя сякаш се пробуди и веднага стана. Беше вече здрач.

– Не, Владенце – стисна му тя ръчичката. – Ще си отидем къщи.

Повея неочакван вятър и дърветата тайнствено зашумяха. Държаща Владко за ръце, те почти тичешком напуснаха гробищата.

Като тичаше, стори ѝ се, че краката ѝ са празни и се движат като автомати. Всичко в нея беше мъртво, пусто, празно.

Ягода я посрещна загрижено и изказа безпокойството си от голямото им закъснение. Гостите се обаждали по телефона.

– Кажим им, че никак не съм добре – рязко каза тя на Ягода. – Друг път ще ги поканим – и се прибра в стаята си.

Когато после Ягода влезе на пръсти, видя, че Елена бе легнала облечена в леглото си. Взех едно одеяло, но когато се приближи да я завие, Елена веднага седна на леглото и без да си обърне към нея главата, я запита:

– Ти знаеше ли, че Соня се е тровила?

– Знаех.

– Защо не си ми казала? Не, не ми отговаряй, зная какво ще ми кажеш. Иди си отатък!

Ягода тръгна, но после застана на вратата. Навярно искаше да ѝ каже нещо, но Елена я спря.

– По-добре не ми говори нищо, излишно е! Достатъчно е това, което ми казаха – че си знаела, че Соня е посягала на живота си. Останалото го зная.

Цяла нощ Елена бе мислила с отворени в тъмнината очи. До нея сгушен спеше Владко. За първи път тя го бе сложила да спи гладен. Не искаше да го прати в кухнята Ягода да му сложи вечеря. Нито пък тя да влезе там и да му вземе нещо за ядене.

На сутринта разбра, че е невъзможно Ягода да остане повече къщи.

Когато се изправи, стоеше отново на нозете си. Сякаш беше преминал ураган и беше опустошил всичко в нея. Тя искаше никога да не мисли за Ягода, никога да не си спомня за нея и все пак по цели дни мислеше за нея. Ту я съдеше, ту я оправдаваше. Считаше, че е правила всичко по нареждане на Велко, че наистина е мълчала от обич към нея, за да запази мира ѝ. Защото какво всъщност би

могла да направи Елена? Какво бе направила при случая със Смарагда? Нищо! Само Велко беше почнал по-често да пътува. А всъщност пътувал ли е? Сигурно е бил в онзи апартамент, за който ѝ говори Ирина.

Тогава си бе припомнила многото случаи на внезапните отпътувания на Велко, а също така и на неочакваните му завръщания. Колко наивна е била да му вярва, колко глупава е била!

Не, не е вярвала. Тя е знаела, но нарочно си е затваряла очите, защото въпреки всичко го обичаше. Мисълта да не го вижда беше по-страшна от всичко друго. Сякаш той ѝ беше въздухът. Колкото и замърсен да е, все пак бе за предпочитане пред липсата му. Без Велко животът ѝ отведнъж оставаше празен, пуст. Тя не знаеше защо бе така, но така беше.

След срещата си с Учителя и след подобрението на здравето си искаше да го остави във всяко отношение свободен, както бе свободна нейната душа да лети в сънищата из незнайни страни, да се качва между звездите, да се носи над океани и непознати чудни градове.

Но след разговора с Ирина всичката приказност на сънищата ѝ изчезна. Видя се отново в далечния ежедневен живот с голяма зееща рана в най-дълбоката си същност. Страдаше не толкова заради Велко, защото все пак него го познаваше, но заради лицемерието на Ягода. Това бе я стреснало неочаквано силно. Бе я заварило неподготвена, неимпрегнирана.

„Но всичко това е отдавана минало – въздъхна Елена дълбоко, – защо да мисля за него? Или може би, макар да е минало, трябва да поставя на Ягода конкретни въпроси, да ми каже всичко. Всичко! Та няма не го знам? Да, всичко!“

Изведнъж тя усети полъха на днешния слънчев ден, видя се изправена пред Учителя. Очите Му я гледаха със своя тих съсредоточен поглед. От този поглед се излъчваше

мир, който навлизаше в душата ѝ. Възбудеността от отново изживените спомени, неспокойството в нея изчезнаха и се замениха с необикновена тиха радост.

„Каква съм станала дребнава! – стана Елена от канапето. – Да искам да разочоплям неща, отдавна минали, още повече, че винаги и всякога съм била дълбоко убедена, че Ягода не ме е лъгала, но е мълчала от добро чувство към мен. И кой знае дали внезапните избухвания на Велко и с нищо необяснимите плесници, които получаваше Ягода, не са били, защото все пак тя е заставала на моя страна?“

Отново в съзнанието ѝ премина образът на Учителя. Елена се спря всред стаята.

„Чудно! – помисли си тя. – Каква сила, каква необикновено благотворна сила излъчва този човек, че само мисълта за Него сменя състоянието ми. Това съм го забелязала неведнъж. Достатъчно е да помисля за Него, и нервното ми напрежение изчезва. Мир излъчва цялото ми същество и виждам, че съм се ядосвала за такива дребни, незначителни работи. Хората по бойните полета умират, и което е още по-лошо, остават куци, слепи, сакати, а аз? Как съм могла да издребнея толкова? Някога бях болна, страдах и проявявах по-голямо благородство! Ужас! А при това никога не съм била обграждана с по-голямо внимание от това, с което съм обградена сега от... Никога не е било това някой да следи мисълта ми, да предугажда желанията ми, за да ги изпълни, преди да съм ги изрекла. Впрочем, Ягода в известно отношение е била като него. Но тук има и нещо много, много хубаво, което ме обгръща и ме прави да се чувствам като любимо дете.

Интересно какво ли е говорил с Учителя? Сигурно е споделил с Него и нежеланието си да отиде в Югославия? Изведнъж Елена се плесна по челото. Сега беше вече невъзможно да го изпратят там. Случайност ли беше нещастиято, което се е случило с него? Дали всъщност не е

най-малкото зло? Войната взема съвсем друг обрат. Нещата се изменят с всеки изминат ден.

„Само да не е пострадал извънредно много – седна тя отново на канапето. – Може би случилото се нещастие на генерала да е за негово добро, както онази сестра с цирея, дето паднала – спомни си неочаквано Елена.“

Веднъж, когато седеше под лещациите край дългите бели маси на Изгрева, беше чула да разказват, че на една сестра ѝ излязъл цирей, но голям. Отишла тя при Учителя и започнала да се вайка за цирея. Тогава Той живеел още на „Опълченска“ 66. Учителя ѝ казал, че ще ѝ мине. Успокоена, тя си тръгнала за вкъщи. Но като вървяла, препънала се на тротоара и паднала точно върху цирея. Щяла да припадне от болка. Едва могла да отиде до близката поликлиника да поиска помощ от лекаря.

– Никои хирург не би направил по-добра операция на цирея ви – казал той – от това, което ви е направило падането.

Той само го почистил и превързал.

Сестрите считаха, че някое същество от невидимия свят по нареждане на Учителя е направило операцията на цирея, защото сестрата била много страхлива и не се решавала да отиде на лекар.

Сега, в случая с генерала, няма ли пак такава намеса на невидимите същества? Защото при военните знае се какво ги очаква при изпълнението на дадена заповед!

На вратата се позвъня.

Здравко трябва да е – скочи Елена и отиде да му отвори вратата.

– Чакаше ли ме? – запита той, като влязоха в стаята.

– Да. Ягода ми каза по телефона, че ще дойдеш. Много ли е пострадал генерал Пенчев?

– Доста... Но ще се оправи. Силен човек! Оставих го с бодър дух, а го бяха донесли в безсъзнание. Но неочаквано

бързо се съвзе. Дори като тръгнах, намери сили да се усмихне. Праща ти много здраве.

– Благодаря. А какво се е случило?

– Като слизал във Владая, точно тогава някакви военни дошли там с лека кола. Войничето, което ги довело, се връщало само за София и генералът се възползвал от случая да се върне в София с него. Но за нещастие в началото на Княжево съвсем неочаквано някакво дете излиза от една врата и се втурва да пресече улицата. Войничето моментално заковало спирачките. Детето е спасено, но колата се обърнала два пъти. При това обръщане вратата се отваря, войничето отхвърква и по чудо остава невредимо. И колата не била кой знае колко пострадала. Само генералът. И какъв човек! Сега вече разбрах, че е много човечен. Още не беше съвсем в съзнание, и попита за детето и войничето. Като разбра, че са живи и здрави, успокои се. После, като дойде отново на себе си, пак попита за войничето. Искане да го види. А то е ни живо, ни мъртво, съвсем младо е... Трепери за случилото се. Трябваше да му туря инжекция за сърцето.

– Горкото, уплашило се е сигурно.

– Много! Но генералът, чуден човек, тури си здравата ръка върху неговата и му каза: „Юнак! Свободен си!“. Тогава раменете на войничето се затресоха. Наведе се и бързо целуна ръката на генерала. А той го погали по остриганата глава и рече: „Ей такъв момък бих искал да ми е зет!“. Славен човек! Нареди веднага да се направи протокол, че войничето не е виновно. Едва тогава се отпусна, притвори очи и се унесе. Но сега, като тръгнах, се чувстваше по-добре.

– Радвам се. Ще оздравее, нали?

– Разбира се. Ще се възстанови наново, но не така скоро. Той е възрастен и трябва да минат месеци.

– Нищо – така може би е по-добре.

– Защо?

Елена се наведе съвсем близко до Здравко и му прошеушна:

– Пращаха го в Югославия. Има заповед. Мъчеше се под разни предлози да не отиде, но не ги уважиха. Само този ще уважат. Иначе след няколко дена трябваше да тръгне.

– Така ли? – отвърна шепнешком Здравко. – Сега си обяснявам защо, като направихме протокола и се отпусна, рече: „Сега е вече добре, много добре. От това по-добре не може да бъде!“. Мислех, че бълнува, защото не виждах какво му е доброто. Но хубаво, че се случих в болницата. Точно излизях и го донесоха. Радвам се, че можах да направя и аз нещо за него.

– Здравко, ти внимавай тук, защото времената са страшни.

– Зная, много добре зная.

– Ако тук те пипнат, няма отгървяване! Майка ти денем и нощем плаче и се моли за тебе.

– Кажй ѝ да бъде спокойна, няма нищо опасно.

– Няма? Как да няма? Искаш да помагаш на хората – добре! Помагай на болните и по този начин служи на своята идея.

– Ако бях дъновист! – усмихна се Здравко. – Но и те не са съвсем безучастни към нас. Не зная дали от човещина ни помагат, или от идейност. Днес знаеш ли, че бях при Учителя?

– Не, не знам.

– Понеже мама ми е говорила много за Него, като си отидохте вие и той изпрати гостите си, влязох при Него. И знаеш ли какво Му казах?

– Какво?

– Казах му: „Мама е Ваша ученичка, но аз съм комунист.“ А Той тихо ми каза: „Хубаво, рекох.“

– А ти какво очакваше?

– Като мама, да почне да ме наставлява.

– Не. Той дава пълна свобода на хората. Мария, с която те запознах днес, ми е казвала, че Той проявява Божественото като никой друг на Земята. Бог не ограничава никого, дава абсолютна свобода. Той – също.

– Да, Той ми говори нещо за свободата, когато Му казах, че ние ратуваме за нея. Чакай, нали съм малко стенограф, записах отчасти това, което ми говореше. Слушай – зачете Здравко от бележника си: „Велико съзнание се пробужда в света, нещо, което никога не е ставало. То е копнежът на всички човешки души, които искат свобода. И тази свобода се търси не от единици, а от цялото човечество – от всеки дом, от всеки индивид, от всяка култура и религия. Туй е Божествен копнеж, който повдига цялото човечество. И религиозните хора не само не трябва да спъват новото течение, което идва, но трябва да му дадат път, защото иначе ще ги прегази“. Кой знае защо ми се стори – вдигна главата си Здравко от бележника, че това ново течение, за което говори, че идва, сме ние. Ти какво мислиш?

– Нищо. Аз нищо не мога да кажа.

– Чуй по-нататък: „Туй течение носи такива блага, каквито досега светът не е виждал, но и такива страдания за ония, които му се противопоставят, каквито те не са виждали“. Все си мисля, че за нас го каза, защото наистина ние искаме да създадем неவிжданo благоденствие на Земята, но няма да пощадим тези, които биха ни пречили. Не се съмнявай в това. Хората, които имат силата да дадат живота си за свободата и благоденствието на човечеството, ще имат силата да го реализират.

– Дано, но ако това силно течение е духовният подем, който идва с Учителя?

– Изключено. Ако е така, защо ще го каже на мене?

– За да го имате предвид.

– Не, не – запрелиства Здравко бележника си, – това е

само за нас. Той изобщо има много трезви мисли, но защо намесва навсякъде Господа? Ако не Го намесва, ще бъде наистина един рядък прогресивен философ.

– Не е само във философията, Здравко, но Той, доколкото аз лично съм опитала, има сили, способности, които изобщо не могат да се сравнят с един обикновен, ако ще и най-добър философ на Земята. И доколкото схващам, Той не иска да изнесе някаква философия, защото това е твърде малко. А Неговото слово е живо, то внася мир, то храни. Изворът на Неговото Слово, доколкото разбирам, е живата природа, за която Той често споменава. За Него Бог не е онзи, нарисуваният в църквите Саваот, а Първичният принцип, Първопричината.

– Да. И на мене това ми направи впечатление. Чакай да ти прочета това, което ми каза, когато аз му рекох, че нашата идеология отрича съществуването на Бога. Тогава Той ме погледна и този поглед беше такъв, че остана и досега в съзнанието ми. Той не се запретна да ме оборва или проагитира, а каза съвършено естествено и без никаква надутост на голям учен философ: „За мене има Господ – зачете Здравко, – аз Го виждам всеки ден. Той е обичта, която виждам навсякъде и която много добре разбирам. Този Господ живее и в нас. Няма човек, у когото да не живее Господ. Ние търсим Бога и ще Го търсим в Любовта Му, в Милосърдието Му. Вън от Любовта не можем да търсим Бога. Човек има да учи Бога цяла вечност. Това е нещо велико, грандиозно. Тези, които са минали по този път, знаят това. Ако тези хора на бойното поле познаваха Бога, те щяха да се примирят. Народите всичко имат, но нямат Божествената Любов. Не че тя не съществува, но не управлява. Божествената Любов е затворена в хората и те не са ѝ дали път да се прояви. Сега иде периодът да се разрушат затворите, дето Любовта е била затворена, и тя да излезе навън“.

– Ние ще направим това – повдигна си Здравко очите от бележника и погледна Елена, – ние ще премахнем всички затвори, ще дадем свобода на всички.

– Дано! – усмихна се малко скептично Елена.

– Що, ти не вярваш ли?

– Вярвам. Аз винаги съм вярвала в добрите намерения на хората, особено в твоето, защото, както казва Учителя, в тебе има обич към хората. А според Него обичта е проявата на Бога в човека.

– Да, при това Негово схващане за Бога всичките ми доводи, които си бях приготвил, за да Му опонирам, пропаднаха. Приличах на онези малчугани, които с въпросите си искат да поставят учителя си натясно. А Той ме гледеше спокоен, естествен. Тогава Го почувствах като наистина изработил себе си човек.

След това, не зная как, заговорихме за медицината. И върху нея Той има съвсем особени схващания. Ето, чуй какво каза например за имунитета: „В света съществува една тънка, жива материя, която прониква в нашия организъм. Тази материя огражда клетките с особена сила, която учените наричат имунитет. Когато всяка клетка имунира с Божествената мисъл или когато човешкият организъм имунира с Божествената мисъл, човек е защитен от всички непредвидени случайности, от всички мъчнотии, от всички нещастия в живота“. Пак същото – усмихна се Здравко, – започва с някаква тънка материя, която не е още открита от хората на науката, и стига до мисълта за Бога.

– Но това са две идеи, Здравко! Тънката жива материя, която поражда клетките на човешкия организъм, се отнася до имунитета на тялото по отношение на болестите. А мисловната връзка с Бога е имунитет по отношение на лошите случайности и мъчнотии в живота. Аз го схващам добре, но не зная доколко правилно го изразих.

– Разбрах какво искаш да кажеш, но това може да се

отнася само за мама, която вярва в такива работи. Но и тя не е могла да избегне всички страдания и мъчности в живота си.

– Но всичко това ѝ помага да ги понася така, както малцина биха могли да ги понасят.

– Да, това признавам, тя не би издържала толкова години, както не е издържала и тогава, когато съм бил малък, и е оставила татко. Ти знаеш това, нали?

– Не, не зная.

– Не се е случило да ти го разкажа. Ти знаеш, че татко пие.

– Да.

– Обещал на мама, че като се оженят, ще престане да пие, и удържал това до моето раждане. Започнал с гуляи от радост, че му се е родил син, и след това не ги прекъснал. Знаеш, че печели много пари и страшно обича да кани гости, с които, естествено, пият.

– Зная това.

– Но сега не го прави вече така често.

– Защото е почнал да боледува. Скоро ми се оплакваше от стомах.

– Казах му да отиде на лекар, дано да е отишъл.

– Да отиде на лекар, а ти?

– Е, аз съм му дете, син, на когото той е свикнал най-често да се кара.

– От голяма любов.

– Може, но сме много различни по своите стремежи и идеали и много еднакви в упоритостта за постигането им, затова не всякога можем да се търпим. Само мама може да го търпи. И то, пак признавам, откакто е срещнала вашия Учител. Това е било отдавна, бил съм на две години и нещо. От една страна баща ми всяка вечер е гуляел до среднощ с гости...

– Сигурно е имало и гостенки...

– То се знае, а от друга страна аз съм бил невъзможно буен, своенравен, упорит. Забивал съм си крака в земята и съм ревял, докато не стане на моето.

Баща ми се гордееше с мене, пийнал и развеселен, ме е държал на коленете си пред гостите, докато се напие. Винените пари изглежда и мене са упойвали и аз съм се разлудувал от тичане и игра между пияните гости и за нищо на света не съм искал да се прибера да спя.

Мама станала слаба като вейчица. Не могла да издържи повече. Взела ме мене, за да ме спаси от пагубното влияние на баща ми, а разбира се, за да спаси и себе си, и дошла тук, в София, при леля си, която я е отгледала и която наскоро се била преселила тук. Разказала ѝ всичко и казала, че за нищо на света няма да се върне при баща ми.

– Разбирам те много добре – казала леля ѝ, – но преди да правиш постъпки за развод, добре е да се посъветваш с Учителя.

– С кой Учител?

– Ще Го видиш. Нали знаеш какво болно сърце имах, пък и краката ме боляха. Като дойдохме тука, една много добра жена идваше да ми помага за къщната работа. Тя ме заведе при Него и откакто направих туй, което Той ми каза, ни сърце, ни крака ме болят – оздравях!

– Голяма вяра си имала в Него!

– Имах. Че на колко хора, казват, помага. И то не само за болести, но ги упътва как да живеят. Затова ще те заведе при Него – каквото ти рече, това ще направиш. И какво мислиш, Елена, Учителя – Елена забеляза, че Здравко не Го нарича Учителят ви – казал на мама да се върне при татко. Щяло да се оправи всичко. Навярно тя Му е казала за моя упорит и своенравен характер, защото Той си сложил ръката върху главата ми и казал: „Ти нали дойде да слушаш?“ „Ще слушам“ – отвърнал съм аз и без някой да ми казва, взел съм Му сам ръката и поривисто съм я целунал. Мама се върнала при татко, а аз съм станал добър и послушен.

– Но не съвсем – усмихна се Елена.

– А, но питай мама какъв съм бил. Освен това и нося кръвта на баща ми. И той, горкият, види се, уплашен от това, че мама го е оставила, две години не е пил, но после, сигурно от радост пък, че му се е родила дъщеря, е започнал отново, особено като разбрал, че мама никога вече няма да го остави. А тя, учудвал съм се, с всяка измината година е ставала по-добра и по-търпелива към него.

– Аз не я познавах така отблизо преди, но сега оставам възхитена от вниманието и грижите, с които го огражда, особено сега, като не е добре.

– Знаеш ли защо е такава? – усмихна се Здравко. – Тя казва, че по този начин си изплаща кармата. И е сигурна, че като я изплати, баща ми ще престане да пие. А то, както е почнал да боледува, разбира се, че ще престане да пие.

– Е, Небето все ще намери начин как да го застави да промени живота си.

– Ето, в това стои различието в схващанията ни. Вие си обяснявате нещата съвсем другояче. Зад всяка най-обикновена случайност вие търсите намесата на някаква невидима разумност. С мама много съм спорил по този въпрос.

– Това осмисля нещата, Здравко. Мисълта, че съществува Една Разумност, че съществуват разумни същества, които разполагат със сили, за да ни помогнат – това прави човека да не се чувства сам.

– Така е за слабите хора. Като не могат сами да се оправят с нещата, измислят си неща, които да ги крепят.

– Не, не си ги измислят. Аз съм опитала това може би съвсем малко, но майка ти – сигурно много повече.

– И ти си като мама, настояваш на своето. Но кажи ми, кога мислиш да отиваш в Сливен?

– Не зная. Може би след два-три дена. Ще стане това, което Учителя ми каза.

– Кое?

– Да отида във вторник при Него. Аз тогава в себе си помислих, че във вторник вече ще си бъда в Сливен. А ето, Той е знаел, че ще бъда тук и затова ми е казал да отида в този ден.

– Не Му ли предавате свръхестествени възможности?

– Не. Пак ще ти кажа, че съм ги опитала. А освен това в беседите и лекциите, които съм чела, се казва, че всеки човек има в себе си вложени в него големи възможности, сили, които чакат своето разработване. Представи си човек как би виждал света, ако го възприема не само с петте си сетива, а с още две-три. В такъв случай много неща, които за нас сега са неизвестни, тогава ще бъдат известни и обясними. Но и сега има хора, на които шестото чувство, интуицията, е доста развита и те предусещат много неща. А има и такива, които имат отворени очи и уши, с които виждат и чуват това, което другите хора не могат да усетят.

– Защо?

– Защото не са си изработили духовното зрение и чуване.

– Значи Учителя ги е изработил?

– Той е Дух от голям мащаб, Здравко, и силите и възможностите, които Той има, ние и не можем да ги подозираме. Ние можем само да чувстваме благотворното им влияние върху нас.

– Аз мислех, че при Него ходят само нещастници, но днес останах изненадан, като видях доста интелигентни хора.

– Днес е нищо. Хората сега са пръснати, евакуирани са по разни села и градове. И все пак някои са дошли отнякъде си, само за да Го видят.

– Като утешител на страдащите Го приемам и да им вдъхва търпение, както на мама да понася пиенето, а заедно с пиенето и грубостите, които са естествено последствие от нетрезвото състояние на баща ми, ми се е виждало наистина

благотворно дело, но с останалото мислех, че никои културен човек не може да се съгласи или да го приеме.

– А ето, днес се убедил в обратното.

– Не съм се убедил, само видях разнообразните Му слушатели.

– Но за да идват, значи това, което слушат, е храна за техните умове, души и сърца.

– Да, видях, че има знания, макар да ги изнася в особена светлина. Ти и генерал Пенчев станахте причина да Го видя и да разговарям с Него. Но знаеш ли, бях изненадан, като видях медицинската сестра Янкова там. Ти откъде я познаваш?

– Работила е някога у дома.

– Интересно същество. Мълчалива, сериозна и рядко изпълнителна. Наистина, аз отскоро съм в тази болница, но ми прави впечатление, че тя не взема участие в празнословието и шегите на другите. Болните изглежда са доволни от нея. Старае се да ги облекчи с всичко, което е по силите ѝ.

– По-рано тя е работила като чистачка в друга болница, прислужвала е на болните и е посещавала вечерно училище. А неотдавна е завършила курсовете за медицинска сестра.

– Това ѝ прави чест.

– Но няма да спре дотук. Има намерение един ден да ти стане колежка.

– Така ли? Не очаквах толкова енергия и импулс в това слабичко момиче.

– От другаде идват енергиите и импулса.

– Откъде?

– От Учителя. На нея Той ѝ помогна много. Но и тя го слуша безрезервно. Тя е готова да мие, да чисти, да гледа болни, само защото Той ѝ е казал, че служейки на другите, служи на Бога.

– И мама така мисли. Затова от махалата кой се разболе,

кой от каквото има нужда, все при нея идва. И тя просто се раздава. Иска да си приготви по-добър живот в следващото прераждане, както тя се изразява, да не е като сегашното, за което си е била тя причината в някогашен минал живот. Неща, които, естествено, здравият разум не може да приеме.

– Въпрос е, Здравко, дали този разум, който не може да ги приеме, е здрав, или само е лишен от съответните сили и възможности да надникне в битието на човека отпреди раждането му.

– Стигаме до абсурдни неща.

– Не, не са абсурдни. Лично мен този въпрос ме е много интересувал и съм мислила върху него. Известни мои изживявания са ме карали да идвам до заключението, че не само не е абсурдно многократното идване на човека на Земята, но то обяснява всички противоречия в живота.

Неочакваното извъняване на телефона накара Елена силно да трепне.

– Бях помолил сестра Янкова – заговори Здравко – да ми се обади тук и да ме осведоми за състоянието на генерал Пенчев.

– Аз съм, како Ленче, там ли е д-р Кузманов?

– Тук е. Какво има?

– Нищо. Исках да му кажа, че изпълних това, което ми нареди дежурният лекар, и сега г-н генералът спи.

– Добре, ето, говори с доктора.

– Сестра Янкова?

– Да, д-р Кузманов?

– Има ли някаква промяна състоянието на болния?

– Не, от сложените по нареждане на д-р Димов инжекции сега той е по-спокоен и спи.

– Ти си край него, нали?

– Да. И дежурният лекар идва два пъти. Но, д-р Кузманов...

- Моля?
  - Забравихте да напишете пропуск за кака Ленче... за утре...
  - Тук ще го напиша и ще го оставя.
  - Благодаря.
  - Здравко, дай пак да се обадя – помоли го Елена.
  - Ягода, можеш ли да се обадиш след два-три часа?
  - Мога.
  - Добре. Тогава дочуване.
  - Дочуване.
  - За първи път чувам някой да говори така на Ягода – обърна се Елена към Здравко – и ми се видя чудно.
  - Защо, лошо ли говорих?
  - Не, точно обратното. Всички я наричаха просто „Ягода“.
- А сега – „сестра Янкова“ ми прозвуча съвсем различно. Ако не беше Учителя, и досега да са я хокали и биели.
- Защо, бил ли я е някой?
  - Така се казва по принцип, щом едно същество е слугиня.
  - Но у вас, вярвам, е била добре? Ти си толкова човечна.
- Генералът ми каза, че си най-благородното същество, което е срещал в живота си.
- Кога ти каза това? – слисано го погледна Елена.
  - В болницата. Мислеше, може би, че ще умре, и ме помоли да ти предам това негово мнение.
  - Значи, сериозно е пострадал.
  - Да, но сега е добре.
  - Ягода в кое отделение е?
  - Вътрешното.
  - Генералът в това отделение ли е поставен?
  - Да. Наложил се да му направим една малка операция в корема.
  - Значи не само ръката и крака... Ягода не ми каза това.
  - Излишно беше.

- А ти искаш ли да останеш да спиш тука? Вече е много късно и сигурно си гладен и уморен.
  - Наистина съм малко уморен – прекара той длан по челото си.
  - Сега ще сложа нещичко да хапнем и веднага ще си легнеш. Ако искаш тука, а може и в стаята на Лили.
  - Тази е стаята на момчето, за което си ми разказвала, нали?
  - Да.
  - Тук ще спя. Кой знае защо ми е симпатичен, макар да не съм го виждал. Много голяма библиотека има.
  - Да четеш и да страда – тези две неща са запълвали живота му. Впрочем, помагаше и на много слаби ученици, разбира се – като тебе, безплатно.
  - А баща му карал ли му се е като моят? Казвал ли му е, че по мене само е харчил, но една пара от мене не е видял?
  - Сигурно не. Аз не го познавах отблизо. После той почина...
  - Мога ли да поразгледам книгите му? – изправи се Здравко.
  - Разбира се. Ако Емил беше тук, сам би ти ги показал. За него те бяха най-добрите му приятели. Всякога, когато някой му поискваше книга, той отваряше библиотеката и му я даваше. А когато не можеше да стане от леглото, казваше на кой ред ще се намери исканата книга.
- След вечерята Елена се прибра в стаята на Лили, а Кузманов взе книгата „Тъй рече Заратустра“ и легна в леглото. Отвори я и почна да чете с интерес. Но по едно време забеляза, че мисълта му се губи и трябваше да прочете фразата няколко пъти. Клепките му натежаха.
- „Много съм уморен“ – рече си той, загаси лампата и притвори очи. В това време вратата се отвори и някой завъртя ключа на лампата. Стана толкова светло, че Кузманов каза:

– Защо запали всичките лампи на полюлея?
 – За да е светло – отговори нечий глас.
 – Загаси ги, загаси ги, остави само едната.
 – Добре – отговори влезлият и светлината намалая, преди той да посегне към ключа.
 „Виж ти – каза си Здравко, – тоя е като Маркони, отдалече знае да гаси лампите. Всъщност кой беше Маркони? – мъчеше се да си припомни той. – Но това не е важно сега.“
 Влезлият седна пред бюрото, извади една тетрадка и почна да пише.
 – Струва ми се, че съм те виждал някъде – заговори му Здравко, – но къде – не мога да си спомня.
 – Забравил си. Ние бяхме някога в една и съща школа.
 – Школа ли? Каква школа?
 – Окултна. Беше много отдавна. Преди няколко хиляди години.
 – Говориш смешни работи. Аз съм на 34 години, а ти си, както виждам, по-млад от мене. Затова говори сериозно.
 – Съвсем сериозно говоря. Казвам ти, че бяхме в една школа заедно. Иначе откъде ще ме познаваш?
 – И аз това се чудя. Познат си ми, а не помня кога и къде съм те виждал.
 – В школата. Но после, през течение на вековете, и двамата сме се отклонявали, падали, ставали... Разбира се, през това време пак сме се срещали.
 – А аз защо не помня?
 – Много прах се е наслоил в съзнанието ти. Когато го изчистиш, ще си спомниш, че сме били и добри приятели.
 – Да, помня, че сме били приятели, но не помня кога. Припомни ми някои факти.
 – Сега съм зает, а и трябва ти сам да си ги припомниш.
 Кузманов напрегна мисълта си, за да си спомни, и отведнъж се събуди. Беше тъмно, но сякаш в стаята имаше някой. Инстинктивно той протегна ръка и запали лампата.

Столът беше пред бюрото, но на него не седеше никой.
 – Странно – огледа той цялата стая – нямаше никой.
 А защо чувството, че има някой в стаята, не го напускаше?
 „Все още сънувам“ – каза си той. Загаси лампата и отново се отпусна на възглавницата. След малко, като погледна в здрача, видя, че на стола седеше някой и пишеше.
 – Знаех – заговори Здравко, – че не си си отишъл. Но как така пишеш в тъмното?
 – Не исках да те безпокоя.
 – Напротив, като те гледам на светло, по-лесно ще си припомня откъде те познавам.
 – Добре – съгласи се седящият. – Ще запалая.
 Но даже не беше се помръднал, когато едната крушка на полюлея светна.
 – Ти си чуден човек! Каж ми, как можеш да гасиш и палиш лампите отдалече!
 – Това е много просто нещо. Някога заедно изучавахме и упражнявахме силата на мисълта. И ти имаше големи постижения в това направление. Ти можеше да затвориш една рана за пет минути с погледа си. Разбира се, със силата на мисълта си.
 – Сериозно ли говориш? – седна на леглото Кузманов.
 – Съвсем сериозно. Ти изхождаше винаги от идеята да помагаш на хората, да облекчиш болката и отдаваше всичките си сили в това направление. Беше развил големи мистични лечителски сили, с които можеше да лекуваш масово хората.
 – Като този в Америка, за когото писаха във вестниците ли? Кой беше, забравих му името.
 – О, много повече...
 – Така ли? Интересно! Затова ли и сега ми е страст медицината? Да лекувам, това ми е самата същина.
 – Това е нищо, което правиш сега. Даже не е прахолинка от това, което е било някога.

– Ех, много го каза. Че и сега нямам смъртен случай в моята практика, освен когато са ме викали вече при умиращ.

– Така е, но сега се ползваш от съвременната медицина и съвсем малко, и то интуитивно, прилагаш някогашните си сили, освен в детинството си към сестричката си и Поли.

– Ти откъде ги знаеш? Знаеш ли как ги лекувах?

– Знам!

– Ти си чуден човек, факир! Каж ми... – не се доизказва Здравко, защото телефонът силно иззвъня. Той отметна завивката и се изправи, но отведнъж се стресна и се видя в леглото.

Разтърка силно челото си и чу отново звъненето на телефона.

„От болницата ще е“ – сети се той и запали лампата.

– Какво Ленче, ти ли си? – чу той гласа на Ягода по телефона.

– Не, аз съм, сестра. Останах тука, за да се осведомявам за състоянието на г-н генерала. Как е той?

– Спи. Обадох се, защото кака Ленче ме помоли.

– Добре. Вече не се обаждай, ако положението не е влошено. Сутринта ще дойда.

– Добре, д-р Кузманов.

Здравко затвори телефона и почувствал някакъв хлад, сгуши се в топлите завивки. Тогав му дойде наум за съня. Отдавна не му се бе случвало да сънува такъв повтарящ се два пъти сън. Някога, като младеж, често сънуваше дълги, много интересни сънища. Много пъти ги разказваше на майка си. Би могъл да напише цели фантастични романи от тях. Майка му считаше, че не са обикновени сънища, а съновидения, чрез които невидимите същества му разкриваха части от негови минали прераждания. Той се усмихваше скептично, но сам намираше, че много от сънищата му бяха дълги, странни истории, като този, от който току що се беше събудил.

Какво са всъщност сънищата? – замисли се той. – Науката, медицината им дават известно обяснение, но как и къде именно се кръстосваха видени и невидяни неща и спомени за преживяни в близко или по-далечно минало? Има области, в които науката тепърва ще навлиза, ще ги изучава и ще даде своето обяснение.

Мисълта за странния сън отново прекоси съзнанието му и той се замисли. Наистина медицината му беше страст. Баща му много искаше да го направи адвокат, защото според него те най-много печелели пари. Но той мечтаеше за медицина.

Пред вътрешния му взор изпъкнаха картини от най-ранното му детство, когато правеше въображаеми инжекции на всички, особено на котките. Здравко неволно се усмихна при тия спомени. И те, котешките му пациенти, стояха в ръцете му, докато им каже, че са вече здрави, и ги пусне на свобода.

Ето шкафчето, където заедно с подредените му играчки имаше наредени шишенца, пълни с оцветена вода, добита от синьо, зелено и червено мастило – лекарствата му. Веднъж той дълго бе молил майка си да му купи кутия с водни бои. Тя изпълни желанието му, като мислеше, че се е отказал от медицината и ще почне да рисува. Но каква беше изненадата ѝ, когато го видя, седнал всред стаята на пода, да залива различната боя с вода и да пълни шишенцата.

– Сега имам лекарства против всички болести – каза той, а очите му блестяха с особена, възторжена светлина – и Сладичка – продължи той, така наричаше сестричката си – никога няма да се залежава болна.

Майката погледна седящата до него Сладичка и избухна в смях. По бузите и челото ѝ бяха опитвани всичките разноцветни лекарства.

– Това са печатите, с които съм запечатал болестите – сериозно ѝ обясни малкият лекар, като разбра причината за смяха ѝ. А Сладичка се разплака, обидена от недоверието,

което показваха по отношение на лечебните възможности на брат ѝ...

– Чудно! – притвори очите си Здравко. – Тоя субект в съня му беше споменал за детинските му лечителски способности, които той упражняваше върху сестричката си и Поли. Поли! – притаи той дъх при спомена за нея.

Поли беше най-добрата приятелка на Сладичка, с една година по-голяма, но имаше същото безгранично доверие в лечебните му способности, както сестра му. Когато се случваше да паднат и да си охлузят коленете, достатъчно беше той да направи кръг около болното коляно, да изрече някакви фантастични, измислени от него думи, да духне към четирите посоки на света, което означаваше, че прогонва болката надалече, и сълзите на Сладичка или на Поли да спрат. Не ги болеше повече и усмихнати продължаваха да играят.

Веднъж Сладичка се разболя сериозно. Отведнъж вдигна висока температура. Беше 7-годишна. Майката, обезпокоена, че температурата не спада от аспиричето, от затоплянето на краката и разтривките, каза на Здравко да стои при болната си сестричка, а тя отиде бързо да повика лекар. След половин час се върна с д-р Ковачев и като отвори вратата, майката остана закована на мястото си, а докторът бързо се приближи до леглото. Челото на момиченцето бе огненочервено. На двете бузи то имаше два големи жълта кръга, а около тях – червени и сини. Той гледа един миг слисан, после, като разбра, че всичко това е боя, обърна се учуден към майката.

– Забавлявали са се, докато се върна – обясни тя на лекаря. – Той много я обича и с тази игра е искал да я разсее.

– Не, мамо, това не е игра – запротестира момиченцето, – аз го помолих да запечати болестта, защото много, много ме болеше главичката.

Докторът гледаше недоумяващ.

– Детинска работа – поясни му тя. – Играят на доктор и пациент. И тя като котките търпи и понася всичките му въображаеми инжекции и мазилки с водни бои, които са му любимите лекарства.

– Е, батко ти излекува ли те? – весело се усмихна лекарят.

– Да, не ме боли вече...

Майката донесе леген с вода и кърпа, за да измие малката, но детето се разплака. Не даваше да я измият. Пак щяло да я заболи главата.

Майката почваше да губи търпение и строгият ѝ поглед казваше на Здравко, че трябва да излезе от стаята. Той тръгна към вратата, но се обърна бързо, направи някакъв знак с очи и ръце на сестра си и излезна. Тя, види се, разбра магическите му знаци и се остави да бъде измита.

Наистина, температурата беше спаднала. Аспиринът и разтривките изглежда бяха оказали своето благотворно влияние според лекаря, но за всеки случай той предписа лекарства, ако евентуално се появи отново температура.

Бащата, срещнал се случайно на улицата с лекаря, научил историята с лечението на Катето. Като се върна въкъщи, извика Здравко и му каза, че ако той не престане да се занимава с такива глупости, ще каже на учителя му.

Здравко обожаваше учителя си и мисълта, че той ще му се смее, го смрази. Освен това, сякаш той се пробуди от нещо, огледа се и обеща да бъде разумен. Но той стана само благоразумен. Когато трябваше да прояви лечебните си способности, извикваше пациентите си настрани и им поръчваше да не казват никому, че ги лекува.

Кузманов въздъхна дълбоко, обърна се на другата страна в леглото и отново в съзнанието му изпъкнаха различни случки с необикновена релефност, които той съвсем беше забравил. Какво всъщност е било това? Игра? Обич? Доверие? Сугестика?

Ето я Павлина – Поли, както я наричаха обикновено. С какво доверие го гледаха сините ѝ като лазура очи. Тя странно го е привличала още от съвсем малък и да я лекува му е доставяло особена приятност.

Той беше вече 15-годишен, но винаги му беше приятно да бъде със сестра си и приятелките ѝ. Винаги им измисляше нещо забавно, интересно, разказваше им фантастични истории, но дълбоко в себе си знаеше, че подтикът за това идва от присъствието на Поли.

– Ти нямаш ли приятели – строго го мъмреше баща му, – ами все при момичетата се вреш. Те са вече големи, сами могат да си четат.

– Но, татко – противопоставяше му се Катето, – той ни изпитва за уроците, помага ни по френски. Разказва ни от големите книги, които чете.

– Нека помага на децата – застъпваше се майката. – Нека ги изпитва и да преглежда тетрадките.

И той с особен интерес им преглеждаше тетрадките, защото тогава русата главичка на Поли се навеждаше до неговата и златните ѝ къдрици докосваха челото му.

Може би бащата беше забелязал пламналите бузи и на Поли, когато ѝ разказваше урока, и на нежно гледащия учител, и ревността към любимия син бе кипнала в него. Но майката вечерта го успокои. Здравко е израснал с тях. А и още са деца. Освен това по-добре е той да е пред очите ѝ, отколкото да се поведе с някои изпуснати момчета и да го научат на кой знае какви нехубави работи.

– А бе то, растат ли, все ще се научат на разни мурафети и магарии – спомни си бащата своето юношество. От съвсем малък бе пропушил, а после свикна да пие.

И вярно, че Здравко се бе научил на най-лошия мурафет според баща му – на комунизма. И какво не прави да го отучи, но не можа. Любимият учител на Здравко от началното училище, завършил висшето си образование и

после станал му пак учител в гимназията, имаше повече власт над него, отколкото баща му. Малкият някогашен ученик с разтуптяно от обич сърце и обожаваният учител – Ясен Младенов – станаха приятели. Единият имаше какво да каже, а другият – какво да научи. Здравко бе смаян от знанията на преподавателя си. Неочаквано пашкулът на юношеството се бе разпукал и оттам изхвъркна младежът, изпълнен с нови стремежи и идеали, които светеха като фарове в очите му.

Сладинка, приятелките ѝ и лечебните опити върху тях останаха настрана. Разбира се, сините очи на Поли се бяха спотаили някъде дълбоко в сърцето му и си позволяваха вечер да излизат от скривалището, за да го гледат. Той спираше взор за миг върху тях, но после махваше с ръка. Сега беше зает с друга работа. Срещаше се с приятели, четяха книги с червени корици и разговаряха върху сериозни социални въпроси.

Но веднъж, когато беше в предпоследния клас на гимназията, без да съзнава, съвсем спонтанно, той отново бе проявил своите лечебни сили върху Поли. Всъщност лечебни сили ли бяха? – вгълби се в себе си Кузманов. Или дълго потисканата обич бе бликнала в сърцето му? Може би? Но в съзнанието му ясно изпъкна екскурзията им в планината. Беше лятната ваканция и група младежи тръгнаха в ранни зори. Разбира се, с тях бяха сестра му и Поли. Приятното чувство, което изпитваше от нейното присъствие, той прикриваше със строгия съсредоточен поглед, говорейки за бъдещото устройство на обществото.

Комунистическата ядка, образувана от преподавателя по политическа икономия Младенов, се разрастваше в гимназията и, разбира се, в центъра ѝ беше Здравко. Затова той използваше всички случаи, най-вече екскурзиите, за да пропагандира прекрасната идея на един нов строй, говорена му от любимия учител. В този строй всички хора

ще намерят своето място и ще се радват на пълноценен хармоничен живот.

Младешките се изкачваха високо в планината. Свежата утрин премина в хубав слънчев ден и създаваше най-весело настроение. Те минаваха по пътеки между вековни букови гори и тичаха по дебелия, шумящ под нозете им килим от нападалите кой знае откога листа, излизаха на обширни поляни или седяха върху скалите и разговаряха с всичката сериозност на своята младост за времето, когато материалните блага ще бъдат разпределени по равно и всички хора ще имат възможност да работят и творят съобразно своето призвание. С озарените от пламъка на ентузиазиранията си сърца очите виждаха новото човечество, чиито създатели бяха те.

Връщаха се вече. Здравко вървеше напред с най-верните си приятели и шепнешком ги уведомяваше за задачите, които им се възлагаха. Отведнъж се разнесе пронизителен писък.

После той никога не можа да си даде отчет за това, което се бе случило. Но докато другите бягаха на всички страни, той се спусна направо към грамадните рунтави кучета, които летяха с все сила към тях. Едното събори Поли на земята. Всички изпищяха. Помислиха, че ей сега ще я разкъса. Но ревналият в същия миг глас на Здравко и казаните от него непонятни думи оказаха необикновено въздействие върху кучетата. Това, което бе съборило Поли, изквича като ударено, обърна се, изтича към другите, които бяха се спрели като заковани в земята. В това време излезе един човек от най-близката от трите къщи в началото на огромна поляна и повика кучетата.

Всички се спряха около примрелата от страх Поли. Някой изтича да поиска вода от жената, идваща да види какво се е случило. Здравко видя пълните със сълзи очи на сестра си, които както някога го молеха да помогне на приятелката ѝ.

– О – каза неочаквано той, – нали съм доктор, ей сега ще я излекувам!

Накара всички освен сестра си да се отдалечат и той седна при Поли.

После той не можа да си спомни думите, които бе извикал на кучетата, нито какво бе направил, за да върне Поли в съзнание. Само си спомняше, че след като ѝ бе пошепнал нещо, в него за първи път се бе породило желание да се наведе и да целуне устните ѝ. И би го направил, но не смееше пред приятелите, които стояха надалече и гледаха. Тогава той прекара пръстите си по бледите ѝ страни, после се наведе и мислено вдъхна своя дъх в устните ѝ. В този момент Поли отвори очите си и го погледна с изненада. Усетила ли бе целувката му?

Из целия път той вървя с нея. Седнали на една канара, той незабелязано ѝ хвана ръката и стисна пръстите ѝ. Бузите ѝ отведнъж пламнаха. Сините ѝ очи просияха в светлина. Тогава ли тя за първи път разбра за криещата се в сърцето му обич?

Кузманов изведнъж се надигна в леглото и погледна към вратата. Нямаше никой. А защо имаше чувството, че някой влезе в стаята? „Това момче сигурно си влиза и излиза от стаята – помисли си той – или може би Поли, привлечена от върналите се в него спомени, бе дошла при него?“ Само да би могъл да я види!

Изведнъж Здравко се сепна. Що за глупости приказва? Но нежният образ на Поли съвсем ясно изпъкна в съзнанието му и сините ѝ, пълни със светлина очи, го гледаха през далечината на изминалите години. Той не можеше повече да спи. Намести трите големи възглавници и се облегна на тях. Мисълта за Поли винаги му носеше и радост, и скръб. Някоя после не би могъл да обича, както нея. Имал бе няколко приятелства, но никога не бе минавал през сърцето му този слънчев трепет, светът не бе изглеждал прекрасен, както в присъствието на Поли. Може би защото тогава е

бил съвсем млад? Но споменът за никоя друга не грее като далечна трептяща звезда в душата му. И при това не бяха говорили за обич. Само в нейното присъствие словото му ставаше вдъхновено и той беше готов на големи подвизи.

А нейните мигли разкриваха пълните ѝ със светлина и доверие очи. В тях той виждаше отразено чудното бъдеще, което те щяха да изградят.

После, съвсем случайно, дойде разкриването на комунистическата ядка, арестуването му с Младенов и с някои от другарите. Баща му плати много скъпо освобожданието му от ареста и веднага след вземането на зрелостното свидетелство го изпрати във Франция да учи.

На гарата Поли я нямаше между изпращачите. Но когато влакът излизаше от перона, видя я в ученическата ѝ бяла блузка и синя поличка. Той протегна към нея ръце – тя затича с влака, но скоро изостана. Той не можа да види очите ѝ, от които бликнаха сълзи, а само развените ѝ от вятъра коси.

Три години баща му не му позволи да се върне в родината, за да се излекува от комунизма. Но излекува ли се? Не. Стана точно обратното. Може би смъртта на Поли допринесе много за това?

Отначало си пишеха. В края на първата година получи писмо от майка ѝ, с което тя го молеше да освободи Поли от неговата сугестика. Той бил още съвсем млад, а и никак не се знае кога ще се върне от Франция, в която има кой знае какви хубави момичета и не се знае дали той после ще се ожени за Поли. А ето, тя има сериозни добри кандидати. За нея е съвсем добре да се ожени, докато е млада.

Това писмо го стресна и пробуди и го върна от приказния свят, който бе живял дотогава на Земята. Да се ожени за Поли? Наистина никога не бе мислил върху този въпрос.

После Катя му съобщи, че родителите на Поли са я принудили да се ожени за някакъв архитект от София. Той

беше зашеметен от писмото на сестра си. Ходеше безцелно из улиците, не можеше за нищо да мисли. Но в сънищата му тя идваше също както преди с деликатната си усмивка. С времето той се върна към нормалния си живот, но усмивката на Поли в съня му ставаше все по-далечна и очите ѝ го гледаха, забулени в сълзи. Внушаваше ли си, че е така?

Когато се върна в България, първите думи, с които го посрещна сестра му, бяха: „Поли те чака!“. Очите му я погледнаха учудено.

– Тя е много болна и от известно време е тука, при майка си. Всеки ден ме пита за теб. Трябва да отидеш.

– Но, нали?

– Няма значение. Може би ще ѝ помогнеш.

– Аз?

– Да, както някога.

– Както някога?

Това някога беше отишло много, много далече. Не беше ли то всъщност само детинска игра?

– Но все пак ти трябва да отидеш – настоя Катя. – Последното желание на човека се изпълнява.

– Последното? Не може да бъде.

Отидоха. Никога той няма да забрави усмивката на Поли, светлината в очите ѝ, смесена с блясъка от болестта ѝ. Катя излезе. Бяха сами.

Протегнатите ѝ восъчнобледи като изваяни от слонова кост ръце бяха хладни и потни.

– Чаках те – прошепнаха устните ѝ.

– И аз дойдох. Ще трябва да оздравееш, Поли.

– Много е късно вече. Много закъсня.

– Аз не знаех, иначе бих дошъл.

– И би ме излекувал, както ме лекуваше, когато бях малка. Помниш ли кучетата?

– Помня, Поли.

– И какво бе пожелал тогава?

– Не съм го забравил.

– Тогава не се побоя от кучетата, сега ще се боиш ли от болестта ми?

– Не, Поли.

Тя се усмихна с най-хубавата усмивка, която бе виждал в живота си. Той се наведе над нея.

– Недей! – сложи тя двете си ръце на страните му. – Направи го пак мислено, както тогава, макар че само затова те чаках – в последния си миг да вдъхна твоя дъх...

Очите ѝ се бяха превърнали в звезди. Той сложи ръцете си върху нейните и устните му докоснаха устните ѝ – парещи, горещи от температурата.

Миг след това ръцете ѝ натезаха върху бузите му, една глуха въздишка спря дъха ѝ върху устните му. Това, което стана по-после, той никога не бе могъл да си обясни със здравия човешки разум. Изведнъж му се стори, че Поли стана от леглото и застана зад него. Той се обърна. Наистина, тя стоеше изправена недалече от него до някакъв непознат човек с шапка в ръка, навел ниско глава. Раменете му се тресяха от плач.

– Утеши го, Здравко – каза му Поли. – Той ме обичаше много, но аз не можех да го обичам.

Той я гледаше, не можеше да разбере как бе станала от леглото. Тя се усмихна със странна усмивка. Очите ѝ го гледаха с обич и болка... и се отдалечаваха, отдалечаваха...

На погребението, когато спускаха ковчега в гроба, към който протягаха ръце пищящата до полуда майка и обичащият я съпруг, някой леко го бе докоснал по рамото. Обърна се машинално – той видя Поли в бялата ѝ рокля, помахваща му с бял цветец. Неговия цвят, който бе турил в изстиналите ѝ пръсти. Гледаше смаян, недоумяващ. Тя се усмихна и изчезна. Само очите ѝ сякаш останаха да го гледат в душата му завинаги.

Не смееше да каже никому както за това, което бе видял, така и за чудните сънища, в които Поли идваше. Обикновено

тя го хващаше за пръстите и го водеше в приказно хубави страни. Понякога се носеха над планини от злато и скъпи камъни, над реки от течаща светлина. Над долини, над долини, по които растяха и цъфтяха невиджани по хубост цветя. Случваше се да вървят между тях и докато той ги гледаше учудено, Поли изчезваше. Почваше да я търси. Тогава цветята се раздвижваха от неочаквано повеял ветрец, оживяваха и в тихия им шепот той долавяше гласа на Поли: „Тук съм!“. И този тих глас отекваше през целия ден в душата му.

Майка му често спираше загрижен поглед върху него. Беше отслабнал. Да сподели с нея, значеше да признае всичките нейни вярвания, които беше отричал. Да разговаря с Катя? Тя имаше свои сърдечни радости, копнежи, мечти. Защо да смущава мира ѝ?

Няколко седмици след отиването на Поли в отвъдния мир той съвсем неочаквано получи бележка от Найденов. Срещите с някогашните приятели го върнаха в реалността на земния живот.

Отишъл отново във Франция, той съзнателно избягваше да мисли за Поли и споменът за нея ставаше все по-далечен.

„Трябва да се работи за добруването на хората тук, на Земята – казваше си той. – Няма защо да се отдаваме на блянове и фантастични сънища, когато хиляди хора умират в мизерия.“

Но все пак, когато се случваше да се срещне със смъртта в своята практика, съвсем несъзнателно той се замисляше за човека. Какво всъщност е той? Къде се крие този чуден живот, който прави от трупа жив човек и когато го напусне, превръща живия човек в труп?

После махваше с ръка. Не искаше да мисли. Но въпреки това и като студент, когато е рязал и изучавал труповете, и после, когато като лекар е бързал при тежко болен, някъде

дълбоко в душата му загадката човек не бе престанала да го интересува.

„Всъщност защо ли мисли за всичко това?“ – отметна Здравко завивката, стана, облече се и вдигна завесите на прозорците. Вън се бе развиделило.

Сестрата навярно скоро щеше да се върне. Той се загледа в съборената от бомбардировките къща. Елена беше му казала, че в нея бе живяла тя, че там Ягода ѝ бе служила. Откакто бе дошъл в болницата, само тя му беше вдъхнала доверие и знаеше, че само на нея можеше напълно да разчита. Откъде знаеше това? Той не можеше да си обясни. Ето, загадката човек отново застана пред него.

– Интуиция – процеди той през зъби, – но какво собствено е интуицията? Орган? Сетиво? И къде се намира то в човека?

Също така много пъти му се бе случвало да знае дали някой тежко болен ще умре, или ще оздравее. Лекарски нюх ли беше? Всички ли лекари го имаха?

Диагнозите, които поставяше, много пъти не се базираха на външните признаци, а на някакво спонтанно чувство. В такива случаи той настояваше на своето, даже когато на противното становище беше някой голям капацитет, професор.

Той беше спечелил доверието на генерала, когато Елена го бе завела при любимата му дъщеря. И тя остана жива, само защото Елена каза, че трябва да се гласува доверие на него, а не...

– Да – каза високо Здравко, когато до съзнанието му достигна повторното почукване на вратата.

– Мислех, че спиш – влезе Елена в стаята.

– Не, един съм ме разбуди – отвърна той – и не можах да заспя повече.

– Лош ли беше?

– Не зная как да го окачествя... Сънувал съм подобни

сънища като юноша и затова спомените от миналото нахълтаха в мене и най-вече споменът за едно същество, което отдавна не е на Земята.

– Поли, нали?

– Ти откъде знаеш?

– Майка ти ми е разказвала за нея. Често я сънува.

– Сериозно?

– Съвсем.

– А на мен не ми е казала.

– Нали не вярваш в сънища?

– Е, да.

Изведнъж му хрумна да попита Елена за Емил. Искаше да види някакъв негов портрет. „Ставаш смешен!“ – помисли си той, но все пак запита:

– Това момче, Емил, занимавало ли се е с окултизъм?

– Да, интересуваше се. Четеше окултна литература, беседите на Учителя. Изглежда, че в някое негово минало прераждане е бил голям мистик, разбира се, според мнението на Мария, но после е паднал отвисоко не само физически и затова много бе пострадал.

– Интересно.

Телефонът иззвъня. Ягода съобщи на Елена, че г-н генералът се интересува кога тя ще отпътува за Сливен.

– По-добре ли е? – запита Елена, вместо да отговори.

– Да, малко по-добре.

– Кажи му, че засега не бързам с отиването си в Сливен. Още не съм решила. Ти скоро ли ще дойдеш?

– След малко.

– Можеш ли да почакаш, докато ние дойдем със Здравко?

– Мога.

***

Когато Елена влезе с д-р Кузманов в болничната стая, тя никога не би могла да познае генерала в този мъртвоблед човек, лежащ в леглото. Тя застана съвсем тихо до леглото. Небинтованата му ръка, положена върху одеялото, потрепна и леко се раздвижи. Устните му като въздишка прошепнаха:

- Елена, ти дойде.
- Да – приседна тя на стола до леглото му.
- Сама ли си?
- Не. Здравко е тук.

Пръстите на генерала сякаш искаха да хванат нечии пръсти.

Здравко се наведе и каза:

- Здраве желаем, г-н генерал!
- Благодаря ти. Можеш ли да се обадиш вкъщи по телефона?
- Мога.
- Само внимателно. Кажй, че ще се позабавя по работа...
- Добре. Веднага отивам и после ще дойда да ви докладвам.
- Да.

След затварянето на вратата ръката отново се раздвижи. Елена с всичкото си същество разбираше, че той искаше да хване пръстите ѝ. В целия си живот тя не бе се докосвала до ничии пръсти, освен до тези на Велко.

„Но ако генералът умре?“ – помисли си тя и отведнъж сложи ръката си върху неговата. Пръстите му се разтвориха и обгърнаха ръката ѝ, а от гърдите му се отрони дълбока въздишка.

– Елена – прошепна той, искам да те видя, а знаеш ли, че нямам сили да отворя очите си.

- Нищо, почивай и така.
- Кога ще си ходиш?
- Още не зная. Първо да видя, че си по-добре. Но освен това искам утре да отида при Учителя. Помниш ли, че беше ми казал за вторник?

– Кажй Му, че съм Му много благодарен. Ако не беше Той, нямаше да ме извадят изпод колата, нямаше да съм жив.

– Така ли? – учуди се Елена.

– Да... И после едни лекари, със светещобели престилки... Те ми направиха операция и сложиха всичко в ред у мене. И така ми олекваше от докосването на пръстите им. А Учителя стоеше отстрани и само сериозно гледаше. После толкова ми олекна, че дори станах да изпратя лекарите и им се усмихнах. И като се обърнах, видях себе си мъртвобледен в леглото.

„Умрял съм, значи“ – казах си аз и за нищо не съжалих, освен за тебе. Но ето че не съм умрял. Всякога съм мислил, че най-много съм обичал моята малка Ася, а не помислих в този момент за нея – въздъхна отново генералът.

- Не си се сетил – прошепна Елена.
- Да, не се сетих... А знаеш ли колко дълга ми се видя нощта? Чаках те.
- Не спа ли?
- Може и да съм спал, но пак те чаках. Съжалих, че никога нищо не ти казах.
- Не е необходимо.
- И аз така мислех. Но ако бях умрял, щеше да ми е много тежко, че не ти казах колко много... колко безкрайно много... – въздъхна генералът.
- Зная – промълви Елена.
- Знаеш... Каква честна и чиста душа си ти.
- Аз същото мислех за теб.
- Не, аз не съм толкова чист. Аз не се ожених заради Ася, но съм живял с...

– Нищо.
 – Да, нищо. Все едно, че е нищо. Тогава бях такъв, че не можех да живея иначе. Но откакто те срещнах, мога. Разбрах каква чистота и красота носи една обич. Разбрах, че никога не съм обичал по-рано, макар да съм бил женен, макар да имам дъщеря. Душата ми само ти се е радвала, а плътта ми е немеела пред това преливащо в светлина чувство, което ме е изпълвало цял.

– Да не се умориш – прошепна му Елена.

– Не. Напротив, олекна ми. Сега мисля, че мога да умра.

– Едва ли Учителя ти е помогнал, за да умреш след това.

– Ах, да, тази сутрин, докато те чаках, мислех за Него. Като оздравея, непременно ще отида пак. И знаеш ли какво още мислех?

– Не.

– Че има някаква съдба. Знаеш, че не исках да отивам в Югославия. Не защото се боях от сраженията, но не исках вече да убивам. Стигат ми ордени за храброст от Европейската война. Как много може да се промени човек!

– Гледай да заспиш малко. Сънят лекува.

– Не. Искам да бъда буден, макар и със затворени очи. Знаеш ли, от пръстите ти се влива чудна живителна струица в мен. Сега се чувствам много по-добре. Но да не прекалявам. И твоите сили не са кой знае колко много – отпусна той ръката ѝ.

Елена се усмихна и когато прибра ръката си, усети в нея някаква болка и я почувства празна. Наистина, малко я бе изпил.

Врата се отвори и влезе Здравко усмихнат.

– Всичко е наред, г-н генерал. Предадох, че сте възпрепятстван да се върнете скоро. Казах ѝ в това време да учи, а тя се засмя. Нямала какво да учи.

– Да, освободена е от цялата матура. Не се безпокои, нали?

– Никак. Беше весела.

– Добре, нека е радостна – промълви уморено генералът и сянка премина през лицето му.

***

Във вторник сутринта валя проливен дъжд. Към обед се проясни, а следобед грейна Слънце.

Когато Елена, Ягода и Здравко слязоха от трамвая в Княжево, Витоша им се усмихваше свежа, чиста, окъпана. В автобуса до Владая стояха прави – беше претъпкано с хора. После тръгнаха пеша до Мърчаево. Слънцето приятно грееше. Отвсякъде ги заобикаляше прясна зеленина, но и тримата бяха потиснати, погълнати от свои мисли. Боевете, за които бяха слушали по радиото, съобщенията за хиляди убити и ранени отекваха с глуха болка в сърцето на Ягода.

Сутринта бяха съобщили на Здравко, че двама от неговите най-добри приятели са били убити в сражение между шумкари и войската в Стара планина. Въпреки че често се срещаше със смъртта и знаеше нейната неизбежност, той винаги се бе борил с нея да я отстрани, да я отдалечи. А сега тя го бе издебнала, отнасяйки със себе си двамата му приятели, и то тогава, когато свободата беше едва ли не на прага. Може би беше въпрос само на месеци. Мисълта за скъпите жертви, които се даваха всеки ден, го гнетеше страшно. Може би тъкмо затова реши да отиде с Елена в Мърчаево.

От своя страна Елена мислеше за генерала. Дали някога ще се съвземе? Навярно никога няма да бъде така здрав, както е бил по-рано. Какъв силен човек беше, независимо от възрастта.

Тя беше говорила с домашните си по телефона. „Мами, върни се по-скоро!“ – молеше се Владко. „Да, момчето ми, ще се върна при първа възможност“ – отвърна му тя. Гласът

му, отекнал с някаква глуха болка, остана в душата ѝ. Мъчно ли му беше за нея? Сам ли се чувстваше там? Стори ѝ се, че я чака с нетърпение и болка, само както децата могат да чакат майката, която все още не идва. С цялото си същество искаше да прелети и да притисне главичката му до себе си. Заедно с това, както и друг път ѝ се бе случвало, някакъв далечен, много далечен спомен се мъчеше да излезе в съзнанието ѝ, но не можеше.

„Както в сънищата“ – помисли си тя и отведнъж в съзнанието ѝ изпъкна един от многото интересни сънища, които тя бе сънувала. Отиваше някъде и отведнъж виждаше вода. Някаква река. Реката ставаше все по-голяма, водите – буйни, прииждаха от всички страни и заливаха пътя, по който вървеше. Тя бързаше, стъпваш от камък на камък и отведнъж си спомни, че и друг път е виждала тия клокочещи води, които се превръщаха в огромно море, чиито вълни с грохот се пръскаха о скалите на брега. Оставаше само една съвсем тясна ивица, по която можеше да се мине отвъд. Къде отвъд? Тя се спираше. От едната ѝ страна бе висока скалиста планина, а от другата – бушуващото море.

Отвъд... отвъд я чакаше някой. Кой? Тя бързаше към тясната ивица земя край отвесната скала, за да мине, преди водите да са я залели. Но когато стигна, пенливите води със страшна сила се блъскаха о скалите. Сърцето ѝ проплака. Ясно си спомни, че там, отвъд, на канарата, е нейното дете! Тя се заизкачва по скалата. Вълните бушуват под нея. Вятърът развява косите ѝ и става все по-силен, но тя пълзи по скалата нагоре. Цялото ѝ същество е устремено към детето. Тя не може да си спомни защо го е оставила там, но страшно се бои да не би някой да ѝ попречи да отиде при него и тя да не може никога вече да го види. Копнежът към детето изпълва цялото ѝ същество, а страхът, че няма да го види, ѝ всява ужас. И в това страшно напрежение тя се събужда.

„Слава Богу, че е било сън“ – казва си тя и протяга ръка над сгушения до нея Владко. Какво означаваше тоя сън? Откъде идваше чувството към това дете, че ѝ е близко, свое от много, много отдавна?

„Колко е странен животът – мислеше си Елена, – пълен със загадки, в които кой знае кога би могъл да проникне човек. Необходимо е много знание, много светлина. Навярно затова Учителя настоява всички да четат, да учат. Ягода наистина прави добре, като се старее да изпълнява и учи с такова прилежание.“

– Ягода – обърна се отведнъж тя към нея, – къде беше вчера?

– Във вилата.

– Какво правиш там?

– Наглеждам я.

– Ако дойдем с Владко, ще ни дадеш ли да живеем в нея?

– Мисля, че за Владко ще бъде по-добре да живее в стаята на Емил в града.

– Дали Лили ще се съгласи?

– Сигурно. Ти знаеш, че тя те обича, а и Емил също.

Ще се радва навярно, ако Владко, като расте, се ползва от библиотеката му.

– Зная, че всичко е подарил на тебе.

– Това няма значение. Важното е да се ползват книгите от някого.

– Съвършено правилно – намеси се Здравко. – Аз също бих искал да се ползвам, ако е възможно, от тях. Имал ли е той окултна литература?

– Не зная...

– А не е ли чел окултни книги?

– Може да е чел, не зная – пламнаха от стеснение бузите на Ягода, а очите ѝ се сведоха надолу.

– А да е пишел нещо? – настоятелно питаше Здравко, спомняйки си съня.

– Да, пишеше... по някой път – тихо додаде тя и си помисли: „Да не би да са отваряли бюрото?“. Тя помнеше, че го беше заключила, но все пак трябва да махне тетрадките оттам.

Здравко искаше още нещо да я запита, но Елена му пошепна:

– Не я питай. Тя нищо не знае. При тях всичко е било съвсем особено. Мария ми е загатвала за някаква силна кармична връзка между тях от миналото, но в какво се е изразявала точно, не зная. Майка му е имала случай да надниква в тетрадките му и е разбрала, че Емил необикновено силно е обичал Ягода.

– Виж ти!

– Да, но никога с нищо не е показал своята обич.

– Защо?

– Гледал е много трезво на нещата. Така, както той беше, при неговото състояние, ясно е виждал абсурдността на каквато и да е било любов.

В този момент Ягода се обърна. В очите ѝ още бе отразено стеснението от въпросите на Кузманов, но то я правеше по-нежна, по-миловидна.

– В нея наистина човек може да се влюби – каза Здравко, – и то не само заради външността ѝ, а и заради самото ѝ присъствие.

– Тя носи в себе си някаква вътрешна сигурност, която предава и на другите. Това е истина. Още като беше съвсем малко девойче, в нейно присъствие винаги съм се чувствала добре. Знаеш ли, че ми е била майка в миналото?

– Не. Но ти вярваш ли?

– Щом като съществува прераждане, тогава защо да не е възможно?

– А аз какъв съм бил в миналото? – спомни си неочаквано съня от миналата нощ в стаята на Емил, – може би съм бил факир?

– Не се шегувай, Здравко, с неща, които не познаваш, не си изучил и не си проверил.

– В случая не се шегувам, но го казах под давлением на един сън. Искаш ли да ти го разкажа?

– Разбира се.

Ягода, която се бе поспряла да ги почака, като видя, че сериозно разговарят, тръгна отново.

Трябваше този път непременно да говори с Учителя за Соня. Искане да отива в шумата при Людмил. Когато беше при нея последния път, там завари Асен. Ясно разбра, че е някой от другарите. Нарече се кратко само с малкото си име, а дали бяха говорили върху желанието на Соня да отиде в шумата, защото той ѝ каза, че борбата не се нуждае от сантименти, а от работници... Ако тя отиде в планината и със своето лошо здраве и неопитност не може да се справи с трудностите, които там неминуемо ще срещне, не само че няма да бъде полезна, но ще бъде в тежест на другите. Тук също има нужда от верни хора, които да работят за делото.

– Но как? – запита Соня.

– Ще си намериш някъде временно работа.

– Аз?

– Да. Ще си смениш фризура, ще имаш редовни документи за твоята нова самоличност. Ти знаеш немски, нали?

– Малко, но мога да водя обикновен разговор.

– Това е достатъчно.

Ягода се изненада от свободата, с която говореше Асен пред нея. Знаеше, че комунистите бяха крайно предпазливи и дискретни. Но се изненада още повече, когато той се обърна към нея и каза:

– Гергана е малко по-добре.

– Гергана? – възкликна тя. – Боже мой, колко се радвам!

– Един съвестен лекар полага големи грижи. С време може да се оправи съвсем.

- Дано! Ах, горката Гергана. Как е детенцето ѝ?
- Расте! Пожелала е да го види...
- Бедната Гергана, колко щастлива беше... и какво страшно нещастие я сполетя.
- Скъпо ще платят тези, които ѝ го причиниха – появи се тъмен пламък в очите на младия човек.
- Отмъщението дали ще направи хората по-добри, по-щастливи? – запита Ягода.
- Зная вашите убеждения, но когато кракът на някого е гангрениясал, за да спасим човека, ще го отрежем. Разбирате ме, нали? Ние ще освободим човечеството от всички тези гангрени, които се ширят по него.
- Но не бихте ли могли да излекувате крака, без да го режете?
- Няма друг цяр, освен ножа.
- Защото вие не го знаете.
- Може. Нашата медицина е по-сурова, но по-бърза и по-ефикасна. Ще се сложи нов порядък в света. Ще поставим всеки на мястото му.
- Вие? – усмихна се Ягода.
- Да, ние!
- Нямате ли преголямо, високо самочувствие?
- Не. Има план, по който ще се действа. Много неща ще се прекроят. Ще се въведе съвсем нова система на възпитание и живот.
- Но дали всички хора ще са съгласни?
- Трябва да бъдат. Ще бъде за тяхно добро.
- Желанията ви са добри, но ако вземете насилието като метод, не зная дали ще можете да създадете този рай на Земята, за който ми говори Соня. Защото рай без свобода ще бъде красив затвор.
- Дядо ми беше поп и съм слушал за свободата на първите човеци в Рая. Ако Господ беше застанал със сопа пред забраненото дърво, нямаше да съгрешат Адам и Ева, като

- ядат от него, а заедно с това нямаше и цялото човечество да носи тия страдания като резултат от тяхното прегрешение
- със саркастична усмивка говореше Асен.
- Бог тъкмо затова е Бог – каза тихо Ягода, – защото дава свобода на хората и не се страхува от тяхната свобода. Защото само слабият се страхува от свободата на другите и ограничавайки ги, иска да запази личната си свобода.
- Не знаех – спря Асен съсредоточен поглед върху нея, – че сте толкова интересна събеседница. Но сега ние нямаме време за философски разговори. Ние трябва да действаме. А когато всичко се преустрои, пренареди, ще дойде време и за развиване на философски теории, с които се занимават някои там.
- Аз мисля, че не са теории, а живот. Както вие живеете и постъпвате според вашия начин на мислене, така и те постъпват според своя. Но докато вие искате да приложите силата, за да създадете благоприятни условия на Земята, там се работи за израстването на човека като съзнание.
- И да дадат богатите доброволно богатството си – засмя се Асен, – това, дето няма да го бъде.
- Всичко е в любовта – с болка говореше Ягода. – Когато човек обича, готов е да даде всичко.
- Красив, но безнадежден метод. Кога богатите ще се влюбят в сиромасите, та да им дадат всичкото си имане? Никога! Но все пак аз ви поздравявам и честно казано, изненадан съм. Учите във вечерно училище, нали?
- Но не само там...
- Известно ми е. Соня ми е говорила за вас. Освен това аз също съм бил там, когато съм искал да изчезна от бдителното око на моите „приятели“, които имат силното желание да ме притиснат в железните си решетъчни прегръдки.
- Били ли сте на Изгрева? – зарадвано го запита Ягода.
- Много пъти. Там съм се удивлявал, че всяка баба е професор. Неочаквано мъдри, но бездейни.

– Защо бездейни?

– Ами така, живеят си. Стават сутрин, посрещат Слънцето, дишат дълбоко, играят гимнастики, пекат си гърба на Слънцето и виж, това не отричам, четат, много четат.

Учуденият поглед на Ягода го питаше: „Та лошо ли е това?“

– Много е хубаво – усмихна се Асен, но в това време паразитите, богатите съвсем спокойно смучат кръвта на сиромасите. С пеене и гимнастики няма да се оправи светът.

– Първо, вие гледате само външно нещата. Приличате ми на глух човек, който вижда само мърдането на устните, но не може да чуе мелодиите на пеените. Освен това Учението на Учителя не е само в пеенето и гимнастиките. Той дава методи, правила, които, ако се приемат и приложат, наистина животът на хората ще се изпълни с мир, радост и красота.

– След колко хиляди години?

– Защо хиляди? Ако днес го приложат, днес ще го имат. Да се обикнат хората, да не воюват, да живеят в мир помежду си.

– Да не ядат месо – засмя се Асен.

– Естествено, убийството на животните води към убийство и на хората.

– Всичко това е много хубаво, девойко, имал съм случай да слушам слънчевите слова на Вашия Учител, но това е за после. Ние ще преорем градината, ще я прочистим от плевелите, а вие ще я засеете с цветя. Но това няма да стане скоро. Работа трябва, работа! Аз съм разговарял частно с вашия Учител и веднъж направо Му казах, че съм комунист.

– И Той не ви осъди, нали?

– Не, усмихна се и каза, че след християните комунистите

са дали най-много жертви за идеите си, затова ще им се даде възможност да проверят себе си – доколко ще реализират идеите си. Изобщо, мъдър човек е и ми е било приятно да разговарям по някой път с Него. Но ще ви разкажа една весела случка. Впрочем, не весела, но интересна.

Веднъж бях седнал под една ябълка до лозето им. Беше пролет. Голямата клонеста ябълка беше цяла в цвят. Бях страшно гладен. Гледах ябълката и ѝ казвах: „Защо ми е красивият ти благоуханен цвят, когато нямаш нито един плод?“. Подир малко гледам, иде една млада сестричка от ученичките на Учителя ви и ми подава половин прясна пита.

– Брат – нарече ме тя, – Учителя ви я изпраща.

В първия момент се изненадах. Откъде знаеше, че съм гладен? Но после, като размислих, дойдох до заключение, че може да ме е видял, че лежа под ябълката, и разбира се, предположил е, че съм гладен.

– Никак не е предполагал. Просто ви е чул, като сте разговаряли с ябълката.

– Ето, ако не е тая свръхестественост, която вие Му придавате, ако не е Неговото учение, свързано с Бога, всичко би било много добре.

– Ако реката нямаше извор, реката наистина ли щеше да пои всичко, покрай което минава?

– Ягода, Ягода – чу тя гласа на Елена.

Тя се спря и се обърна. Още някой вървеше с Елена и с Кузманов. Остана изненадана. Беше Асен, за разговора с когото току-що си беше мислила. Познаваше ли се с Елена, с Кузманов, или случайно ги беше настигнал?

– Ягода – заговори Елена, когато дойдоха при нея – ние с тебе ще отидем, закъдето сме тръгнали, а те – посочи тя Асен и Кузманов – щели да дойдат по-после.

– Добре – кимна с глава Ягода.

– Може да повървим малко и заедно – каза Кузманов, докато влезем в селото.

– Тогава, Ягода, запознай се с този млад човек, с когото и аз се запознах сега – каза Елена.

Пръстът, сложен на устните на Асен зад гърба на Елена, накара Ягода да си подаде ръката и да кимне с глава, като че за първи път го вижда.

– Много е хубаво времето – заговори Асен, – да ти е жал да стоиш цял ден вън.

– Вие не работите ли? – обърна се Елена към него.

– А, работя, разбира се, че работя – отсечено отговори Асен.

Елена разбра, че не трябва да го разпитва повече, и погледна Здравко. Той сякаш не бе чул разменените думи между нея и Асен и, загледал се в отсрещния връх на планината, каза, че ако би имал време, би се изкачил на него.

Елена леко се усмихна. Вървяха мълчаливо. Като влязоха в селото, Асен запита Елена дали знае, че тук наблизо в околността има лековит извор.

– Чух за него – отвърна тя тихо.

– Аз много обичам да пия от него. Действа ми благотворно – с шеговит тон говореше Асен. – Искам да го покажа на доктора. Те трябва да го проучат и да почнат да печелят пари с него. Не разбирам защо такова природно богатство е оставено така да тече свободно и да се пилее.

– И това ще направите вие – със същия тон му отговори Елена.

– И ще го направим. Какъв прекрасен басейн ще направим.

– Не е лошо. И ще печелите пари.

– Естествено. Ще създадем една приятност на хората да идват на плаж. Едни ще се лекуват чрез внушение, други чрез разнообразието, което ще имат.

– Защо чрез внушение? Нима водата не лекува известни болести?

– А, сигурно лекува, но рекламата – повече от всичко.

– И вие ли сте по рекламите?

Асен отговори само с весел смях.

– Здравко, ние тука се отделяме – обърна се Елена към него.

– Добре. Вие ни почакайте, защото ще се върнем в града и ако искаш, може да дойдеш в болницата.

– Да, бих искала...

***

– Учителя е на извора – посрещна ги дребната нисичка сестра, – но сигурно скоро ще дойде. Поседнете на пейката да Го почакате.

– Той ми каза да дойда във вторник – заговори Елена.

– Сутринта валеше и дойдох сега.

– Определил ли ви беше час?

– Не, каза ми само да дойда във вторник.

– Щом ви е казал, почакайте Го, ще дойде.

– Аз зная извора на минералната вода – каза Ягода. – Ако искаш, како Ленче, вместо да чакаме, да отидем там.

– Далече ли е? Знаеш, че бързо се уморявам. Ако ти искаш, ако ти се върви, иди сама.

– Сестра – обърна се Ягода, – дайте ми две дамаджани, поне да донеса вода.

– Виж, хубаво се сети – усмихна се приветливо жената.

– Иди горе, в стаята, и вземи двете празни дамаджани.

Ягода тичешком се изкачи по стъпалата и след малко забърза към извора.

– Много е работлива и услужлива – заговори сестрата, като посочи към отдалечилата се Ягода.

– Зная – отвърна уморено Елена.

– Драго ми е, като я видя. И на Изгрева като идваше, веднага или цветята ще полива, или пътеките ще помете... Сърцето ѝ не може да седи без работа. Учителя ѝ се радва.

– Това е най-хубавото от всичко.

– И тук, когато се е случвало да идва, веднага иска да помага. Лук ще нареже, зарзават ще почисти, а и учи добре. Пък като дойде най-напред, едно уплашено беше, свито. Слугинче беше. Слуша беседата и докато я видиш, няма я! Тича към града. Но после се успокои. Учителя ѝ помогна много. Но тя Го слуша, изпълнява. Това от всичко най-много харесвам в нея.

– Да, това е много хубаво. Лошото е, когато човек се натъкне на някои противоречия, които могат да го отклонят.

– Ох, сестра, голяма е борбата между тъмните и светлите сили. Тъмните искат да ни отклонят от правия път, но добре, че и светлите бдят, те ни помагат. Като си помисля колко пъти на ден ми минават мисли, които не трябва да идват! Но Учителя е казал да не се спираме на отрицателното и тогава аз почвам да си пея или казвам някоя молитва. Като пее човек, ще дойде някое светло същество и ще остави своята светла мисъл в него.

– Някога много пеех, но после престанах.

– Това сме ние, хората, лесно се прекършваме. А Учителя казва: „И болен да е човек, и да страда, като пее, оздравява, мъката му минава“.

– Ако би могъл да пее в такъв момент!

– Ако не гласно, поне наум да си пее. Песента ще го свърже с висшите светове и те ще дойдат да му помогнат.

– Това е много хубаво.

– Ах – скочи отведнъж сестрата, – трябва да приготвя нещо за вечеря, защото народът ще дойде гладен.

– Да ви помогна, докато чакам, с нещо.

– Може, може, сестра, елате.

Двете се изкачиха по стъпалата и влязоха в голямата, с пейки покрай стената, селска стая. Пред пейката имаше маси. Не се бе минало половин час и влязоха няколко сестри и братя.

– Учителя иде ли? – запита ги сестрата, която домакинстваше.

– Дойде. На двора е.

– Тогава? – обърна се Елена към сестрата.

– Свали престилката и иди, да види Учителя, че си дошла.

Но още Елена не беше свалила престилката и Учителя влезе в стаята.

– Вие ми казахте да дойда днес – обърна се Елена към Него.

– Елате, рекох – излезе Той.

Елена Го последва в съседната стая. Остана изненадана от свършено скромната обстановка. Учителя седна на леглото, като посочи на нея стола недалеч от Него.

– Учителю – заговори Елена, – искам свършено искрено да Ви кажа, че когато в неделя ми казахте да дойда във вторник, аз мислех, че няма да мога да сторя това, защото предполагах, че вече ще бъда в Сливен. А ето, че стана не както аз мислех, а както Вие ми казахте.

Учителя само мълчаливо кимна с глава.

– Освен това генералът ме помоли да изкажа благодарността му...

Учителя прие много строг вид. Елена се смути. Не Го беше виждала толкова строг. Затова тя продължи, запъвайки се:

– Той не искаше да отиде в Югославия и сега тази заповед се отмени.

– Той сега е по-добре, рекох.

– Да – погледна Го Елена с лека изненада, но после, като си каза „Колко съм смешна“, продължи – да, по-добре е и Ви благодаря за...

Учителя сякаш наистина се отдръпна. Елена не можа да доизкаже фразата си. Изведнъж си спомни какво Мария ѝ беше казала, че Учителя счита, че трябва да благодарим на Бога – защото Той е само, който прави доброто, и затова се отдръпва, за да може благодарността да отиде направо към

Бога. Тя наведе главата си, но когато я изправи, Учителя я гледаше меко, хубаво. Тя се отпусна и заговори:

– Моят живот е много объркан. Случиха се и ми се случват неща, които аз не зная как да разреша. Изгубих мярката за добро и зло, за хубаво и лошо. В един момент мисля по един начин и всичко ми е ясно и добре, в друг момент се събуждат мрачни мисли. Прииждат отвсякъде, сякаш спомени, които прогонват мира и светлината на душата ми. Понякога мисля, че преди бях много по-добре, отколкото сега.

– Рекох, трябва да се молите. Има лоши духове. Те ви объркват. Те гледат на всяка цена да скъсат връзката на човека с Бога и да го мъчат, да му причиняват нещастие.

„Може би те са пратили тогава лелята на Соня“ – помисли си Елена, гледайки Учителя, който ѝ казваше:

– Хората трябва да бъдат будни непрекъснато, да държат връзка с Бога, за да идват добри духове да им помагат.

– Но по какъв начин мога да държа връзка с Бога?

– Ще разделиш деня на четири части. Трите части за себе си и едната част за Бога. Тази част е, която носи благословение.

Елена мислеше, смяташе, колко е една четвърт от деня. Учителя сякаш прочете мисълта ѝ, че ѝ се вижда много, и каза:

– Като станете сутрин, отделяйте 15 минути, половин час за молитва, за размишление, за четене. Човек се учи през време на молитвата. При молитвата Бог учи човека. При молитва човешката душа се отваря за Божествения свят, тя идва във възприемателно състояние, приема енергия от Божествения свят, приема мисълта на Бога, живота на Бога. Нахлуват нови идеи от Божествения свят в човешката душа. Някои четат молитви, изговарят формули и мислят, че в това е силата. Вътрешната сила е в изказване на благодарност и любов при молитвата.

– Да – поклати замислено Елена глава.

– Молитвата ви трябва да бъде непреривен контакт с Бога по всяко време и на всяко място.

„И тогава – помисли си Елена – не би имало време и място за черни спомени и накърнени чувства.“ Тя чу Учителя да казва:

– Когато дойде да разрешавате един въпрос, вгълбете се в себе си, за да видите каква е Волята Божия. Ако това, което правите, е човешко, ще имате колебание, съмнение. Не го правете тогава.

Елена си помисли за генерала. Останала бе заради него без никакво колебание.

На вратата се почука. Елена трепна. Може би трябваше да стане и да си отива? А ѝ се струваше, че съвсем малко бе стояла.

Един брат се изправи на прага.

– По-после, рекох – каза Учителя и братът се върна обратно. Елена въздъхна облекчено. Мисълта за генерала отново прекоси съзнанието ѝ. Дали тя правилно разрешава с него въпроса?

– Трябва да се прави разлика между изпитания и изкушения – заговори Учителя. – Бог и светлите същества могат да те подложат на изпит, за да видят колко си изучил нещата. Хората не могат да избегнат изпитите.

– Но въпросът е правилно да ги разрешавам. Понякога ми е много трудно, не зная как да ги разреша и това ме измъчва.

– Ако в даден момент човек може да вярва, че съществува едно висше съзнание, което прониква през умовете на хората, и отправи мисълта си към това съзнание, всичките му мъчнотии и страдания ще изчезнат, но не изведнъж, а постепенно, както слънчевите лъчи постепенно разтопяват снега и леда.

– Това е толкова хубаво, Учителю!

– Когато се молиш на Бога, Той непременно ще изпрати някого да ти помогне. А когато се моли друг някой, Бог може да изпрати тебе да му помогнеш.

– Ах, колко се радвам! Когато идвах, имах много въпроси, върху които исках да Ви питам, които ми тежах... А сега ми е толкова леко, приятно... Това, което ми тежеше, се стопи, но много бих Ви молила да ми кажете как да работя над себе си, да се издигна духовно.

– Ако отделиш през деня време да мислиш за Бога, Той непременно ще те възнагради. Ако само един час мислите за доброто, за великото в света, ще видите какъв подем ще имате. Молитвата е език на Божествения свят. Молитвата е работа. Ако имате вяра и любите Бога, всичките ви молитви ще бъдат чути. Може да се забавят, но ще бъдат изпълнени. Но главното, ако любите Бога, и като се приближавате до един човек, гледайте да служите на Бога.

Изведнъж Елена си помисли за генерала. Може би това се отнася за него? А как ѝ се искаше да запита нещо за него, за състоянието му...

Учителя замълча и я погледна. После тихо заговори:

– Колко пъти трябва да се моли болният? Болният даже не трябва да спи. Той постоянно трябва да се моли. Нито един ден да не прекъсва. Молитва, молитва, молитва.

– Това трябва да кажа на генерала, нали? – запита Елена.

Учителя кимна с глава и продължи:

– Привилегия е, че страда човек. Мъчно е да страда, но след страданията идва едно голямо благо. Никога не може да дойде най-великото благо, ако няма страдание.

Елена въздъхна дълбоко. Учителя замълча и притвори очи. Когато ги отвори, каза:

– Огън трябва за пречистване.

– Огън? – трепна Елена. – Значи страдания...

– Светлина трябва за пречистване – чу тя да казва

Учителя. – Не мислете, че чистотата се дава даром. Човек ще работи, ще мине през хиляди изпитания, докато стане чист. Една вътрешна чистота трябва във всяка душа, в дълбочината на душата е скрит Господ. Човек прави грехове, а Божественият Дух вътре страда и се моли.

„Да – помисли си Елена, – генералът ѝ беше казал, че коренна промяна е станала в живота му, откакто я е видял, че не иска повече да убива. Но как е живял по-рано? Какви наслоения е натрупал в душата си?“

Изведнъж тя се сепна. Може би беше пропуснала нещо от това, което казва Учителя? Тя се заслуша:

– Всички хора трябва да бъдат чисти – чу да казва Той. – Стремете се към чистотата, защото като имаш чистота, ще видиш Бога, а като видиш Бога, всичко ще придобиеш.

Елена усети, че цялото ѝ същество се изпълва с нещо безкрайно хубаво, което не можеше да се изрази с думи.

– Първата проява на Бога, както знаем – слушаше Елена, – е Любовта. Бог е Любов. От звездите, от Слънцето, от плодовете иде Божията Любов. Любовта е зад въздуха, зад водата, зад крушите, зад ябълките, зад хляба. И затова всяка форма, която срещаме, нека ни бъде само като съединителна връзка, чрез която да се свържем с Онова, което е зад тези форми, а именно с Любовта на Бога. И когато наблюдаваме звездите, камъните, цветята, трябва да се свържем с Онова, на което те са проводник. Всичко е Любов. Любовта предшества всичко. Животът се произвежда от Любовта. Но животът е едно условие да се прояви Любовта. Любовта създава света, цялата Вселена.

Елена усещаше, че някаква светлина я облива отвсякъде. И сякаш именно тая светлина ѝ говореше:

– Не може човек да не обича Бога, защото Бог е създал всичко. Не може човек да не обича всички, защото те са излезли от Бога. Ако любовта на човека е Божествена, тя ражда любов към всички същества.

Учителя замълча един момент и после додаде:

– Рекох, това кажете на вашия приятел.

Елена просия от радост, защото си бе помислила, че именно за него говореше Той.

Отново се почука на вратата. Бяха Ягода и едно момиче. Стори ѝ се познато. Да, в неделя беше го виждала да говори с Ягода. За него Мария ѝ беше споменала за работа.

– Учителю – обърна се момичето, – казахте да донесем водата при вас.

– Влезте, рекох.

Явно беше, че бяха бързали, защото и двете бяха запъхтени. Държаха по една дамаджана в ръка.

– Къде да ги оставим? – запита Дарина, спомни си отведнъж Елена името, с което я беше нарекла Мария.

Очите ѝ гледаха, искрящи от светлина. Ягода стоеше както винаги тиха, мълчалива, но радостта, трептяща и излъчваща се от лицето ѝ, я правеше по-хубава отвсякога.

Учителя се обърна към нея и като посочи къде да оставят дамаджаните, рече:

– Вие искате да се запознаете с невидимия свят. Правете услуги на хората, служете им и това ще ви препоръча на невидимия свят, защото хората са деца на онези напреднали същества.

Очите на Ягода се навлажниха от вълнение.

– Днес има два вида души – продължи Учителя. – Едни от тях са готови, пред прага са на събуждането. Върху тях главно ще се работи сега, а другите души ще чакат да се работи върху тях във времето на шестата раса.

– Учителю, да не ме оставите мене? – с изненадваща искреност и свобода заговори Дарина, изправена до Ягода. – Ще слушам вече, ще слугувам на Вас.

– Аз сам съм слуга на Бога, няма защо да служиш на мене.

– Тогава ще отида в болницата при Ягода. Там ще работя.

Учителя се обърна и със сериозен поглед погледна Елена.

– Трябва да поговоря със Здравко ли за нея? – попита тя, защото имаше ясното чувство, че трябва да стори това.

– Да, рекох, ако може да ѝ се намери работа.

Лицето на Дарина просия, после тя незабелязано побутна с лакът Ягода.

Учителя се усмихна, отиде при масата. В една чиния имаше черешки. Той взе от тях и даде на Ягода. А като даваше на Дарина, каза:

– Ти като служиш на Бога, няма какво да Му дадеш. Той си има всичко. Ти като Му служиш, ще вземеш. Като служиш на Бога и на ближния си, служи безкористно, както Бога, т.е. без да очакваш нищо.

После Учителя взе няколко черешки и като ги подаде на Елена, каза:

– Онзи, който прави добро, сее и жъне. Онзи, който работи за другите, нищо не е изгубил. Който служи на Бога, нещата му се нареждат.

– И аз искам повече да служа на Бога – каза Дарина с детинска свобода, – само не зная как и къде.

– Ти само пожелай да служиш на Бога и ще дойдат условията и случаите. Като служиш на Бога, всички хора ще ти станат обични.

– Много искам да ме обичат хората, а сега някои ме гледат накриво.

Учителя се обърна явно към Ягода и рече:

– Има два вида хора – които живеят за себе си и които живеят за другите. Последните живеят по Бога. Вие, като работите за Бога, ще бъдете силни. Човек може да ликвидира своята карма само като служи на Бога. Смисълът на живота се заключава в служенето. Това е главната задача, която човек трябва да реши. Когато човек реши да служи на Бога, сърцето му се изпълва с радост, умът – със светлина, а волята му – с опитност.

Ягода просия. Съвсем спонтанно се наведе и целуна ръка на Учителя.

Този път очите на Елена се овлажниха от умиление.

Отвън пред вратата се чу говор. Елена стана.

– Рекох, пак можете да дойдете – подаде ѝ ръка Учителя.

– Да, докато съм тука, ще идвам – наведе се тя и Му целуна ръката.

Братът, който бе почукал по-рано с още двама души, показваше явно нетърпение. Учителят им каза да почака малко и заслиза по стълбата, пред която бяха Здравко и Асен, колебаещи се да се качат или не.

– Ще видиш, че за нас слиза – пошушна Асен на Здравко.

– Омайвал ме е с чувствителността си. Нали онези ни бяха казали, че бил техен ред да влязат при Него? Виж как не им опази реда.

Наистина, Учителя се спря при тях, като им подаде ръка. Съвсем естествено тръгнаха по поляната на двора.

За един момент Ягода беше успяла да каже на Асен, че не е могла да пита за Соня. Няколко условия. Нека той стори това. Асен кимна с глава и настигна Учителя и Здравко.

– Да си вървим ли? – обърна се Елена към Ягода.

Дарина гледаше Учителя и двамата вървящи от страните Му и рече:

– Блазе им! Учителя сам отиде при тях!

Здравко се обърна за миг и направи знак с ръка да не го чакат.

***

В началото на юли съвсем неочаквано една вечер донесоха в болницата Велко ранен. Елена остана като гръмната, когато Ягода ѝ съобщи това по телефона във вилата.

– Каза ли му, че съм тук? – запитва тя.

– Да.

– Тежко ли е ранен?

– Още не е прегледан тук. Току-що го донесоха.

– Сега е вече много късно, утре ще дойда да го видя.

Елена затвори телефона и се смая от себе си. Какво е станало с нея? Как можеше тя да не изтича веднага в болницата да го види? Бе го почувствала далечен, чужд.

Тя седна на стола, опря лакти на масата и хвана с две ръце главата си. Откакто беше отишъл в запас в Югославия, ѝ се беше обадил само с три картички. Бяха бликнали сълзи от очите ѝ, когато го изпращаше, и хубавото чувство към него, което я бе карало да забравя отново и отново всички болки, които бе ѝ причинявал, бе бликнало силно и спонтанно от сърцето ѝ.

– Пиши ми! – помоли го тя.

– Знаеш, че не обичам да пиша.

Тя се отдръпна инстинктивно от него. Наистина, в последните години не ѝ пишеше, когато отиваше в чужбина, дори да оставаше там и повече от месец.

Той навярно усети мисълта ѝ, затова я привлече в прегръдките си – тези прегръдки, които стопяваха всичко в нея, и тя прошепна:

– Поне обаждай се от време на време.

– Да, Лена, ще се обаждам – целуна я той силно, продължително.

И тя бе чакала дни, седмици, месеци. Отначало чакаше с трепетно неспокойствие, после с болка, после, когато всичко в нея се бе притъпило, бяха дошли от него през известен промеждутък три картички – изгледи на градчето, в което беше, с по няколко реда на всяка от тях. На едната от тях настояваше Елена да му пише подробности за себе си. Накрая съобщаваше, че бил добре, да не се безпокои за него...

След всяка картичка тя бе мислила много. През вътрешния ѝ взор преминаваше целият ѝ живот, а през сърцето ѝ – всички горчивини, които беше изживяла. И разбра с всичкото си същество, че не може да очаква от него той да се промени, че пътищата им се разминаваха. Той винаги е искал да бъде свободен – нека бъде!

В този момент сякаш в стаята повея странен хлад. В душата и сърцето ѝ беше пусто, празно!

„Да дадеш свобода на другите, значи сам да си свободен – каза си тя, – свободен да избираш своя път...“

За първи път бе усетила в себе си вътрешния усет – да върви, да се оправя сама. Тогава щеше да бъде това, което е тя, а не това, което искаха да бъде. Да не се страхува. Да, да не се страхува, че ще изгуби това, което всъщност никога не е имала.

„Ах, колко хубава била свободата! – с болка и радост си каза тя. – Да си свободен от това да искаш и да очакваш нещо!“

Елена отмахна ръцете си и стана. Отвори тихичко вратата на стаята, в която беше генералът. Той спеше. Тя се върна обратно. Утре щеше да му каже за раняването на Велко. Има време.

За по-голямо спокойствие генералът беше пренесен във вилата, където веднага сложиха телефон, за да можеше Здравко да бъде осведомяван ежедневно за състоянието му.

Елена два пъти бе ходила в Сливен заради Владко и се връщаше. Последният път беше дошла и дъщерята на генерала. Елена, при всичкото си желание да му услужва, се уморяваше много.

***

На другия ден тя завари Велко блед. Явно личеше болката, която чувстваше от раната.

– Лена! – помъчи се да се усмихне той. – Съвсем не знаех, че си тука.

– И аз не знаех, че ще те донесат ранен – седна тя на стола до него.

– Лена! – погледна я учуден той и тя видя в очите му особен блясък. Навярно имаше температура. – Лена! – повтори той. – Ти дори не ме целуна!

– Не знаех дали ще ти е приятно.

– Какво е станало с тебе, Лена?

– Нищо. Само премного чаках да се обадиш.

– Наистина, бях много зает. Времето минаваше така, че просто нямаше кога да се пише, а и нямаше какво. Но нали ти писах! Не си ли получила...

– Картичките? Да, получих ги. Благодаря много.

– Лена! – хвана я той за ръката. – Лена!

На вратата се почука и влезе 17-18-годишно момиче. То се огледа боязливо, после, като видя Велко, усмихна се и с бързи крачки се приближи.

– Татко ви поздравява, а мама ви праща това – подаде му тя малък пакет.

– Лена – обърна се Велко към нея, – това е дъщерята на един човек, когото настаних на работа във фабриката, преди да отида в запас.

– Вашата съпруга ли е? – запита момичето. – Пък аз мислех, че е в Сливен. Нали... – но изведнъж се спря, не се доизказа. От смущение бузите ѝ пламнаха. Навярно бе казала нещо повече, отколкото е трябвало, и впереният в нея поглед на Велко я бе накарал да замълчи.

– Да, бях в Сливен – съвсем естествено заговори Елена, – но сега съм тук. Вие все тук ли бяхте, в София?

– А, не. Само татко беше тука. Ние с мама бяхме на село. Но от една седмица сме тука. Мама много се страхуваше и не искаше да идва, но татко ни писа, че... – не се доизказа отново момичето.

– Писал ви е – усмихна се Елена, – че се е затъжил за вас.

– А, не, но татко получил писмо от г-н Вълканов...

– Че е ранен? – учуди се Елена.
 – Не, не, че щял да се връща. А пък войникът, който го довел снощи, донесе бележката и каза, че е тука, ранен...
 – Какво чисто и добро момиче си ти – усмихна се Елена.
 – Как се казваш?
 – Бисерка. А вие, г-жо Вълканова, сте били една такава... хубава и добра, пък аз мислех...
 – Че съм грозна и лоша? – засмя се тихо Елена. – Но за различните очи, Бисерке, хората различно изглеждат.
 – Не, не... Аз ще кажа на мама... – смутено отново, не се доизказа момичето.
 – Виждам, Бисерке, че все се спираш, не се доизказваш. Аз ще изляза, а вие си поговорете спокойно – стана Елена от стола.
 – Не, не – погледна Бисерка някак плахо Велко и после додаде – аз само за малко...
 – И за повече да е – весело се засмя Елена.
 – Ама вие пак елате! Да не си отидете?
 – Ще се върна, разбира се.
 Велко наистина не можеше да познае Елена. Когато тя се върна отново, той искаше, както обикновено, да оправдае себе си, като обвини глупавата наивност на момичето. Че той е съжалил баща ѝ, който имал три деца от първата си жена, на които трябвало да дава издръжка. Единият бил в последния клас на гимназията, другите двама – в университета, а тая пък била от втората му жена. Че били в голяма оскъдица...
 – Естествено и човечно е да им помогнеш.
 – И затова именно исках да ѝ дам нещо да занесе на майка си, а не исках да поставям момичето в неудобно положение...
 – Да ѝ дадеш пари пред мен? Та това е лично твоя работа, Велко. Ти си свършено свободен да помагаш, на когото искаш.

Тонът, именно тонът поразил Велко. Не беше онзи, нежният, изпълнен със спонтанна болка глас, който бе чувал, когато я е успокоявал при случаите на появило се съмнение в нея по отношение на него.
 – Ти си станала съвсем особена, Лена. Променила си се много.
 – А ти, за съжаление, не си.
 – Какво искаш да кажеш? – трепна твърда нотка в гласа на Велко.
 – Начинът, по който помагаш на момичетата, е твърде скъп за тях.
 – Лена, защо ми говориш сега така, когато съм ранен и страдам – промени отведнъж тона си той.
 – Как те раниха? Да не сте ходили да гоните шумкарите?
 – Не. Изглежда полковникът имаше слабост към тях, та не ходехме да ги гоним. А и аз не обичам този вид спорт.
 – При какъв случай тогава те раниха?
 – На улицата. Някой ме простреля в гърба.
 – Кой?
 – Откъде да знам кой? Беше късно през нощта. Докато дойде караулът, оня потънал вдън земя. А и полковникът не си стори много труд да го търси. Не съм бил убит. За случилото се щял да докладва на генерала. Нямамо защо да се всява излишна тревога в населението и да се усложняват нещата. Нареди да ме изпратят веднага тука и толкова! В последния момент подуших нещо, но това ще видим, като оздравея. Ще се разбере причината за голямата му грижа за спокойствието на населението – на сърбите. Само една дума да кажа, и ще увисне на въжето. Скъпо ще плати за моето раняване.
 – Но нали казваш, че не знаеш кой те е ранил? Какво общо има този полковник?
 – Много. Най-напред, защо прати да ме извикат и ме държа толкова до късно.

– Аз не познавам военните работи, но сигурно нещо важно го е заставило да те повика.

Велко искаше да каже нещо, но погледна Елена и спря.

– Може би се уморяваш, като говориш? – загрижено го запита Елена.

– Е, Лена, да трепне малко грижа в твоето вледенено към мен сърце – хвана той ръката ѝ. Тя не я отдръпна. Наистина ли ѝ стана жал за него?

– Лошо ли си ранен? – запита го.

– Щом съм жив, значи не съм лошо, но все пак изгубих кръв и пренасянето страшно ме изтормози. Но всъщност по-добре, че се върнах тук. От тази сутрин се чувствам по-добре. А тая, нашата Ягода, работела тука. Снощи ми се мярна, но бях цял в треска и мислех, че така ми се е сторило. Но днес, като мина с дежурния лекар, смаях се. А тя, все едно, че не ме познава. Мълчи, цяла прехласната в младото докторче, което ми се видя познато. Виждал съм го някъде. Гледа го в очите, да не изпусне една негова дума.

– Тя е сериозна и изпълнителна. Лекарите са доволни от нея.

– Благодарение на тебе, че от селяндурка я направи човек.

– Не мога да разбера, Велко, защо винаги пред мене говориш лошо за момичетата.

– А искаш да хваля тази твърдоглава глупачка?

– Защо твърдоглава? Мисля, че тя е изпълнявала всичките ти желания. Ти сам знаеш това.

– Хайде, Лена, да не говорим сега за нея, защото ми се разваля настроението, но ти ми кажи изобщо ли си се върнала в София, или временно?

– Ще зависи.

– От какво?

– От много обстоятелства.

– Странно звучат отговорите ти. А къде си на квартира?

Нашата къща пострадала от бомбардировките лошо. Ти си поръчала на Милан да ми каже.

– Да, и мислех, че ще се върнеш.

– А, ще се върна! Кой ще те пусне да се върнеш за една къща. Но съм ли не може да се живее в нея?

– Засега не може.

– А ще се върнеш ли в Сливен? – отново я запита Велко.

– Още не съм решила. А ти докога ще си в болницата?

– Не зная. Но като закрепна, ще трябва да отида в някое планинско село, да се възстановя съмсем.

– Много добре. Сам ли искаш да бъдеш?

– Не искам да те отлъчвам сега от родителите ти, Лена, когато знам, че не са добре със здравето.

Елена само се засмя горчиво и стана от стола.

– Ще си ходиш ли вече? Остани още малко! Утре ще дойдеш ли?

– Мисля.

Изведнъж тя усети някакъв смут във Велко, затова му каза:

– Ако не можем да бъдем добри съпрузи, можем да бъдем добри приятели. А приятелите са по-откровени един към друг. Ако не ти е удобно да идвам утре...

– А, защо? Утре ще дойде майката на тая, малката. Може би в селото, в което са били те... да е хубаво...

– За възстановяване на силите ти? Сигурно, още повече, когато майката и дъщерята ще се грижат за тебе. Наистина е много добре.

– Нали? Ето, Лена, това си ти, добрата, нежната, кротката.

Вратата се отвори и надникна момиче в бяла престилка. Очите му гледаха усмихнато, беше много хубаво, но хубостта му изглеждаше някак детинска.

Велко прикова взор в момичето, но то се обърна към Елена:

– Когато си тръгваш, отбий се при нас!
 – Да, без това мислех да дойда.
 – Откъде я познаваш тая, Лена? – запита я Велко, когато момичето излезе.
 – Приятелка е на Ягода, Дарина. Отскоро е назначена тука. Здравко ѝ помогна.
 – Ах, значи същият е, от Сливен. Затова ми се стори познат. Кога е дошъл тука?
 – От известно време.
 – Лена – хвана я Велко за ръката, – защо в един момент те чувствам такава, каквата беше преди, а в друг – далечна и хладна? Каж ми, че не ми се сърдиш за нищо!
 – Наистина не ти се сърдя.
 – Тогавя целуни ме!
 Елена се наведе и го целуна по бузата.
 – Ето, че си променена. А аз никога не съм се променял към тебе. Аз и сега бих те целунал, както винаги, и бих впил устните си в твоите.
 – Не мислиш ли, че е по добре да ги запазиш за новата си малка приятелка?
 – И така да е – избухна Велко. – Аз съм свободен човек. Като съм се оженил за тебе, да не съм станал роб? Не, никога!
 – Нима хората, които се обичат, са роби едни на други? Когато аз те обичах, не мислех, че съм ти робиня, но бях щастлива да правя всичко, което за теб е било приятно.
 – А сега не ме обичаш... да ми е ясно.
 – Сега ти желая доброто.
 – В какво се състои то? А знаеш ли, наистина се уморих – хвана я отново той за ръката, – поседни, искам да те почувствам, както никога!
 Елена приседна. Велко затвори очите си. Сега тя го съжеляваше. Не защото беше ранен, а защото за първи път забеляза, че той не е умен и че наистина е роб на своите

ненаситни желания, които даже не умее да прикрие. След десетина минути чуравномерното мудишане. Стана тихичко и излезе от стаята. Горчиво и празно беше в душата ѝ.

Когато Велко се събуди, до него стоеше изправено момичето с детинската хубост. Донесло му бе с таблата вечеря. Отначало го бе видял като през мъгла и се чудеше кое е. Не знаеше и къде се намира. Но постепенно се опомни и потърси Елена. Нямаше я, отишла си беше. Защо му се стори, че завинаги? Хладна пот изби по челото му. Нима може Елена да го остави и да си отиде? Не, не може. Тя може да отиде в Сливен, може да не я вижда с месеци, но тя беше винаги там, в неговото съзнание, до него.

– Трябва да вечеряте – заговори момичето.
 – Остави, не съм гладен.
 – Г-н докторът е наредил да си изядете храната.
 – Ти как се казваш, Дарина ли? Хубаво име имаш.
 – О, вие на всички хора ли говорите на „ти“?
 – На малките момичета, да.
 – Аз не съм малко момиче.
 – Добре, съгласен съм. Какво искате от мене?
 – Да вечеряте.
 – Защо не се усмихвате сега, както когато влязохте по-рано?
 – Зависи от човека. Когато ми е приятен, усмихвам му се.
 – А аз, значи, съм ви неприятен?
 – Безразличен.
 – Защо? Какво лошо съм ви сторил?
 – Това, че ми заговорихте на „ти“. Но да не си губим времето. Чакай ме други болни.
 През време на храненето Велко я запита:
 – И в любовта ли сте така нетърпелива?
 – Съвършено.
 – Съжелявам, че съм болен.

- Излишно е.
- Защо?
- Защото вече съм влюбена.
- В кого?
- Естествено не във вас.
- Завиждам му.
- Не се съмнявам. Довиждане и добър сън.

Дарина взе таблата и си излезе.

В стаята имаше още две легла, но бяха празни. Двамата германци, които лежах на тях, бяха изписани преди обед. Навярно ги бяха изпратили в Германия. Бяха мрачни, мълчаливи. Велко се бе опитал да заговори с тях, но единият само сви веждите си, а другият едва помръдна устните си „Бите?“ – и натисна звънеца да дойде прислужницата.

Останал сам след излизането на Дарина, мисълта на Велко отново се върна върху Елена. Никога не бе я чувствал така хладна, далечна. Много пъти се бе огорчавала, страдала, но винаги, когато го виждаше, обичта и нежността ѝ бликваха от всяка нейна фибра.

„Сигурно е много огорчена, защото не ѝ писах – помисли си той, – но ще ѝ мине, както ѝ е минавало досега. А и това момиче, как се случи да дойде, точно когато беше и тя!“ Но всъщност той беше го повикал, защото не знаеше, че Елена е в София. Още от Югославия бе писал, че ще се върне, затова е дошла малката. Но десет дни преди датата на тръгването му се случи инцидентът.

Кой го беше прострелял? Мъжът на Драгица? Може би бе научил, че жена му е под особеното внимание на поручика, и се е върнал незабелязано през планината? Навярно местното население имаше тайна връзка с тези, които бяха забягнали в Шумадия, и им съобщаваха за всичко, което ставаше в градчето?

– Драгица! – помисли си Велко. – Драгица!

Беше я видял за първи път в общината, държаща ръката на малкия си петгодишен син. Красивата извивка на шията

ѝ, бледината на страните ѝ, нежно открояващи се от черните ѝ коси, челото като на мадона, очите, с които го погледна, усетила навярно погледа му, го накараха моментално да реши на всяка цена да я спечели. Никога в живота си не бе употребявал насилие, винаги момичетата, жените, го обикваха. А ето, Драгица остана затворена, далечна. Черните ѝ очи отронваха сълзи, които като бистри капки падаха по бледите ѝ деликатни страни, когато той я спираше на улицата, но устните ѝ мълчаха. С мълчанието сякаш тя се отдръпваше в един недостъпен за него свят, но тъкмо това пораждаше в него още по-силно желание.

Съпругът ѝ, баща ѝ бяха загинали и той обикновено я разпитваше за тях. Едничка дума отронваха устните ѝ: „Не зная“. А всъщност за него това нямаше значение, то беше само претекст, за да разговаря с нея. Тя навеждаше глава и бързаше да отmine.

Никога не беше чакал толкова дълго време и ставаше нетърпелив. Въздишките и тъжните очи на момичетата от градчето, които лесно бе спечелил, му ставаха досадни. Така е било винаги. За него беше важно самото придобиване на любовта на едно същество, докато в очите му виждаше светлина, на устните – усмивка и в сърцето – неудържима радост.

Когато светлината в очите се обръщаше в молба, когато устните потръпваха от горчива болка, те почваха да го отегчават. Нима може да пие цял живот само от един извор? Нима нектарът на живота може да се получава само от едни устни? Та този нектар се получава в празника на любовта, а не в ежедневието. Мисълта за един нов празник, в който черните очи на Драгица ще просветнат в чудна светлина, минаваше като златен огън по жилите му и го караше до дъно да изпива чашите с пенливо вино с приятелите. Тогава ставаше смел. Мисълта да постигне Драгица със силата на своето пламнало желание го правеше неспокоен и дързък.

И кой го простреля, точно когато беше пред прага на този празник? Защо полковникът бе почнал да го кани често и да го задържа до късно на шах, на табла?

Майката на Драгица – изпъкна в съзнанието на Велко. – Сигурно тя. Няколко пъти му беше казвала: „Молим вас, господине, не идете у нас. Молим вас“. Той не бе обърнал внимание на това. Старата жена го дразнеше със съзливия си глас, както обикновено го дразнеха всички хленчения.

Ако тя е ходила при полковника? Сигурно. Сега при трезвото обмисляне на нещата виждаше някаква, макар и неясна връзка, между повикването му от полковника и майката на Драгица, която бе срещнал на улицата.

Предварително беше изпратил по войника всичко необходимо за една вечеря у Драгица и точно се приготвяше да отиде и той, когато полковникът прати да го поканят на шах.

През време на играта Велко беше раздразнен и играеше лошо. Нетърпението потръпваше във всяка негова клетка и мисълта да види Драгица се превръщаше в копнеж, стигащ до болка в сърцето му.

В един момент той стана весел. Решил бе да отиде при Драгица в който и да е час през нощта. Отново се мярнаха пред него черните очи на Драгица, отронващите се сълзи по бледите ѝ алабастрени бузи, които той щеше да изпие с устните си. Това го направи смел, решителен и той почна да атакува полковника в шаха, докато го би по всички линии.

„Това е хубав знак“ – мислеше си той, когато стъпките му, бързи и нетърпеливи, го отвеждаха към съществото, което наистина беше влязло във всяка негова фибра. Наистина, никога не е бивало това – да се отнеме чашата, когато е бивала толкова близко до устните му.

„Полковникът? – помисли си Велко. – Да, той е виновен! Ако не за друго, то в това, че по странен начин искаше да запази спокойствието на града. А ако е бил сам той? Лампата

в стаята му угасна веднага. Ако го беше изпреварил, докато той се бе върнал вкъщи да се преоблече? Мерзавец! Скъпо ще плати за играта си. Лекарят му беше казал, че го е стрелял някой неопитен. А може би и съвсем опитен, но не за да го убива, а само за да му попречи. А ако го беше убил? Нищо! Сега животът на човека е съвсем евтин. Милиони хора умират. Война! – въздъхна Велко. – Кога ще свърши тая проклетата война? Но въпросът е как ще свърши. Германците неочаквано много губят. Отстъпват със страшни поражения. Огнени битки, бомбардировки... Дали няма пак да има бомбардировки над София? Каква глупост на една малка България – да обявява война! Не мислят, че ще я смачкат като дървеница!“

Дойде му наум за неговата къща, за Елена. Къде ли е отседнала? Навярно у Лили. Кръстю, бащата на Бисерка, беше му писал, че крилото на чичо му по чудо не е засегнато. Също така бяха здрави и трите му апартамента, за чието съществуване той мислеше, че Елена не знае. Нека баща ѝ даде да се поправи къщата – помисли си той – и тя да остане само на нея. Какво всъщност го свързваше с Елена? Нейната хубост, нейното благородство? Не. Имаше нещо дълбоко, до което се бе докосвал много пъти, но върху което не се бе замислял. То беше, то съществуваше – и толкова. Иначе никога не би се връщал при нея, както не се връщаше при момичетата, с които бе общувал и после беше изоставял. Но за Елена мислеше винаги и беше искрен, когато я целуваше и когато казваше, че тя е единствената. Наистина беше единствената, с която не можеше да се раздели завинаги.

Връзка от някой минал живот – засмя се той – нали така обясняват окултистите отношенията между хората? Изглежда, че е имал много връзки, но най-силната е била с Елена. Затова и се реши да се ожени за нея. Хубаво е, че хората намират с какво да се занимават и да запълват мозъците си. Едни с окултизъм, други – с друго. Всъщност

най-важно е да оздравее и да се махне оттука. Добре е, че раната не е много сериозна. Но все пак – рана.

Неочаквано в стаята внесоха двама души. На сутринта разбра, че са германци. Единият, младеж, постоянно стенеше, другият, възрастен, дишаше тежко, мъчително. Може би поради лошото състояние на новите болни, а може би кой знае по какви причини, Велко се почувства по-зле. Имаше температура. Дежурният лекар нареди да му сложат инжекции. Дадох му лекарства за спадане на температурата.

Велко ту задрямваше, ту се пробуждаше и в едно такова полусънно състояние видя, че вратата се отвори и че влезе момиче с бяла престилка, което се отправя към леглата на германците и ги заговори на немски.

Къде беше чувал тоя глас? Стори му се, че иде някъде от дълбините на душата му. Отвори очите си и видя профила на момичето. Матов тен на лицето, руси къдри, стигнали до раменете. От дълбочината на неговото същество се мъчеше да изплува смътен спомен. Вгледа се. Профилът изглеждаше близък, познат, но тия златисти къдри? Не можеше да си спомни да е познавал същество с подобно съчетание. Притвори очи, за да долови по-ясно тембра на гласа.

Донасянето на обета прекъсна търсенето в съзнанието му на образа на съществото с тази мелодия на гласа. Но той често отправяше поглед към наведената над стенения германец глава. В един момент момичето се изправи и тръгна към вратата. Соня! – като светкавица премина през ума му. – Соня! Не може да бъде! Отворената престилка показваше необикновено богат тоалет.

– Можете ли да се храните сам? – запита го санитарката.

– Ще се помъча – отвърна механически той, като продължаваше да гледа към вратата.

На другия и на по-другия ден момичето с поразителната прилика със Соня му стана като кошмар. Когато веднъж се осмели да го запита не е ли Соня, то с пренебрежителна усмивка каза, че има грешка. След това той дълго лежа със затворени очи, вгледан в миналото. Пред вътрешния му взор изпъкна младо, игриво момиче, замаяно от щастие. А тая – клепачите ѝ боядисани, от което очите ѝ изглеждаха странно проникателни. На ушите ѝ висяха големи кръгли обеци. Изпод разтворената на гърдите бяла престилка лъщеше скъпо колие. Походката – уверена, грациозна. Навярно се е движила във висшето общество. Тази никога не би имала онзи искрен пламък в очите си, никога не би обгърнала нечия шия, трептяща от безпределна обич, както Соня е обгърщала неговата. И все пак, все пак, защо тъкмо тази му напомня толкова много на Соня? Защо тъкмо тя събуждаше мъчителната, неприятна тежест в гърдите му, която винаги бе отпъждал от себе си, идваща при спомена за опита ѝ за самоубийство?

Ако това не беше Соня, сигурно е изглеждал много смешен в очите на тая красива млада жена, с черни очи и златисти къдри, които докосваха лицето на тежко ранения германец, когато се навеждаше над него. Познаваха ли се? Приятелка ли му беше? До слуха му от време на време достигаше мелодията на тихия ѝ глас, но той не можеше да разбере нито една дума. Навярно тя искаше да го утеши с нежните си слова?

Съвсем неочаквано преместиха Велко в друга стая с пет легла. Всъщност така беше по-добре, макар отначало той да се почувства кой знае защо оскърбен. Другите не бяха тежко болни и почти не стояха в стаята. Но пак загуби възможността да открие дали нежно грижещата се за германеца жена беше Соня. Това го дразнеше. Веднъж запита Дарина, която почистваше шкафчетата, за името на грациозното момиче с русите къдри.

– Казват обикновено, че любопитството е присъщо на жените, а ето...

– Това не е любопитство, просто се интересувам.

– Има от кого да се интересувате.

– От кого? – учудено я запита той.

– От съпругата си.

– Ох! – разочаровано се засмя той.

– Защо? Тя е толкова красива. Аз винаги ѝ се възхищавам, когато я видя.

– А от мене не се ли възхищавате?

– Никак.

– Защо?

– Много естествено. Не ми харесвате.

Игривостта в очите на Дарина явно говореше, че се шегува, но все пак той за първи път в живота си чуваше подобно нещо и беше малко неприятно засегнат. Но като прие нейния тон, каза:

– А на мене вие много ми харесвате.

– Никак не се съмнявам.

– Много сте уверена, но това също ми харесва. Обичам смеещите се, игриви очи, а не съзливите и молещите. Придобиването на любовта на едно смело, дори вироглаво момиче, е всякога по-приятно от сложените доброволно дарове на любовта.

– Но предполагам, че не сте се отказали и от тях.

– Естествено. Преди всичко съм кавалер. Не бих искал с отказа си да огорча едно нежно сърце. Но я ми кажете – смени отведнъж тона си той, – отдавна ли познавате Ягода?

– Коя? Ягоди има много в света.

– Вие знаете за коя се отнася, за медицинската сестра.

– И от нея ли се интересувате?

– Ах, интересувам се! Че аз я познавам много отдавна!

– Но щом питате за нея, значи интересувате се. Ето, за

нея бих могла да ви кажа, че тя е това, което бих искала да съм аз. Но сигурно и след десет живота няма да мога да го постигна.

– Значи вярвате в прераждането.

– А вие не вярвате ли?

– Защо отговаряте с въпроси?

– Защото не съм задължена да отговарям, както вие искате.

– Вие наистина почвате да ме привличате.

– Това никак не ме ласкае. Сега да ви пожелаая приятна почивка.

– Вие все бързате. Постойте малко! Не разбирате ли, че сте ми приятна! А да разговаря човек с някого, който му е приятен, значи да се вливат свежи струи в него.

– Първо, за да открадвам от работното време и да оставам при вас, трябва и вие да сте ми приятен, а не сте.

– Това няма значение.

– Добре. И второ, считам, че достатъчно свежи струи ви се вливат от малката Бисерка, която идва със светнали очи и си отива с пламнали бузи.

– Оставете това наивно момиче.

– Но тази наивност ви забавлява.

– Донякъде.

– А това, което не ви достига, го получавате от другите посетителки, като изключим прекрасната ви съпруга. Не е ли достатъчно?

– Красотата на полския букет се състои в многообразието му. Всеки цветец има своята хубост и радва по особен начин.

– Но не е позволено да се късат цветята и после да се хвърлят, за да се тъпчат от минувачите.

– В какъв смисъл казвате това?

– Във всякакъв. Природата строго наказва хората, които мислят, че своеволието е закон, по който трябва да се водят.

– Ясно е, че тук има някаква магия. Някой ви е говорил против мен.

– Да.

– Кой?

– Вие сам.

Останал самичък, Велко чувстваше, че наистина в болницата има някаква враждебна атмосфера по отношение на него. Когато Ягода влизаше да дава и взема термометрите на болните, тя се държеше с него така, както с всички болни – учтива, приветлива, търпелива да изслуша оплакванията им. Все едно, че него не го е виждала и познавала по-рано. Той беше за нея само един ранен, болен.

Когато минаваше край леглото му, той я наблюдаваше. Наистина беше много променена, но в основата си беше същата – добра, услужлива. Само хубостта ѝ беше различна. Тогава в нея имаше много пламенност и плахост, а сега – деликатност и увереност.

„Навярно е получила доста удари – мислеше си Велко с някакво особено, за първи път събудило се чувство към нея – докато откъртеният от дивата скала камък се е превърнал в статуя, и то сполучлива. Ето, това същество е било негово. Пил е живота ѝ от топлите ѝ устни, хранил се е с трепета на младата ѝ плът и никога не бе се замислял какво всъщност е тя. Той беше господарят, тя – съществото, което трябваше да изпълнява неговите желания. А може би е страдала? Сигурно е страдала.“ Той видя това сега, когато случайно срещна погледа ѝ и разбра, че в никое същество от тези, които е имал, не е имало толкова дълбочина, тишина в душевения мир.

Бил е груб с нея, страшно груб. И защо? Защото, макар и да изпълняваше всичко, което искаше от нея, не бе я покорил. Защо ли мисли за това? Вече е много късно. Тя бе далечна, както е станала далечна Елена.

Елена – въздъхна дълбоко Велко, – каква лъчезарна, хубава беше някога. Струваше му се като нежен, израснал

в пазвата на някоя скала цветец, огрян от Слънцето. Но това не му пречеше да се радва и на другите цветя и да ги откъсва.

После тя му стана добрата атмосфера на един тих дом, защото никога не го разпитваше, нищо не искаше. Може би защото беше съпруга и знаеше, че е естествено да го получи? Не, това е нейният нрав. Той си почиваше при нея, особено след някоя неприятност, създадена от претенциите на излъгано в надеждите си момиче. И когато дори ѝ е слагал от прашеца за по-дълбок сън, това е било, за да запази хубавия мир в нея. Но все пак не можа. Случаят със Смарагда, после изпъждането на Ягода. Дали Елена беше заподозряла отношенията му със самата нея, или го направи заради глупостите, които лелята на Соня ѝ беше надрънкала – той не можа да разбере. Всъщност какво ѝ беше наговорила тая жена, той не знаеше. Елена само го бе запитала дали знаел за опита за самоубийство на Соня. Той бе отговорил, че от глупостите на ексцентричните момичета не се интересува. Тя само го погледна учудено и после никога нищо не каза! Наистина мълчанието оправя по-добре работите, отколкото многото говорене. Всичко минава и все едно, че нищо не е било.

Мисълта за Соня отново му развали настроението.

„Глупости – махна той с ръка, – глупости! Откакто лежа, съм станал мислител философ. Обичай колкото се може повече и вземай с пълни шепи от радостите на живота!“

На вратата се почука и влезе Елена. Беше с бяла рокля и изглеждаше по-свежа и по-хубава от всякога. Велко искрено се зарадва, като я видя. Но в следния момент на вратата отново се почука и влязоха Бисерка и майка ѝ. Очите на Бисерка блестяха от стеснение и радост и тя пристъпваше свенливо. Майка ѝ, ниска, пълна жена, вървеше уверено, с широка усмивка.

– Кръстю ми заръча да ти кажа – заговори направо тя,

– че обиколил апартаментите и че всичко е наред. И рече, че днеска тука щели да дойдат от фирмата, да говорите.

– Те идваха вече.

– Знам. Кръстю всичко ми каза, но сега било нещо много важно. Имало объркани работи.

– Добре. То тази война обърка всички, но все пак ние, нашата фабрика, добре се крепим.

– И то е хубаво, че е така, че и ние да се крепим край вас. Думам на Кръстю: „Един път да свърши тая пуста война, ще ми олекне. Ще се успокоят хората“. А той ми дума: „Я се успокоят, я ще се разбъркат работите още повече“. „Защо?“ – питам го аз, а той дума: „Комунистите са на прага, додат ли, с краката нагоре ще обърнат света“. Пък аз му думам: „Мълчи, не споменавай тази дума – комунизъм, да си глътнал езика си, че ако те чуят, за едната хубост ще увиснеш на въжето“. А той само клати глава. Пък аз да не забравя да ти кажа, че на село всичко е приготвено. Аз и да остана тука, при Кръстю, сестра ми е там. Пък и Бисерка ще шета. Дума ми: „Мамо, слугинка да съм, но при г-н Вълканов да съм“. Вие кога смятате да излезете от болницата?

– Още не зная. Да видим какво ще кажат лекарите.

– Че казал си на Кръстя, през идната седмица.

– Това е моето предположение, но всичко зависи от лекарите.

– То се знае. Госпожата и тя ще дойде, нали? – обърна се тя към Елена.

– Ако иска... – прецеди през зъби Велко.

– Има си хас да не иска. То там е много хубаво. Балкан, слънце, чист въздух. Пък една хубава вода! Хай си пийнал, хай си огладнял!

– Да – заговори Елена, – ще отида до Сливен да взема детето и всички заедно ще дойдем.

– Пък аз не знаех, че сте имали и дете – усмихна се широко жената – момиче ли е, или момче?

– Момче – отвърна Елена, – ученик.

– Е, много хубаво. Ами по-рано – обърна се жената към Велко, – като беше идвал в отпуска, си си забравил часовника. И аз съвсем го бях забравила, че днеска ми дойде на ума и го донесох. Тогава Кръстю търча да те настигне да ти го даде, но ти си рекъл: „После“, че много бързаш, и ние го скрихме, за да се не загуби, че времената са едни такива...

– Да, тогава бях дошъл по служба, много за кратко.

Жената тъкмо се канеше още нещо да каже, когато вратата се отвори и влязоха счетоводителят и един от директорите – съдружник на фирмата, в която беше Велко.

– Е, ние ще си ходим – стана майката на Бисерка, – че Кръстю иска за довечера да му направя погача. Донесла съм малко брашно, като туря картофи, чудо става.

– Добре – помъчи се Велко да се усмихне.

Влезлите с дълбок поклон поздравиха Елена, като ѝ целунаха подадената им ръка.

– Навярно разговорът ще бъде съвсем делови – погледна с лека усмивка тя Велко, – затова утре ще дойда.

– Да, Лена, най-добре ще е така да направиш.

Когато на другия ден тя дойде, от нейното държание Велко не можа да разбере дали тя е чула думите на тая бърлива глупачка за часовника и за идването му в отпуска. Добре, че бяха дошли от фабриката, иначе кой знае още какви глупости би наговорила оная.

Елена беше усмихната, приветлива и той помисли, че както се беше загледала вчера през отворения прозорец, навярно не е обърнала внимание какво мели тая глупава мелница. Как нямаше малко съзнание да помълчи, да спре, да погледне! Но добре, че Елена не е разбрала нищо.

Когато заговориха за Сливен, за намерението ѝ да вземе Владко, Велко я прекъсна:

– Виж какво, Лена, ти знаеш, че това дете винаги ме е

дразнело с присъствието си. Аз ще отида там, в това село, за спокойствие, да се лекувам. Ще постоя една-две седмици, най-много един месец и тогава, вече укрепнал, ще дойда при вас в Сливен.

– Хубаво. Щом ти мислиш, че така е по-добре за тебе...

– Да, до такова заключение дойдох. Чудя се на тебе как понасяш това дете. И неведнъж съм ти казвал, че то застана като клин помежду ни. Аз ще ти се обадя. И ако ти случайно пак дойдеш тук, ще прескоча да те видя.

– И аз искам да ти кажа нещо, Велко. Ти всякога си постъпвал, както си желал. Никога не съм се противопоставяла. И сега не се противопоставям, не изхождам от някакво лично чувство и това, което ще чуеш, е само едно предупреждение.

– Закакво, ако смея да попитам? – усетисерадразнителна нотка в гласа на Велко.

– За това да не си играеш с чувствата и живота на момичетата.

– Никой не ти дава право да ме морализираш.

– Не те морализирам, а все още ти мисля доброто.

– Не се съмнявам в качеството ти да ми мислиш доброто.

– Не влагай тоя тон на ирония, когато говориш днес с мен. Ти много добре знаеш какво си правил и как си живял. Това днес не ме засяга.

– Да, да, виждам.

– Остави ме да се доизкажа. Пак ти повтарям – не ме засяга. И за да мога да идвам тук, търсих да събера из кътовете на душата си останали частици от моята безпределна обич към тебе. Сглобих ги по нов, бих казала, Божествен начин, и идвах при тебе с любов към човека, който е болен и страда.

– Нямам нужда от такава милост.

– Не, това не е милост. Това е освобождаване от всички права на съпруга и от всички желания на една жена. Аз бях

свободна да идвам и да не идвам при тебе. Но избрах да идвам, защото никога повече от сега не си имал нужда да ти се помогне да прогледнеш, да видиш къде вървиш и да спреш. Мой дълг е да ти кажа: спри, пропастта е близка.

– А, ти си станала пророчица. Като ходиш на поклонение, съвсем естествено е да ми злопрокобваш.

– Не. Никога спо-голямо съзнание и спо-голямо желание не съм искала да ти бъда полезна. Така, съвсем свободно, без нищо да очаквам от тебе – като душа на душа.

– Почваш да ми досаждаш с твоите духовни, небесни помощи.

– Това е за първи и последен път. Всякога съм ценила свободата ти и съм искала да те приема такъв, какъвто си, макар да съм знаела за начина на живота ти извън прага на дома, за апартаментите ти и за гостите, които си приемал в тях.

Велко погледна като треснат, после се усмихна.

– Казах ти, че никога не съм искал да бъда роб и да нося брачни окови.

– Но да оплиташ момичетата в мрежата си, като паяк да изпиваш невинността им и после да ги захвърляш... Това не е свобода, това е престъпление. И да знаеш, че ако няма човешки закон, който да те наказва за това, то Божественият неминуемо ще те държи отговорен.

– Аха, сега ми е ясно. Надъхали са те ония там, където ходиш. Затова си се променила така. Ненаправно са ми казвали, че Той внесе раздор в семействата, разделя жените от мъжете им. Значи това било истина.

Отведнъж Елена се разсмя с горчив смях от абсурдността на думите му, после бликнаха сълзи от очите ѝ и тя каза:

– Страшно е това, което видях сега в тебе. Да хвърляш собствената си вина върху другите. Говориш за истина, но искаш ли да ти кажа каква е истината, от която си съвсем далече?

– Интересно ми е да я чуя.

– Само ти развали семейството си. Ти ме отдалечи от себе си. Трябва да ти кажа, че аз не исках повече да идвам при тебе. Твоята наивна Бисерка и няколкото други, които идват тук да облекчават раната ти, наистина ме бяха накарали да взема твърдо решение да се върна в Сливен. Но Този, когото ти обвиняваш, че ме е надъхал против тебе, ме върна при теб. Тъй като бях в страшно напрегнато състояние, за да не забравя какво ми каза Той, записах го. Слушай – разгърна Елена лист, който извади от чантата си: „Хората не могат да избегнат изпитите, които Бог им е дал. Издържат ли един, ще им дойде друг“. Разбрах, че ти си ми изпит, който не трябва да избегна.

– Глупости, глупости!

– Не ме прекъсвай! Днес ме изслушай и ако не приемеш нищо, никога повече няма да ти кажа каквото и да е. Но сега слушай какво ми каза Той още: „Човек трябва да се издигне до висшите светове, за да преодолява мъчнотиите в средата, в която е поставен. Има два порядъка: човешки и Божествен. В Божествения вие не мислите за погрешките. Любовта не трябва да гледа недостатъците. Когато виждаш лошото в човека, ти си в ада, когато виждаш доброто в него – ти си в Рая. Ще бъдеш добър, ако виждаш Бога и доброто навсякъде. Във всичко да виждаш проявлението на Бога. Постъпката ти спрямо хората е постъпка спрямо Бога. Когато Бог ни изпитва, Той иска да види доколко отношението ни към хората е отношение към Бога“. Аз не можах да запиша всичко, не пиша бързо. Но всичко, което Той ми казваше, се преобръщаше в светлина в мене и разбрах какво трябва да направя. Тръгвайки си, попитах Го за тебе. Той притвори очите си и когато ги отвори, слушай какво ми каза – зачете отново Елена: „Човек страда от своето своеволие. Човек трябва абсолютно да не допуска никакви погрешки. Да се изчисти абсолютно, съвършено, до дъното. Греховете са въглени, които трябва да се превърнат в диаманти“.

Преди да си излезе, Той каза, че съществува един абсолютен закон на абсолютната справедливост – възмездие – и че за всичко се плаща. Разбра ли сега, че ти говоря, не изхождайки от себе си?

– Разбирам, Лена, благодаря ти за грижата, която си имала за мене. Но по-приятно щеше да ми бъде, ако не беше ходила да ме разнасяш насам-натам. Говорил ти бил, затова си дошла. Повече бих се радвал, ако беше дошла, водена от своята собствена обич.

– Мислиш ли, че аз имам неизчерпаем резервоар от обич след всичко, което си правил? Ти сам знаеш колко е малка нашата човешка обич, затова пък Любовта на Бога е безгранична, неизчерпаема и когато се влее от нея една капчица в нашите сърца, ние добиваме нови сили да вървим напред и да помагаме на близките си.

– Много далече си отишла и много възвишена си станала, шом можеш да държиш цели проповеди. Но повече бих се радвал да усетя твоята близост, която би стоплила сърцето ми. Дано, когато се върна от село, да те заваря такава, каквато те зная.

– Но защо да чакаме, когато се върнеш от село? Аз бих могла да дойда с тебе там...

– Не, не, Лена, да не говорим повече за това.

Елена се усмихна горчиво. От очите ѝ бликнаха сълзи. В този момент сестрата влезе с термометрите, а заедно с нея влязоха и другите болни. Елена се обърна и излезе. Вън Слънцето приятно грееше, но на нея ѝ беше болно, горчиво. Не бе могла да му помогне...

Вървеше безцелно из улиците и седна в една градинка.

Генералът беше отнесен в Сливен от дъщеря му със специална военна линейка. Когато се бе навела да се сбогува с него, той не си отвори очите. Линиите на лицето му бяха опънати. Стиснатите му устни преодоляваха горчивата болка, която изпълваше цялото му същество.

В голямата си, неочаквана за самия него обич, бе забравил за другия, за този, на когото принадлежеше слънчевият лъч, който бе огрял заника на неговия ден.

Елена искаше да му каже нещо, но не знаеше какво. Неочаквано се наведе и целуна леко една след друга двете му бледи страни. Очите му отведнъж се отвориха. Никога тя не бе виждала толкова дълбочина и страдание в един поглед. Усмихна му се и сложи ръката си върху неговата. Той стисна пръстите ѝ, а от ъглите на очите му се отрониха две сълзи...

***

Сега – стана Елена от пейката, сега какво да правя? Ще чакам, ще чакам, докато Велко отиде на село... Може би ще промени решението си?

***

Ягода – Ясна, както се бе преименувала в зрелостното свидетелство за завършено средно образование, се изкачваше по стръмната пътека нагоре в планината. Утринта беше прохладна, но Ясна се беше сторешила от вървенето и носеше на ръка плетената си дрешка, която бе облякла сутринта, тръгвайки от къщи още в здрач. Слънцето току-що бе изгряло над отсрещния висок хребет и на Ясна ѝ се струваше, че цялата планина трепти под първите му лъчи. Вдъхваше чистия свеж въздух, а очите ѝ обхождаха върховете, обширните букови гори и ширналите се по билото поляни. Наскоро беше валял дъжд и цялата планина изглеждаше прясна, окъпана.

Ягода отиваше в майчиното си село, пръснато на махали от по няколко къщи, сгущени в пазвите на планината. Там, в централната част на селището, където беше наблизко училището, беше останала да живее най-старата сестра

на майка ѝ. Когато преди повече от пет години се бяха срещнали, двете дълго се гледаха. После бавно в линиите на леля си Лада Ягода бе доловила чертите на майка си и прегръщайки я, заплака неудържимо. Стори ѝ се, че това не е леля ѝ, а майка ѝ. Майка ѝ, която се бе върнала от много, много далече. Радост, умиление, събирани дълги години болки и горчивини – всичко се изливаше в горещи сълзи.

– Ягода, ти ли си, чедо – чу Ягода сякаш през далечината на годините майчиния ласкав глас и усети ръката ѝ да милва косите ѝ. Това я накара още по-силно да се притисне до леля си.

От този момент и двете се почувстваха много близки и Ягода, когато идваше през лятото, с радост изкачваше стръмните преки пътеки, за да отиде при нея.

– Ягода, много си пораснала, чедо – бе ѝ казала леля ѝ, въвеждайки я вкъщи. – Да бях те срещнала, нямаше да те позная, лелиното. Много си се променила. Станал си хубава като млада брезичка. И майка ти беше хубава, ама ти си я надминала.

– Разкажи ми нещо за мама – помоли я Ягода, като седна до нея.

– Какво да ти кажа? Ти нали я помниш? Колко годишна беше тогава, тринадесет или четирнадесет? Тринадесет. Тогаз, на нейното погребение, като те видях... и ти вече не се накани да дойдеш...

– Тати не ме пускаше.

– Зная, зная, чедо. Той мене не ме обичаше, знаеше, че не бях каилна да отиде майка ти за него. Думала ѝ бях, че пие. Ама тя: млад бил, буен бил, като се оженили, обещал, нямало да пие. А то, пиенето, е страшна болест, няма отърваване. И това пианство ѝ взема здравето. Втората искала да го отучи, като не му давала лев да има в джоба си, но пак не можа съвсем да го отвикне. Чакал този-онзи да го почерпи в кръчмата...

***

Ягода се спря да си откъдне. Погледът ѝ обхождаше разстлатата се пред нея планина, удавена в зеленина, а в съзнанието ѝ изпъкна онази зимна привечер, когато беше пристигнала на село, в бащината си къща.

Откакто беше излязла от дома на Елена, тя не бе виждала баща си. Той не беше я потърсил, когато идвал да поиска от Велко парите за слугуването ѝ. За неговото идване беше ѝ казала Гергана. Навярно се бе страхувал да не би тя да му поиска парите.

Но съвсем неочаквано, през същата зима, когато Учителя се бе върнал от Мърчаево и беше нещо недобре, тя бе получила от чичовата си дъщеря Йонка писмо, че баща ѝ е много болен и я вика. Деня и нощя все за нея плачел. Да отиде, да я види. Тя прочете няколко пъти писмото, поддържа го в ръцете си и реши да не отива. В болницата всеки ден пристигаха ранени. Можеше ли да се осмели да поиска отпуската?

Пригответъйки си вечеря, внезапно прекоси съзнанието ѝ мисълта да отиде на Изгрева. Мина ѝ през ума за Учителя. Той не беше добре. Казваха, че има силна простуда. Но, естествено, ще оздравее. Но баща ѝ? Баща ѝ – нищо! Всеки ден умираше някой. Сърцето ѝ беше изтръпнало от страданията, които виждаше и които с всички сили се стараеше да облекчи. Но можеше ли?

След работа, уморена до смърт, отиваше във вечерното училище и със сетни сили слушаше лекциите. Трябваше да учи още една година и още една и щеше да завърши гимназия. Тогава щеше да си откъдне. А после... университета.

Някаква невидима нишка се дръпна в нея. Чувството да отиде на Изгрева стана настоятелно. Превърна се в онова особено, определено чувство, което и друг път беше имала: че трябва да отиде на Изгрева. Отведнъж реши: ще отиде за

един миг да види Учителя и после ще отиде на училище.

Точно излизаше, когато срещна дъщерята на Бистра, която идваше при майка си. Валеше сняг. От няколко дни непрекъснато бе валил ситен, дребен сняг, но бе натрупал доста. Ягода бързаше нагоре по шосето, от двете страни на което смълчано се възправяха оснежени борови гори. Срещаше и отминаваше пешеходци. Когато стигна напречното шосе, откъдето пътят в лек наклон слизаше в обратна посока надолу, каруцар беше спрял да си отпочине конят му.

– Накъде, девойко? – запита я заметнат в ямурлук селянин.

– Тук, зад гората, на Изгрева.

– Качвай се да те повоза дотам.

Ягода бързо се покачи, селянинът шибна коня и той затича в лек тръс.

– Трябваше да впрегна шейната – заговори селянинът.

– Жената хубаво ми думаше, но кой чува. Ти откъде си? Май не си тукашна.

– Не съм.

– Трябва от някое село да си дошла.

– Откъде позна?

– По качването. Тукашните треперят, страх ги е да не тръгне конят, а ти така, изведнъж.

Ягода се засмя.

– Имаш ли си майка, баща? – заразително я селянинът.

– Нямам майка, само баща имам.

– И аз имам едно момиче като тебе, ама и то не е при мене. Дойде другоселец, грабна го и се ожениха. Има си и дете. Ама сега мъжо ѝ е на фронта. И сино ѝ е на фронта. Само дано се върнат живи. Жената има-няма, пали кандилото, а то какво, кандилото ли ще ги опази?

– Молитвата, молитвата може да ги опази.

– И тя тъй дума и само метани прави.

- Нека, нека се моли, Бог чува молбата на майките.
 – Дано! – въздъхна селянинът и спря кончето.
 – Благодаря – мушна му два лева Ягода в ръката
 – Има си хас! Че аз затуй ли те качих? – запротестира човекът.
 – За марки... за войниците – каза Ягода, като му благодари още веднъж.
 – Е, хубаво – шибна селянинът коня, а Ягода се затича към салона. Беше се свечерило. Долу в стаята на Учителя светеше. В същия момент вратата на антрето се отвори и русата стенографка излезе.
 – Ягода, ти ли си? – запита я тя с малко своеобразния си изговор на думите.
 – Аз съм. Много исках да видя Учителя за един миг, но не зная дали ще е удобно...
 – Знаеш ли, че Той преди малко спомена нещо за тебе на един брат? А ето, че ти дойде. Сега ще му кажа.
 Стенографката влезе и когато се върна, покани я да влезе.
 Ягода събу обувките си в малкото бяло антренте и почука на вратата. Непознат брат ѝ отвори. Други двама братя бяха край плетеното кресло, в което Учителя седеше. Ягода стеснително се огледа. Учителя ѝ кимна с глава. Тя с бързи стъпки се приближи до Него и Му целуна ръката. В това време тримата братя с угрижени лица излязоха от стаята.
 – Пазят ме – усмихна се Учителя, като посочи към излезлите братя.
 Едва много по-късно, когато тя бе научила за заминаването на Учителя, което я бе треснало като гръм, бе разбрала смисъла на тези думи. Но тогава недоумяваща погледна Учителя и седна на един от столовете, наредени край прозорците.
 – Как са вашите, рекох, там, на село? – запита я Учителя.

- Ягода Го погледна смаяно. За първи път я питаше за село.
 – Имам писмо, Учителю, баща ми бил много болен. Викал ме. Да отида ли?
 Учителя кимна утвърдително с глава. Ягода отведнъж се разплака, без да разбира защо.
 – Не зная защо ми стана много мъчно – заоправдава се със заекване тя. – Ето, тук – посочи тя към гърдите си – нещо се къса и ме боли... страшно...
 Сивогълбовите очина Учителя сепряха продължително върху нея с някакъв далечен, но проникващ я поглед. После Той тихо заговори:
 – Преди да влезеш в селото, ще се помолиш за себе си и за селото. И като влезеш в селото, ще намериш едно, който да те посрещне сърдечно. Когато отиваш да работиш за Бога, навсякъде ще отиваш с любов. Постъпката ти спрямо хората е постъпка спрямо Бога.
 „Да – помисли си Ягода, – но баща ми толкова лошо се е отнасял с майка ми, а и към мене никога не е бил добър.“
 Ягода се сепна от мисълта си. Никога не бе противоречала на Учителя. Как може сега да ѝ мине такава мисъл?
 – Аз виждам – чу тя Учителя да казва, – и най-големият престъпник всяка вечер плаче, моли се, съжالياва за своите погрешки. Значи има две същества, които живеят едновременно в човека.
 „И в мене сигурно има две същества – помисли си Ягода. – Едното иска да отиде при баща си, а другото – не, но аз искам да послушам доброто естество.“
 Учителя притвори очите си. Лицето Му беше бледо, като излято от слонова кост, но отведнъж стана много красиво. Всяка линия бе оживяла в неземно изящество и красота. Бледият цвят се превърна в сияние.
 Ягода гледаше смаяно. Това ѝ се случваше за първи път в живота. Изпълни я никога неизживяно щастие. Очите

на Учителя се отвори. В гълбините им имаше мека светлина.

– Когато почнеш да служиш на Бога – заговори Той, – тогава ще влезеш във връзка с всички същества, които служат на Бога. Тогава ще можеш да влезеш във връзка с ангелите. Как се служи на Бога? Като се работи между хората. След като човек се научи да работи между хората, ще му се даде друга работа от по-висш характер.

– О, тогава ще бъда свръхщастлива – промълви Ягода и очите ѝ просияха, – само да зная какво да правя.

– Направи едно, макар и най-малкото добро. Така ще ви дадат съдействие отгоре. Ще имате ръководство отгоре.

– Това най-много искам, Учителю.

– Напредналите души си служат с интуицията. Те интуитивно усещат нещата.

– Но как да развия интуицията си?

– При медитация най-напред се спирай на горната част на главата. Трябва да укрепнат моралните чувства на човека. Те са поставени под лъчите на Божественото слънце и така те растат. В хилядолистника са всички най-възвишени чувства на човека. Ти, като мислиш за Бога, се развива твоят хилядолистник. Като мислиш за Бога, трябва да знаеш де е съсредоточена мисълта ти.

– Аз все още не мога да контролирам мисълта си, разсейвам се.

– Употребявайте дълбоко дишане. Ранно ядене. Дишане три пъти на ден. По десет дихателни упражнения сутрин, обед и вечер. През лявата ноздра вдишване, а през дясната – издишване. Лявата страна е на чувствата, а дясната – на мъдростта.

Източната философия казва: убий всяко желание! Това не е добър превод. Истинският превод е: Тури всяко желание на мястото му. Няма да се бориш със своите желания. Щом ти се издигнеш по-високо, желанията сами по себе си ще се урегулират.

***

Ягода с спря и вдъхна дълбоко чистия въздух. Как тогава не бе запитала Учителя по-детайлно върху тези въпроси? Но тогава те не я занимаваха и не знаеше, че един ден ще се възправят в нея и ще чакат своето разрешение.

Когато тогава стана да си тръгва, душата ѝ беше изпълнена със светлината на ангелите, за които бе ѝ говорил Той, Учителя, сърцето ѝ трептеше с всяка фибра от радост.

Учителя се бе изправил до плетеното кресло съвършено блед, слаб. Остра болка прониза сърцето ѝ и без да разбира защо, сълзи бликнаха от очите ѝ. Отново срещна Неговия, сякаш идващ от много далече поглед, изпълнен с толкова Любов, както никога.

Изведнъж съвсем спонтанно тя коленичи пред Него, а Той сложи ръката си върху главата ѝ.

И оттогава, когато ѝ е бивало най-тежко, тя мислено се връщаше в този момент, за да почувства бащинската Му ръка и благословение. И винаги в нея идваха сили, за да може да издържи на трудностите.

Друг път отваряше тефтерчето, в което бе записвала разговорите си с Учителя, и отново съвсем реално се намираще в стаята Му и чувстваше присъствието Му. Това значеше да се потопи в безкрайно красив свят.

Колко отзивчив и добър е бил Учителя към нейния баща!

– Бог те прати да дойдеш! – бяха първите думи на баща ѝ. – Той чу молбата ми и ти дойде.

Никога Ягода не бе очаквала да чуе от баща си тези думи. Нямаше нито следа от онзи строг, корав човек, който, сам слуга на своето ненаситно желание да пие, беше жесток господар, чиято воля трябваше да изпълнява безпрекословно.

– Прости ми, чедо, прости ми! – повтаряше той до сетния си дъх.

Стопил се бе от дългото си боледуване, но сякаш не чувстваше страданието на тялото си. Горяха го постъпките му спрямо Ягода и майка ѝ.

– Прогледнах, чедо, но много късно. Оставих те сирак по чужди къщи да ходиш, когато можеше като пойна птичка да ми пееш от сутрин до вечер. Имах, много имах. Един син бях, но всичкото си имане прекарах през гърлото си. Това гърло, което не се насищаше никога. И нищо не ти оставих, чедо, нищо – заплакваше той с глас. – И това, което беше останало, всичкото го дадох на тая, която доведе тука децата си. Чуждите деца да храня, а тебе, рожбата ми, продадох.

– Много добре си направил – казваше Ягода, – защото ако не беше тя, навярно на улицата щеше да лежиш и да нямаше кой до постелята ти да седи и да те гледа.

– Добра си ти, чедо, добра си като майка си, затова така думаш. Но моята душа изгоря. И всичките пари, които вземах от слугуването ти, пак на нея ги давах, стотинка не оставяше в мене, а с моите пари изучи сина си.

– А по-хубаво ли щеше да бъде да ги изпиеш? Хубаво е, че е изучила момчето. Добър машинист, казват, бил.

– Всички са добри, чедо, само аз бях лош. Но откакто се разболях, деня и нощя мисля, мисля и премислям. Изгоря душата ми от мъка за туй, което съм сторил на майка ти и на тебе. Голям огън е, чедо, голям е и много боли. Как по-рано не бе ме загорял тоя огън, та да се спра от туй пусто пиене! А може и пиенето да ме е заслепявало, та да съм бил толкова лош.

– То вече е минало, не се тревожи сега.

– Минало ли? Не е минало. В мене е и ме гори. Жив ме гори на жаравата деня и нощя. И тая не искам да я видя, дете ме накара всичко на нея да припиша.

– Както виждам, това е най-хубавото, което си направил. Иначе къде щеше да бъдеш и кой щеше да те гледа, като си се разболял от толкова време.

– Аз отскоро паднах съвсем. Но знаеш ли, насъне ми се присънва майка ти. Една такава хубава, кротка, стои и ме гледа. А мене ме загризва мъката. Барем някоя жълтичка да бях скрил за тебе. А тя и дъщеря си даскалица направи. Пък ти, деня ходиш на работа, нощя да учиш. Като ми рекоха туй, изгорях, изгорях, чедо. Една парица нямам да ти дам. И сега и на мене като на просяк да ми дават.

– А ако ги беше изпил, и това нямаше да имаш.

– Знам, чедо, сичкото знам и затуй ме гори огънят. Къщата барем да бях оставил, та да има къде да си идеш тука.

– Не се тревожи за това. Мен Бог не ме е оставил, винаги ми е помагал. Имам дори повече, отколкото съм могла да си помисля.

– Хубави работи за теб говорят, чедо, хубави. Докторите икрам ти правели. Само аз не те оцених, не те чух, като ме молеше да не те давам на оня вълк да слугуваш. Всичко знам, чедо, всичко научих. Като умирам, ще чувам жалния ти глас, като плачеше. А аз сам те дадох като агне на вълка.

– Всичко стана за добро, тате.

– За добро, че ти си умна и не потъна хептен в калта и остана жива и здрава. А има и такива, на които гробът е покрил срама.

– Ти казваш, че мама идва насън при тебе, така ли? – запитваше го Ягода, за да го отклони от тъжните, горящи го мисли.

– Иде, ама не само тя иде, а и баща ѝ. Ти беше малка, не го помниш. Много добър човек беше. Той ми даде майка ти, рече ми: „Мене ме ожениха така едно време, без да ме питат. Знаем какво е севда, а знам какво е дом без Слънце, затуй, като се обичате, земете се, но гледай да не обичаш никого повече от нея.“

– Няма – отвърнах му аз и се вардех от пиенето. Но като се роди ти, хората мислеха, че от радост, но аз от яд се пропих.

– Защо от яд? – учуди се Ягода.

– Исках да имам син. Глупав съм бил. Акраните ми, които се бяха оженили по същото време, всичките имаха синове, само аз – момиче. Баща ми думаше: „Не кори невестата, и момче ще ти добие.“ Прав беше, но вече мене като ми се услади виното, нямаше спиране. А като пиех, не знаех какво правя. Ти не ме знаеш такъв. Веднъж бях пиан, лошо ударих майка ти. Тя политна, повърна кръв и падна. Тежко падна. Едвам остана жива, но се похаби тогава и синът ми, не знаех, че била... Скромна беше, а и наплашила се беше. Белки е мислела, че пак може да е момиче, и не е смеела да ми каже. Голяма мъка имах тогава, но не спрях да пия, само се поукуротих.

Като падна тогава майка ти и като беше три дена в несвят, баща ѝ деня и нощя седя над нея. Белки от голяма мъка, хвана го сърце и то го отнесе в гроба. А може и от натякването на жена му, че той я бил дал на мене, че той бил станал причина да не става чедото им. И тя искаше да си я вземе, но майка ти не рачи да се върне при тях. Да знаеш как жално ме погледна тогава и остана, но вече беше половин човек. Ти я помниш все болнава.

– Но колко беше добра. Колко умно ми е говорила.

– Добра беше, затуй сега ме гори огънят. Всяка лоша дума, дето съм ѝ думал и дето съм я поудрял, като съм бил пиан, на живи въглени са се обърнали и ме горят всеки час, всяка минута, не ми дават мира. Туй, което съм ѝ думал и което съм струвал, едно по едно излиза пред очите ми и аз се вия като змия на огън.

– Не мисли вече за това, мама ти е простила.

– Простила е, то се знае, че ми е простила. Още тука като беше, преди да склопи очи, ми рече: „Простено да ти е, не си знаел какво правиш“. А да знаеш, нея вечер пак се бях върнал късно от кръчмата. Видиш ли, чедо, какъв съм бил? А тя никой път напреко дума не ми е казала. Все

думаше: „Сама те избрах, сама ще тегля.“ А тая, дето ме изюди да припиша всичко на нея, с тояга ме е прибирала от кръчмата.

– Обичала те е, затова.

– Обичала ме? Само майка ти ме е обичала, а тая, за да не харча парите не ми даваше да пия.

– Но е било за твое добро.

– И ти си като майка си, да не кажеш лоша дума. Но и тебе опропастих като майка ти.

– Не, не се измъчвай за мене, аз съм много благодарна за всичко, защото разбрах, че всичко за мое добро се обърна.

– И това знам. Знам кой ти обърна всичко за добро. Тука беше дошла една софиянка, кога там падаха бомбите. Тя те виждала там. Знаела те. Много хубави работи ми разправи за тебе и за тоя човек, дето ти помогнал. Свят човек бил и голяма сила имал да помага на много хора. И на нея бил помогнал. Такива хубави работи ми разправя, че чаках да ми попремине, че да дойда в София, хем тебе да видя, хем да видя какъв е тоя човек. Но не би. От ден на ден все по на лошо отивах. Стоянка, тъй се думаше жената от София, ме съветваше да се моля на Него, щял да ми помогне. Но аз, право да ти кажа, дип не вярвах. Пък и грешен съм. Ще ли тоя свят Човек да ми помогне? Но като видях, че на зле отивам, че няма да се привдигна, дойде ми на ума за Стоянка, тя беше тука с трите си унуки, и взех да се моля на Човеко, ако не ще мене да оздрави, барем тебе да прати да дойдеш, да те видя, преди да склопя очи. Ката ден и ката вечер Му се молих. И една нощ, като съм притворил очи, зная, буден бях, че на сън хич не ми идеше, но трябва да съм задрямал, инак как ще ми се представи такова нещо, дето на ума ми никой път не може да доде. Намерих се на едно пусто място – поле, голямо поле. Само каменяк. А съм жаден, гърлото ми пресъхнало. Устата ми се пука за водича. Вървя и търся да намеря я рекичка, я изворче, да си наквася

устата. А няма. По едно време гледам, дядо Тодор, стария фурнаджия на Голям Кеменец, седи пред един тезгях и наредени шишета на него.

– Бе, дядо Тодоре – думам му аз, – ти уж хляб продаваше, пък сега на кръчмарлък ли го обърна?

– Не продавам нищо – рече ми той, – а раздавам на умрелите туй, дето им подават живите. На кого водица преливат, на кого вино поръсват.

– А няма ли малко вода на мене да дадеш, че изгорях от жажда?

– Нямам. Всяко шише е надписано. За тебе нищо няма пратено.

– А за Фиданка няма ли? – попитах го аз, като ми дойде на ум за майка ти. – Дай ми от нейното шише.

– Тя е на по-горното небе. На тях такава прелята вода не им трябва. Там си имат извор от жива вода, от която си пият.

– Извор ли кайш? Чи покажи ми пътя за него.

– Ей го там – посочи той с ръка и отведнъж пред мене се изпречи една такава голяма, висока планина, дето върхът ѝ не се видеше. А една пътека се вие право нагоре, главата ти да замае.

Толкова бях жаден, че тръгнах нагоре. Но като повървах малко, спрях. Нямах сили, а цял горях за вода. Ако бях умрял, по-леко щеше да ми бъде. Тогаз паднах по очи на земята и взех да плача. Не помня да съм плакал така. Само за майка ти нощя съм проронвал някоя сълза, а сега плачех. Дойде ми на ума за святия Човек, за който Стоянка ми думаше, и Му се замолих за една капка водица. По едно време, като си дигнах очите, планината отишла далече, далече, дето никой път няма да я стигна. Наоколо ми пущинак. Чувам един глас да ми думаш:

– Това, дето го виждаш около тебе, ти сам си си го приготвил.

– Аз да съм си приготвил туй краставо, пусто поле? Туй не го вярвам.

– И да го вярваш, и да не го вярваш, това е животът ти, който си водил на Земята.

– Що? Че аз да не съм умрял. Брех! – стреснах се аз. – Има си хас да съм умрял и да са ме докарали в тоя пущинак, дето така ще си изгоря за водица. И изведнъж, кой знае защо, разбрах, че не горя за вода, а за тебе, Ягода. Горя да те видя, горя да ти искам прошка.

– Господи! – проплаках аз и паднах ничком на колене. – Проводи я да я видя, че изгорях от мъка!

И кой знае как се обърнах и гледам, на един камък седи един старец с дълга бяла брада, а до Него стоиш изправена ти, чедо. Какво ми стана, като те видях, не мога ти описа. Исках да стана, да дойда при тебе, но не можах да се изправа. Тогава извиках с горък глас на стареца:

– Проводи я, проводи я, че нямам сила да се повдигна. И усетих, че вече дъхът ми се спира на гърлото.

Тогаз старецът се изправи, хвана те за ръката и те доведе при мене. А аз гледах ту тебе, ту Него. Цял светеше. Отведнъж ми дойде на ума, че тоя е Човека, за който ми думаше Стоянка, и ударих чело у каменете на земята пред краката Му. Недостоен бях да Го гледам.

Трябва да съм плакал с глас, щото чух Дона да ме пита що викам. Оттогаз знаех, че ще дойдеш, чедо. Три пъти писмо ти провождах.

– Само едно съм получила.

– Разбрах, че не са ти ги провождали, затуй замолих Йона, тя да ти проводи писмо.

Вечерта Ягода четеше, легнала в леглото, когато вратата се отвори без почукване. Влезе Дона, втората съпруга на баща ѝ. Ягода остави книгата и я погледна въпросително. Събудил ли се беше баща ѝ, викаше ли я? Не го ли беше успокоила инжекцията, която му бе турила?

– Дойдох да си поприказваме – заговори Дона и като придръпна един стол, седна на него.

Но веднага стана, отвори печката и сложи в нея няколко дебели дървета. Това изненада Ягода. Откакто тя беше дошла, Дона готвеше, слагаше, вдигаше софрата, миеше съдовете, говореше съвсем малко с твърд, леко враждебен тон. Влизаше при болния си мъж само когато той я повикваше или вечер, след като Ягода се прибираще в приемната стая, която ѝ бе дадена, за да спи сама.

Къщата беше стара, но голяма, на два етажа. Горен имаше четири стаи. В долния етаж двете предни стаи бяха дадени поднаем. Едната – на Митюшекерджията, в която младежите се събираха да пият боза и да четат стари вестници, а другата – на Драган бакалина, от чиято бакалница се снабдяваха с продукти всички пръснати из планината махали. В другите две, опрени на планинския склон стаи, затваряха няколкото кози, които бяха останали.

Стаите бяха големи, с дъсчени тавани, украсени с много хубави старинни резби. В приемната стая те бяха най-сложни и най-изкусно изработени. В стаята също имаше голяма лампа с бял глобус, сложена на кръгла маса. На стената над масата, покрита с бяла везана покривка, имаше голямо огледало. Дървеното легло и големият орехов скрин също бяха с красиви резби. Подът беше постлан с дебела вълнена китена черга.

Когато Дона отново седна на стола, каза:

- Ти все четеш. Какво толко има да четеш?
- Уча – отговори Ягода. – Твоята дъщеря в кой клас е?
- Тази и още една година и ще свърши училището за даскалица.
- И на мене толкова ми остава, за да свърша гимназия.
- Но ти къде-къде си по-голяма от нея...
- Е, да, аз по-късно почнах.
- Виж какво ще ти кажа, Ягоде...

Ягода трепна. Дона я наричаше така, както я наричаха майка ѝ, баща ѝ, близките ѝ. В гласа ѝ имаше неочаквана мекота.

– Откак си дошла – продължи Дона, – ти ни един път не се обърна да ми кажеш „мале“. Зная, чужда съм ти, немила съм ти. Взела съм ти всичко. Тъй дума баща ти. Немой се стряска. Аз всичко чувах, кога ти хортуваше. Но да знаеш, аз насила не съм дошла в тая къща. Той ме е молил. Ката ден и ката вечер идваше да ме моли да склоня, да дойда при него. Аз не рачех, виждах го да залита пиан по улиците и му рекох:

– Дума да не става да дойда в къщата ти, усмърдена на вино и ракия! И ти да се мъкнеш да лягаш при мене, овонян и мръсен кат бивол, кога е лежал в локва. Да знаеш, не съм кат Фидана да те търпя пиан, залян.

– Няма вече да пия – думаше той, – ти само склони да дойдеш.

– Не ти вярвам – казвах му аз, – и на Фидана си се заричал. На пиания и на оня свят гърлото е отворено за пустото пиене. Не ти вярвам и не ща да затрия нито моя живот, нито живота на децата ми. Искам да ги изуча, а не да ги пращам да слугуват, както ти си проводил твоята Ягода. Върви си!

Но той пак идеше. Един път ми рече: „Всичко ще ти припиша, всичко ще ти дам, да няма вече какво да пропивам, само реши да дойдеш, че ми е дотежало сам да кукувам вкъщи.“

И аз склоних. Склоних, че като пиеше, баща ти беше звяр, но кат не пиеше, беше човек, и то добър човек. И се привързах към него. И като взе да не пие, стана друг, оправил се. И той се привърза много към мене. Но де го намери тая пуста болест. Може от пиенето да се е зародила в него, не знам. Но откакто се поболя, взе да се сеща за тебе. Може и по-рано да се е сещал, но нищо не ми е думал и аз съм се чудела как не милее за чедото си.

– Не ме е обичал – каза тихо Ягода, – щото не съм била момче.

– Това моят ум не го разбира. Но аз учех моите да го тачат. Не може в един дом да се живее с кавги и разпавии. И ей го, синът ми е голям и нещо ако не му е по угодата – мълчи, но не повдига глас да се кара, защото така съм му думала – че е добър човек баща ти и че с добро само можем да живеем в един дом. А ето, откакто дойде ти, не е спрял да ти говори против мене. Затуй остани си ти при него, аз ще си ида.

– Не, не – енергично запротестира Ягода, – аз не съм дошла да внасям раздор помежду ви. Аз сама му казах, че всичко, което си направила, е било само за неговото добро.

– Чух аз, всичко чух и затуй рекох да говоря с тебе открито. Такава съм била всякога. И навремето му рекох: „Няма да се оставя да ме умориш, както умори Фидана, че аз бях по-малка, но помня каква хубава и добра беше“. И кога съм го прибирала от кръчма, щото си правеха някои майтап с него и го черпеха, съм му думала: „Тоя път аз тебе ще уморя, туй хубаво да го знаеш!“. И белки в лош час съм го казвала, та отведнъж се поболя.

– Не е било отведнъж. Тая болест е такава, дълго време руши човека отвътре, но той не усеща. А като почне да усеща, вече става късно.

– И аз отпреди виждах, че прежълтя, лицето му стана пръстено. Но кой да знае, че такава невярна болест се е загнездила в него? И какво? Няма ли да оздравее? Ти нали там помагаш на докторите, по знаеш.

– Само Бог знае, но ми се струва, че вече е съвсем късно.

– А знайш ли, тежи ми, дето съм му тъй думала, дали не го е стигнало?

Ягода я погледна изненадано. Откровеността на тази жена изтъни невидимата преграда помежду им и тя каза:

– Не мисля. Всеки сам си е причината за това, което му идва.

– Ех, поолекна ми. И да знаеш при колко доктори го водих в града, ама не можах да му помогнат.

– Има случаи, когато лекарите са безсилни да помагат.

– И още нещо искам да ти река, Ягоде, скоро ще си дойде от училището момичето ми.

– Нека дойде!

– Туй, дето ти дума баща ти за писмото, хем е вярно, хем – не е.

– Не мога да разбера.

– Ще ти кажа. Вярно е, че момичето ми ти писа два пъти, но писмата не те намерили. Къщата била съборена от бомбите.

– Да, така е.

– Ама баща ти не вярва. А моето момиче, Кинето, есенска ходи у София, от училището ги водили. И тя те търсила, но ваши комшии ѝ рекли, че си била у Сливен.

– Там бях.

– И да знаеш с какъв мерак идеше при тебе Кинето. Защото, тъй съм ѝ думала, че пред Бога сте сестри. И на сина си тъй съм думала. Ще видиш, ако и той дойде, колко е срамлив и че напреко дума няма да ти каже. Аз съм по-друга, аз думам! И това ми е греха – че думам направо туй, дето ми е на сърцето. А децата ми са кротки, ще видиш. И немой да мислиш, че като ми е приписал всичко баща ти, че ти ще идеш у чужда къща. Ако си такава, каквато онази софиянка думаше, няма да се чуждееш, ще ни имаш като свои. Че нали Господ е за всички Господ и ние всички сме Негови чада?

Изведнъж Ягода почувства нещо здраво, крепко в тази жена. Имаше твърдост и сила в нея. Беше искрена, пряма.

– Ти, Ягоде, не се плаши от мене – заговори ѝ отново Дона, – немой да мислиш, че не съм те жалила в сърцето

си, но ти един път не ни прати писмо, един път не се нахрани да дойдеш.

Ягода я погледна смаяна.

– Знам какво ще ми речеш, но по туй приличаш на баща си. Той като не те подири, и на тебе никой път, барем за Коледа или за Великден, не ти дойде на ума да му пратиш карта. А ти си чедо и като вярваш в Бога, ти трябваше да направиш крачката. Аз така разбирам Господа, да се водя по Неговата повеля. Пък и сега ти се щеше да мълчиш и нямаше да проговориш. Щяхме да заровим баща ти и ти щеше да си идеш у София, както си дошла – чужда. А това ли повелява Господ? Аз не съм добра и кротка като майка ти Фидана, но никой път няма да оставя чедата си да ги мъчи някой или да дума лошо за тях. Издирам му очите! И затуй съм запушила устата тука на всички, като я отваряха да думат нещо лошо за тебе, че си имала земене-даване с вълка.

Кой знае защо в този момент Ягода се почувства приютена в сърцето на тази до вчера непозната жена, която я бранеше от одумките на хората с тояга в ръка. Същата тояга, която е прибирала баща ѝ от кръчмата.

– Наистина, ти си майка – погледна я Ягода за първи път, – и ако скоро не ще мога да те наричам майко, то ще е защото много отдавна не съм изричала тази дума гласно, а само мислено съм се обръщала с нея към тази, която помнех. Но сега разбрах това, което Учителя ми каза – че всяка жена е майка.

– И виж какво ще ти река, Ягоде, като дойдат децата, ще се насилиш да ми речеш „мале“, пък като си идеш в София, прави както Бог те научи. Искам на Кинето сърцето да не се скърши и да не ѝ примъчнее. Защото пред всички се е гордеела, че има сестра у София. Ще видиш колко ще ти се радва. А момчето ми може очи да не дигне да те погледне, срамливо е. Но ако те погледне, сърцето му ще те гледа.

Толкова е добро. И не за Кинето, за него ми е кахъра, на какво ще налети, а май е налетял вече. И туй ми гори деня и нощя сърцето. Отсега го реди какво да прави. И нека го реди, че е слабоволен. Но сегашните момичета не носят Господа в сърцето си, да имат почит към майка, баща. А тя отсега гледа да го придърпа към нея си. Не става каил, дето като фенер му светват очите, кога дойде при мене и ме заприкаже. Затуй ми се къса сърцето. Но той е много прилепнал към нея и хем му е драго, като дойде тука, хем му е свидно за нея. Пък аз, като го гледам, думам му: „Немой, чедо, се кахъри за мене, гледай дома, който искаш да имаш, да е без свада, да се разбирате с Гането“.

А той, като дигне очи да ме погледне, стопявам се. Кротката му душа ме гледа. Как не се метна на мене, та със сила да брани доброто. А той, отсега видя, че го тъпчат. Но види се, Бог така е наредил, нали всичките избрани Божии чада са ги мъчили, тъпкали, но са били изгълнени със сила Божия, та са изтърпявали и са помагали на болни, немощни, та и досега на тям кандила палят.

Ягода я гледаше с широко отворени очи. Тази жена наистина носеше Бога в сърцето си. Имаше ясно и просто отношение към Него и живееш с Неговите повели, които бяха в самата нея като нейна същност.

На другия ден Дона ѝ рече:

– Ти немой да казваш на баща си туй, дето сме думали снощи, че няма да му стане харно.

– Защо?

– Много късно се сети той да му примъчнее за Фидана и да го гори туй, дето ѝ е струвал. Пък и за тебе го гори. Ама нека. Нека тука го гори, та там да му е по-леко. Щом взе да се сеща за майка ти, разбрах, че тя иде да му проправи вече пътя. Мъртвите не идат без нищо, и тях ги провождат.

Ягода беше учудена. Откъде знаеше тая жена, живяла цял живот в тия планински дебри, тези неща? Чула ли ги беше, или ги носеше в себе си?

Наистина, в българския народ са се предавали от род на род стари окултни истини, които са залегнали дълбоко в душите на хората...

***

Ягода се загледа в отсрещния рид. Две деца тичаха надолу към нея. „Колко са безстрашни“ – помисли си тя. Някога също бе тичала и тя така по поляните, катерила се бе по скалите.

Като наближиха, Ягода им махна с ръка и извика да не тичат. Но те сякаш разбраха точно обратното и когато се спряха запъхтени до нея, бяха зачервени и потни.

– Мама заръча да пазим, та като минеш, да ти обадем, че дядо го боли сърце, да минеш да го видиш – говореха едно през друго те.

– Добре, като се връщам, ще дойда да го видя. Той взема ли лекарствата?

Двете деца се спогледаха.

– Мама направи зелник и той яде от него – овлажняха от стеснение очите на момченцето.

– Да не би и мене за зелник да ме вика?

Момченцето поклати глава утвърдително.

– А мама нали ти каза да не обаждаш – скара се сестричката му.

Момченцето наведе виновно главата си и Ягода прекара ръка върху русата му, къдрава, сплъстена косица, мокра от пот.

– Вие идете и обадете на мама, че ще дойда, но недейте търча нагоре.

– Аз пръв ще ѝ кажа – втурна се малкият.

– Това ли ти поръчаха? – затича се след него сестричката му. – Да търчиш като луд?

Ягода се загледа с усмивка след Стоилчо и Карамфила.

Бяха правнучета на брата на дядо ѝ. По чудо беше останал само той жив от големия богат род на баща ѝ – висок, едър, снажен старец. Някога, на младини, обикнал мома от Горна могила – най-хубавата, но най-сиромашката. Бащата го готвел за друга мома, богата, и му рекъл: „Или от Карамфила ще се откажеш, или от имането, което ти се пада, ще се отречеш“. „Добре, татко“ – рекъл Стоил, излязъл от къщи и не се върнал. С Карамфила живял горе, на кошарите, и пасъл от година на година уголеменото си стадо.

Като измрели братята на Стоил, баща му останал съвсем сам. Стоил пратил колата да го вземат и да го доведат. Гледал го до сетния му дъх, но не се върнал в старата бащина къща.

Когато погребваха бащата на Ягода, той беше дошъл, отрупан със сняг. Като отупа снега от краката си, той сне големия си овчи калпак, а Дона пое ямурлука му.

– За тебе дойдох – обърна се той към Ягода, – да те видя.

Ягода се бе почувствала съвсем малка, дребна пред снажния като исполин старец, когото обичаше от малка, когато я бяха водили на кошарите при него.

– По вънкашност приличаш на майка си – сложи той грамадната си ръка на крехкото ѝ рамо, – но отвътре – на мене, щом не си искала да дойдеш толкова години, а и сега си дошла, щото са те проводили.

Ягода се изненада на безжичния телефон, по който се разнасяха новините през снежната планина.

***

Ягода се спря. Старият овчар дядо Лило изливаше своите жалби с кавала си. Тя се вслуша, а очите ѝ се радваха на обляната от Слънцето планина. След малко тъжните жалби на кавала се превърнаха във весела, хоровадна мелодия.

„Това е животът – помисли си Ягода, – ту скръб, ту радост.“ И някак ѝ се стори, че нейният живот е бил повечето като жалбите на дядо Лиловия кавал. А радостта, която е имала, е била само отекналата радост в сърцето ѝ на тези, на които е помагала.

Не, не – тръсна глава Ягода, – тя е бивала безгранично радостна. Обливала я е и я е изпълвала златна, слънчева радост, когато е била при Учителя. Но не е имала възможност да бъде често при Него и радостта, получена през време на разговорите им, се стопяваше в ученето, в работата край другите. Може би тя не умееше, не знаеше как да я запази за безкрайно дълго време.

А откакто Учителя си беше заминал, единствената ѝ лична радост беше да мисли за Него. Но колко малко време имаше за това! Само рано сутрин или когато седеше при някой тежко болен, мислеше за Него и Му се молеше да помогне на болния. Но сега тук, когато гледаше високите върхове, вековните букови гори и зелените поляни, душата ѝ преливаше в чиста, светла радост.

Често я причакваха тук и там излизачи от къщите хора, за да я повикат да посети някой болен. Тя винаги отиваше, откликваше на техните скърби и радости, които ѝ разказваха, защото ето, сякаш от това най-много имаха нужда те. А когато им казваше, че не е докторка, че не може да ги лекува, те, поклащайки глава, ѝ отвърщаха:

– Можеш, можеш, толкова години си била у болницата край докторите да им помагаш.

Ягода се усмихваше приятелски, даваше им известни наставления и се учудваше на доверието, с което я гледаха.

После отново тръгваше нагоре, седеше на някоя скала, слънчевите лъчи я обливаха, а очите ѝ се радваха на синевата на небето. Омайващата тишина на планината я изпълваше и тя можеше да седи с часове, така хубаво се чувстваше всред планината.

Ягода се обърна и видя старата пастирка баба Митра. Тя пасеше петях си овчици, като предеше и вървеше по цял ден след тях. Разговорите с редките минувачи бяха едничкото разнообразие в живота ѝ. Отдалече ги виждаше и подкарваше овчиците към тях, за да ги пресрещне и заговори. Разпитваше ги с най-големи подробности за всички от рода, за близки и познати, за да ги задържи по-дълго време, а и да има за какво да мисли после.

Обикновено на Ягода ѝ доставяше приятност да разговаря със старата пастирка, чиито сръчни ръце източваха дългата тънка жичка от къделята или бързо плетяха дебел вълнен чорап, като в това време започваше да пита за София, за какво било, когато падали бомбите, да охка за тези, които са били затрупани от съборените къщи. После преминаваше към заболяването на баща ѝ, за погребението му, на което тя слязла нарочно, макар че имало сняг до пояс, за да види ще реве ли Дона и дали са дошли децата ѝ, на които дал леба баща ѝ. Пък да види и самата Ягода, дето помагала на докторите и дето Дона толкоз се хвали с нея.

Слънцето напичаше силно, затова Ягода тръгна по пътеката, която минаваше през гората. От малка обичаше да бъде сама в гората. Имаше чувството, че дърветата са живи същества и са ѝ приятели.

Една полянка със сини незабравки я привлече и тя седна до тях. Такива беше насадила на гроба на баща си, а при главата му – една шипка, която се беше разклонила и напролет се отрупваше с цвят, а лете – с плод. Дона донасяше най-хубавите саксии с мушкатото и ги заравяше в земята, да цъфтят и радват през цялото лято баща ѝ, а през есента ги прибираше вкъщи. Тя се гордееше с големите им хубави цветове и считаше, че и баща ѝ се гордее пред умрелите с тях. А всъщност къде ли е той?

Когато бе седяла край него една нощ, той се пробуди от дрямката и рече:

– Ягоде, майка ти вече дойде да ме вземе.

– Ти всяка нощ това казваш – отвърна му тя.

– Вярно, тя идеше, но и си отиваше. А сега седи, не я ли виждаш. Сега гали косата ти, а все мене гледа и очите ѝ ми думат, че е наближил часът.

Фъртуната нали спря? Кинето си иде. Хубаво, че ти се сдобри с Дона. Много ме е мъчила за туй пусто пиене, но не е лоша жена, ти сама видиш. А чедата ѝ са добри, тачили са ме. Но да знайш, че откакто те влязоха в къщата ми, ти влезе в сърцето ми, за да ме гори и мъчи, че съм те прогонил. Като птичка от гнездото ѝ съм те прогонил, да кацаш от дърво на дърво и да спиш под чуждите стрехи.

Видях как Дона като орлица бранеше своите, а аз сам те дадох, сам те продадох. Недей, знам какво ще ми речеш, но огънят си е огън и ме гори и ще ме гори и на оня свят. Да знаеш, голяма е мъката ми. Тая мъка ме събори. А ти се посещвай за мене с добро и на гроба ми да не сте преляли ни вино, ни ракия, че като пламък ще ме обгарят. Да знаеш – лежа, очите ми са затворени, а всичко видя, едно по едно иде самичко всичко, което съм правил – и добро, и лошо. Лошото гори, от него боли, лошо боли, а доброто е като мехлем. Сега, ако остана жив, ще зная как да живея и какво да правя. Но по очите на майка ти видя, че няма да ме оставят.

Баща ѝ отново се бе унесъл от сложената му инжекция, когато се чуха стъпки по каменните стъпала и някой извика:

– Маме!

– Чедо, ти ли си – отвори вратата Дона.

– С бати.

Те влязоха в другата стая при майка си, а тя бе останала до леглото на баща си, който ту идваше в съзнание, ту отново го губеше.

Така бе стояла и при леглото на Велко, притвори очите

си Ягода. Пред вътрешния ѝ взор изпъкна онази есенна нощ, когато той беше почукал на нейния отворен прозорец. Отначало помисли, че появилият се вятър го хлопна и стана да го затвори, но чу някой тихо да извиква:

– Лена!

– Кой е? – запита Ягода и се наведе. Едри капки дъжд капеха на главата ѝ.

– Аз съм, Лена, отвори ми!

Тя събуди Елена и въведоха Велко, цял треперещ в треска.

– Затворете и на никого не казвайте, че съм тука, защото ме търсят да ме убият.

– А, ще те убият, кой ще те убие? – каза Елена. – Не може да бъде.

– Казвам ви, че ме търсят. Търсят ме под дърво и камък. Оня, братът на оная Гана. Наредил е да ме хванат. И ония дошли, предателките, щяха да ме предадат, ако не бях избягал.

Сложиха го в леглото, горящ от температура. Той говореше, бълнуваше, обхванат от смъртен страх, че го гонят, че ще го убият. В никакъв случай не искаше да повикат лекар. Ако повикат, значи и те са съюзени с ония, предателите.

Ягода правеше всичко, което беше по силите и възможностите ѝ. Самата тя бе уморена. Елена беше я повикала, защото майка ѝ беше много болна, да ѝ помогне в гледането. Винаги все за болни я викаха.. Два дни преди идването на Велко я бяха погребали. Ягода бе стояла денонощно при нея в последните ѝ дни, защото Елена се бе разболяла.

Държеше Велко ръцете на Ягода, като мислеше, че са на Елена:

– Лена, не ме давай. Ето ги, идат, Лена, идат да ме вземат.

– Няма никой – успокояваше го Ягода.
 – Не се преструвай, че не ги виждаш, Лена, крият се зад вратата.
 – Къде е Лена? – питаше Велко, когато идваше в съзнание. – Да не е отишла да ме предава? Като ония, майката и дъщерята. Какви мръсни изнудвачки били. И ако не бях се скрил да ги чуя, щяха да ме предадат. А как се хилеха, особено оная, тлъстата гъска, майката. Но аз ги чух, чух ги и ги надхитрих. Знаеш ли как ги надхитрих? – в трескав огън говореше Велко.
 – Не, не знам.
 – Казах им, че ще отида до съседното село, дето имаше поща, да получа пари, за тях всичко бяха парите. Но не за оная малка глупачка, а за майка ѝ. Тя я подучваше да иска пари. Ти нали помниш малката? Колко глупаво наивна беше.
 – Тя наистина беше наивна, но глупостта ѝ се изразяваше в неумението ѝ да лъже. Не беше още покварена.
 – Не си се отучила да ме хапеш. Извикай Лена!
 – Болна е.
 – Лъжеш. Отишла е при оня, генерала, да ме предаде.
 – Сам знаеш, че това не е вярно. Успокой се!
 – Да знаеш как съм дошъл до тука! Като подгонен звяр съм се крил из гората. При една кошара кучетата жив щяха да ме разкъсат. На овчарите казах, че съм шумкарин, връщам се от шумата.
 Знаеш ли колко смешно беше – смееше се Велко. – Искаха да ме заведат в село, да ме нагостят, да се похвалят на всички, че такъв гост им е дошъл. А аз? Едвам се измъкнах. Бързам, рекох им аз, майка ми, жената, децата, чакат ме. И те ми дадоха сирене и хляб.
 А от едно място откраднах войнишките дрехи, с които дойдох. Бяха проснати на слънце. Тогаво ако ме бяха спипали, свършено беше с мене. После ме валя дъжд. Бях

мокър до кости. Но във войнишките дрехи ония не ме знаеха. И да ме видеха, нямаше да ме познаят.
 – Откъде? – питаха ме във влака.
 – От фронта – отвърщах им аз. – Перна ме един куршум и сега отивам в отпуска, болен съм. Но по едно време един ме загледа, взе да ме разпитва с подробности на кое място се водели сраженията. Това е военна тайна – изхитрих го аз. После слязох на една гара да пия вода и не се качих на влака – отново почна да се смее Велко.
 Трескавото състояние продължи няколко дена, в които той бълнуваше, викаше, приказваше свързано или несвързано, разказваше истински или създадени от температурата въображаеми случки как го гонили, как искали да го убият.
 – Дай войнишките дрехи тук, до мен! – викаше той на Ягода. – Братът на Гана няма да ме познае, като са до мене.
 – Той няма да дойде тук – успокояваше го Ягода.
 – Няма ли? Казал бил, че вдън земя ще ме намери.
 – А за какво си му? За нищо!
 Велко спираше трескавите си очи върху Ягода.
 – Да, да, за нищо не съм му. Аз не съм ги предал Гана и мъжа ѝ.
 – Като не си ги предал, защо се страхуваш толкова?
 – Кажи, Ягода – хващаше ѝ той ръцете, – кажи, че няма да ме предадеш. Страшно ще ме мъчат, на нажежени жезла ще ме пекат.
 – Нажежените жезла са твоята съвест – измъкваше тя ръцете си от неговите.
 – Ти си много зла. Винаги си била зла, дива, непокорна. Къде, къде отиваш? Оставяш ме сам, за да дойдат онези да ме убият.
 Ягода се връщаше и отново седнаше до леглото му.
 Най-после извикаха лекар. Той идваше всеки ден и

полагаше всички усилия да му помогне. Каза, че всичко ще зависи от съпротивителната сила на организма му. Ако издържи на кризата, добре, ако ли не...

Съвсем неочаквано Велко утихна. Явно нямаше сили да отвори дори очите си. Това му състояние продължи няколко дни. Дали беше знак за подобрене?

Елена едва-едва се беше посъвзела, правеше усилие да става от леглото, за да постои малко при него.

Веднъж, когато влезе при него, за да даде възможност на Ягода да отиде да отпочине малко, чу го да разговаря с някого.

– Велко, спиш ли? – запита го тихо тя.

– Не, не спя, Лена. Ела по-близо до мене! Искам да те питам нещо.

– Кажу, Велко.

– Защо сте го пуснали тоя?

– Кого?

– Не се прави, че не знаеш. Ако не ти, тая го е пуснала.

– Коя?

– Ягода, то се знае коя – раздразнено каза Велко.

– Успокой се, Велко, в стаята няма никого, освен мен и Ягода.

– Няма ли? Ти да не ме изкарваш побъркан? Ей го там оня, бащата на оная, слугинята, дето беше скитосвала с войника и после роди на село.

– Не зная точно коя – пребледня Елена.

– Ето и тя дошла. Чудни хора. Как се вмъкват така в чуждата къща. Чакай, чакай, Лена, не ме оставяй сам! Не си отивай! Видиш ли и тоя, мъжът на Гана – дошъл, облян в кръв. Не, не съм го предал аз – извика с грозен глас Велко, – не съм!

Ягода едва успя да прихване политащата Елена.

– Не ме оставяй сам – разплака се Велко, – тоя ще ме удуши.

– Моли се на Бога – каза му Ягода, преди да изведе Елена от стаята.

Когато се върна, Велко лежеше мъртвобледен.

– Ягода, ти ли си?

– Да.

– Нали тоя, на Гана мъжът ѝ, беше убит?

– Да.

– Тогава как е дошъл тука?

– Душата му е дошла.

– А ти виждаш ли я?

– Не.

– А аз как я виждам?

– Отворили са ти очите.

– Но аз не искам, не искам да са ми отворени очите! Не искам да го виждам!

– Не го гледай тогава.

– Но как, научи ме как!

– Моли се на Бога.

– Не зная как. Никога не съм се молил, освен като малък. Тогава баба ме учеше. Знаеш ли, Ягода, че тя, преди да умре, виждаше умрелите? Да не би да умра и аз?

– Всички ще умрем. Всеки ден умират хиляди хора.

– С това ли искаш да ме успокоиш? Виждаш ли каква си!

Ето го, тоя пак иде. Дай му поне кръвта си да измие, да не е така ужасно страшен. Ягода, Ягода – повиши глас Велко, – кажи му да не се приближава! Не съм го предал аз.

– Тогава защо се боиш?

– Аз само казах, че са отишли на село. Те ме питаха, разбираш ли, те ме питаха и аз само това съм казал.

– Не е трябвало да казваш.

– Да, не е трябвало, разбирам, не е трябвало и много други работи не е трябвало да правя.

– Хубаво е, че поне сега съзнаваш това.

– Ягода, детето тука ли е?

– Тук.
 – Защо никога не е влязло при мене?
 – Да не те безпокои. Нали присъствието му те дразнеше?
 – А защо си пустила майка му да влезе тука?
 – Майка му ли? Как ще влезе тука, когато тя отдавна е умряла?
 – Не говори глупости!
 – Казвам ти истината.
 – И старият, и той ли според тебе е умрял?
 – Да, миналата година. Писаха ми. Искал да види Владко, но, разбира, се не можа.
 – Аз бях много лош с това дете. Ти знаеш кое е то.
 – Знам.
 Не казвай на Лена. На нея пак ли ѝ стана лошо?
 – Да.
 Велко се унесе. Имаше много висока температура. После почна да бълнува, да вика, да иска да става от леглото и да бяга. Нощта прекара страшно тихо. Ягода през всичкото време се молеше на Бога, на Учителя, да ѝ дадат сили да издържи нервната ѝ система на виковете му.
 „За всичко се плаща“ – беше ѝ казал Учителя, когато веднъж Му бе говорила за него.
 „Наистина се плаща – мислеше си тя, – и то страшно!“
 На сутринта Велко се успокои, притвори очи и така лежа целия ден до късно вечерта.
 – Ягода – повика я той тихо.
 – Тук съм – стана тя от походното легло, на което полягаше понякога, за да си почине.
 – Ягода, ако оздравея, ще започна съвсем нов живот.
 – Добре ще бъде.
 – Но не, вероятно е, че ще умра. Днес на няколко пъти умирах и се съживявах. И вече не се страхувам от тези, които искаха да убият тялото ми.

– И няма защо да се безпокоиш, никой не те преследва.
 – Не, не. Зная, че ме търсят. Чух ги да питат оная, малката, а тя ги излъга, че ме няма. Но казах ти, че не се боя вече за това. Помниш ли снощи, когато исках да бягам?
 – Помня.
 – Беше много страшно. В един момент скочих от леглото и хукнах да бягам, но те ме настигнаха при вратата и като се обърнах да се браня от тях, видях тебе да придържаш тялото ми. Тогавата изпаднах в най-големия ужас. Като светкавица ми мина през ума, че от тези тук мога да се укривя жив или като умра, но от онези – никога! И се втурнах към тебе да ме спасиш. Да знаеш каква хубава светлина имаше около тебе. Отведнъж усетих, че ме държиш в ръцете си, и се успокоих...
 – Излъчил си се.
 – Какво значи това?
 – Излязъл си от тялото си.
 – А аз мислех, че съм умрял. Тебе те видях този път с бяла рокля да се молиш всред една поляна с цветя и ми стана по-леко. Но ако ти не беше снощи, ония щяха да ме отнесат. Разбрах, че те са по-страшни от смъртта. И знаеш ли какво още разбрах, Ягода?
 – Какво?
 – Разбрах защо светиите не са се страхували от смъртта. Не знаеш колко грозно е да видиш тялото си в леглото и колко безсмислено е да се страхуваш, че ще го изгубиш. Защото то нищо не значи.
 Ягода го погледна учудено. Велко ли говореше това? Как можа за толкова кратко време да прозре и разбере това?
 – Ягода – заговори тихо Велко, – как е Лена?
 – Никак не е добре.
 – Аз съм много виновен за нея и за още много други... А какво стана с онази, Гана?
 – По-добре била.

– Братът ѝ тук няма да ме намери, но онзи, мъжът ѝ, ме чака и от него няма да се спася. Ето, пак почнаха да идват. Той ги води.

– Моли се, моли се!

– На убития ли? И той се е молил, но не са чули молбата му, убили са го жестоко. Нито той сега ще чуе молбата ми.

– Не, не. На Бога се моли!

– Много е късно. Аз проиграх този си живот. А да знаеш, до шестнадесетата си година бях чист като девица. Баба искаше да ме прави свещеник, защото светли видения прелитаха в сънищата ми и ме носеха невидими ръце към небесата. Но като вкусих от забранения плод, към който ме приучи приятелката на моята братовчедка... Беше десет години по-голяма от мене. Небесата, виденията – всичко прекрасно и хубаво изчезна. Остана само вечно горящата ме за нови и нови усещания ненаситна плът, която вчера видях толкова гадна и грозна в леглото...

Като се съмне, повикай малкия да го види! Майка му е тука. Защо е дошла? Седи и ме гледа по цял ден. И това ми стига да полудея. Каква кротка и добра беше. Дано малкият прилича на нея! Но той има нещо друго. Странно е, че прилича на тебе – с мълчанието и покорството си, но остава твърд на своето. Силни хора сте вие, а аз бях слаб.

Не, не, не ми давай повече лекарства. Няма смисъл. Температурата ще изгори тялото ми и то ще изгние в земята, но аз, аз къде ще бъда?

– Все пак нищо не се знае – говореше му Ягода, – човек все трябва да се надява. Старите хора казват, че животът под нокътя на човека се криел понякога.

– Не, Ягода, аз не съм просто човек. За малко време много неща разбрах. Истина е било, че човек много пъти идва на Земята. А знаеш ли кой стои там, до врата, и ме чака?

– Не зная.

– Един войник, съвсем млад войник, знаеш ли кой е?

– Не.

– След Гана при нас имаше едно момиче. И той бил неин приятел. Тя си отиде на село много разстроена. Страхуваше се от него. Някой му бил пошушнал нещо за нея и той ѝ се заканил да се върне в отпуска и да я убие, но тя не го дочакала, обесила се. А той бил убит от експлозия. Всичката тази история беше ми развалила настроението, но не бях мислил върху нея, както сега. Защото, казвах си, никого не съм насилвал, всички са ме обиквали. Не се чувствах виновен. А ето, сега вината изпъква със страшна сила и чувствам вопиюща нужда да я кажа на някого, да я призная, защото гори по-силно от огъня, който гори тялото ми. Ще ми се пръсне мозъкът, ще полудея!

– Вземи тези капки, те ще те успокоят.

– Но да не изляза пак от тялото си, защото ще ме хванат веднага.

– Тогава се моли, моли се на Бога! И на тях се моли да ти простят.

– Ти нали не ме считааш за луд?

– Не.

– И да знаеш как ясно работи мозъкът ми, как добре разбирам всичко. Защо по-рано не съм знаел, че животът е толкова сложен и че се държи сметка за всичко? Знаеш ли, за всичко! Колко прост съм считал живота – че всичко, което желая и мога да го имам, е мое. Приятността ми е била мярката и желанията са ми били закон, на който единствено съм се подчинявал. Виждаш ли колко ясно мисля? Горя от температура, но от нея сякаш умът ми се прояснява.

Ягода се чудеше откъде Велко има сили да говори. Навярно те идваха от пробудената му съвест или от душата му? Откъде знаеше той неща, които тя бе чела или чувала от Мария? Навярно той през различните си съществувания е събирал известни опитности и знания, които от голямото страдание проблясваха сега в съзнанието му.

– Ей, колко са хитри – ѝ каза една сутрин Велко, след като бе спал няколко часа непробуден сън.

– Кой? – запита го тя.

– Казвал съм ти. Но сега разбрах две неща – едното е защо съм чувствал тебе като човек, на когото мога всичко да кажа, за всичко да разчитам, и защо съм те ревнувал като никоя друга. Недей става, не си отивай! Сега не виждаш ли, че съм съвсем друг – и аз не мога да се позная. Не защото умът ми е побъркан от температурата, не, а защото нещо светкавично се проявява в мене. Ти си ми като сестра сега, разбираш ли, като родна сестра. Но да оставим това. Исках да ти кажа за онези хитреци. Вярваш, че съм с ума си, нали?

– Разбира се – въздъхна Ягода.

– Този, Ганиният мъж, как се казваше?

– Стойко.

– Да, точно тъй. Отива той при брата на Гана и му шепне на ухото да ме гони, да ме търси, да ме убие. Казва му, че съм в Сливен при жена си, да дойде тука и ще ме намери. И оня клати глава, съгласява се. Ама е глупав, мисли, че така, на него на ума му е дошла тази мисъл. А то през всичкото време оня му бутта фитилите. Да ме гони до дупка. Чух го. С ушите си го чух, но той не ме видя, скрил се бях зад пердето. Ти, Ягода, какво се замисли?

– Върху това, което ми казваш?

– Не вярваш ли?

– Вярвам. Учителя казва, че тук много хора пиянстват или правят известни престъпления под влияние на същества от невидимия свят, но човек не трябва да им се поддава.

През дните и нощите, които Ягода прекара край леглото на Велко, много окултни закони ѝ станаха ясни.

– Аз ще умра, Ягода – каза ѝ веднъж Велко, – зная вече със сигурност това. И ако искам да остана жив, то е не че

ме е страх от смъртта, а защото искам от малко-малко да поправам злото, което съм правил на другите и на самия себе си. Моли се за мене, Ягода, сестрице моя! Сега разбирам защо се молят хората за умрелите, защото само твоята молитва е, която ме брани от тези, които ме чакат на прага на моето тяло.

– Затова ти казвам да се молиш и ти. Помоли се на Учителя да ти изпрати пазачи.

– Страшно е, Ягода, когато се обърнеш, да погледнеш живота си и да видиш, че си посял тръни, по които сега трябва да ходиш. Страшно е, когато не можеш да поискаш нито от одного помощ, защото си причинявал само страдания и злини. Искам да ти разкажа нещо. Зная, ти си изморена и може би не ти се слуша..

– Нищо, разкажи!

– Веднъж бях харесал едно хубаво, деликатно, чисто като ангел момиче. По-скромно същество не бях виждал от него. Всичката ми кръв беше завряла да го имам, а се правех на наивно влюбен. Знаех, че тя ще си отиде веднага, ако усети намеренията ми. Златистите ѝ клепки се свеждаха над сините ѝ като небесата очи от стеснение, когато аз я спирах на улицата. Оказа се, че била ученичка на вашия Учител. Почнах като вълк да я причаквам край гората, когато тя беше на Изгрева в белия салон на беседа и тръгваше оттам за града.

Веднъж, точно стоя зад едно дърво, и ето ти Него, Учителя ви, в бели дрехи, на няколко крачки от мен. Стъписах се. Само това не очаквах. Той ме погледна така строго, че се смръзнах. Докато дойда на себе си, Той изчезна. Гледам из гората, между дърветата – няма го. Гледам по шосето – пак го няма. „Халюцинация“ – рекох си аз. Няма да мога да ти го доразкажа. Страшно се уморих. Но едно ще ти кажа – че разбрах какви огромни сили има Тоя човек. Но Той няма да ми помогне сега. Няма да иска. А ако тогава бях

отишъл при Него, ей тъй, да поговоря... Един път ми беше дал възможност за това.

Бяха излезли от салона и аз се разбърках между другите. И изведнъж – Той на няколко крачки от мене. Тоя път ме гледаше като баща. В очите му имаше и обич, и дълбока скръб. Стояхме така няколко мига. Той не изчезна, както в гората, но като видя, че аз не пристъпих към Него, обърна се и се качи по стълбите. От балкончето пак се обърна и ме погледна. Ако тогава бях отишъл, сега щях да съм друг човек.

– Никога не е късно.

– За мене е свършено късно...

След този разговор Велко наистина сякаш беше загубил силите си. Губеше съзнание, бълнуваше, плачеше, викаше, разговаряше с някого. После ставаше мъртво неподвижен. Само на три пъти, преди да напусне Земята, беше дошъл в съзнание.

Първия път пожела да види Владко. Малкият отначало не искаше да влезе при него, но после се съгласи някак отведнъж и влезе с Ягода в стаята му.

– Ягода, остави ни за малко сами – каза ѝ той. Тя тръгна към вратата, а след нея и Владко.

– Не искаш ли, момчето ми, да останеш сам при него?

– Не искам – отвърна той.

– Страхуваш ли се? Тогава остани, Ягода!

После се обърна към Владко и му каза:

– Исках да поговоря с тебе. Да ти кажа, че аз съм ти баща, истинският баща, но не постъпих бащински с тебе. Ти беше моята бичуваща ме съвест, а аз не исках нито да я гледам, нито да я слушам. Ти си малък и не можеш да разбереш това. Но един ден, след време, ще го разбереш, само го запомни. А запомни и това, че всяка лоша постъпка се плаща с огнено страдание, когато и да е. Както аз плащам сега, а и кой знае още колко ще плащам в отвъдния свят.

Затова ти прави само добро на другите! Обичай хората... Аз не ги обичах, обичах само себе си. Разбираш ли какво ти говоря?

– Разбирам – промълви Владко.

– Разбираш. Малък си, но си умен. Ягода ми каза, че много четеш, това е хубаво. Сега те гледам с други очи. И в тебе, в собственото си дете, само страх всявах и това ми причинява сега страшна мъка, но е късно, много е късно. Няма да те карам да се доближиш до мене, за да помилвам косиците ти, защото съм ти чужд, а можехме да бъдем приятели, добри приятели. Не искаш ли поне да се доближиш до леглото ми?

Владко стоеше като закован за мястото си.

– Владенце, доближи се до него – каза Ягода, – все пак той ти е баща.

– Не искам да ми е баща – бликнаха внезапно сълзи от очите на Владко и той се обърна и излезе от стаята.

Велко изохка като от страшен удар. Ягода седеше безмълвна, тя също не беше очаквала това. Когато по-после искаше да го успокои, Велко каза:

– Недей, Ягода! Ти какво ми беше казала за абсолютния закон за справедливостта, за който вашият Учител ти е говорил? Че всичко, каквото правиш, рано или късно ти се връща. Аз през всичките години не исках това дете и ето, сега то с едничка дума, за един миг... Ти разбра ли? Аз разбрах. Аз се чудя ти откъде намираш сили да си добра с мене. А, да, зная какво ще ми кажеш. Учителя ви... от това, което ви е учил...

Втория път, когато Велко дойде в съзнание, той поиска да види Елена. Тя с мъка можа да стане от леглото и приседна до него. Когато той заговори, в първия момент тя помисли, че той бълнува, но после отведнъж трепна. Това бяха думи от първото му писмо, което някога ѝ беше писал и което тя помнеше съвсем добре.

– Колко си хубава, колко си нежна, мой хубав ненагледен цветец...

Той спря и после додаде:

– Но аз те поливах вместо с изворна, бистра вода, с отрова. Отрових целия ти живот. Ще намериш ли още малко обич в сърцето си да ми простиш?

Елена се разплака.

– Не, не, Лена, не плачи. Ти имаш време да мислиш за мене и да намериш сили да ми простиш. Това ще бъде добре и за мене, и за тебе. През тези дни разбрах, Лена, че никой няма право да причинява страдания на другите. А аз? Колко е страшно да разбереш всичко това толкова късно! Да нямаш възможност да поправиш злото, което си причинил. И към малкия бях страшно груб. Ти беше майка, Лена, а аз не бях баща, когато трябваше да бъда. Аха, пак сте дошли. Чакате ме. Иди, иди си измий кръвта, че не мога да те гледам – простена болезнено Велко и почна своите бълнувания.

Третият път беше среднощ. Той отвори очите си в пълно съзнание. Изглеждаше съвсем добре.

– Ягода, тука ли си? – запита той.

– Тук съм.

– Да, тук си, вярна служителко на доброто. Знаеш ли, завиждам ти за всичко, което си, но не с лоша завист, а с хубава. Не всякога, когато съм бил на Земята, съм бил такъв блуден син, както сега.. Когато отидеш при Учителя си, кажи Му, че ако бях останал жив, щях да се върна при Него, както се е върнал блудният син при баща си, и бих искал най-малкото, а всъщност най-многого – да ми прости. Няма да забравиш, нали?

– Няма. Ще Му кажа.

– Аха, ето ще един гост. Искаш ли да знаеш кой е?

– Кажи.

– Емил, гърбавото момче на братовчед ми. Но сега не

е гърбав. Колко чудно хубав е! А защо ми се струва, че го познавам, че го помня, и не от сега, когато беше болно момче, а много по-отдавна?

Ягода трепна и се обърна към посоката, където гледаше Велко, но нищо не видя.

– Виждаш ли, Ягода, той поклаща глава. Значи така е. Оздравял е. Пред него онези отстъпват. Така, така, прогони ги, Емиле! Защо не искаш да ги прогониш? Не искам да ги гледам. Защо не искаш да ме освободиш от този ад, щом като тебе те слушат? Дай ми малко отдих...

Велко се отпусна на възглавницата, притворил очи. Когато след време ги отвори, прощушна:

– Ягода.

– Тук съм.

– Всичко е било наистина много сложно и все пак просто. Да се сее добро в сърцата на хората, а не тръни, като мене, които после жестоко, така страшно го бодат. А знаеш ли какво ми казва тоя Емил? Но пак ми повтори, че не ме мислиш за полудял.

– Разбира се, че не те мисля.

– Тоя Емил казва, че от приятелство ми бил отворил очите да виждам всички тия, дето ме гонят. Кажи какво приятелство е това! А аз искам да имам мир. Една секунда мир. Каква чудна дума е тази...

***

– Ягода, ти тука ли си легнала? – чу Ягода гласа на баба Митра. – А аз се чудя къде си.

– Тук съм – повдигна се Ягода и седна на тревата, все още замаяна под влияние на изживените спомни.

– Видях те, че идеш отдолу, и после се изгуби. Чаках, чаках да излезеш нагоре, но не би.

– Седнах малко да си почина.

- Галиба си позаспала, виждаш ми се умърлушена.
- Не, не съм спала, но се бях замислила.
- Е, и твоят гайле не е леко. Що, пооправи ли се малко болникът?
- Пооправя се.
- Мале, мале, какво тегло тегли човеко, че и ти покрай него.
- Ягода мълчаливо се загледа в нацъфтелите цветя.
- Ти, Ягоде, ти на тая поляна дип не се застоявай!
- Защо?
- Нали я знаеш, че е самодивска. Нийде няма таквиз цветя нацъфтели като тука.
- Защото потокът от извора ги пои, затова.
- Но и водата на този извор е различна от водата на другите, защото е самодивско кладенче. Ти мене слушай, баба ти Митра тука е родена, по тези баири е отрасла. Много работи съм видяла и чула.
- А виждаш ли още самодивите?
- Някой път ги видя, някой път ги чувам. Че в таз самотия, ако не са те, как ще помина дните сама-самининка по баириите.
- Ягода спря очите си върху голямото набръчкано чело на баба Митра, после срещна необикновен за годините ѝ буден поглед. Всички знаеха за чудните и пречудни истории, които старицата разказваше като истински. Ако тя се беше учила на четмо и писмо, както тя се изразяваше, сигурно би писала най-фантастични приказки за децата. Но дали пък, ако би учила в града, би могла да се разговаря със самодивите, да вижда нощем, скрита зад пердето, как се спускат от звездите крилати хора в двора им и после пак да отлитат.
- Аз полека-лека трябва да тръгвам – каза Ягода.
- Е, и аз ще те изпроводя донякъде. Дона дойде ли си?
- Дойде.

- Тя с тебе случи, с Кинето случи, ама със синко, никак. Живот! Да има се нещо да го човърка човека, да не е сичко харно.
- Изглежда, че е така.
- Пък толкоз хубави моми има, а туй хубаво момче отиде, та се завря у църна Йона.
- На сърцето, което обича, всичко се вижда хубаво.
- Е, то е тъй. Едно време, да знайш, каква хубава бях. Откъде не идеха да ме искат. Ама аз като рекох: козарчето Петко искам, та козарчето. Харно си живяхме, не мога да се оплача, но де се намери тежката болест, та го гледах девет години. Сетне той се куртулиса, умря, пък аз още паса овците по баириите.
- А как разговаряш със самодивите? – запита я Ягода, за да я отклони от дългите истории на миналото, които тя с охота разказваше.
- Как разговарям ли? Както с тебе. По някой път идат разни. Едни големи, други малки. Малките са много драги. Тичат между цветята, радват се. И аз като ги гледам, залисвам се и времето минава. Има едни, сеят цветя, като на тая поляна, а и по други места. И кога годината е сушева, кой знае откъде носят водича, та ги поливат. А има ги и в гората, все нещо правят. На всяка си е отредено каква работа да върши.
- Едно време и леля ти Лада ги видеше, бяхме дружки, та си думяхме всичко. Ама аз отидох в друга махала при Петко и като се срещнем, от деца и грижи не е оставало ред да се разговорим за тия, дето пазят горите, цветята, изворите. Защото и при изворите ги има. Дона ми е разправяла как е умрял първият ѝ мъж. Отишъл той в Горно Ягодово да купува крава. Ама едно слънце, едно хубаво време, до немай къде. А през нощта на Дона ѝ се присънила нейната светица и ѝ рекла:
- Доне, немой да пускаш Рангел утре да отива за кравата,

оти го чака змеицата при змеювия извор. Три глътки да глътне от водата, кога тя е там, и свършено е с него.

Казала му Дона, ама кой ти слуша! Рекъл бил на хората, че ще иде тоя ден да вземе кравата, не може да излезе на лъжа думата му. „Ама да не пиеш от змеювия извор!“ – замолила го тя. И той се врекъл, че няма да пие. Но като вървял, така прежаднял и съвсем забравил поръката на Дона. Една вода бистра, бистра излизала от извора, та чак гърлото му загъделичкала. С това змеицата го примамила. И той не можал да свари да гребне с шепата си от водата, ама легнал, та с уста се напил от извора. И още като се напил, краката му се подкосили. Седнал на камъка да си отпочине и задрямал. По едно време нещо го разтърсило и той скочил. Ама бил като омагьосан. Как отишъл да вземе кравата, той си знае. Като се върнал къщи, легнал и не станал. Туй Дона не ти ли го е разправяла?

– Не.

– Защото е за първия ѝ мъж. А на нея ѝ се присънват много пъти работи. И кога иска да измоли нещо, става посред нощ да се моли.

– Зная.

Наистина Ягода беше изненадана от връзката, която има Дона, както бе привикнала вече да я нарича, с невидимия свят във време на сънищата ѝ. Навярно известни окултни закони бяха залегнали дълбоко в живота на тази планинска жителка и тя ги спазваше ревностно. Затова сигурно Учителя ѝ беше казал, когато тя тръгваше за село при баща си, че ще се намери там една душа, която ще я разбере и ще се отнесе добре с нея. Но тогава тя не можеше да си помисли, че това същество ще е именно втората жена на баща ѝ.

– Ягодее, Ягода мари – чу се някакъв женски проточен глас.

– Латина ще е – каза баба Митра. – Детето ѝ е болно, за него трябва да те вика. Ей, че жена, очи като на сокол има. Видяла те е отгоре и е дошла да те пресрещне.

Ягода се усмихна.

– Бабо Митре, един път ще дойда само при тебе и ще се наприказваме до насита. Ще ми разкажеш за твоите приятелки, с които разговаряш, когато си самичка.

– Хубаво, ама доведи и детето.

– Не зная дали ще може да върви дотука.

– Как да не може? Нали е прехвърлило четири години. Нашите от две години обикалят сами баирите. Думат – едричко, хубаво момченце било.

– Да, хубаво е, майка му беше хубава.

– Ех, сирота, не можала да му се порадва. Но от горе, от небето, ще си го гледа. Насъне ще идва при него да му се радва. Ами то споменува ли я?

– Децата бързо забравят.

– Пък и като го гледаш хубаво. А като пооздравее тоя, дека го гледаш, да си намериш прилика, та да се задомиш.

– Ще видим...

– Ягодеее! – чу се отново женският глас. – Идеш ли, мари?

– Идеее, идеее – процепи въздуха тънкият глас на баба Митра досами ушите на Ягода. – Ха върви, Ягода, да се не тревожи, че е оставила малкото само!

Ягода излезе от гората и видя горе, на края на голямата поляна, при скалите, изправена Латина.

– Какво му стана от вчера на Каменчо – заговори тя, когато Ягода беше вече при нея – посърна, хленчи, цял е разкривен. Огън има, да дойдеш да го видиш.

– Ще дойда, но ако трябват лекарства, ще го занесеш при лекаря долу в селото.

– И ти знаеш да кажеш какво трябва да му направя. Нали и ти си докторка?

– Не съм, още уча.

– Учиш, учиш, ама разбираш. На кого какво си рекла, това е излязло. Лека ръка имаш, та болните бързо се привдигат. А твоят болен как е?

– Малко по-добре.

Малкият Каменчо беше поизстинал. Нямахше нищо сериозно, но понеже Латина беше изгубила предишните си две деца, сега изпадаше в голяма тревога при най-малкото неразположение на детето. Затова и го бяха нарекли Камен, да е здрав, як като камък.

Латина я изпрати успокоена, усмихната до пътната врата, като ѝ даде няколко круши за здравето на Каменчо.

Ягода продължи нагоре. На един завой из гънката на планината излязоха съвсем неочаквано младата учителка Гинка и агрономът Попов. Предната седмица бяха сключили брак и сега се връщаха от бащината му къща, където бяха прекарали отпуската си. И двамата бяха много радостни, особено тя – очите ѝ искряха от щастие.

„Колко е хубаво човек да е щастлив“ – помисли си Ягода, когато, разменили няколко думи, тя тръгна нагоре, а те, хванати за ръце, затичаха надолу. Тя се обърна и ги гледа, докато минаха зад голямата скала, радвайки се на тяхната радост.

На нея сякаш не ѝ бе отредено да има своя, лична радост. А може би беше отредено, но тя сама се отказа. Сбъркала ли, като отказа? Щастието беше до сами устните ѝ, но тя извърна глава и не вкуси от него. Може би това е нейният път в живота, може би, ако тя би имала своя лична радост и щастие, не би могла така всеотдайно да се отзовава и да помага на страдащите? Може би всъщност да не е сбъркала, но все пак, много и много пъти, когато е лежала будна в нощта, е мислела за изпълващото я тогава, като никога, хубаво чувство. Това чувство я караше да откликва на всички, да е търпелива, да е неизказано много внимателна към болните. А особено когато забеляза неговите очи да се спират продължително върху нея, давайки ѝ необходимите нареждания относно болните. Тя онемяваше от щастие и можеше само да промълви: „Да, да, д-р Кузманов“.

Да изпълнява това, което той бе казал, за нея не беше само служебно задължение, а безгранична радост. Никога в живота си тя не бе чувствала сърцето си препълнено с такава светла радост, която да струи от всяка нейна клетка. Болните казваха, че самото ѝ присъствие ги лекува. Тогава тя бе разбрала каква голяма сила е любовта. Неговото внимание я трогваше. Идването му да я посрещне на гарата, когато тя се върна от Сливен и после след смъртта на баща ѝ, когато си дойде от село, я правеха свръхщастлива. Неговата деликатност и желанието да намали страшния удар от заминаването на Учителя я смая. Тя никога не бе очаквала някой да се отнесе с толкова нежност към нея. Затова, когато той проявяваше и най-малкото внимание към нея, тя го гледеше смутена, щастлива... Особено когато се случваше да дойде вкъщи при нея, тя не можеше да овладее бликналата радост от сърцето си, която струеше през усмивката на устните ѝ и в светлината на очите ѝ. Такава деликатност в отношенията на човека към човека тя изобщо не знаеше, че може да съществува. Той правеше всичко тя да се чувства свободна в негово присъствие. Това караше да трепти душата ѝ с никога неизживян трепет на красота.

Тя му говореше за Учителя, споделяше свои мисли, идеи, становища. Той я слушаше с внимание, разказваше интересни случки с майка си, които не можеше да си обясни със своя човешки ум, но и не можеше да отхвърли, защото в тях бе започнал да вижда известна разумност и истина, която по-рано не бе забелязвал.

Тя споделяше своите съвсем мънички опитности, които ѝ доказваха грижата и вниманието на извънземните същества към нея. Разказа му съня, който бе сънувала там, на село, без да знае, че Учителя е напуснал Земята. Ничии очи не бяха я гледали така хубаво, докато тя разказваше: „Сънувах, че бяхме на някаква много висока планина. Играехме

Паневритмия. Колелото беше огромно и учениците толкова много, че бяхме човек до човек, по трима в редица и почти нямаше дистанция между редиците. Времето беше сиво, някак сурово, мрачно.

Отведнъж, както играеше всред кръга, Учителя го напусна и тръгна самичък. Настана необикновена суматоха. Кръгът се разкъса. Някои от братята тръгнаха след Учителя. След това стана нещо страшно. Започнаха да идват тъмни духове. Бяха направени като от дим: високи, изправени в редици един до друг, може би по 8-10. Вървяха бавно, мъртвосковано, но бяха много, много, цели полкове... И всички тези тъмни като дим духове влизаха в Школата и я окупираха. Но никой не можеше да се бори срещу тях, защото проникваха стените и ставаха невидими. Така окупираха двете трети от Школата. Всички братя и сестри плачеха с глас, плачех и аз... Школата представляваше двуетажно сиво здание и аз се изкачих по стъпалата и влязох вътре. В това време чух отвънка да се разнася неизказано радостен вик от всички:

– Учителя се върна, Учителя се върна!

– Къде е, къде е? – през сълзи извиках аз и излязох на прага. Тогава видях на небето изгряло огромно Слънце. А двете трети от окупираната Школа беше възстановена от светеща лъчиста материя...

Едва когато спря да разказва, тя усети страните си облени от сълзи и го запита не мисли ли, че този сън предвещава нещо нехубаво за Братството. Той бе погалил само леко косите ѝ...

– Но крайт – усмихна се тя през сълзи, – крайт е чудно хубав...

Сърцето ѝ тогава за първи път беше изпълнено само с обич, без угризение на съвестта, без тормоз. От тази обич душата ѝ приличаше на градина, препълнена с разцъфнали цветя.

И отведнъж цветята се прекършиха, клюмнаха, увехнаха. Как стана това? Кой го искаше? Емил? Или Учителя – за да не измени на своето призвание? Не, не. Учителя винаги е говорил за обичта. Разбира се, за Божествената. Или може би сам Бог бе отредил в този си живот да се приучи на най-висшата радост – да се радва с радостта и успехите на другите?

Един ден при нея беше дошла Дарина разплакана. Влюбена, безнадеждно влюбена била. Плачеше неудържимо. В един момент тя вдигна обляното си в сълзи лице, погледна Ягода и неочаквано запита:

– Откъде имаш този пръстен? Да не си сгодена?

– Да, да, сгодена съм – усмихна се Ягода, – само че годеникът ми не е тук.

– А кога ще дойде?

– Не зная.

– А знаеш ли в кого съм влюбена до безумие?

– Не зная.

– Вд-р Кузманов. Той е единичкият човек, когото истински обичам... до полуца. Ще се убия, ако вземе някоя друга.

– А той? – с мъка попита Ягода.

– Той отначало беше весел и шеговит с мене. Помниш ли с какъв възторг ме гледаше, когато играех и пеех с оздравяващите деца в детското отделение? Но после се промени. Може би под влиянието на някоя друга. А аз без него не мога да живея – разплака се отново неудържимо Дарина.

За първи път Ягода усещаше трудност да успокои някого. Чувстваше болка в областта на сърцето.

На другия ден, когато Кузманов дойде вкъщи при нея, беше неспокоен, в тона му имаше горчивина. Той се бе загледал в пръстена на ръката ѝ и я запита мрачно:

– Откъде имаш този пръстен? Вярно ли е, че си сгодена?

Ето тук, в този миг изпъкна разплаканото лице на Дара. И тя предпочете нейното щастие пред своето.

– Вярно е – промълви тихо Ягода.

– Прощавай, не знаех – взе си той шапката и излезе.

А тя дълго бе стояла, без да помръдне.

После, по неизвестни ней причини, той се премести в болницата на „Червен кръст“.

Веднъж той дойде при нея и макар да бе съвсем късно вече, беше се оженил за Дара, я запита с нескривана болка:

– Защо тогава не ми каза истината – че човекът, от когото имаш пръстена, не е жив?

– Жив е – отвърна му тя тихо, – само че не е в този свят.

– Каква грешка, че тогава не те разпитах по-подробно... Грешка, която ми коства толкова много!

Тя само тъжно се усмихна. Знаеше ли той какво бе коствало на нея?

После, когато мислеше за него, изживяната тогава красота се беше превърнала в светъл кът в душата ѝ, където обичаше да си почива след дългия уморителен ден. Но тогава, тогава наистина нечия жестока, желязна ръка стискаше неизказано силно сърцето ѝ и я болеше, страшно я болеше...

После страданията на ранените, донасяни от фронта, я погълнаха цяла. Вечер, уморена до смърт, шепнесе: „Прости ми, Боже, че страдам заради обичта на едного човека... Всеки ден виждам колко страшни са човешките страданията, а моето... Нищо!“

В края на април донесоха Людмил – приятеля на Соня – жив труп. Какво бе станало с този красив, висок, строен млад човек, когото тя бе видяла със Соня, преди да замине на фронта?

Върнал се бе жив от планината с шумкарите. Обгореното му от Слънцето и ветровете мургаво лице сякаш излъчваше постоянен възторг. Усмивката му не преставаше да сияе в очите му, да трепти на устните му.

Но така ли ѝ се стори, или наистина Соня, която толкова много ѝ беше говорила за него, не изглеждаше така свръхщастлива? Може би защото беше премного заета с обществена работа? Сигурно! С Асен постоянно тичаха по уреждането на много актуални партийни въпроси.

Когато донесоха Людмил незнаваем, Ягода остана като гръмната, когато чу Соня да казва, че нервите ѝ не издържат да го гледа, че ще изгуби съзнание. Рядко идваше в болницата.

„Ето моето място – каза си тогава Ягода и застана до леглото на Людмил. – Емил, Людмил – мислеше си тя, – те са все един и същи страдащ и моето място е при тях.“

Нейното обляно от сълзи сърце от болката по Кузманов съвсем добре разбираше болезнения стон на Людмил:

– Соня, Соня!

Когато Ягода идваше до леглото му, той притихваше. Може би я бъркаше със Соня? Цялото му лице и главата бяха бинтовани. Краката – също в страшно положение. Когато страдаше нечовешки, единствен вопъл излизаше от неговите едва дишащи гърди: „Соня!“. Тогава Ягода лекичко слагаше ръката си върху неговата.

– Соня! – въздъхваше с облекчение той и намираше сили да задържи пръстите ѝ.

Лъжеше ли го Ягода? Не. Тя само искаше да намали остроото му страдание от снаряда на бойното поле и от отдалечаването на Соня, която беше непрекъснато заета от новата си служба. Асен беше станал заместник-министър, тя – началник отдел в Министерството на просветата. Правеха се големи реформи, тя трябваше да взема участие в непрекъснати събрания. Идването при Людмил беше голямо страдание за нея. Може би и поради това, че не можеше да бъде естествена с него. Не намираше какво да му каже. Слагаше само лицето си върху неговата ръка и плачеше. Може би за него, може би защото нямаше какво друго да му даде?

– Виновна ли съм? – през сълзи каза тя веднъж на Ягода.
– Виновна ли съм, че е пострадал така страшно, че изпитвам ужас, като го гледам?

– Когато човек обича, дори с обич само към страдащия, тя му дава сили да превъзмогне всичко.

– А виновна ли съм, че нямам тая високохуманна обич?

– Човек се учи да обича, както се учи да рисува, да пише, да свири – независимо от трудностите, които среща. И тогава тази обич е трайна и не се основава само на временните желания и сантименталности.

– Аз не мога да насилвам себе си. Помисли, аз още съм млада!

– Но къде тогава е разумността на човека, къде е благородството му да бъде до любимия човек не само в щастието, но и в нещастieto? Къде е съзнанието в човека да пожертва човешкото си щастие за доброто на другия?

– Първо, аз не съм като тебе, Ягода. После, достатъчно се жертвах. Годишите минават. Представяш ли си да бъда цял живот до този жив труп? И аз искам да съм щастлива, да се радвам.

– Но нима няма да бъдеш радостна с радостта, която му създаваш с твоето присъствие?

– Остави тия възвишени теории!

– Но нали ти ми разказваше за твоята обич към него? За щастието, което си имала, когато сте били заедно?

– И затова страдам, ако искаш да знаеш, че тази обич я няма вече в сърцето ми. Аз ли съм виновна за това?

– А ако беше се оженила за него, пак ли така щеше да постъпиш?

– Не зная, не ме питай! Сега е така и съм свободна. Добре, че не съм се обвързала, за да се чувствам задължена да го гледам.

– Но нима мислиш, Соня, че само човешките закони задължават? Природата държи сметка и за това, което човешкият закон отминава или не го вижда.

– Остави твоите религиозни заплашвания!

– Не, ти знаеш, че не те заплашвам, а само ти говоря от добро чувство. За твое добро.

– Зная, ценя те. Но не мога заради някакъв бъдещ несъществуващ живот да жертвам днешната си радост и щастие. Всичко е днес, Ягода, всичко е днес, тук, на Земята, до гроба...

– А съвестта остава и след гроба – с горчивина додаде Ягода.

– Съвест, каква съвест ще имам, след като умра, когато всичко свършва тук, заедно със смъртта на тялото.

– Ще опиташ резултатите на разбиранията си както в сегашния си живот, така и после.

– Що, ти пророкуваш ли ми?

– Не, нямам нито тези намерения, нито тези дарби. Но човек, като мисли логично, ще види, че ако се ръководи в живота си само от своето лично добруване, скоро ще се сблъска с интересите на другите. Затова виждам колко право казва Учителя, че на хората им трябва един висок морал в широк смисъл на думата, от който да се ръководят, ако искат да не идват в ежедневни конфликти в своя живот.

– Всичко това го ценя, Ягода, но философията на Учителя е едно, а животът – друго.

Ягода въздъхна дълбоко. Колко мъчно можеше да се помогне на човека, когато той сам не иска да види погрешните си схващания за живота.

Цяла година Людмил беше на лечение в болницата. По чудо очите му не бяха пострадали и с време зрението му се възвърна съвсем, но страшни белези браздыха лицето му и беше мъчително да го гледа човек. Едва когато го изписаха от болницата и Ягода го беше довела тук, на село, през лятото една старица му прави лапи от разни билки, смесени с трици, та кръвта сякаш се отдръпна от белезите. Те избледняха и станаха не така забележими.

Но краката! Единият – отрязан под коляното, другият, макар да не бе изгубил съвсем чувствителността си, съвършено бавно, след близо пет години започваше да се раздвижва. Въпреки че Ягода бе видяла много страдания и беше привикнала с тях, беше ѝ много тежко да гледа този човек с желязна воля с неимоверни усилия да прави всичко, за да възвърне макар и малко здравето си.

„Колко силен е стремежът на човека да живее – мислеше си Ягода. – Каква необикновена сила е животът! Във всяко човешко същество жаждата, стремежът да живее е така силен, че се приспособява към всичко.“ Веднъж тя бе гледала един охлюв. Част от черупката му я нямаше, но той пъплеше върху тревата, насочил се към голям зелен лист, забравил зарасналата си рана. На този охлюв ѝ приличаше Людмил.

Когато в болницата беше вече малко по-добре, навярно той бе разбрал, че Ягода не е Соня. Какво е мислил тогава този затворен в страшното си страдание човек, тя разбираше само по ехото, което все отекваше в нейното ранено сърце. Веднъж той съвсем тихо я запитва:

– Коя си ти?

– Твоята сестра – също така тихо му отвърна тя.

– Това е най-хубавото, което си могла да ми кажеш в този момент – въздъхна той. – Наистина, сега аз най-много имам нужда от сестра. Сестрата може да разбира съвсем добре своя брат, нали?

– Да.

– А знаеш ли, в голямата си болка аз съм забравил името на моята добра сестра, която усещах денем и нощем до мене. Напомни ми го.

– Ясна – назова се тя за първи път с това име.

– Ясна? Името на моята сестра е толкова хубаво, колкото тя е добра.

Ягода въздъхна. Оставаше ѝ само това – да бъде добра, да помага. Това беше нейният път!

Когато Дарина дойде със светнали от радост очи да ѝ съобщи за голямото си щастие с Кузманов, Ягода остана на извънредно дежурство цялата нощ. Тогава дойде Людмил и я запитва:

– Страда ли за нещо моята сестра? Болна ли е? Какво я боли?

– Сърцето – отвърна тя, без да мисли.

– Сърцето? Какво му е?

– Нищо, нищо. То е вече на оздравяване.

– Сигурно си много преуморена.

– Не, не, работата го лекува.

Той замълча, но този път ръката му потърси нейната и стисна пръстите ѝ. Разбрал ли бе? После никога вече не бяха говорили върху това. Когато се случваше да срещне Дара с Кузманов, нейните очи грееха от щастие, но Кузманов беше затворен, мълчалив. На лицето му бе легнала сянка. Дали все още съжаляваше за прибързаното си излизане тогава?

***

– Ягоде, хайде ма! Баба откога те чака.

Ягода се огледа като пробудена от сън. Беше стигнала майчиното си село. Широка планинска река, събрала малко по-горе водите на няколко буйни потока, искреше бистра, прозрачна под слънчевите лъчи и плакнеше отдавна измитите в нея камъни. Слеко бълболенетя слизаше надолу, развеселявайки котловинката, през която минаваше.

– А, ти ли си, Горице? – усмихна се Ягода на братовчедка си, хубаво стройно момиче. – Бях се замислила нещо и не те видях.

– Разбрах, че си се замислила, и затова ти се обадох.

– В училище ли отиваш?

– Да. Има още малко писмена работа – пламнаха бузите на Горица.

Ягода се вгледа в очите ѝ. „Те никога не лъжат – помисли

си тя. – Как хубаво говорят за разцъфналия цвят в сърцето на човека.“

– Димитров тука ли ще прекара лятото? – запита я Ягода.

– Сигурно. Чака майка си. Тя не била добре със здравето, та да позакрепне.

– Наистина, Горице, тук е прекрасно – загледа се Ягода в околните високи планински хребети.

После сведе поглед към реката, чиито води пенливо се блъскаха в заоблените камъни пред нея. Отсреща бе училището, до което се отиваше по тясно висящо мостче. Зад него бе вековната букова гора, къпинови храсти бяха израснали край ниската каменна ограда на училищния двор, отрупани с още червени незрели плодове. Ако би останала тук, всред тази природа, навярно и тя би започнала да вижда горските самодиви.

Леля ѝ я очакваше на широко отворения селски вратник.

– Изнадах ти се, Ягоде – заговори тя. – От сутринта съм загледала да видя идеш ли.

– И ето, дойдох – усмихна се Ягода и влязоха вкъщи.

– Като се засмейш, също на майка си приличаш.

– Радвам се. А ти, лелко, как си?

– Слава на Бога, щом като ръцете и краката още ме държат да пошетвам из къщи... Днеска и зелник съм разточила. Мислех, ще дойдеш с детето, да си хапне. Пък и да го видя.

– Някой път ще го доведе, но да посвикне малко с планината. Може като слиза бате Митко с колата, да ми се обади с него да дойдем.

– И аз това му думам вчера. Да качи Светланчо в колата и да го доведе тука. Като си го взела за твое, значи наше дете си е. Нека се каращисва с внуците, да си играят и да се имат като братя. Пък да ти кажа ли, снощи съм си мислила

за тебе, за него. То ще расте, от ден на ден ще поумнява и ще вземе да пита коя е майка му, кой е баща му. Ако тебе те има за майка... Инак не може. Знам, че не е за тебе човек осакатен, половин човек, но пък голям хаир правиш пред Бога. Инак кой ще го погледне? Пък нека и той да се радва на това дете като на свое.

Ягода погледна леля си и каза:

– Като обичаш някого, свой ти е.

– То си е така, ама ние, хората, сме едни такива... А пък ти го казах, защото мислех, че ще е добре и за тебе. Ще е полеко и за тримата. Пък ако не ти тегли сърцето, немой! Ти си млада, може да искаш да си вземеш здрав стопанин.

– Не мисля за това, лелко.

– Знам, че не мислиш, но ние, старите, мислим. И майка ти да беше жива, и тя щеше да мисли.

– Сигурно.

– Миналото лято дойдох при вази, видях, добро е момчето, ама лошо го е наказал Господ. А и защо не е слушало майка си, кога му се е присънила и му думала да не ходи у шумата. Такива сме ние, хората, не слушаме, пък сетне теглим. Затуй вярно си е, дето казваше майка ми, че за да ни дойде лошото, все си има причина.

– Да, лелко, много причини има за нашите страдания. Едните са от сегашни наши грешки, а други – когато порано сме идвали на Земята. Ти знаеш, че човешката душа идва много пъти на Земята, нали?

– Знам, как да не знам. Че Господ няма все нови души да праща на Земята, ще праща и от вехтите.

Ягода я погледна усмихнато. По колко прост начин леля ѝ обясняваше закона на прераждането.

– Ние, лелко, изглежда сме от вехтите души, изпратени на Земята. Правили сме много грешки и сега плащаме чрез различни страдания, но дано поне поумнеем.

– Ще, ще, баща ти как поумня! Макар и накрая, но поумня.

– Наистина, много хора поумняват пред лицето на смъртта.

– Чула съм, че на някои им се отваряли очите и ушите, за да се покаят, да не си отидат грешни на онзи свят.

– Хубаво е, когато човек осъзнае грешките си, но още по-хубаво е, когато ги изправи.

– Някой път може да пооправи нещо, преди да умре, а някой път не му стига времето.

– Затова пращат човека отново на Земята, да ги оправи, стига да не е забравил, като мене.

– Що, ти какво си забравила? Навсякъде помагаш, където можеш.

– Помагам – усмихна се Ягода малко тъжно, – но има хора, които помнят какви са били в минал живот и като срещнат някого, знаят и той какъв е бил в някой минал живот.

– Що, теб тегли ли те това, да го знаеш?

– Много! Имам една близка, бих искала да я нарека приятелка, Мария, да знаеш какво същество е тя, говорила съм ти за нея. Толкова е чувствителна, че усеща не само сегашното, но и миналото. Казвала ми е много неща, съветвала ме е и ми е помагала.

– Е, и какво ти каза за тоя човек, дето го гледаш?

– Че е една душа, добра душа, която е трябвало да държи само цигулката в ръце, а не ножа и пушката. Но той не послушал нито сега, в тоя си живот, нито в миналия, когато по един или друг начин му е казвано.

– Това, дето майка му насън го е редила ли?

– Да. Бог предупреждава чрез сънища или наяве чрез някого, но ние не слушаме, а после скъпо плащаме. Ето и той, ако беше послушал и не беше отишъл в шумата, нямало е да срещне онова войниче и да стреля по него.

– Убил ли го е?

– Не зная. Видял само как паднало, а очите му го гледали с голяма мъка.

– Значи отблизо е било.

– Сигурно. Като го прострелял, в момента Людмил само се зарадвал, че се е спасил, защото е мислел, че войникът е щял навярно да стреля в него. Но после, колкото времето минавало, толкова по-често си спомнял за войничето, в което стрелял, и страшно му тежало. Особено когато е бил на фронта, сякаш очите на момчето го гледали като живи и са се впивали дълбоко в него.

– Може и от онзи свят да го е гледало, ако е умряло горкото войниче. Твоята позната не ти ли е казала дали е убито момчето?

– Не, това не може да каже. Казват ѝ, че е живо, но на кой свят, тя не знае. Защото нали и на този, и на онзи свят човек е все жив?

– Ех, коя ли майка е проплакала и за това войниче! Ама да им бере греха, който ги пращаше по баирите, братя с братя да се бият. Пък и тия войни за какво бяха? Пък и сега, нали все се бият някъде. Полудели са хората, не можеш ги спря! Пък и Господ ги не спира.

– Учителя казва, че Бог не съизволява във войната, но я допуска.

– Защо? Ами да ги върже, та да се не бият!

– Може би Бог е тъкмо затова Бог, защото оставя хората свободни. Но нашите дела после ни връзват, понякога още в същия живот, а понякога в някой от следващите, за да спрем да грешим. Но ние не помним какво сме правили, сърдим се, протестираме против Бога, а то – сами сме си го направили.

– И аз се угреших много, Ягоде, със снаата, та белки затуй веке не помня сънищата си като едно време. Казвала съм ти, такива ясни сънища съм имала, че съм знаела кога ще се разболеете дете, кога ще се случи пакост я на добитъка, я на чича ти Димитра. Ама сетне... Едно е, че много ядове брах с кака ти Стефана, като тръгна с оня, дето ѝ съсипа живота. Пък най-много със снаата, като я доведе Марин

– на Горанина Пена щерката. Че тя хич за него ли беше? Наглед хубава като червена ябълка, да ѝ се ненагледаш, ама отвътре – червива. Докато не умори бате ти Марин, не се остави от табията си да се фаща до ергените на хорото по сватби и годежи. Ама и мойто сърце отскубна из корен. Оттогаз ми се пресякоха краката. А да знайш каква здрава бях, как съм изкачвала баирите! А сега... До вашето село не мога да сляза. Що плач съм изплакала, очите ми изтекоха по Марин! И лоши думи съм думала на снаата, пък то не трябвало. И Марин насъне ми думаше:

– Не кълни мале, недей, ще се оправи Калина.

– И оправи се, нали?

– Вярно, оправи се. Сега прах не дава да падне отгоре ми, ама нали аз се огреших с нея. Деня и нощя се моля да ми прости Господ. Пък Горица е златно чедо. Също на Марина прилича.

– Видях я, като идех. Много се е разхубавила, разцъфнала е.

– Ами като я греят очите на даскалчето ката ден, как няма да разцъфти. Да дойде майка му, пък ще ги годяваме. Пък може и да се оженят, че бързат.

– Нека се обичат и радват.

– А ти, мари Ягоде, ти, мари чедо, все така ли ще караш с тоя сакат човек? И ти не видя младост! Пък ако не мислиш да го отмахнеш, ако сърцето ти е толкова жалостиво и мислиш да го гледаш, докато е жив, то барим... то и хич не е за тебе, ама като си се решила да правиш такъв хаир пред Бога, то барим се задоми и за пред хората.

– Бабо – чу се звънкото гласче на правнучето Маринчо, – тука ли си?

– Тука съм, сине, тука съм, чедо, влез де.

– Гладен съм – каза Маринчо, но като видя Ягода, засрамен се спря до вратата.

– Че какво ми се срамиш, внуче на баба, нали това е леля ти Ягода. Майка ти иде ли?

– Иде. И леля Гора иде с чичо Петко.

– Нека, нека дойдат. Сега ще туря всички да ядем. Знайш ли, Ягода, откакто се роди Маринчо, слънчице ми грейна в душата, гаче ли Марин се върна в двора. Като се обърне и ме погледне, разтапя ми се сърцето. Той беше такъв срамлив. Ергенче вече беше, а се зачервяваше като момиче. Пък беше един хубав, хубав, помниш го, нали?

– Помня го, нали с него идвахте на погребението на мама.

– Тогаз вече беше посърнал, сланата вече беше почнала да го осланява.

– Ти вече не си спомняй за тогава.

– И аз това искам. Ама голяма рана ми се отвори, като го пуснах в гроба млад и зелен. И тая рана все кървеше, а боли, боли до немай къде. Право да ти кажа, не ме е боляло за чича ти кога умря, както за Марин.

– Е, нали се върна вече, ще се успокоиш.

– Гледам, колкото расте Маринчо, по на него заприличва. И хем му се радвам, хем ми се плаче.

– Защо?

– И аз не зная. Такова ми е сърцето, нажалва се.

– Знаеш ли, лелко, аз няма да остана за обеду.

– И таз хубава. Толкова се зарадвах, че ще седнем сички заедно на софрата.

– Друг път, като дойдем със Светлан, с Людмил, с колата. Тогава можем да останем за два-три дена.

– И аз съм си го мислила туй. Хеле за сватбата на Гора.

– Тогава ще имате много гости, няма да има къде да спим.

– Има си хас да няма място. Място, колкото щеш. Ще настелим чергите на хармана, ще турим под тях сено...

– Хубаво ще бъде да спим под звездите – зарадва се Ягода.

– Тъй, ами, вие само дойдете!

– Ще дойдем, а сега ще трябва да тръгвам.

– Че как може тъй, гладна да си тръгнеш?
 – Обещах да мина през Марина махала да видя дяда Стоила, ще ме чакат. Болен нещо бил.

– Пак се държи той на тез години. Може пък и да му е прилошало нещо. Ами да ти туря малко от зелника по път да си хапнеш.

– Може.

Когато Ягода се намери отново сама в планината, отдъхна си облекчено. Преситена ли беше от хора, че предпочиташе да бъде сама, или този ден нахлуващите спомени от миналото запълваха всецяло съзнанието ѝ? А може би искаше да бъде сама, да проникне дълбоко в себе си, да провери всички кътчета на сърцето и душата си. Може би наистина трябваше да вземе някакво решение?

В съзнанието ѝ изпъкна Людмил. Неговото голямо, дълбоко чувство към нея я трогваше. Той го криеше от самия себе си, защото какво можеше той, осакатеният, обезобразеният, да ѝ даде? Нищо!

Отначало, независимо от всичко, мисълта за Соня не го напускаше. Страдаше ужасно. Но с време топлата, сестринска, безкористна грижа на Ясна, както той обикновено наричаше Ягода, проникваше като топла ласка все по-дълбоко в душата му и с нежни пръсти лекуваше раненото му сърце.

Когато Ягода се чудеше как по-безболезнено да му каже за заминаването на Соня с Асен в чужбина, навярно той, забелязал безпокойствието ѝ, я погледна с признателност, с благодарност за всичко, което тя бе направила за него. На другия ден поиска да види цигулката си. Отначало прокарваше пръстите си по нея в милувка, после вземаше лъка и всеки ден малко по малко ръцете му ставаха по-сигурни, пръстите възстановяваха гъвкавостта си. Понякога свиреше с часове. Сякаш душата му се сля с цигулката. И Ягода слушаше как тя изплаква болката на сърцето му.

***

– Ягода, ти май щеше да ме отминеш.

– О, прощавай, лельо Димке, не те видях!

Казаха ми, че си отишла нагоре, пък сетне дотърча Минчо и дума, че си се връщала. Се мислех, че сама ще се сетиш да ни обиколиш.

– Наистина, вчера си мислех за вас, но днес ми отлитна от ума – виновно се усмихна Ягода. – Как е Неша?

– Зля. От зля, по зля отива. Стопи се хептен. Как няма цяр за тая пуста болест! Щеш ли доди да я повидиш?

– Ще дойда. Децата как са?

– Пасат козите. Хич не ми стига ума какво ще правя с тях. Баща им никакъв не се обажда. Отиде уж на мината да работи за повече пари, а думат, намерил си там една здрава, права и чакал само Неша да склопи очи и да се събере с нея.

– Тогава може да вземе децата.

– Не знам. Ако можеш да разгърнеш пазвата ми, ще видиш какъв огън ме гори и за Неша, дете млада-младеничка ще изгние в земята, и за децата, дете ще отидат в чуждата къща.

– Защо чужда? Нали баща им ще е там?

– Немой, Ягода, да думаш тъй. Друго е майката, друго е бащата. Ти нали имаше баща, не те ли проводи да шетах по чуждите къщи?

– Сега е друго, лельо Димке, няма да ги остави баща им, ще ги изучи.

– Дано! Мене хем ме боли за тях, хем зная, че тука няма да мога да ги отчувам. Снаата не ги рачи.

Като влязоха в стаята, Ягода се приближи до дървеното легло, в което лежеше мъртвобледа млада жена.

– Неше! – наведе се над нея Ягода.

– Чаках те, Ягоде – промълви болната и отвори очите си.
 – Научих се, че си дошла от София, и все те чаках.

– И аз мислех миналия път да дойда, когато ходих да се обадя на леля, но като се връщах, заваля дъжд и не можах да се обадя. Добре, че днес майка ти ме пресрещна. А ти как си, Неше?

– Добре. Вече съм добре. Само исках да напишеш на Симо писмо, да дойде да прибере децата, и то скоро. Че аз вече съм пътница.

– Всички сме пътници, Неше.

– Така е. Но едни пътуват за по-близко, а аз ще отида далече, много далече, та затуй Симо трябва да вземе децата.

Ягода мълчаливо погали пожълтялата ръка на Неша и си спомни каква хубава беше, когато я видя преди пет години. Бяха далечни братовчедки и беше слязла в селото специално да се види с Ягода.

Но от две години беше заболяла. Симо я беше водил по доктори, на три пъти лежа в градската болница, но нищо не помогна. Завел я беше и в София. Ягода беше помолила Кузманов да я вземат на изследване. Лекуваха я няколко месеца, но после тя сама пожела да се върне на село. Нищо не я болеше, но се топеше като свещ.

– Щеш ли написа писмото, Ягоде? – запита я Неша.

– Разбира се, че ще го напиша. Имате ли лист, молив, че аз нищо не нося?

– Не, не. У вас го напиши на спокойствие. Речи му да дойде, да си вземем сбогом. Добър беше Симо, много труд положи за мене, но дотук било. Пък там не е лошо, Ягоде. Заведоха ме, показаха ми. Пък ти, Ягоде, драсвай на Симо по някой ред. Той те уважава. И на нея пиши, кажи ѝ, че я моля да ги има децата като нейни, че на нея ги поверявам.

Някакъв конец се дръпна в сърцето на Ягода и тя притвори очи, за да прикрие сълзите си. Когато ги отвори, срещна очите на Неша и остана смаяна. Те винаги бяха хубави, но сега бяха като огрети от невидимо Слънце.

Лицето ѝ, макар восьчнобледо и съвършено слабо, беше одухотворено.

„Ето, това са големите души“ – помисли си Ягода. – Живели са съвсем незабелязано из дебрите на планината, отиващи си с високо съзнание, без страх. Колко малка се почувства Ягода пред тая загасваща на Земята свещица, която може би ще светне с истинската си светлина в отвъдния мир.

– Ягоде, ти немой да мислиш, че си нищо – изненада я Неша с думите си. – Ти си Божия душа, работница. И да знаеш как ти се радват отгоре...

Този път Ягода не можа да сдържи сълзите си.

– Много ми е хубаво с тебе, Ягоде. И лани, като идеше, леко ми ставаше на душата. Искам да си тука, когато дойде часа. Пък сега, иди, да не окъсняваш, че и гости ти идат. Не води вече доктор, няма нужда, ти ела сама!

Неша притвори очи и замълча. Изглеждаше мъртва. Навярно се беше уморила от говоренето. Ягода хвана ръката ѝ, за да види пулса. Беше едва доловим.

– Не е дошъл още часът, Ягоде. Не съм си взела сбогом със Симо. Ти му пиши да побърза. На масата е пликът с адреса му. Ха на добър час.

Неша не си отвори очите и Ягода тихичко излезе от стаята.

– Лельо Димке, аз си отивам – извика ѝ Ягода, – недей, недей идва.

Жената остави паницата, от която хвърляше храна на кокошките, и тръгна към Ягода.

– Ти какво ще речеш, Ягода?

– Нищо.

– Стопи ми се сърцето, Ягоде, стопи!

– Всички ще си отидем от Земята, лельо Димке.

– Знам го туй, но защо тя преди мене да си иде? Тя трябва мене да изпроводи, а не аз нея!

– Много светла душа е.
 – Такава си беше от малка.
 – Аз не съм знаела.
 – Кой знае дали не съгрешихме, като я насилихме да се ожени. Никак не рачеше да иде със Симо. Дали друг имаше на сърце, или пък за нещо друго? Но баща ѝ като рече: „Не ща аз стара мома из двора“, ама сега и той се вие като червей на жарава. Не го свърта вкъщи. Цял ден ходи по баирите.

– Какво прави там?
 – Се си намира работа, знам ли? Пък ти пак ела, Ягоде, немой да ни забравиш.
 – Ще дойда, лельо Димке, ще дойда утре и може, ако трябва, да поостана някой ден.
 – Ами вашите?
 – Мама Дона нали е там. Пък и Людмил не е вече все на легло.

– Ох, и твоя късмет – все край болни! Ама нали ти е такъв занаятът. Но барим да оздравяват. А Неша...

– И тя ще оздравее, но в друг свят.
 – Ох, и тя тъй ми думата, но аз нали не видя. Изпива ме мъката, като си помисля, че няма да я има, като отворя вратата и вляза в стаята. Иде ми с нея в гроба да вляза.

Ягода хвана ръката ѝ и неочаквано я целуна. И докато жената я гледеше учудено, тя ѝ помахна с ръка за довиждане и тръгна.

Слизаше по коларския път, защото по-лесно се вървеше надолу по него. В душата ѝ се промъкваше някакво леко, приятно чувство, като някаква далечна виделина. Откъде идеше то? От срещата с Неша? Странно! Тялото се бе стопило от боледуването, но и толкова се беше префинило, изчистило, че през него прозираше светлата, хубава душа, която чакаше да се откъсне последната нишка, която я свързваше със Земята, за да отлети в светлите светове, където навярно и сега от време на време отива, защото ѝ каза, че „там“ е хубаво.

„Ето, в присъствието на такива хора – мислеше си Ягода – човек усеща, разбира, че наистина няма смърт, както казва Учителя, а само преливане от един свят в друг. Тогава смъртта губи своя страшен образ и става врата, чийто праг трябва да се премине.“

Ягода не помнеше да е имала такова странно, изпълнено сякаш с виделина чувство при напускането на света от някого. В душата ѝ винаги е имало горчивина, болка, даже когато е прекарвала ръка, за да притвори неподвижния вече поглед на същество, с което тя се бе сближила само през време на лечението му в болницата, когато тя служеше там. След свършването на вечерната гимназия тя я напусна, за да се грижи изключително за Людмил.

Една вечер той ѝ каза:

– Нали ти имаше желание да станеш лекарка?

– Да – въздъхна тя.

– Тогава почни да се приготвяш за приемните изпити! Както можеше да се грижиш за мене, когато работеше и учеше, така би могла да сториш това и когато следваш.

Ягода го погледна смаяно.

– Аз искам да създам на моята сестра – продължи той – най-мъничката радост – да реализира мечтата си. И тогава навярно още по-добре ще помага на хората.

От очите на Ягода бликна светлина. Ето как щяха да се изпълнят думите на Учителя – да стане лекарка. Тя си беше мислила, че ще трябва дълги години да работи, да спести пари и тогава да запише медицина. А сега голямата пенсия на Людмил и неговото желание да ѝ помогне ѝ даваха възможност веднага да продължи образованието си.

Няколко дни тя не беше на Земята от радост. Точно тогава получи писмо от Соня, с което ѝ съобщаваше, че не е добре със здравето си.

„Единственото същество, на което говоря по този въпрос, си ти, Ягода. Помниш ли, когато ме спаси оная нощ, като се бях тровила? Но сега не можеш ме спаси, в която и болница

да ме отведеш. И все пак... все пак, надявам се да ми помогнат тук лекарите. Но зная, че за тая коварна болест още не е намерено лекарство. Отначало не ми казваха, но по начина на лекуването разбрах. Подлагам се на нечовешки страдания през време на лекуването само заради Светлан, когото обичам повече от всичко на света. Ти го видя от последните снимки колко е хубав, колко е сладък.

Защо мисля все за тебе, не зная. Може би, защото ти си била всъщност най-доброто към мене същество. Или не, може би си най-устойчива в доброто, защото ти не го проявяваш само към мене. Сега разбирам онзи страдалец, край когото си ти. И затова те облажавам, че можа да го приемеш в своя дом и да се грижиш за него.

Много пъти, когато съм сама, било в болницата или тук, къщи, когато Асен е някъде по служба или на някоя вечеря, си мисля за страданието, което причиних на Людмил. Край него поне беше и си ти, а аз съм сама, сама сред чужди. Само Светлан е като светлинка в моята душа. Заради него ми се къса сърцето, като си помисля, че може би ще настане час да се разделя с него. И без да искам, отново си мисля за Людмил и за това, което направих аз. Но ти не му казвай нищо за заболяването ми!“

Но Ягода му бе казала. Той само дълбоко и глухо въздъхна. Отначало не бе му казала за писмата и снимките на Соня с малкия Светлан. Но веднъж видя как на Людмил ръцете трепереха, когато посегна към тях. Беше позвънил някой, после отиде в кухнята и ги беше забравила на масата. Оттогава тя не намираше смисъл да ги крие, както не криеше от себе си снимчиците на малката къдрокоса Лъчезара, които Дарина ѝ подаряваше, надписани от Кузманов: На обичната леля Ясна с най-топло чувство.

Може би наистина Дара беше привързана към Ягода и я обичаше с искрено чувство, а може би някаква спотаена дълбоко в нея съвест я караше да бъде винаги ласкава и

добра към Ягода. При всички празници я отрупваше с подаръци.

Отначало идването на Дара и Кузманов ѝ причиняваше мъка, която тя с голямо усилие успяваше да прикрие. Защо идваха? Кузманов ли го желаше? Или Дара, преляла от щастие, за да отлее от него малко и на Ягода? Или може би такъв ѝ беше нравът – да обича дружбата и компанията на хора, които ѝ бяха симпатични и приятни като Елена, Людмил и генерала.

Тази пролет, веднъж, когато се бяха събрали, Дарина каза на Елена, че е харесала Владко за зет. Ще ожени Лъчезара за него.

– А, Владко, искаш ли? – запита го шеговито тя.

– Не – отвърна съвсем сериозно той. – Аз веднъж не съм послушал и се ожених, втори път не искам да правя същата грешка.

Всички се огледаха смаяни. Дара искаше да каже още нещо, но Елена ѝ направи знак да не го закача. Това бяха едни от странните му прояви, останали от детинството му – може би на далечен спомен от последното му идване на Земята? Елена беше абсолютно сигурна в това.

Дарина с привидно огорчение каза:

– Е, щом Владко не иска, ще оженя Лъчезара за Светлан.

– Не, не искам – стана бързо той, – имам си друга работа.

– Ние сме ученици – каза сериозно Владко, – не можем да мислим за женене.

– Ама не сега, когато пораснете.

Владко повика с глава Светлан и двамата излязоха.

Дара се разсмия на сериозността, с която двете деца бяха приели нейното предложение, но Лъчезара неочаквано се заплака и рече през сълзи:

– И аз не искам да се женя.

Това накара Дарина да избухне в още по-весел смях и тя искаше да прегърне и да целуне Лъчезара, но малката отиде и седна на коленете на баща си, като завря лицето си в гърдите му. Той само погали къдрокосата ѝ главица.

– Тогава да преминем към медицински проблеми – сериозно се обръщаше Дара към Людмил, който четеше от колите на Ягода и след цигулката те му бяха станали втора страст. Това доставяше голяма приятност на Ягода и създаваше интересни разговори, когато идваха Дарина и Кузманов. Обикновено тя задаваше въпроси на Людмил, после се обръщаше към Ягода, за да я пита какво е чела от Учителя по този въпрос.

Ягода отваряше тетрадката с извадките от беседите върху медицината и прочиташе нещо от там. Друг път Кузманов осветляваше въпросите от гледището на съвременната медицина.

– Генерал Пенчев – обръщаше се Дара с игрива усмивка в очите към него, – изучихте ли астрологията?

– Няма да имам време – отвърщаше сериозно той.

– Защо?

– Много късно почнах. Това е наистина една много интересна наука, която е занимавала човека от най-древни времена, та досега. Съжалевам, че така небрежно съм се отнасял към тази, пък и към другите окултни науки, но съм бил зает със свършено друга работа. Едно време в Сливен имаше един латернаджия, който ходеше из града, свиреше на латерна, върху която беше кацнал един папагал. Този папагал срещу заплащане вадеше с човката си късметчета. Именно в тези късметчета най-напред съм чел за влиянието на звездите, защото там се казваше така: „Ти си роден под добра звезда, която ти отрежда да станеш такъв и такъв... и пр. пр.“, което не помня. Но странното беше, че понякога се случваха и верни неща и латернаджията беше приеман с радост в околните села, а може би и в градовете.

Бях вече доста голям, мисля, в последния клас на гимназията, когато отново се появи латернаджията в града. Бяхме голяма група весели младежи и всички искахме папагалът да ни извади късмети. На някои от момичетата навярно в късметчетата пишеше за женитба и любов, затова те, заляти в смях, четяха написаното, но не го даваха на другите да го прочетат.

В моя късмет пишеше, че планетата Марс ще ми спечели много ордени за храброст по бойните полета. Имаше и още нещо писано за моята зодия – там за първи път прочетох тази дума, но не го помня. Разбира се, че бях забравил съвсем и за самия латернаджия, който навярно е умрял отдавна. Но скоро, като четох за хората, родени през месеца и деня, в който аз съм роден, си спомних за него, за чудния папагал и за късметчетата, напечатани грижливо на малки листчета.

– Аз съм виждала латернаджия в Сливен – каза Елена, – но без папагал. Много интересно ми беше и цяла тълпа деца вървахме след него. А ако имаше и папагал, навярно нямаше да се прибираме вкъщи.

– А Людмил – обръщаше се Дара към него – иска да стане енциклопедия от науки. Изучава физиология, психология...

– Нямам какво друго да правя, освен да чета – гледаше той с поглед, на дъното на който се виждаше дълбоко потиснатото му страдание.

– Искаш ли да ти намеря работа, и то много сериозна? – запита го Дара.

– Каква?

– Да ми кажеш към кой от четирите темперамента принадлежа аз. Кой бяха те, Ягода?

– Умствен или нервен, сангвиничен... чакай, кой беше третият?

– Флегматичен – допълни генералът.

– Да, вярно – усмихна се Ягода – и четвъртият – холеричен. Не, третият беше холеричен, а четвъртият – флегматичен.

– Добре, към кой спадам аз, Людмиле? – запита го пак Дара.

– Специално тези неща ги чете Ясна, а и генералът се интересува от тях. Питай тях.

– Ето ти тези лекции от Учителя – подаде ѝ Ягода подвързано томче. – В него ще прочетеш подробно за темпераментите, с кои органи имат отношение, а също така има интересни неща и за самото съотношение между органите в човешкия организъм.

– О, Ягода, аз и четене! Как си представяш тази работа? Нали знаеш, че не обичам да чета. – Дара сякаш се сепна, после погледна Кузманов и допълни – аз обичам повече да говоря и да слушам. Ако всички четат, кой ще слуша?

– За какво съотношение на органите загатваш, Ясна? – обърна се Кузманов към нея. Той винаги я наричаше с това име.

– Много е интересно, ще го прочета – отвори тя книгата, – за да го чуеш точно, както Учителя го е казал.

– Добре – кимна той с глава.

„Между органите има известно съотношение – зачете тя. – Например широчината на носа отдолу и слепоочните области показват развитието на жизнения флегматичния темперамент. При това широчината на ноздрите има отношение към широчината на ръката, както и към широчината на лицето. Устройството на стомаха е във връзка с устройството на пръстите. Дробовете пък показват каква е ръката и меките части на пръстите. Който разбира закона на съотношението, от един орган може да определи състоянието на други.“

– Може ли да ми дадеш тая книга да я прегледам къщи?

– Разбира се – подаде му я Ягода.

– После и аз бих искал да прочета за темпераментите – каза генералът.

– Ето така – засмя се Дара, – вие ще четете и ще разправяте, а аз ще шия чеиза на Лъчезара.

– О! – изненадаха се всички. – Не е ли много рано?

– То така се почва, отрано, за да не ми дойде после тежко, всичко наведнъж...

Понякога на Ягода ѝ се струваше, че Дара искаше съвсем съзнателно Кузманов да приеме становищата на Учителя не само в областта на медицината, а особено по отношение на морала. Тогава навярно нямаше да се страхува от разните лекарки и медицински сестри, които се въртяха около него, а може би тъкмо и по тази причина тя предпочиташе да бъдат винаги в този най-тесен кръг от приятели?

Но защо Людмил не ги приемаше тях двамата с такава охота, както Елена и генерала? Беше ли доловил погледа на Кузманов, който проблясваше с мека светлина, когато говореше с Ягода? Беше ли усетил трепета в сърцето на Ягода, който извикваше, въпреки нейната воля, усмивка на устните ѝ? Или в неговата душа, без сам да съзнава, отекваше споменът за Соня?

Но когато гостите си отиваха, Людмил дълго свиреше, сложил сурдинката на цигулката.

***

Чу се сричане на камъни. Ягода вдигна глава. Отгоре, направо по сипея, търчаха Стойчо и Карамфила.

– Полека, полека – извика им тя, но те се спряха едва когато бяха при нея.

– Така ли ти поръча мама – обърна се Карамфила към брата си – да летиш по урвата. Нали каза по пътя?

– А ти защо не вървя по пътя?

- Аз тръгнах по пътеката.
- И аз по нея.
- Ами, по нея! Затова се срутваха камъните.
- Хайде, не се разправяйте – хвана Ягода и двамата за по едната ръка, – а ми кажете колко кученца има Риса?
- Три – отвърна бързо Стойчо.
- Аха, три. Четири бяха, но едното умря – каза Карамфила.
- Е, нищо, останали са три – искаше да ги примири Ягода. – А продължава ли приятелството между Риса и Маца?
- Маца умря – казаха едновременно и двете деца.
- Така ли? От какво?
- Дядо казва, че е от старост, и каза, че сега било на него ред.
- А вие ще го пуснете ли да умре?
- Децата я погледнаха. Очите питаха: могат ли да го спрат?
- Може, разбира се, да го спрете – отвърна им Ягода, – като го обичате и слушате. Тогава дълго ще живее. Кой от двама ви повече го обича?
- Аз! – отвърнаха двете деца, само че Стойчо допълни след „аз“, „и Карамфила“.
- Ягода стисна пръстчетата му, а той се засмя от радост.
- Сега да видим кой най-хубаво знае да пее – погледна Ягода Карамфила. – Ще се надпяваме. Който най-хубаво пее, ще получи най-голямото парче от зелника.
- Ааах – каза разочаровано Карамфила.
- Що, не ти ли харесва? За вас изглежда баницата не е нищо, а за нас, в София, е нещо много важно да имаш да си хапнеш от нея. Но тогава за друго да се обзаложим.
- За часовник! – просветнаха очите на Стойчо.
- Часовник? – спря се учудено Ягода.
- Ама не от тези, истинските, а дето ги продават за деца.

- Е, тогава съгласна съм – тръгна Ягода. – И ти, Карамфилче, също ли часовник искаш?
- Не – побърза Стойчо, – тя реве за голяма панделка за плитките ѝ.
- Ягода погледна Карамфила. Две дебели сплъстени руси плитки тежаха на раменцата ѝ.
- Розова или бяла? – запита Ягода.
- Розова – избърза пак Стойчо.
- Така ли ти каза мама, все да бързащ?
- Нали ти реवेशе за розова?
- А мама какво рече? Да е бяла, че да отива на всичко.
- Добре, бяла, широка – съгласи се Ягода. – Сега ще вървим съвсем полека и ще пеем. Едно, две.
- Ами коя песня? – запита Карамфила.
- Ох, пък аз! – засмя се Ягода. – Каква съм. Не сме се нарекли коя песня ще пеем. Кажете коя!
- Рано е Радка ранила – пламнаха бузите на Карамфила.
- Тогава едно, две – почнаха и тримата, но Ягода все повече понижаваше гласа си. Стойчо, който пееше с надути бузи, нещо се пообърка и остана само ясният глас на Карамфила, който се извисяваше все по-уверено, докато гласецът се превърна в неочаквано за годините ѝ хубав глас. Ягода слушаше с наслада.
- Браво, Карамфила – плесна сръце Ягода, когато малката завърши песента, – ти ни надпя. Спечели панделката.
- Аз ще ида да кажа на мама – затича се Стойчо.
- Тичай, тичай, дано с търченето барем получиш часовника.
- А, и това може. Тогава ще се надбягваме – предложи Ягода.
- Затичаха и тримата. Този път спечели Стойчо.
- Ягода запъхтяна и смееща се влезе в широкия двор на дядо Стойчо.

– Какво ви е толкова весело? – запитва ги Добра, майката на Карамфила и Стойчо.

– Надбягаха ме – все още смееща се, каза Ягода.

– И Стойчо спечели часовник – със сестринска обич каза Карамфила.

– А тя – посочи Стойчо сестра си – панделка, хем бяла...

– Как така? – запитва учудено майката.

– Надпя ме! А се бяхме обложили за панделка.

– Хубава работа, че нали ви бях обещала, като отидем на сбора на св. Богородица в Бориково, да ви купя и часовник, и панделка?

– Ама сборът е много далече – прохленчи Карамфила.

– А така може ли, кога как видите леля си Ягода, все по нещо да изпросвате?

– А, не, Добрина, нищо не са искали децата. Аз им предложих да се надпяваме и надтичваме. И те спечелиха. Но наистина, Карамфила пее прекрасно. Ако ѝ се запази така гласът, ще я вземем в София да учи.

– А аз? А мене? – запитва Стойчо.

– Е, ти ще станеш бегач, спортист.

Сърцето на майката се размекна. Карамфила имаше нейния глас, а даже и още по-хубав. Мисълта да прати малката като порасне в София да учи, та да стане като тия, дете пеят по радиото, неведнъж прекосяваше съзнанието ѝ.

– Ха тичайте да обадите на дяда си, че леля ви Ягода дойде – нареди им Добра.

– Няма що да ги редиш да ни викат – чу се мощният за годините глас на дядо Стойчо, – ний сами идем.

– Ама ти си оздравял – упъти се към него Ягода.

– Овчарин хич може ли да се залежи? Той направо мре, но не лежи. Ама ти и няма да дойдеш, ако не е за болест.

– При вас винаги съм идвала с най-голяма радост.

– Видя, видя аз, ами какво ти прави челядта?

– Добре са.

– Ти при леля си ли беше? Май сватба ще има там.

– Така изглежда.

– Ами ти, мари Ягоде – обади се баба Карамфила, – ти все тоя болник ли ще гледаш? Чи тъй ще ти идат младините?

„Чудно! – помисли си Ягода. – Какво толкова днес всички са се загрижили за мен.“

– Бе то не е лошо – продължи с тънкия си глас баба Карамфила – дето правиш тоя хаир толкоз години, ама до края ли ще се заробваш с него?

– Не съм се заробила. Това ми е работата, да се грижа за болни, за него... Иначе как ще имам средствата, за да уча?

– Добре бе, айол, ами като изучиш, като стъпиш на крака, се така ли ще караш? То барем от малко-малко да е здрав, ами...

– Аз малко бързам – стана Ягода.

– Какво? Ще си ходиш ли? – повиши глас дядо Стойчо. – Че къде може тая работа. Ей сега ще донесе Добра зелника.

– Не съм гладна.

– Не си ли? Ти, Карамфило, ѝ пресече глада – обърна се той към жена си. – Ти трябва да знаеш, че тя е като мене, няма да я превиеш да направи туй, дето не ще. Харна душа трябва да е тоя човек, щом тя се е заела да го гледа от толкоз време. Ще сляза да го видя. Преди колко години беше, кога умря баща ѝ? Тогава слязох нея да видя, сетне в селото не съм слизал. Сега за него ще сляза. По този въпрос толкоз! Няма повече да се приказва. Сега ела, Боже, да ядем – прекръсти се дядо Стойчо. – Добро, много на хубаво мирише зелника. Начупи го и дай на всички по парче. Пък ти, Ягодо, немой да ти се прекършва отвътре, ти си наша. Ний с баба ти Карамфила сме най-стария корен от рода ни. Мислим за вази, дето сте по клоните, че нито корен без клони бива, нито клони без корен. Не искаме да мислиш, че си сирота, без нийде никого. А да знайш, че си имаш свои.

Каквото решиш, това. Ние ще сме първи с тебе пред всички в село.

Когато Ягода по-после слизаше надолу, разбра, че навярно по махалите на планината и долу в селото, където тя живееше, хората говореха за нея.

Откакто беше починал баща ѝ, тя идваше почти всяко лято с Людмил в родния Балкан, който тя обичаше много. А и имаше добри условия за провеждане на лекуването на Людмил. Резултатите бяха съвсем малки, но ги имаше и от година на година проличаваха все по-ясно.

Атовалято беше довели и Светлан. „Кое е това дете, откъде е?“ – бяха постоянните въпроси, на които тя отговаряше ту само с усмивка, ту шеговито, че е нейно, ту сериозно, че е на нейна починала приятелка.

– А баща му? Дека е баща му? – питаха я жените.

– Той си има работа, зает е, не може да го гледа.

– Е, нали е мъж – клатеха те глава, – дека може да го чува? Не е като майката – да копае, да сее, да жъне, да се труди, ама пак да си гледа чедото.

Но най-често Ягода бързаше да отmine, гледаше на друга страна, като усещаше, че ще я спрат и разпитват за болния. А сега и за малкия сирак, Светланчо. Дали като го е прибрала, ще го вземе за свое? Ами като се пожени, дали мъжо ѝ ще го рачи?

Ягода казваше, че много бърза, че има важна работа, и оставяше зададените въпроси без отговор.

– Ти немой така – говореше ѝ Дона. – Поспри се, похортувай с тях.

– Но това е любопитство, мама Доне, какво има да ги интересува кой какъв е? Или какво мисля да правя? Аз никого не питам. Всеки е свободен да живее, както намира за най-добре.

– Ти си друго, те са друго. Вие там в града се чуждеете, не си мислите един за друг. А тук се своят. И тебе те своят,

затуй те питат. И ми думат: „Защо се големее Ягода, че тя си е наша. Нейното гайле е наше“.

Ягода гледаше учудено. Наистина тези хора в това планинско село далече от света живееха с радостите и скърбите едни на други. Това направи да се откrehнат вратите на нейното сърце към тях и тя казваше на Дона:

– Ти, мама Доне, им кажи, че не се големея, но че имам да уча. Имам много работа. Ти виждаш и знаеш всичко, говори им вместо мен.

– Ти, Ягоде, само туй ми речи, другото аз си знам. Пък като подоносват на Людмил я компери, я круши, я малко ябълки, не ги възпирай, не им думай, че си имате или пък да искаш да ги плащаш. Не преграждай милостта им към него, пък и към тебе. Че какво, всички те милеят в село. Пък него да знайш как го жалят!

Ягода се усмихна, както обикновено се усмихваше, когато виждаше нещо ново и хубаво. Тя разбра, че донасяните в престилката картофи от жените или извадените от пазвата от някоя старица ябълки или круши, за да ги дадат на Людмил – това бе тяхната жалба, обич към него. Откакто беше довела Светлан, в двора им се събираха всички деца от махалата да играят с него.

– Лельо Ягодеее, ще пуснеш ли Светлан да играе с нас? – викаха децата под прозореца още рано-рано сутринта.

– Ей сега ще слезе – показваше се Ягода усмихната, – но няма да го водите другаде, ще играете в двора.

– Няма, няма! Тук ще играем.

Кротките очи на Светлан проблясваха от радост, той изяждаше търпеливо последните хапки от закуската, които Ягода му слагаше в устата, и слизаше при приятелите, както той наричаше децата. Той беше един от най-малките, но странно се открояваше от всички.

В тези десетина дни, откакто бяха дошли, виждайки го между много деца, тя ясно забеляза необикновено

изработения му за годините характер. Когато децата викаха, кряскаха, спореха на какво да играят, той мълчеше. И мълчеше не защото се чувстваше чужд или не обичаше да говори – той бързо се сприятеляваше и с удоволствие разговаряше с „приятелите“, но само когато всички мълчаха.

– Светлане, на какво да играем? – обръщаше се някое от спорещите деца към него.

Той не отговаряше.

– Млъкнете, бре, какво сте се развикали – викаше високо чернооката Сребрица, – че Светлан няма да ви надвиква?

Когато всички млъкваха, тогава се чуваше мекият топъл глас на Светлан.

„Благородна душа – бе казала за него Мария. – Душа изработена. Странно бързо се справя с всичко! Имам чувството, че скоро е бил на Земята.“

Ягода само въздъхваше. Наистина ли се бе върнал Емил? Пред вътрешния ѝ взор изпъкваше стаята, в която лежеше Соня. Вратата се отвори и на прага се показаха възрастна жена и малко момченце. Ягода веднага го позна – Светлан.

– Ела, сладкият ми – протегна към него изтънелите си като на дете ръце Соня. Но той се спря и загледа Ягода.

– Не се страхувай, рожбенце, тя е нашата леличка, ела да се запознаеш с нея!

Малкият стоеше, гледаше и сякаш не чуваше. Очите му се разтвориха като от учудване, после просияха. Най-странна усмивка се появи на устните му, която събуди някакво далечно ехо в Ягода. Някъде дълбоко в душата ѝ, изпод диплите на изминалите години, изплува рядката, внезапно появяваща се подобна странна усмивка у Емил. Споменът за него изпъкна с необикновена яснота, от което и болка, и радост отекнаха в сърцето ѝ.

В същото време малкият се приближи до нея и се вгледа в ръката ѝ, която тя бе сложила свободно върху скута си.

– Пръстенът ти го привлече – усмихна се Соня. – Той много обича да гледа пръстени. Това ме е учудвало.

Наистина, Светлан гледаше с неподвижно взрян поглед пръстена. После посегна към него, погали го и сложи за миг страничката си върху него. „По това ще ме познаеш, че ще се вгледам в пръстена и ще го погалия“ – прозвучаха съвсем неочаквано думите на Емил, написани в бележката при пръстена, който ѝ беше оставил. И все пак тя по-късно свърза жеста на детето с написаната от Емил фраза. Тогава бе стояла дълго неподвижно. Наистина ли се бе върнал Емил? И кой знае защо ѝ се стори, че именно в този миг Светлан се роди в сърцето ѝ.

Много пъти след това се виждаше да открие някакви сходни черти у него с Емил, но не можеше. Светлан беше много различен по външен вид. И все пак... все пак понякога се случваха странни неща. Тя веднъж без да иска сбърка името му и го извика:

– Емиле! – той мигновено се обърна и пак със същата усмивка се усмихна. Ягода потръпна. Но може би беше съвсем случайно?

– Искаш ли да учим заедно? – попита го тя веднъж.

Той се обърна, погледна я с най-странен израз на очите, после, като остави играчките си, дойде при нея и каза:

– Разкажи ми урока си.

– Помниш ли, когато ти разказвах уроците си?

– Помня – отвърна той и се върна отново при играчките си.

Помни! От това, което беше чела, Ягода знаеше, че децата могат да помнят повече или по-малко от своите минали прераждания.

Понякога той охкаше, стенеше през нощта.

– Светленце, какво ти е, гълъбчето ми? – събуждаше го разтревожено Ягода.

– Много съм болен – отвърщаше ѝ в полусън той.

Тя веднага ставаше, туряше му термометъра, опитваше пулса му. Когато той се разбудеше съвсем, оказваше се, че е съвсем здрав.

Веднъж той съвсем сериозно гледеше патериците на Людмил и като се обърна към Ягода, запита с голяма болка, изразена в очите му:

– Тези патерици моите ли са?

– Не, детенцето ми, те са на чичко Людмил, нали знаеш това?

– А аз нали имах изкуствен крак като него? – продължаваше да пита той, сякаш не чул думите ѝ.

– Не, разбира се, ти си имаш такива хубави, здрави краченца, я потичай с тях!

– Не мога – със страшно измъчен глас промълви той.

Ягода се стресна. Веднага отиде при него, прегърна го, той се сгуши в нея и заплака. Тя галеше главичката му, целуваше косиците му и после го изведе на разходка, за да го разсее.

През целия ден и до късно през нощта тя не можеше да откъсне мисълта си от тази странна случка. Припомняше си случаи, когато Светлан, като вървяха, избираше най-удобно място да мине и никога не подскачаше като другите деца.

„Каква странна загадка е животът – мислеше си тя. Ако беше тука Учителя, тя би отишла при Него, би Го питала... Да, само Той би могъл да ѝ каже истината. Истината – каква чудно хубава дума!“

Тя поглеждаше часовника си, беше късно след полунощ, а все не можеше да заспи. Слушаше равномерното дишане на Светлан недалече от нея на креватчето му и мисълта ѝ отново се връщаше към него, към Соня. Отново се вижда във Франция до нейното легло.

– Ягода – чува тя Соня да ѝ казва, – доскоро все вярвах, че ще оздравея поне от малко-малко, но една нощ се уверих, че няма да бъде така. Тогава плаках много. Бях сама. Асен

отсъстваше. Къде беше? Не зная. Той все по-рядко идваше при мен в болницата, а и когато бях вкъщи, все се случваше да отсъства. Тогава си мислех за Людмил, за теб, за Учителя. Нали ти бил казал, че в природата съществува закон за абсолютна справедливост, че всичко, което прави човек, добро или лошо, му се връща, безразлично кога. На мене много скоро ми се върна. Защо постъпих така с Людмил, когато го бях обичала толкова много? После обикнах Асен. Отначало дори не съзнавах, че толкова дълбоко е влязъл в съзнанието ми. А си мислех, че може би Людмил няма да остане жив. Асен същото мислеше.

Сега, когато Асен не идва при мен, не му се сърдя. Навярно той разсъждава по отношение на себе си и на мене така, както аз за Людмил. Той е млад, здрав, иска да живее, както аз исках. Хубаво е, че си отивам. Безграничната ми мъка беше само за Светлан. Страдах, ужасно страдах. Една утрин, пак бях сама, прекарвах през съзнанието си всички роднини и близки – на кого от тях да поверя Светлан. И нито на едного не можах да се спра. Майка ми гледа децата на брат ми. А и винаги е била недоволна от мене. Много съм ѝ коствала. Тогава, както в онази нощ, когато се отрових, изпъкна ти в съзнанието ми. Ето, само на тебе мога да го поверя и да съм свършено спокойна в другия свят.

– Не е ли рано, Соня – помъчи се Ягода да се противопостави, – да мислиш за това?

– Не, никак. Сега съм малко по-добре. И болестта е на приливи и отливи. Но когато дойде приливът, ще видиш колко е страшно. Предпочитам сто пъти да умра, отколкото да издържам на адските болки. Само инжекциите ме облекчават за известно време.

Ягода искаше да каже нещо, но нямаше какво. Самата тя виждаше колко е близък краят, но за да я отклони все пак от горчивите мисли, каза:

– Елена специално те поздравява.
 – Много ти благодаря.
 – Даже беше писала на Радко, ако може да дойде да те споходи.

– О, не, не искам! Единствения човек, когото исках да видя, си само ти. А кажи ми нещо за онзи страдалец, за Людмил. Може би съвестта ми по отношение на него ме изтормози и разболя. Да знаеш колко често го сънувах – ту като здрав, когато ми свиреше на цигулка, ту като болен, полутруп, получовек. Случвало се е да се събуждам и още да слушам как свири.

– Наистина, той напоследък много свири.
 – Така ли? А дали все още си е спомнял за мен, или ме е проклел?
 – Мисля, че никога няма да те забрави. Когато човек обича дълбоко и силно, никога не забравя. Обичта остава в него, даже и отвън с нищо да не показва това.

– Ти си права – притваряше очи Соня. – Колко много имам да ти говоря, а се уморих, страшно се уморих...

Наистина кризата, която последва, беше страшно жестока. Ягода много пъти беше виждала най-различни човешки страдания, но страданието на Соня беше изключително тежко. Тя не искаше да напусне Земята от болницата, а от къщи. Струваше ѝ се, че там ще страда още по-жестоко сама сред чужди. А така мисълта, че си е въкъщи, внасяше душевно успокоение в нея, независимо от ужасните страдания на тялото.

Ягода бдеше ден и нощ над нея. Слагаше предписаните от лекаря инжекции, които оказваха своето влияние и болестта отстъпваше за известно време, за да връхлети отново с по-страшна сила.

През дните или нощите, когато Соня беше малко по-добре и в съзнание, тя бързаше да разкаже на Ягода всичко, което е мислила през тези години, откакто беше

напуснала родината. Понякога разпитваше за Витоша, за цветята напролет. Цъфтят ли още кукурякът, игличината, минзухарите... Ухаят ли розите по парковете и градините на София?

Ягода разказваше за поляните с иглика, с минзухари, за зеления скромнен кукуряк, явил се с едноцветната си дреха през пролетта, за розите, отрупани с благоуханен цвят, огрети от хубавото българско слънце...

– И небето е толкова чисто, синьо – допълваше Соня и унесено притваряше очи.

Миг след това ставаше мъртвобледа. Може би душата ѝ напускаше смаленото ѝ до неузнаваемост тяло и се връщаше в родината, за да види планините, реките, да вдъхне аромата на боровите гори, напечени от пладнешкото слънце, да премине по любимите софийски улици, да усети уханието на розите...

Когато отваряше очи, тя дълго гледаше с неясен поглед, после идваше в съзнание и почваше да разпитва за близките, за познатите.

– А как е онзи генерал? – запита тя веднъж Ягода. – Дето беше катастрофирал?

– Оправи се и се ожени за Елена.

– Наистина? – учуди се Соня. – Само това не бих могла никога да си помисля. Е, как така Елена се съгласи да се ожени за тоя дядо?

– Може би тъкмо защото е дядо.

– Е, и за какво?

– Той остана съвсем сам. Дъщеря му се ожени за един поляк, доцент в университета, и отиде с него във Варшава. От своя страна, Елена се чувства винаги съвсем безпомощна. Има нужда от подкрепа.

– И той ще я подкрепя, така ли?

– Разбира се. Той е за нея голяма морална подкрепа.

– А къщата им... на Елена, де?

– Баща ѝ продаде в Сливен всичко, възстановиха къщата

в София и се прибра при нея.

– Значи тя сега е с двама старци.

– Генералът, може би поради голямата си обич към Елена, доста се възстанови и грижите, с които я обгражда, карат Елена да е винаги усмихната, радостна.

– А малкият? – продължаваше да пита Соня с тих глас.

– Владко ли беше?

– Да.

– В болницата ти ми разказваше за него доста интересни неща, които тогава, разбира се, вземах като чиста фантазия. Все такъв ли е чудноват, странен?

– Много неща, когато човек не ги разбира, изглеждат странни, но за тези, които имат съответното знание и прозрение, са съвсем естествени. Но независимо от неговите странности, както ти ги наричаш, той е отличник в училището и са много добри приятели с генерала.

– Да не са си открили някакви роднински връзки от минали прераждания, както с Елена?

– Не зная, но имат много хубави отношения. Вземат книги от библиотеката на Емил.

– Чакай, чакай, знаеш ли колко често по-рано сънувах това момче? Просто да се чудиш! Поне да си бях мислила за него. И да знаеш какви чудесни сънища съм имала! Сънувах го все wśród планини, цветя, ама да знаеш какви цветя, невиджани! И все ми се усмихваше. Разправяше ми какви ли не чудесии, които не помнех, като се събуждах. Веднъж ми каза: „Ще дойда да живея у вас“. „Ами – казах му аз, – как ще дойдеш, на Асен няма да му е приятно“. „Той няма да знае“ – усмихна се момчето. Аз го гледах и се чудех. Един хубав – нито има гърбица, нито е къц. Но после спрях да го сънувам. Дали още оттогава не съм била болна и затова съм го сънувала? Чакай, за кого още не съм те питала? За мама, за сестра ми вече ти ми разказа. За Мария не смея да питам, но все пак след тебе бих искала да видя нея. Може би тя има

много лошо мнение за мене, и с право.

– Не, няма лошо мнение не само за тебе, а и изобщо за никого.

– Зная, зная, тя е издигната душа. Облажавам ви за дружбата ви. А аз се отклоних. Отклоних се, като обикнах Людмил. Слаба съм била. А ти си устойчива. Може би Людмил няма да стане като тебе, като си все край него, но и ти никога няма да се повлияеш от него.

– Добре е, когато хората се чувстват свободни в присъствието един на друг. Всеки да расте и да се развива естествено.

– Това е най-хубавото, по Учителя. Знаеш ли, че не отидох при Него в Мърчаево или когато се бе върнал на Изгрева, за да поговоря? Не смеех. Чувствах се виновна. А сам Той навярно не ме е обвинявал.

– Сигурно.

– И все пак отидох при Него, знаеш ли кога?

– Не си ми казвала.

– Когато тялото Му беше положено в салона, смълчано... Много късно, нали? Не можех да Го питам и да чуя съвета Му. В салона всички плачеха. Плаках и аз, без сама да зная защо. Отведнъж оставих Асен при вратата, влязох и коленичих пред Него. Молих Го да ми прости, макар тогава да не знаех точно за какво. Сега ми е ясно. Сега много неща са ми ясни. Имах много време да мисля.

Друг път, когато Соня имаше малък отдих от болестта, бе се обърнала към Ягода:

– Знаеш ли, само за един човек не искам да те запитам, защото зная, че ще те заболи.

Ягода я погледна учудено.

– Не можеш ли да отгатнеш?

– Не.

– За д-р Кузманов.

Ягода трепна, без да иска.

- Видя ли? Тая шарена пеперуда ти го взе от устата.
- Не, не, не си права.
- Тук не можеш да ме разубедиш. Може да не съм израснала като тебе, но от обич разбирам. Този човек те обичаше. Той беше единственият човек, който заслужаваше твоята обич. Но тая празноглава Дарина го изюди.
- Моля те, не говори така. Дара е прекрасна съпруга и майка.
- Често ли идват у вас?
- Да.
- Ти, наистина, какво да кажа, но ще се изразя, както Мария, израснала си много, много. Аз не бих могла да я понасям да ми влезе в къщата. Асен може да ходи, където си иска. Аз съм болна, както някога Елена – засмя се Соня горчиво. – Сега я разбирам много добре, и за нея ми се върна. Но друго исках да кажа, загубих си мисълта. А, да, че Асен може да ходи, дето си иска, да се среща, с когото си иска, но вкъщи – това не. Ти наистина си душа, изработена душа.
- Всъщност така е най-добре, Соня. Моят път е съвсем различен от пътя на Кузманов. Идеите ни са различни. Той израства в медицината. Има напечатани статии в научните медицински списания и тук, и в Париж. И мисля, че това до голяма степен се дължи на добрите условия, които Дара му създава вкъщи. Нямах представа как трепти за всичко, което прави за него, и с каква радост ми донася напечатаните му статии.
- И ти?
- Какво аз?
- И ти си щастлива с нейното щастие?
- Старая се.
- Ето, това не мога да разбера. Да я търпиш всеки ден пред очите си.
- А Бог как я търпи?

- Остави тая работа.
- Освен това, може да е точно такъв планът на Небето. А ако е така, аз го приемам, каквото и да ми коства.
- Ти си чудна, Ягода, ти си силна. Най-силна от всички ни. Може би и тъкмо затова Кузманов и хиляда пъти да обича Дарина, теб винаги ще те цени. Всъщност, може би това е най-хубавото. Защото всичко друго светва, угасва и се превръща на пепел. А така ти ще светиш през целия му живот като чудна, красива звезда, и всякога ще се радва, когато те вижда, и всякога разговорът с тебе ще бъде извор на приятни за него размисли. Да знаеш колко съм мислила върху всички тия неща, когато съм лежала сама в стаята.
- Ягода само помилва ръката ѝ, останала само кожа и кости. Беше учудена от прозрението, до което беше достигнала Соня чрез големите страдания.
- Една нощ Соня тихо повика:
- Ягода!
- Тук съм, Соня.
- Знаех, че си тук, но исках да чуя гласа ти. Помниш ли, когато отричах съществуването на задгробните светове и че всичко се свършва със смъртта?
- Помня.
- Наистина така може да мисли човек, когато животът е пред него. Но когато той се озове на прага, тогава му се иска да вярва, че отгатък, като прекрачи прага, ще се озове в друг, непознат може би нему свят, но че ще е пак жив. Жив, живот... какви чудно хубави думи са това! Ние сме живели всред живота, но не сме го оценили. Поне така мисля за себе си. Сега ми се иска да вярвам, че животът продължава, че аз няма да изчезна в черната земя. Искам да съм уверена, че там ще сложат само моята смалена изсушена кутия, а самата аз ще литна, както сега понякога литвам към родната страна. Тогава чувам Людмил да свири. Каж ми, илюзия ли е това?

– Не, не е илюзия. Той наистина свири и ти го чуваш.

– Мъката по него, по това, което направих с него, ме стопа. Кажу ми, че ако наистина моята същност не изчезне и аз като някаква субстанция съществувам, облечена, както ти казваш, в някаква друга, ефирна дреха, ще идвам да го слушам.

– Ще му кажа.

– И при тебе ще идвам, Ягода. Ти си по-чувствителна, вярвам, че ще ме усетиш, като минавам като ветрец край тебе. А Светлан? – разплака се отведнъж Соня.

– Него най-ясно ще го виждаш, защото най-много го обичаш.

– Така ли мислиш? – през сълзи запита Соня.

– Учителя казва, че хората, като се обичат, са винаги заедно. Но ти не бързай да мислиш за това!

– За смъртта ли? Тя вече е съвсем близко. Но ти стой, Ягода, при мене, за да не ме е страх, когато тя дойде! Само доведи Светлан, да го погали преди това. А ти, ти ми помогни отрано да прозре истината, да не се лута като мене. Да не е като листо, обрлено и развяно от вятъра, а да се държи здраво за клона, за дървото – за Бога. А аз защо се отклоних от Него? Людмил и Асен ме отклониха. Не, не те, а защото аз бях слаба. И от Учителя се отклоних, там ми е най-голямата грешка. Колко бащински добър беше към мене. Колко много ми помогна! Но аз не Го разбрах. Мислех Го за обикновен мъдър старец. А Той не бил човек, а Слънце, какво голямо Слънце!

Соня, притворила очи, се унесе. Когато ги отвори отново, пошепна:

– Доведи Светлан. Събуди го внимателно. Умий го, да е буден. И чакай, чакай да ти кажа. Аз говорих с Асен, нека той се ожени и има друг син. А Светлан никога няма да го даваш на него, той е само мой и го поверявам на тебе, за да му покажеш верния път в живота.

– О, аз, та какво съм аз?

– Ти винаги се подценяваш, Ягода, но да не спорим, няма време. Достатъчно е да го свържеш с Учителя, който именно сочи верния път. Иди, иди го доведи. Само него. Не викай Асен. Той е уморен. Нека спи. Утре сутринта ще дойде.

Но когато Ягода доведе детето, Соня губеше съзнание. Говореше несвързано. За един миг проблесна съзнанието ѝ. Тя протегна ръката си към Светлан и се усмихна с най-чудната си усмивка.

Когато на сутринта Ягода почука на вратата на Асен, за да го събуди, Соня лежеше вече тиха, спокойна, безмълвна...

– Вие сте по-щастливи и по-силни от нас – каза Асен на Ягода, настанявайки я в купето на влака, заедно със Светлан. – Ние искаме да изградим един материално обезпечен живот на хората, но само за Земята, до гроба. А вие предлагате живот и отвъд. Дали той съществува, или не, няма да спорим сега. Но надеждата за него създава именно безсмъртието у човека и го кара да не се чувства така жалък, безсилен. Ти направи в този месец за Соня повече, отколкото аз през всичките тези години, макар да ѝ създавах по възможност най-добри условия за живот.

– А не, не. Зная, че Соня е била доволна и щастлива и че те е обичала много, много и ако не е била болестта...

– Да, болестта и смъртта, с които се борим, но срещу които сме безсилни. Но по-страшна от самите страдания, от болестта, за Соня беше мисълта, че ще изчезне, че ще се стопа в гроба и никога не ще съществува...

Когато говорих с нея последния път, тя ми каза: „Не намираш ли, че животът е най-хубавото нещо?“. „Естествено“ – отвърнах аз малко унило. А тя някак вдъхновено продължи: „А да няма смърт е прекрасно! Животът да прелива от тук отвъд и да няма никога край“. Аз исках по видимому да се съглася с нея, за да е спокойна,

но тя се усмихна и рече: „Нищо не ми казвай сега! Когато аз дойда един ден да те посрещна, както сега баща ми идва, за да ме съпроводи отвъд, тогава ще разбереш“. Ето за това благодаря, Ягода, че направи последните ѝ дни, независимо от големите страдания на тялото ѝ, своего рода спокойни. А ти ми пиши от време на време, да зная как е Светъл.

* * *

– Хо, хо, Ягода! Стоп! – излезе от пряката пътека млад човек и тръгна срещу нея.

– А – изненада се тя, – вие, инженер Младенов? Кога дойдохте?

– Снощи. Днес леля Дона ми каза, че си отишла горе, при леля си Лада, и аз реших, че по-лесно би ми било да издържа три дни жаден в пустинята, отколкото да стоя къщи и да те чакам. Затова излязох да те посрещна и да ме утешиш.

– За какво?

– Хедвига няма да се върне от Германия. Решила е да ме остави завинаги. Затова дойдох да изплача сълзите си на твоето рамо.

– Не се шегувайте, инженер Младенов, сигурно си е дошла и затова сте така весел.

– Не, точно обратното, много съм тъжен, защото ми говориш на „ви“.

– Така съм привикнала.

– Отвикни! Но да не спорим сега. Все пак, имаш право, че съм и весел, но това е, защото те видях, и най-главното, не искам да те изпусна, както някога, когато те видях при извора. Помниш ли? Каква плаха беше ти, Ягода, тогава, а и аз бях съвършено начинаещ в любовта... и така, докато се усетя, грабнаха те...

Страните на Ягода пламнаха.

– Ето, и сега си същата – гледаха я с весели пламъчета очите на инженера. – Готова си да се смутиш и да забързаш със стомните надолу. Но все пак, тогава така хубаво ме поглеждаше.

– Какво Ви е днес, инженер Младенов?

– Нищо, освен че съм много радостен от възможността да вървим заедно в планината. Денят е прекрасен, само за обяснение в любов, нали, Ягода?

– Съжالياвам, че не мога да отвърна на шегите Ви с шегите, не съм свикнала.

– Тогава ще ми отвърнеш съвсем сериозно с нещо подобаващо.

– Ако Хедвига Ви чуе, няма да ѝ стане приятно.

– О, ние не си връзваме кусур. Тя там си е намерила друг, затова няма да ѝ домилее за мене.

– Никога не мога да разбера кога говорите сериозно и кога се шегувате.

– Нищо друго не остава, освен всичко това да го приемеш като истина, защото и в шегата има истина и тя е, че Хедвига ми писа, че се отказва повече да ми бъде дресьор, тъй като никак не съм бил податлив за това, а също така се отказва и да ме възпитава, държейки ме толкова години в хладното мазе на своя характер, и ми дава разрешение да се приютя в някое топло българско сърце.

– Ето, пак почвате. Така никога няма да Ви разбера.

– Какво искаш да разбереш, Ягода? Че Хедвига няма да се върне? Казах ти го. Омръзнал съм ѝ. Родината я задържа с притегателната сила на нещо ново, прекрасно и това не са майка ѝ, сестра ѝ, заради които ми пишеше, че удължава престоя си, а навярно очите на някой Хенрих, Рудолф или кой знае кой.

– Е, и сега? – загледа го загрижено Ягода.

– Сега нищо! През цялата година проливах реки от горчиви сълзи, които вгорчиха и морето, в което се вливаха.

– Кога получихте писмо, че не иска да се върне?

– Ягода, поне с това не си трови душата. Достатъчно са ти всички тъжни и болни покрай тебе. Хайде да се смеем! Знаеш ли, че ти ставаш много по-хубава, когато се смееш, дори и когато само се усмихваш? Това съм го забелязал съвсем добре. И тогава никак не си страшна.

– Аз? – учудено го погледна Ягода.

– Ти, разбира се. И тогава мога да не се страхувам от тебе и мога да ти кажа, че някогашната ми младежка обич към теб е лумнала в любов, която ме прави да приличам на младеж и да тичам с тебе ето така – хванати за ръце!

И докато Ягода смяяно го слушаше, той хвана ръката ѝ и затича надолу по пътя.

– Спрете, ще падна! – замоли го тя.

– Как ще паднеш, когато съм при теб?

– Моля Ви, не се шегувайте, оставете ме – политна Ягода и наистина щеше да падне.

Той я хвана с двете си ръце и леко я притегли към себе си, но тя веднага се отдръпна.

– Ягода, сега ще ти говоря съвсем сериозно. Ти никога не си тичала така, никога не си се радвала. И защо? Защо трябва да си заобиколена вечно с болни, нещастни, недъгави, когато с мен можеш да пиеш с пълни шепи от радостите на живота. Хедвиг наистина няма да се върне. Поиска да изпратя Евелина при нея и аз я пратих. Остава само Мони при мене. Може би това е самата съдба? Не съм го искал аз, съдбата ме освободи от нея. Ти сама видя колко е хладна, високомерна, трудна по характер по-миналото лято, когато бяхме тука. И тъкмо тогава видях какво си ти. Каква топла грижа има в тебе, каквато аз никога не съм видял и за която жадувам.

Ягода го гледеше учудено, недоумяващо.

– Животът не е много дълъг, Ягода – говореше ѝ той.

– Миговете, дните, месеците, годините, които ни остават,

не са безконечни и нека ги използваме, за да се радваме на всичко, което ни заобикаля – посочи той планината, – а също така и един на друг. Аз не съм ти чужд, а за мене часовете, прекарани с тебе тук, особено миналото лято, са най-хубавите в живота ми. Аз съм се изненадвал от твоята чуткост, деликатност!

– А колко пъти сте ме описвали така карикатурно като груба, едва ли не приличаща на пън! И после, когато аз ви гледах смяяна, Вие избухвахте в такъв весел смях, който заразяваше и Людмил.

– Защото ти се радвах, Ягода, особено когато ме гледаше смяяно. Ти сама нямаш представа какво носиш в себе си, какво излъчваш. То е неизказано хубаво, светло.

– То не е мое – каза Ягода.

– Как не е твое?

– Така.

– Обясни се!

– То идва от голямата идея, на която искам да служа.

– Зная, но нима тази идея изключва човек да е радостен?

– Не. Учителя винаги е казвал да се радваме на светлината, на красотата, която ни заобикаля, на цветята, на това, че имаме ръце, крака, очи. Изобщо, да се радваме на всичко.

– А нима е против хората да се обичат един друг?

– Тъкмо обратното. Той най-много говори за любовта.

– Това е чудесно, Ягода. Ние ще се радваме един на друг, ще живеем един за друг. Ще тичаме, хванати за ръце, ще бъдем щастливи...

Ягода се спря до крайпътната скала и притвори очи, го слушаше. За първи път чуваше такива думи, които като мелодия галеха слуха ѝ и като топла ласка преминаха през сърцето ѝ. Стори ѝ се, че чува шума на гората, бликането на извора, когато се навеждаше да пълни стомните, стори ѝ се,

че пет птици и той стои там, на недалечната скала с книга в ръка. Но кога е било това? Отдавна, безкрайно отдавна. А сега да се радва. Наистина ли може да се радва? И да бъде щастлива? Как ще бъде щастлива? С него, само с него. А после? Какво после? Нищо!

Тя отвори очите си. Младенов беше дошъл съвсем близо до нея, протегнал ръцете си да хване раменете ѝ, и я притискаше към себе си.

– Чакайте! – вгледа се тя в него.

Какво имаше в очите му? Светлината, която бе видяла по-рано в тях, беше отстъпила място на нещо друго, което тя някога, преди години, бе виждала в очите на... Ах, да – прекара тя ръка по челото си, за да прогони неприятния спомен.

– А моите болни? – поиска Ягода да ги изправи като преграда между него и нея.

– Кои болни?

– Тези, за които уча? А Людмил?

– Болните са твоята бъдеща кариера. Но навярно ще трябва да отложиш следването си 1-2 години, докато ме преместят от Бургас в София. А Людмил ще си намери някоя жена да го гледа, може и леля ми. Аз искам ти да си само моя, да принадлежиш на мене и аз на тебе – поиска да я прегърне той.

– Не, не. Аз не мога да принадлежа на Вас. Преди всичко, аз искам да принадлежа на Бога. Това, което ми предлагате, е много хубаво. То би било прекрасно за една жена в обикновен смисъл на думата, но за мен? Не.

– Защо?

– За миг аз го допуснах в себе си и видях, че то ме потиска, ограничава.

– Как можеш за един миг да провериш себе си – има време, ще помислиш.

– Нещата се разбират точно в този миг, когато в него

просветва нещо и се вижда какво може да се направи и какво не може. Бракът слага трапеза на човешките желания, на плътта...

– Та това е съвсем естествено.

– А обичта е светлина и красота и музика за човешката душа.

– Но ние не сме вече на онези години, когато се срещаме в гората при извора, аз – с книга, а ти – със стомна в ръце, едва смеещи да се погледнем.

– Наистина това време е отдавна отминало, като отпреди стотици години, но аз не съм в състояние да Ви сложа трапезата, която изисква един брак. Може би и за това дори се изисква някакво своего рода чувство, което видях във вашите очи, но аз го нямам.

– То ще се зароди, Ягода, по своя естествен път.

– Моето място не е при Вас.

– А къде?

– При страдащите, при болните.

– Но и ти самата имаш нужда от радост.

– Имам я, и то дълбока, голяма, идваща от очите на тези, чиито страдания искам да облекча, и тя се превръща в светлина в моята душа.

– Но ти си човек, Ягода, нима ще похабиш живота си, младостта си само за болни и страдащи? Ти видя през тези три лета тука какви хубави часове сме имали.

– Това е истина и аз съм Ви се радвала.

– Нали? Това може да бъде през целия ни живот.

– Както досега.

– Но аз наистина съм те обикнал и се отказах от...

– От Хедвига? – учудено го погледна Ягода.

– Не, не, истината е, че тя не иска да се върне вече тука, но от...

– Момичето, което беше дошло в последните дни на миналото лято тук? То беше толкова добро с Евелина и Мони!

– Но си правеше сметки...

Ягода се усмихна горчиво.

– Защо се усмихваш така? – запита я Младенов.

– Не е хубаво да хвърля човек шепа пръст в извора, от който е пил.

– Морализираш ли ме, Ягода?

– Не, не – вървеше тя с наведена глава, изпълнена с горчивина, задето се бе поддала, макар за миг... И как бе могла да забрави за това момиче?

– Докторкеее, докторкеее – викаше някой.

Ягода се обърна. От страничната пътека подтичваше млад човек.

– Ягодеее, Ягоде мари – викаше от прага на не много далечната къща стара жена. – Дойди, че снаата се опари лошо, мариини.

В това време младият човек дойде при Ягода и при Младенов. Обясни, че жена му си опарила крака с вряла вода.

Ягода се обърна за миг към Младенов, той ѝ кимна с глава и тръгна след нея.

– Да беше зимъс, та да ѝ турим кисело зеле, ами сега какво да правим! – вайкаше се старата жена.

Ягода видя зачервения на мехури крак на Катерина. Веднага поиска чиста голяма кърпа, вода и чист леген. Бързо натопи кърпата в легена, насапуниса я и веднага я сложи върху попарения крак. Миг след това я отмахна, потопа я във водата, натърка я със сапун и пак я тури върху изгореното място.

Бързо и сръчно Ягода всяка минута туряше отново и отново насапунисаната кърпа върху крака на Катерина. Полека-полека тя престана да плаче от голямата болка и сълзите ѝ засъхнаха по страните. Най-после тя почна да си отдъхва облекчено и каза:

– Сега, Ягодо, вече мога сама. Добре, че те видя Захари,

та те повика. Щях да припадна от болка. Сега ми поолекна. Не знам как да ти се отблагодаря.

– Няма какво да ми се отблагодаряваш, само да ти мине. Този начин на лекуване е много прост, но действа бързо и успокоява болката. Знам го от Учителя – обърна се тя към Младенов. – В Мърчаево, където беше евакуиран с група ученици, едно дете си изгорило много лошо ръцете. Учителя казал да го лекуват с насапунисани мокри кърпи. И между пръстите му слагали също насапунисани парцалчета, за да не се сраснат, понеже кожата била обелена. А после го превързвали с марля, напоена силно в зехтин. И ти, Катерино, ще туриш така чисто платно, мокро, насапунисано, между пръстите на краката си. А довечера го превържи с кърпа, напоена със зехтин.

– Захари трябва да прибяга с коня до града. Ама дали ще намери?

– Може и рибено масло да вземе от аптеката, а да се отбие и при лекаря.

– Сполай ти, Ягодо – обърна се към нея свекървата на Катерина, – да си жива и здрава, че помогна. Откина ми се сърцето, като приплака невестата. Горила съм се с вряла вода, та зная как боли. И като рече Захари: „Докторката Ягода слиза отгоре“, рекох му: „Тичай да я пресрещнеш!“ Добре, че Бог в този час те проводи оттука да минеш.

– Аз не съм докторка и това, което направих, нищо не е.

– Нищо ли, нищо! Ти мене питай, че сулука си не можех да взема от болка – каза Катерина. – Като пооздравея, ще сляза към вази.

– Добре, но може утре пак да намина да видя как си.

– Ох, дойди, дойди, Ягодо, ние всякога ти се радваме, кога те видим.

Младенов и Ягода вървяха мълчаливо по широкия селски път, от едната страна на който бяха накацали по склона къщите, а от другата страна протичаше планинската река.

Малка светлина бе проблеснала в сърцето на Ягода от това, че бе помогнала на Катерина. Случайно ли бе минала точно по това време? Не, сигурно не. Затова тя имаше няколко пъти чувството, че трябва да побърза, особено когато беше у дядо Стоилови. „Небето всякога шепти на човешката душа – спомни си тя думите на баба Минка, – но ние трябва да бъдем будни, да чуваме казаното и да го изпълняваме.“ Къде ли беше тя сега, в кои светове? Може би ние сме заобиколени с много същества, както Учителя казваше, едни от които искат да ни спънат, а други – да ни помагат...

„Учителя! – помисли си Ягода и повдигна главата си. – Учителя! Как би искала да Го види в този момент!“

Изведнъж пред вътрешния ѝ взор изпъкна поляната на Изгрева. Беше късно следобед. Залязващото Слънце огряваше групата ученици, събрали се около Учителя. Тя се приближи тихичко и застана най-отзад, но можеше да вижда Учителя измежду тези, които бяха пред нея. Това ѝ беше достатъчно. Само да Го вижда. Цялата ѝ душа, всичкото ѝ сърце бяха наранени, препълнени с мъка. Беше на другия ден от напускането на дома на Елена.

Може би Учителя усети огромната ѝ мъка и както говореше, обърна се и я погледна. Тя наведе главата си, за да не се видят отронващите се от очите ѝ сълзи. И както виделината прониква в тъмнината и превръща нощта в ден, така и в нейната душа проникваше нещо неизказано хубаво, което бавно прогонваше, разпръсваше болката и се настаняваше в душата ѝ, в сърцето ѝ. Най-после ѝ олекна. Тя погледна Учителя. Той продължаваше да говори, но защо ѝ се стори, че я гледаше с някакви други очи, които, много пъти ѝ се струваше така, че и сега я гледат? Тогава мислено се бе сбoguвала с Него, за да не обезпокоява никого, и се бе втурнала към града.

– Кажете ми, Ягода – обърна се неочаквано Младенов към нея, – защо хората падат, стават, обикват се, разлюбват се, страдат...

– Аз лично не мога да ви отговоря на този въпрос, защото нямам тази светлина да прозра и да видя дълбоките причини. Но мога да Ви кажа това, което съм чувала от Учителя.

– Добре, кажи!

– Разбира се, ще Ви го предам със свои думи. Той казва, че Земята е училище. Ние сме дошли да се учим. И от всичко най-важно е хората да се научат да се обичат с обич, която устоява. Човешката обич е краткотрайна, а онази – голямата, истинската обич, тя пребъдва завинаги.

– Това е много хубаво – каза той със сериозен глас, но после прибави със странно плачевни нотки, – във всеки случай ти ме съкруши, Ягода, и сигурно утре ще ме намерят мъртъв.

Ягода го погледна. Може би беше хубаво, че можеше да се шегува именно в този момент.

Играещите деца на пътя пред бащината къща на Ягода се втурнаха с радостен вик към нея.

– Лельо Ягода!

Най-отзад тичаше малко тромавичко Светлан, в когото тя бе впила погледа си. Навярно децата забелязаха това и направиха пътечка за него. Когато той наближи, очите му сияеха. Тя се наведе, прегърна го, изпълнена с никога неизказано щастие, а от очите ѝ се отронваха една по една сълзи и падаха по бузите ѝ.

Когато се изправи, Ягода видя Людмил, опрян на патериците си до големия селски вратник.

Очите му я гледаха, изпълнени с голяма болка. Тя тръгна към него. Този потъмнял от дълбоко страдание поглед събуди спомена за друго огромно, нечовешко страдание, което тя беше виждала някога. Кога? Къде?

Изведнъж ѝ се стори, че вижда Учителя, изправен в двора в Мърчаево, и Го чува да ѝ казва: „Който е влязъл в Божествената школа, трябва да бъде готов на жертва. Той ще мине през много изпитания и ако ги издържи, ще влезе в новата епоха – епохата на Любовта. Любовта изпитва хората. Тя никого не съди, никого не критикува, но дава възможност всеки сам да се познае и да разбере има ли Любов и как я проявява. Няма да има човек на Земята, който да не бъде изпитан. Блажени са тия, които издържат изпитите си“. „Дано да съм от тях – тихо бе промълвила тя. – Така много искам да служа на Бога.“

„Като помагаш на ближния си, ти служиш на Бога“ – прозвучаха думите на Учителя в душата на Ягода.

– Людмиле – протегна тя ръцете си към него, – да опитаме и днес да направим няколко стъпки без патериците.

Той се взря в очите ѝ, които го гледаха с най-хубавата усмивка, която бе виждал досега.

Патериците паднаха на земята. Людмил стисна с треперещите си пръсти ръцете на Ягода и пристъпваше бавно, крачка по крачка, срещу Ягода, която отстъпваше назад с лице към него.

Из тъмните глъбини на погледа му голямото страдание отстъпваше на светлината, която изпълваше очите му, на чиито ъгли проблеснаха две сълзи, събрали всичката обич на сърцето му.

Младенов ги гледаше като прикован за земята.

„Наистина, тя не е жена в обикновен смисъл на думата – мислеше си той, – но как е достигнала до всичко това?“

– Приятели – обърна се той към Людмил и Ягода, – утре ще намина при вас.

– Добре – отвърнаха и двамата, като му кимнаха за миг с глава.

След това очите на Ягода отново съсредоточено, но усмихнато загледаха Людмил, за да го насърчат да направи още една стъпка.

В това време в душата си тя чуваше думите на Учителя: „Ако служиш на Бога, служи с ум, сърце, душа и Дух. Който живее за другите, има Любов. Трябва не само да възлюбим, но и да служиш с Любов“.

– Лелче Ясне, и аз искам да помагам – чу се сериозният топъл глас на Светлан.

Ягода се обърна към него. Светлина лумна в очите ѝ, а сърцето ѝ се изпълни с най-нежно умиление.

– Помагай, детето ми, помагай, донеси патериците една по една!

23. 01. 1973 год.

20.20 часа

Невена Неделчева

АБСОЛЮТНИЯТ ЗАКОН

Редактор
СТЕЛА РУСКОВА

Художник
КАЛИНКА ПАВЛОВА

Компютърен дизайн
ИВАН ДЖЕДЖЕВ

Формат
Печатни коли 32,25

Издателство
„БЯЛО БРАТСТВО“
02/ 9 634 313

izdatelstvo@bialobratstvo.info
www.bialobratstvo.info

Цена 9 лв.